De berenkuil

Noud van den Eerenbeemt

bron
Noud van den Eerenbeemt, *De berenkuil*. Arbo, Amsterdam 1968

Zie voor verantwoording: https://www.dbnl.org/tekst/eere004bere01_01/colofon.php

Let op: boeken en tijdschriftjaargangen die korter dan 140 jaar geleden verschenen zijn, kunnen auteursrechtelijk beschermd zijn. Welke vormen van gebruik zijn toegestaan voor dit werk of delen ervan, lees je in de gebruiksvoorwaarden.

dbnl digitale bibliotheek voor de Nederlandse letteren

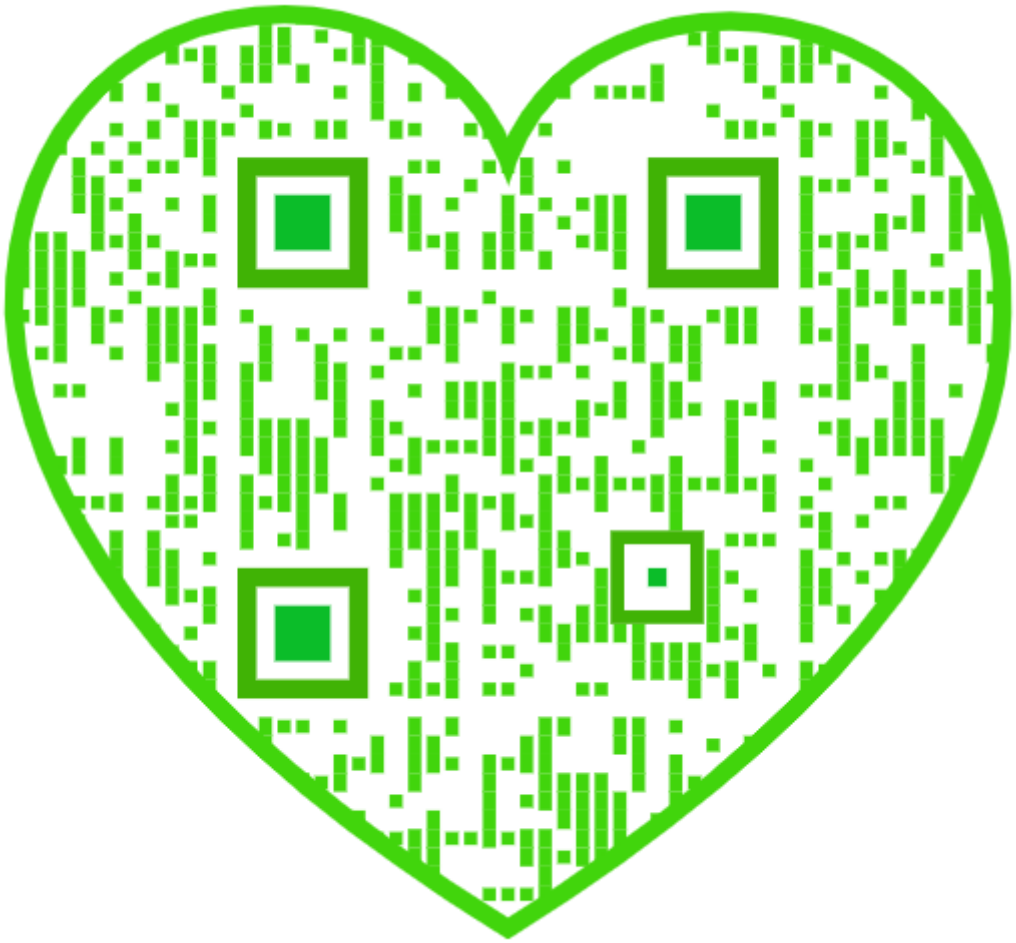

Een

Toen Pierre Vasterman het hek van de mijn uitreed, regende het. Achter hem stonden de gebouwen van de Willem III tegen een voorjaarshemel, die deze morgen nog een zonnig weekeinde beloofde, maar waaruit nu miezerige regen viel. Een vrijdagmiddag in april - een grauwe, regenachtige vrijdagnamiddag waarop het voor altijd vijf minuten voor half vier dreigde te blijven en de mensen, de stad en het leven van de grenzeloze verveling van alledag doortrokken schenen. Auto's gleden voorbij, hun banden trokken sissend sporen over het natte asfalt van het stationsplein. Huisvrouwen in regenjassen en met plastic regenkapjes over hun haren haastten zich onder kleurige paraplu's langs winkels, kerken en bioscopen. Drie, vier kinderen holden, drijfnatte jasjes over hun hoofd getrokken, een zijstraat in.

Heerlen in de regen, regen, regen. Pierre maakte een bocht om een paar plassen heen en stopte zijn brommer voor het stoplicht in de Akerstraat. Hij veegde met zijn hand langs zijn gezicht en keek naar de druppels, die over zijn zwartleren jekker rolden; grote druppels, kleine druppels, elkaar inhalend en passerend als op weg naar een belangrijke gebeurtenis.

Een auto stopte naast hem voor het rode licht en nog voor hij opkeek, herkende hij het haperende geluid van Walters stationair draaiende oude Opel.

‘Klaar voor vandaag, Pierre?’

‘Gelukkig wel...’ Hij keek naar het stoplicht. ‘'n Makkie, die nieuwe pijler. We haalden het op onze sloffen.’

‘Wie is de schüttelbaas?’ vroeg Walter, droog en opgewekt in zijn auto.

‘Staretz... Meestal heeft-ie er wel kijk op, maar voor vandaag had hij zich verkeken.’

‘Mij hebben ze altijd verteld, dat Staretz z'n ploeg uitknijpt tot er geen druppel meer inzit,’ zei Walter, zich overbuigend naar het portierraampje aan Pierre's kant. ‘Ze kunnen altijd

hun lol op als ze een pijler van hem onder handen krijgen.' Walter werkte in de steenpost, de nachtploeg, die de nieuwe stukken, die de nieuwe gangen uitbouwde. 'Weet je wie ik net nog bijna een lift heb gegeven? Die dochter van je...'

'Toke?' Pierre liet het stoplicht in de steek en keek Walter aan.

'Ze kwam met die jongen van Olivier uit een winkel. Ik wilde eerst stoppen, maar hij liep met een arm om d'r heen en...' Het licht sprong op groen en Walter zette de Opel met veel geknars in de eerste versnelling. Tot ziens maar weer...'

'Tot kijk.' Pierre trapte zijn brommer aan, manoeuvreerde tussen fietsers, brommers en auto's door, remde haastig voor overstekende kinderen op het zebrapad en sloeg toen de randweg in, die langs de stad naar de Berenkuil voerde.

Gek, dat Walter nou net die twee moest tegenkomen, terwijl hij hem nog geen week geleden voor die jongen van Olivier had gewaarschuwd.

'Pie Olivier is d'r een, die het achter z'n elleboog heeft, jongen, Pierre... Als ik jou was, zou ik maar 'ns 'n oogje op m'n dochter houden. Ik heb een paar akkevietjes met die jongen aan de hand gehad en ik weet dat hij niet te vertrouwen is.' Pierre had geglimlacht toen hij dat hoorde. Hij kende die akkevietjes. Voor Walter zijn tweedehandse Opel aanschafte, had Pie hem aan een oude Renault geholpen en dat was een wagentje waar zelfs de sloper zijn neus voor zou hebben opgetrokken. Bovendien was er met de kilometerteller geknoeid, maar Pie had met de hand op zijn hart gezworen, dat hij daar niets van afwist en er voor zou zorgen, dat zo iets nooit meer voorkwam. Was dat een reden om Toke te verbieden met hem uit te gaan? Pie had al de drieëntwintig jaren van zijn leven aan de overkant van de straat gewoond, pal tegenover hem. Mia kwam bijna iedere dag in de winkel van Olivier en zij had nooit iets aan Pie of zijn ouders gemerkt. En Toke was al negentien en op die leeftijd kon je ze niet meer zo gemakkelijk vertellen een jongen, die ze aardig vonden, los te laten.

Het kwam natuurlijk allemaal door die geschiedenis met die Renault... Pierre glimlachte. Walter was een beste jongen, maar een echte vrijgezel, die eeuwig en altijd scheen te denken,

dat de mensen er op uit waren hem het vel over de oren te halen omdat hij helemaal op zijn eentje was en wat geld achter de hand had. Walter moest eens wat serieuzer achter de vrouwen aan gaan. Een man bleef niet eeuwig zesendertig. Over een paar jaren zouden ze hem met zijn autootje en zijn geld niet meer zien staan en kon hij de rest van zijn leven moederziel alleen op dat kamertje boven het café blijven wonen. En dat, terwijl Walter Mankowiecz de beste man was, die een meisje zich maar kon wensen...

Een smalle weg voerde van de randweg langs een paar oude boerderijen naar een wijk van lage, allemaal eendere huisjes, die in de dertiger jaren door een woningbouwvereniging was neergezet en in de volksmond ‘De Berenkuil’ werd genoemd. Het hart van de Berenkuil was een smal, wat kronkelig straatje waaraan nog een paar lage boerderijen met schuren en miniatuur weilandjes lagen en waar vroeger de hoofdstraat van een gehucht had gelopen, dat al lang geleden door de gemeente Heerlen was geannexeerd. Kwam het door die romantische voorgeschiedenis - zo heel afwijkend van die van de meeste nieuwbouwwijken - dat de mensen, die in de Berenkuil woonden, hun wijk toch altijd nog als een dorp beschouwden, dat weliswaar bij de stad hoorde, maar waaraan de haast, de uniformiteit en de onpersoonlijkheid van deze tijd waren voorbijgegaan?

De Berenkuil - dat waren welgeteld zeven korte straatjes, die allemaal namen van bloemen droegen en in een ring om de kerk van pastoor Waterman lagen. Zeven straatjes waarin alleen maar gezinnen woonden, die van de mijn leefden. Hier hadden ze allemaal hun huis - de boven- en ondergrondse werkers, de houwers, de monteurs en machinisten, de schütterbazen en de mannen van de steenposten. Er woonden er maar weinig die niet rechtstreeks met de mijn te maken hadden - Giel Olivier, de kruidenier; dokter Tijsen, die in het huis aan de rand van de Berenkuil woonde waar zijn vader lang geleden nog voor echte dorpelingen spreekuur had gehouden, en natuurlijk pastoor Waterman - maar omdat hun klanten, patiënten en parochianen, de mannen van de mijn en hun gezinnen waren, leefden ook zij indirect van de Willem III, de

Oranje Nassau 1, de Oranje Nassau 2, de Oranje Nassau 3 en de Oranje Nassau 4, die in een ring om de Berenkuil lagen. Misschien kwam het door die kring van machinehallen, ventilatiekokers, liftschachten en administratiegebouwen, opslagplaatsen en terreinen, dat de mensen er de naam de Berenkuil aan hadden gegeven. De lelijke dertiger-jaren-kerk van pastoor Waterman, het oude doktershuis en de zeven straatjes met hun bloemennamen lagen als een wat exotische enclave aan de rand van het nieuwe, naoorlogse Heerlen met zijn blanke flatgebouwen, zijn moderne schouwburg en warenhuizen. Je kon het vergelijken met een echte, uit de tijd geraakte berenkuil in een goed onderhouden, goed aangeharkt stadspark; zo'n park waarin kantoorbedienden hun twaalfuurtje eten, middenstanders van middelbare leeftijd een ommetje maken en moeders met hun kinderen wandelen. En juist zoals die echte beren met al die mensen niets van doen hebben en in hun kuil onder elkaar rustig hun eigen gang gaan, zo voelden de bewoners van de Berenkuil weinig of geen binding met de stad, die zich in de naoorlogse jaren al van de mijnen was los gaan maken. Zij leefden een eigen leven in hun eigen wijk.

De Berenkuil - dat waren de Madelievenstraat, de Rozen-

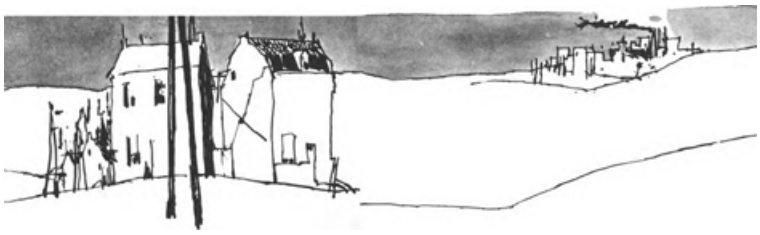

straat, de Seringenstraat, de Rhododendronstraat, de Zonnebloemstraat, de Meidoornstraat, de Papaverstraat en het Kerkplein; smalle straatjes met lage huizen waarvoor mensen op zomeravonden op rechte stoelen zaten, met elkaar praatten en naar voorbijgangers keken. Straatjes waar zij op zondagochtend hun nieuwe of tweedehands auto's wasten; waardoor soms taxi's met een bruidspaar reden en van tijd tot tijd een uitvaartstoet trok. Een kleine gemeenschap aan de rand van een snel groeiende industriestad, waar iedereen iedereen kende; waar egoïstische en onzelfzuchtige mensen, dommen en pienteren, optimisten en pessimisten woonden, maar waar voor echte kwaadaardigheid geen plaats was en waar iedereen, die in moeilijkheden zat op de hulp van anderen kon rekenen.

Pierre reed de Meidoornstraat in en stopte voor het poortje waarachter het pad lag, dat langs de achtertuintjes voerde. Weer veegde hij de regen van zijn gezicht en duwde toen de brommer over het pad naar het hekje. Een kiezelpaadje leidde tussen rozestruiken naar het schuurtje waar precies plaats was voor de brommer en voor de wasmachine van Mia.

‘Oehoe! Pappa!’

Hij keek op en zag Nico van twaalf tot zijn middel uit het zolderraam hangen, druk bezig een antenne voor zijn radio

te monteren. Nico was de knutselaar. Toen hij tien was, had hij een kristalontvanger in elkaar gezet, waarop hij niet alleen de programma's van de Regionale Omroep, maar ook de twee Brussels kon ontvangen. Sinds een paar dagen stond nu een echte, met lampen en knoppen uitgeruste radio op de tafel in zijn kamertje - het resultaat van wekenlang ingespannen bouwschema's bestuderen, solderen en schroeven - en het toestel was in staat, zo verzekerde de tekst bij het schema, ‘zelfs Radio Caïro op te vangen, mits er de nodige zorg aan de antenne wordt besteed’.

En dat laatste gebeurde nu. Pierre zwaaide en wilde roepen voorzichtig te zijn, maar zag dat het weinig zin had. Nico had al zijn aandacht bij zijn antenne.

Hij reed de brommer in het schuurtje, sloot de deur en ging het huis binnen. Bonnie, het nakomertje van vijf - tussen Nico en haar lag een heel kinderloos tijdperk, dat pastoor Waterman indertijd de wenkbrauwen had doen fronsen; zo was die toen nog wel - keek op van het speelgoedfornuisje, dat in een hoek van de keuken op de grond stond en ging verder met het prakken van een banaan.

‘Is mamma er niet?’ vroeg hij.

‘Mamma is boodschappen doen.’ Ze stak hem een theelepeltje geprakte banaan toe. ‘Hier. Dat is voor jou.’

Hij stak het in zijn mond. Ze had er suiker en kaneel op gedaan, niet eens zo'n gekke combinatie. ‘Wat ga je maken?’

‘Bananenpap en taart.’

‘Mmmmm. Lekker.’ Hij liep de gang in, hing zijn natte jekker aan de kapstok en bleef even voor de spiegel staan om het water, dat uit zijn haren droop, van zijn gezicht te vegen. Toen ging hij naar boven om droge kleren aan te trekken.

‘Pappa? Ben jij daar?’ Dat was Ria. Hij keek om de deur van haar kamertje. Ze zat met een ongelukkig gezicht achter haar tafeltje.

‘Algebra?’

Zij knikte en zuchtte. ‘Ik snap het gewoon niet...’

‘Doe maar goed je best. Het eerste jaar op de h.b.s. is altijd moeilijk.’ Hij glimlachte. ‘Let in de klas goed op, dan komt de rest vanzelf...’ Het was een laffe uitvlucht, die hij wel moest

verzinnen omdat hij haar niet kon helpen. Zelf was hij na de lagere school meteen in een baantje terechtgekomen. Zij zuchtte weer, streek haar blonde haren naar achter en glimlachte om duidelijk te maken, dat ze het hem niet kwalijk nam.

'Waar is mamma?' vroeg hij.

'Met Greet boodschappen doen. Ze zijn met de bus naar de stad.'

Hij keek naar Greets bed, dat tegenover dat van Ria onder het raam stond. Er lag een volgepropte schooltas op.

'Heeft ze haar huiswerk al af?'

'Dat doet ze morgen. De Franse leraar is ziek en ze heeft voor maandag maar heel weinig op gekregen.' Er lag duidelijk iets van afgunst in Ria's stem. Ze scheen er van uit te gaan, dat twee jaar oudere zusjes ook twee keer zoveel huiswerk moesten krijgen.

Hij knikte en ging zich omkleden. Boven hem klonken flarden muziek, krassend gekraak, stemmen in andere talen - de omroepers van radio Rome, Parijs, Ankara en Caïro, listig een zolderkamertje in Heerlen binnen gehaald langs een antenne waaraan de nodige zorg was besteed. Toen opeens: voetstappen vlak boven zijn hoofd, snelle voetstappen op de trap en Nico die op deur bonsde: 'Pappa! Hij doet het! Hij doet het! Kom je luisteren?'

Pierre knoopte zijn veters vast. 'Ik kom eraan... Even wachten...'

Samen zaten ze later aan het tafeltje in het zolderkamertje waar de twee jongens sliepen. De ontvanger stond tussen schroevendraaiers, stukjes ijzerdraad, potjes soldeervet en rolletjes isolatieband. Nico draaide aan een knop en sentimentele muziek van een strijkorkest vulde de kleine ruimte.

'Dat is de BBC.' Hij draaide weer. Stemmen en toen dreunende beatmuziek. 'Luxemburg.' Een hevig gekraak en flarden van een hoorspel in een onverstaanbare taal. 'Malmö...'

'Jongen toch!'

'En hier...' Er klikte iets en meteen daarna een sopraan met pianobegeleiding: *Am Brunnen vor dem Toren.* 'Dat moet Madrid zijn.'

'Dacht je?' Pierre keek zijn zoon weifelend aan.

‘Natuurlijk. Ze geven niet altijd stierenvechtersmuziek!’

‘Het is geweldig!’ Hij draaide zich om en keek naar de bedden, die boven elkaar tegen een van de houten wanden stonden. ‘Wat zei Frans ervan?’

‘Die heeft het nog niet gehoord.’

Pierre keek naar het bovenste bed, waarin zijn oudste zoon sliep. Naast het hoofdkussen waren foto's en knipsels tegen de muur gepunaised: foto's van Bob Dylan en van chargerende agenten bij relletjes en de knipsels gaven uiteenzettingen over het wittefietsenplan en het witteschoorstenenplan en het wittewijvenplan - doctrinatiemateriaal van een zeventienjarige provo-aanhanger, klaar om vierentwintig uur per etmaal gebruikt te worden. *Maar op school had hij er niets van terecht gebracht. Na de grote vakantie had hij niet meer terug hoeven te komen.*

‘Waar is hij naar toe?’

Nico haalde zijn schouders op en stak een schroevendraaiertje in het inwendige van het toestel. ‘Naar Maastricht, geloof ik. Ze gaan een happening houden op het Vrijthof. Tegen de NATO Of zo...’ Hij draaide ingespannen iets vast. ‘Nu moet dat gekraak weg zijn. In het begin zijn er altijd een paar dingetjes, die nog los zitten.’ Er werd weer aan een knop gedraaid en opeens klonk er een vreemde fluittoon en direct daarop een mannestem: ‘Wordt aan gewerkt. Over en uit.’

‘Wat is dat?’ vroeg Pierre verwonderd.

‘De taxicentrale op de fm-band.’

‘Kun je die ook krijgen?’

‘Tuurlijk!’

Hij keek naar Nico, zag diens donkere haren en ogen - *zijn* haren en ogen - de felle trek om de mond, de smalle, nerveuze vingers, het magere, gespierde lichaam. En opeens was het alsof hij zich zelf achter die tafel zag zitten, maar nu in een andere tijd en op een andere plaats. Zo moest hij er zelf uit hebben gezien toen hij nog de kleine jongen was, die in een paar kamertjes boven de noodlijdende smederij in Gronsveld opgroeide... Nico staarde niet meer ingespannen naar de stationschaal van zijn ontvanger, maar sloeg zijn ogen op en keek hem aan en even gleed er een schuw, verlegen glimlachje

over zijn gezicht. Voelde hij iets van de herinneringen - aan gesprekken, aan verregende voorjaarsmiddagen als deze, aan beelden en geluiden, aan onbegrepen gevoelens van een andere twaalfjarige - die plotseling bovenkwamen?

‘Het is geweldig.’ Pierre zei het om de stilte te verbreken. Hij stond op. ‘Over een tijdje kun je een televisietoestel bouwen!’

‘Dat zou ik nu best kunnen.’ Het klonk vol zelfvertrouwen - hetzelfde zelfvertrouwen dat hij nu nog in zich voelde wanneer er in de pijler moeilijke karweitjes moesten worden opgeknapt of wanneer Mia bij hem kwam om iets te bepraten, dat alleen hen beiden aanging. ‘Misschien ga ik over een tijdje een kleurentelevisie maken.’

‘Doe dat!’

‘Maar dan moet u de onderdelen betalen.’ Nico trok een ernstig gezicht. ‘Het zal wel een paar honderd gulden kosten en dan is de beeldbuis er nog niet eens bij.’

‘O...’ Hij wilde hem zeggen, dat ze er dan nog maar even mee moesten wachten, maar juist op dat moment sloeg beneden de voordeur en werd hem smadelijk terugkrabbelen bespaard. ‘Daar zullen we mamma hebben! Heb je haar je radio al laten horen?’

‘Nog niet...’ Nico verdiepte zich weer in het inwendige van het toestel, prikte venijnig met een schroevendraaiertje in een warwinkel van kleurige draadjes.

‘Ik zal haar eens gaan halen. Zoek intussen maar wat mooie muziek op. Iets uit een opera of zo. Daar houdt ze van.’

Mia en Greet stonden beneden naast de keukentafel en pakten tassen met boodschappen uit. De regenjassen hingen over de rugleuning van een paar stoelen te drogen.

‘Dag jongen. Ben je erg nat geworden?’ Mia boog zich even opzij om hem te kussen. ‘Greet en ik hebben wel een half uur op de bus staan wachten en toen konden we er niet in. Zo druk was het.’

‘En toen zijn mamma en ik maar in een lunchroom gaan zitten en hebben we koffie gedronken en vlaai gegeten,’ zei Greet. Ze diepte uit een van de tassen een in kleurig papier gewikkeld pakje op, maakte het open en liet hem een buste-

houder zien. ‘Kijk eens wat ik van mamma heb gekregen!’

‘Jij?’ Hij keek haar verbaasd aan en staarde toen naar het samenstelsel van bandjes, cups en gespjes, dat zij trots voor zijn neus heen en weer bewoog. ‘Moet jij dan al zo'n ding dragen?’

‘Pierre!’ Mia bleef met een stuk kaas in haar handen staan en schudde haar hoofd. ‘Ze draagt die dingen toch al sinds een jaar? Ze moest hoognodig een nieuwe hebben!’

‘Nou, daar weet ik dan niets van,’ zei hij, terwijl hij de bustehouder pakte en aandachtig bekeek. De cups waren klein en rond en geschapen om tere, pasgeboren jongemeisjesborsten te omsluiten en te ondersteunen. Het was wat - de rest van je leven met zo'n ding te moeten lopen.

‘Doe niet zo flauw, pappa! Je weet heel goed, dat ik ze allang draag!’ Ze griste het uit zijn handen en wikkelde het in het papier. ‘Frans en jij hebben me er in het begin genoeg mee voor de gek gehouden!’

‘We zijn nog even bij vader en moeder langs geweest,’ zei Mia. ‘Ik weet het niet, maar ik geloof niet, dat ze het erg naar hun zin hebben...’

‘Ach...’ Hij haalde zijn schouders op. ‘Ze zijn het leven op de boerderij gewend en nu zitten ze in zo'n nieuwbouwstraat waar iedereen op je bord kan kijken.’

‘Dat is het niet alleen.’ Mia pakte de laatste tas uit. ‘Het is vooral het werk...’

‘Je vader zal het nu druk genoeg hebben. In het voorjaar wil iedereen iets aan zijn tuin laten doen.’

Boven in het huis klonk de triomfmars uit *Aida.* Pierre glimlachte. ‘Nico's radio is klaar. Ga eens luisteren...’

‘Dadelijk.’ Mia was nog met haar hoofd bij het bezoek aan haar ouders. ‘Het gaat er niet om, dat vader niet genoeg te doen heeft, jongen. Het gaat om het *soort* werk...’

‘Zo anders kan dat toch niet zijn?’ Greet verdween met de bustehouder naar haar kamer, waarschijnlijk om er Ria de ogen mee uit te steken. ‘Ik bedoel, of je nu op de boerderij in je groententuin werkt of ergens in de stad in een tuin... Zo'n stadse tuin lijkt me trouwens veel gemakkelijker. Gras maaien. De heg eens knippen. Wat wieden en harken. Meer komt er niet bij kijken.’

‘Nee...’ Mia schudde haar hoofd. ‘Het is het idee, begrijp je dat niet? Op de boerderij was vader eigen baas en deed hij alles precies zoals hij zelf wilde. Nu moet hij doen wat een ander zegt - ook al is hij het daar niet mee eens. Zo'n oude man kan zich niet zo gemakkelijk veranderen. Het vreet bij hem. Van binnen, bedoel ik. En moeder...’ Zij haalde haar schouders op. ‘Ach, het is eigenlijk allemaal zo zielig. Op de boerderij hadden ze allebei de ruimte... Het was geen grote boerderij, maar het was hun eigen bedrijf en ze hadden niks te maken met buren en zo. En als je ze nu door die paar kamertjes ziet lopen... Het is echt zielig. Ik geloof niet, dat ze er ooit zullen wennen.’

‘Je moet ze wat tijd geven. Over een jaar is het allemaal anders. En die boerderij was ook niet alles. Hard werken en lange dagen en wat haalden ze er nu helemaal uit? Een knecht kon er niet af en toen je vader te oud werd om alles zelf te doen, kon hij alleen nog maar alles verkopen en naar de stad trekken. Als ze er gebleven waren, was het een lijdensweg geworden.’ Hij wenkte haar. ‘Ga nu even mee. Die jongen is zo trots op dat ding van hem.’

‘Nou, even dan.’ Zij keek naar de boodschappen, die nog allemaal opgeborgen moesten worden en zuchtte. ‘Eigenlijk heb ik geen tijd.’ Ze liepen de trap op. ‘Toen ik daar in dat kleine kamertje zat, tussen dat streepjesbehang, moest ik opeens aan vroeger denken, toen we nog allemaal op de boerderij woonden. Het is nu net alsof het nooit gebeurd is... Alsof ik het lang geleden eens heb gedroomd, bedoel ik. Al die nieuwe wijken zijn zo lelijk, Pierre... Allemaal dezelfde blokken met allemaal dezelfde flats.’

‘Leghokken noemen ze die op de mijn,’ zei hij.

‘Nou zeg...’ Ze scheen geschokt.

De triomfmars daverde over de zolder. Nico stond met een trots gezicht tussen Ria en Greet en demonstreerde de ontvanger: een knop voor hard en zacht en een voor de hoge en een voor de lage tonen en dan nog knoppen voor de korte, de midden en de lange golf. Ze keken er vol ontzag naar. Greet had een ander truitje aangetrokken; niet omdat het andere, waarin zij thuiskwam, nat was, maar om haar nieuwe bustehouder beter te laten uitkomen. Pierre glimlachte toen hij het zag.

‘Nico zegt, dat hij nu een kleurentelevisie gaat maken en dat hij van u geld voor onderdelen krijgt!’ zei Ria opgewonden. ‘Mieters! Dan zijn wij de eersten! Ik wed, dat niemand in de stad kleurenteevee heeft!’

‘Nou, daar moeten we eerst nog eens over praten,’ zei Pierre geschrokken. ‘Misschien over een tijdje of zo. Laten we maar eens wachten. Zo'n beeldbuis is duur en...’

‘Wat wil je horen, mamma?’ Nico draaide gul aan zijn knoppen. ‘Marsmuziek of beat, o nee, daar hou je natuurlijk niet van!’

‘Ik vond die muziek van daarnet heel mooi,’ zei Mia. ‘Heb je dat ding helemaal alleen gemaakt?’

Hij knikte. De Beatles zongen *All You Need Is Love.*

‘Waar is Bonnie?!’ vroeg Mia opeens, terwijl zij heel de ontvanger vergeten scheen.

‘Toen ik thuiskwam, zat ze in de keuken...’ Pierre keek zijn twee andere dochters aan. ‘Is ze naar jullie kamer gegaan?’

Ria schudde haar hoofd.

‘Dan is ze naar buiten,’ zei Mia geschrokken. ‘Pierre, trek gauw een jas aan en ga kijken of je...’

‘Onzin,’ zei hij. ‘Met dit weer gaat geen kind de straat op! Ze zal wel met haar fornuisje naar de schuur verhuisd zijn. Daar heeft ze geen last van ons... Ze was bananenpap aan het maken.’

‘Laten we dan eerst maar gaan kijken.’ Mia liep haastig de trap af. Hij volgde haar. De meisjes bleven boven om naar de Beatles te luisteren.

Natuurlijk zat Bonnie in het schuurtje. Voor de zoveelste keer vertelde hij Mia, dat zij zich niet onnodig ongerust moest maken en dat ze vertrouwen in haar kinderen moest hebben. ‘Ze weten allemaal heel goed wat ze doen,’ zei hij en bedacht, dat hij dat eigenlijk zelf niet geloofde. Wist Frans ook heel goed wat hij deed? Met al die warrige provoromantiek en onmogelijke witte plannen? En Toke? Plotseling herinnerde hij zich wat Walter hem had verteld. Terwijl Mia aardappelen schilde, zat hij tegenover haar aan de keukentafel en dacht eraan.

‘Is er iets, jongen?’ vroeg ze, even van de tussen haar vingers ronddraaiende aardappel opkijkend.

‘Och...’ Hij haalde zijn schouders op. ‘Walter heeft Toke en die jongen van Olivier in de stad zien lopen.’

‘Pie?’ vroeg ze, alsof Giel en Sie Olivier meer zonen hadden.

‘Ze kwamen samen uit een winkel. Hij liep met een arm om haar heen. Walter wilde ze eerst nog een lift geven.’

‘Waarom deed hij dat dan niet?’

‘Weet ik niet.’ Hij aarzelde even. ‘Misschien hadden ze het samen erg druk.’

‘Pie en Toke?’ Ze scheen weer al haar aandacht bij de aard-

appel te hebben. Hij keek naar haar gebogen hoofd, naar de donkere, nu hier en daar al grijs wordende haren, naar het vertrouwde, ronde gezicht met de grote, wat kinderlijke blauwe ogen. Als ze over iets piekerde, ging ze altijd van die zinloze vragen stellen. Om tijd te winnen.

Hij glimlachte. ‘Ja. Pie en Toke. Misschien hadden ze het samen erg druk.’

De aardappel viel met een plons in de pan naast haar. Er werd een nieuwe uit het mandje genomen.

‘Zeg...’ Hij schoof wat ongemakkelijk op zijn stoel heen en weer. ‘Denk je dat het vertrouwd is, die twee samen?’

‘Hoe - vertrouwd?’

‘Nou, gewoon.’ Hij haalde zijn schouders weer op. Begreep ze nu echt niet wat hij bedoelde? ‘Walter vond Pie niks voor haar, geloof ik. Hij heeft...’ Hij zweeg.

‘Wat heeft hij?’ vroeg Mia. Het kleine, scherpe mesje gleed door de aardappel en de twee helften vielen in de pan. ‘Doe nou niet zo moeilijk, jongen. Vertelde hij je iets over hem?’

‘Dat verhaal van die Renault. Dat ken je.’ Het klonk als een anti-climax en dat voelde hij zelf heel goed.

‘O, dat.’ Ze knikte en stond op om de schillen weg te gooien. Toen stak ze het gas aan en zette de aardappels op. Hij volgde al haar bewegingen en wachtte op wat ze nog meer zou zeggen. Maar ze zei niets meer en hij begreep, dat hij geen antwoord op zijn vraag kreeg.

‘Wat vind je ervan?’ vroeg hij, in de hoop dat zij het vreemde, onrustige gevoel, dat na de ontmoeting met Walter in hem was blijven hangen, zou kunnen wegnemen.

‘Wat vind *jij* ervan?’ vroeg ze.

‘Ik... dat weet ik niet.’ Hij maakte een hulpeloos gebaar. ‘Die jongen ken ik eigenlijk niet en Toke... Toke en ik hebben nooit veel te bepraten. Ik bedoel, ik weet helemaal niet wat ze... wat ze wil. Misschien kun jij eens... jij hebt veel meer contact met haar en misschien kun jij eens...’

Mia draaide zich om. Achter haar rees wasem op uit de pannen op het fornuis. Zij streek een los geraakte piek haar uit haar ogen en stopte hem achter haar oor. ‘Ik zal eens met Toke praten.’

Twee

Vermoedde Toke, dat haar een gesprek-onder-vier-ogen met haar moeder boven het hoofd hing? In de dagen, die volgden, ontliep zij Mia zo veel zij kon. Erg opvallend gebeurde dat niet. Zij zorgde er alleen maar voor nooit met haar alleen te zijn. Zo lang Frans of Greet, Ria of Nico maar in de buurt waren, scheen Toke zich veilig te voelen. Dan praatte zij over haar werk, draaide plaatjes of keek naar de televisie. Zo gauw zij echter met Mia alleen was, dook er een excuus op om weg te gaan - dan moest er nodig een brief worden gepost of bedacht zij, dat zij in de stad met een vriendin had afgesproken of vertelde ze, dat ze erg moe was en ging slapen.

Een paar dagen probeerde Mia een gelegenheid te vinden eens met haar oudste te praten. Langzaam maar zeker werd haar aandacht toen weer door andere dingen in beslag genomen. Nadat ze, tijdens het zaterdagse boodschappendoen, in de winkel van Olivier met Helga Mostard had gesproken, was ze het hele probleem rond Toke en Pie zelfs vergeten. Als het waar was wat Helga vertelde... Mia durfde nauwelijks verder te denken. Helga en Dries Mostard waren al bijna vijftien jaar hun buren en zij kende hen genoeg om te weten, dat ze er niet van hielden loze praatjes in de wereld te brengen. Als Helga iets vertelde, dan kon zij er van op aan, dat het zo was. Bovendien was het iets, dat Dries zelf van een van de beambten op de mijnadministratie had gehoord...

De hele dag liep zij ermee rond. 's Avonds, toen zij bij elkaar zaten en naar de Willy en Willekeshow op de televisie keken - alleen Greet en Frans waren niet thuis, Bonnie mocht voor deze gelegenheid wat langer opblijven - opende zij een paar keer haar mond om er over te beginnen. Maar iedere keer wist zij zich op het nippertje te beheersen. Straks, wanneer de kinderen naar bed waren, zou zij er met Pierre over praten. Zij staarde naar het televisietoestel en luisterde naar de liedjes, maar haar gedachten waren heel ergens anders. Als het waar

was wat Helga had gezegd - en natuurlijk was het waar - zou binnenkort hun leven veranderen...

Zij probeerde zich voor te stellen wat dat precies betekende, maar kon het niet. Het leven, zoals zij dat nu al twintig jaar hier in de Berenkuil hadden geleid, was zo vertrouwd, zo eigen geworden, dat zij zich niet kon indenken, dat het ooit zou kunnen veranderen. Pierres werk, de mijn, was zo innig met hun bestaan verweven, dat het daaruit niet meer was weg te denken. Het drong maar heel, heel langzaam tot haar door, dat het ooit anders zou kunnen worden, dat het ooit anders zou kunnen zijn.

De kinderen gingen om tien uur naar bed. Toke en Frans kwamen tegen half elf thuis, dronken chocolademelk en verdwenen naar hun kamer. Pierre schakelde over op het tweede Duitse net voor de zaterdagse film. Het was een Japanse in het Duits nagesynchroniseerde film over een zakenman, die de naastenliefde in praktijk probeerde te brengen en daardoor aan zijn eigen ondergang werkte. Geen van beiden hadden ze er veel belangstelling voor. Pierre rookte zijn pijp en staarde verstrooid naar het toestel en Mia probeerde in gedachten de beste opening voor een gesprek te vinden. Halverwege de film klopte Pierre zijn pijp uit, zette het toestel af en keek haar aan.

'Ga je mee naar bed? Het is half twaalf.'

Zij schrok op. 'Dadelijk. Ik... ik moet je eerst iets vertellen, Pierre.'

Hij trok zijn wenkbrauwen op en keek haar aan.

'Toen ik vanmiddag bij Olivier was, heb ik daar Helga gesproken. Zij vertelde me, dat de Willem III veel vroeger met de afbouw begint dan eerst de bedoeling was. Ze zei, dat de mijn nu over uiterlijk anderhalf jaar gesloten zal worden. Over een paar maanden zouden ze al mensen gaan wegsturen...' Zij schonk de kan chocolademelk leeg en schoof hem zijn kopje toe. 'Heb jij daar wat van gehoord?'

'Hoe komt ze daaraan?' Hij scheen het kopje niet te zien.

'Dries heeft het van iemand van de mijnadministratie. Die man was al bezig afspraken te maken met fabrieken, die personeel nodig hebben.'

‘Ik weet van niks...’ Hij haalde zijn schouders op. ‘Wat zei ze nog meer?’

‘Ze vroeg wat wij nu gingen doen. Dries kan als monteur overal aan de slag, maar ze dacht, dat het voor jou veel moeilijker zou zijn. Ze zeggen, dat ze bij de nieuwe autofabriek altijd nog mensen kunnen gebruiken. Dries wilde daar solliciteren.’

‘Mmmmm.’ Hij dronk zijn chocolademelk. Mia keek hem aan. Zij kende die toon. Pierre nam het even ernstig op als zij. Als dat niet zo was, zou hij nu allerlei geruststellende dingen gezegd hebben. Over garanties, die de mijnen of de vakbond hadden gegeven, of hij zou iets gemompeld hebben over soep, die niet zo heet werd gegeten als hij werd opgediend en weer een pijp hebben opgestoken. Nu dat niet gebeurde en hij zwijgend tegenover haar zat en wat met zijn theelepeltje speelde, wist zij, dat het nieuws voor hem even onverwacht kwam als voor haar.

‘Wat gaan we doen, Pierre?’

‘Wat?’ Hij keek op. Aan zijn ogen zag zij, dat de vraag niet tot hem was doorgedrongen.

‘Wat gaan we nu doen?’

‘O.’ Hij haalde zijn schouders op. ‘Wat kunnen we doen? Ik zou eens precies van Dries willen horen wat er gezegd is... Misschien heeft Helga het verkeerd begrepen...’

Zij wist, dat hij dat zei om haar gerust te stellen en glimlachte. ‘Dat geloof ik niet. Maar morgen kun je er met hem over praten. Ik heb gevraagd of ze na de kerk op de koffie komen. Reineke komt ook mee...’

‘Jij denkt aan alles, hè?’ Hij legde zijn hand even op de hare.

‘Ik heb een extra-vlaai in huis gehaald en Reineke...’

‘Reineke kan onder het koffie drinken wat met Frans praten... Wilde je dat zeggen?’ Hij glimlachte. ‘Geloof je echt, dat hij haar...’

‘Het is een lief ding. Ze zou een goede invloed op hem kunnen hebben... Hem wat rustiger kunnen maken.’

‘In al die jaren heeft hij nooit naar haar omgekeken. Dacht je echt, dat daar nu opeens verandering in zou kunnen komen?’

Mia streek met haar wijsvinger over haar onderlip - een

gewoontegebaartje, dat aangaf dat er een plan werd uitgebroed. ‘Ik weet het niet... Hij heeft nooit de kans gehad eens met haar te praten. Ze is achttien, een jaar ouder dan hij... Dit jaar doet ze eindexamen. Helga vertelde me, dat ze een van de besten van de school is.’

‘Dan lijkt het me beslist geen meisje voor Frans.’ Pierre's stem klonk bitter. ‘Hij wil er een hebben, die voorstandster is van... hoe heet dat plan ook alweer?... van dat wittewijvenplan. Volgens mij heeft hij er al lang een aan de hand, maar horen wij daar gewoon niks van.’

Mia schoot in de lach. ‘Jij denkt altijd meteen het ergste, dan valt het altijd mee natuurlijk... Frans heeft het nog veel te druk met zijn witte plannen om met meisjes uit te gaan.’

‘Dan heeft het ook geen zin Reineke op de koffie te vragen.’

‘Misschien niet.’ Zij haalde haar schouders op. ‘Laten we nu gaan slapen. Morgen weten we meer. En niet alleen over Frans en Reineke.’

Die zondagochtend ontmoette Pierre, op weg van de kerk naar huis, Walter Mankowiecz. Ook Walter had geruchten gehoord over een vervroegde sluiting van de mijn. De regen van de afgelopen dagen had plaats gemaakt voor warm voorjaarsweer. Kleine witte wolken trokken traag hoog langs de strakblauwe hemel. Zonnewarmte weerkaatste van de witte muren van de lage, oude boerderijen rond de kerk en er waren maar weinig kerkgangers geweest, die met jas en hoed van huis waren gegaan. Walter scheen weinig van de blauwe hemel te zien. Hij zag de toekomst somber in en kwam daar eerlijk voor uit.

‘Als de Willem III sluit, kunnen wij wel inpakken, Pierre. Er zijn zoveel mijnen voorgegaan, dat de arbeidsmarkt langzamerhand oververzadigd zal zijn. Wie het eerst komt, die het eerst maalt... Ik had gehoopt, dat het nog een paar jaar zou duren. In die tijd zouden we rustig naar ander werk hebben kunnen uitkijken. Hier of ergens anders.’

Ze liepen langs het grote huis van dokter Tijsen. Pierre keek naar zachte, roze en lila kleuren van vroege bloemen, die het grote gazon omzoomden. Hij voelde de voorjaarswind

in zijn haren en de blaadjes van de berk naast het toegangshek van de dokter, schenen met de dag groter en groener te worden. De vorige avond had het nieuws over de vervroegde afbouw van de mijn hem een schok gegeven - een schok, die hij pas na uren wakker liggen had kunnen verwerken. Kwam het door het mooie weer - deze eerste belofte voor een lange, warme zomer - dat hij alles nu veel minder somber zag dan Walter? Of kwam het door die laatste, bewuste gedachte, die hij de vorige avond voor het inslapen had gehad - dat alles toch liep zoals het lopen moest en dat er voor iemand, die hard werkte en zijn hart in zijn werk legde, nooit gebrek aan werk zou zijn?

'Je krijgt natuurlijk, dat ze baantjes voor ons gaan creëren,' zei Walter. 'Een soort werkverschaffing. Afgravingen op de hei bij Brunssum... Wegbermen verbreden en zo.'

Pierre haalde zijn schouders op. 'Zo'n vaart zal het niet lopen... Van wie heb je het eigenlijk gehoord? Dries Mostard heeft iemand van de mijnadministratie wat over de afbouw horen zeggen.'

'Ik heb het van een jongen, die vlak bij de directie zit,' zei Walter geheimzinnig.

'De chauffeur van meneer Willet zeker?'

'Nee, niet de chauffeur van meneer Willet,' zei Walter nadrukkelijk. 'Hij wil zijn naam niet genoemd hebben, maar ik kan je wel zeggen, dat hij vlak bij het vuur zit. Als hij zo iets zegt, is het zo.'

'Ik denk niet, dat het zo'n vaart zal lopen,' zei Pierre weer.

Toen ze anderhalf uur later op het plaatsje achter het huis aan de koffie zaten en Dries het sombere nieuws opnieuw had verteld, zei Pierre hetzelfde: 'Het zal allemaal best meevallen, jongen. De mensen overdrijven altijd... Ze zullen ons heus niet met een paar maanden op straat zetten. Het zal allemaal wel zo'n vaart niet lopen.'

Dries lachte grimmig. Hij was een lange, pezige Groninger, die als elektrotechnisch monteur bovengronds werkte. Kort na hun huwelijk waren Helga en hij in Heerlen gaan wonen, waar Dries werk bij de Willem III had gevonden. Een paar jaren later was Reineke geboren. Maar ook al woonden Dries

en Helga nu al bijna twintig jaar in het zuiden, de Groningse tongval was bij beiden nog steeds niet verdwenen. Met zijn lange gestalte, zijn kroezend blond haar en helderblauwe ogen viel Dries in de werkplaats wat uit de toon bij de kleine, donkere Limburgers. Reineke had het blonde haar van haar vader en de grijze, hazelnootvormige ogen van haar moeder. Zij had een rond, blozend gezichtje. De grijze ogen waren nu bijna steeds op Frans gericht, die tegenover haar in een ligstoel zat en met een onverschillig gezicht oude nummers van ‘Hitweek’ doorbladerde.

Mia sneed de vlaai, legde de grote punten op schoteltjes en reikte die rond. De tuindeuren stonden open - voor de eerste keer dat jaar. Ze zaten uit de wind, tussen de keukenmuur en de witgekalkte, uit betonplaten opgetrokken wand, die hen van de buren scheidde. Het appelboompje in een hoek van het kleine grasveld stond in knop. De voorjaarszon koesterde de donkere, nog wat winterse aarde van de perkjes. De duiven van Giel Olivier vlogen koerend in grote kringen laag over het huis; scheerden uitgelaten over de roodpannen daken op hun wekelijkse zondagochtendvlucht.

‘Laat de koffie niet koud worden, Dries,’ zei Mia. Hij glimlachte, nam een paar slokken en wendde zich weer tot Pierre.

‘We staan er niet zo goed voor, Pierre. Echt niet. Met mij ligt het misschien iets anders, omdat ik een beroep heb, waarmee ik overal aan de slag kan gaan. Maar mijnwerker, houwer... Wie zit daar straks om verlegen? Jij zult iets anders moeten gaan doen. En het verdomd vervelende is, dat je de enige niet zult zijn. Er zijn nog enkele duizenden kerels als jij, die op een andere manier aan de kost moeten proberen te komen.’

‘Dacht je, dat de hoge heren daar geen rekening mee hebben gehouden?’ vroeg Pierre. ‘Ze hebben dit toch al jaren zien aankomen? Er ligge nallerlei plannen klaar voor een herstructurering van het gewest. Er wordt aan de uitvoering gewerkt... Heb je de grote autofabriek gezien, die in Born, vlak aan de autoweg, wordt gebouwd? Daar kunnen ze straks meer dan genoeg mensen gebruiken...’

‘De autofabriek. Daar begint iedereen over als het over

nieuwe werkgelegenheid gaat.' Dries zuchtte en schudde zijn hoofd. 'Ik zie het niet zo optimistisch. Wat is er aan nieuwe werkgelegenheid gekomen? Hier en daar een plasticfabriekje, waar ze misschien vijftien of twintig man kunnen plaatsen. En dan de autofabriek. Daar heeft iedereen zijn mond over vol... Alsof die ene fabriek dat probleem van de werkgelegenheid in Limburg kan oplossen. Als die fabriek op topproduktie draait, hebben ze vijftienhonderd man in dienst. Wat koop je daar voor als er duizenden aan werk moeten worden geholpen?'

'De minister zei...' begon Pierre rustig.

'De minister kan me nog meer vertellen,' zei Dries. 'We zitten hier midden in een industrieel onderontwikkeld gebied, Pierre. Iedereen heeft hier altijd alleen maar aan steenkool gedacht en nu het binnenkort afgelopen is met de steenkool, zitten ze met hun handen in hun haar.' Hij schoof zijn kopje opzij en tikte met zijn wijsvinger op het lage tuintafeltje. 'En waarom stoppen de mijnen ermee? Niet omdat de kolenlagen uitgeput zijn! We weten allemaal, dat er nog voor minstens een halve eeuw in de grond zit... Nee, ze stoppen ermee omdat ze niet tegen de Amerikaanse kolen kunnen concurreren. Omdat de Amerikaanse kolen, die hier in de haven van Stein worden gelost, goedkoper zijn dan de Limburgse, die in diezelfde haven aan boord worden genomen. Het is gewoon een kwestie van centen, Pierre... Als het geld spreekt, moet al het andere zwijgen...'

'Wat wilt u? We leven in een kapitalistische maatschappij!' Frans schoof zijn krantjes naast zich op de grond en ging rechtop in zijn stoel zitten. 'Zo lang ze aan het winstprincipe blijven vasthouden, zullen die dingen blijven voorkomen. Zo lang het kapitalisme het voor het zeggen heeft, zullen mensen met geld de beslissingen blijven nemen en zullen sukkels als vader en u zich er bij neer moeten leggen. Kankeren helpt niks. De enige manier om iets te veranderen is een revolutie. Maar daar hoef je in dit land niet mee aan te komen... Ze zijn allemaal veel te bang dat hun ijskast en hun televisietoestel en hun roomkloppers er dan bij in zullen schieten en...'

'Hou je mond dicht, Frans!' Pierre sloeg nijdig met zijn

vlakke hand op tafel. ‘Snotneuzen als jij weten niet waar ze over praten! Je denkt dat je de wijsheid in pacht hebt, maar als het op resultaten aankomt, dan zijn jullie niet thuis! Op school...’

‘Natuurlijk wordt de school er weer met de haren bij gesleept!’ Frans glimlachte hooghartig, vouwde zijn handen over zijn buik en liet zich achterover in de ligstoel vallen. ‘Zo gauw ik iets zeg, dat iemand niet aanstaat, wordt er over de school begonnen! Een mooie afleidingsmanoeuvre! Maar dat verandert niks aan de rotzooi waar jullie nu inzitten....’

‘Hou je mond dicht, zeg ik je!’

‘Het is alleen maar de naakte waarheid...!’

‘En jij bent een naakte vlegel!’ Pierre stond op uit zijn stoel en boog zich woedend over zijn zoon. ‘Als ik hier met mensen over dingen praat, die jou niet aangaan, dan wil ik, dat je je bek dicht houdt, begrijp je dat? Ik zal...’

‘Pierre!’ Mia legde haar hand op zijn arm en duwde hem zacht terug in zijn stoel. ‘Ga zitten! En jij...’ zij gaf Frans een wenk, ‘ga jij naar je kamer.’ Hij haalde zijn schouders op, mompelde iets onverstaanbaars en verdween met zijn bladen naar binnen.

‘Die jongens...’ zei Helga glimlachend.

‘Hij heeft zich niet met de gesprekken van volwassenen te bemoeien.’ Pierre hoorde zelf hoe fel zijn stem klonk en zweeg even. Toen, iets zachter: ‘Ze denken maar, dat ze overal verstand van hebben... Ze brengen elkaar het hoofd op hol...’

‘Frans bedoelt het niet zo kwaad,’ zei Mia. Ze speurde naar lege kopjes en begon weer in te schenken. ‘Hij is 'n beetje 'n idealist.’

‘Mooie idealist!’ Pierre schoot weer uit. ‘Op school konden ze hem niet meer gebruiken!’

‘Frans heeft gelijk. De school heeft daar helemaal niets mee te maken,’ zei Reineke. De volwassenen zwegen, draaiden zich naar haar en keken toen elkaar aan. Mia glimlachte vluchtig en ging met de koffiepot naar binnen om Frans een tweede kop in te schenken.

‘Ach ja, die kinderen...’ zei Dries. ‘Waar zijn ze allemaal? Is Toke niet thuis?’

‘Toke is naar de kerk. De rest is bij vriendjes.’ Pierre leunde achterover in zijn stoel en stopte een pijp. ‘Geloof jij, dat wij iets zouden kunnen *doen*, Dries?’

‘Aan wat er gebeuren gaat?’

Pierre knikte.

Dries haalde zijn schouders op. ‘Wat kunnen we doen? Het zijn niet de hoge pieten hier, die de dienst uitmaken. De regering is het met de sluiting eens...’

‘Dan moet de regering er ook voor zorgen, dat er iets anders voor in de plaats komt,’ zei Pierre. ‘Ze werken al hard aan de herstructurering. De krant...’

‘De krant brengt de leugens in het land, zei m'n grootmoeder uit Siddeburen altijd...’ Dries dronk hoofdschuddend zijn koffie. ‘Je moet niet alles geloven wat de kranten schrijven, Pierre... Ik heb zo'n idee, dat ze de zaken veel rooskleuriger voorstellen dan ze in werkelijkheid zijn.’

‘Walter was ook niet zo optimistisch,’ herinnerde Pierre zich.

‘Zie je wel? Hij kent veel mensen van de leiding. Als die zeggen, dat het er niet zo best uitziet, dan is dat zo.’ Dries schudde weer zijn hoofd. ‘De magere jaren staan voor de deur. Als we verstandig zijn, gaan we daar nu al rekening mee houden.’

‘Ik geloof niet, dat het zo'n vaart zal lopen.’ Mia kwam uit het huis en ging bij hen zitten. Pierre keek haar even aan. ‘Wat is hij nu aan het doen?’

‘Hij zit op z'n kamer te lezen.’

‘Weer in die flauwekulblaadjes zeker?’

Zij zuchtte. ‘Hij is nog een kind... Je kunt toch niet verwachten dat...’

‘Ik verwacht niks. Van hem zeker niet.’ Nijdig trok hij aan zijn pijp. ‘Beat... Dat is het enige waar je met hem over kunt praten en het is het enige waar die blaadjes van hem mee volstaan. Wat dat later worden moet...’

‘Wat doet Frans nu, sinds hij van school af is?’ vroeg Helga.

‘Als ik dat wist, waren we al een eind verder.’ Pierre lachte grimmig. ‘In de stad rondhangen en de provo spelen... Hij schijnt te denken, dat het leven 'n lolletje is.’ Hij zuchtte.

‘'n Verstandig gesprek valt er niet mee te voeren. Als ik me vroeger tegenover mijn vader zo gedragen had...’

‘De tijden zijn nu eenmaal veranderd,’ zei Dries.

‘En de mensen ook!’ Pierre klopte met veel lawaai zijn pijp uit. ‘Nee... Als ik de wereld van nu vergelijk met die van twintig, dertig jaar geleden...’

‘Toen zat u midden in de oorlog of midden in de crisis,’ zei Reineke. ‘Zo prettig zal het toen ook niet geweest zijn.’

‘Je moet je niet met de gesprekken van je vader bemoeien, kind,’ zei Helga. Zij wendde zich tot Mia. ‘Weet je dat er om de hoek 'n supermart komt? Ze gaan dat hele stuk grond waar vroeger het patronaat stond, volbouwen.’

‘Hoe weet je dat?’ vroeg Mia.

‘Sie Olivier vertelde het me. Giel zit er meer dan genoeg over in. Als die supermart er is, kan hij z'n zaak wel sluiten... Als Pie nou 'n jongen was, waar hij wat aan had, zouden ze er samen misschien nog wat van kunnen maken... 'n automatiek met fritesverkoop of zoiets... maar op z'n eentje kan Giel dat niet. En van Pie heeft hij niets te verwachten.’

Mia knikte en bedacht, dat zij nog met Toke moest praten. Die jongen van Olivier was niets voor haar. Dat moest zij zelf toch ook inzien.

‘Helga en ik hebben 't er al over gehad,’ zei Dries. ‘Als het hier moeilijk wordt om werk te vinden, kunnen we altijd gaan verhuizen. Als monteur kun je overal terecht.’

‘Of emigreren,’ zei z'n vrouw.

‘Dat alleen in het uiterste geval.’

‘Even goed erg voor Giel om z'n zaak te zien verlopen...’ Mia schudde haar hoofd. ‘Daar heeft-ie nou z'n leven lang voor gesappeld. Sie heeft me wel eens over die eerste jaren verteld. Dag en nacht hebben ze toen gewerkt... Ieder dubbeltje moest worden omgedraaid...’

‘Ze zullen wel met de een of andere overbrugging komen. De mijnwerker heeft altijd goed verdiend en kan z'n geld moeilijk in z'n zak houden... Dat wordt aanpassen wanneer er straks ander werk komt, dat minder betaalt... Voor de mensen, die niks achter de hand hebben zal het dan niet meevallen... Dat weet de regering toch ook?’

‘Natuurlijk weten ze dat! Maar of ze er wat aan kunnen doen?’ Dries boog zich naar Pierre. ‘Overal in het land begint de werkloosheid op te komen. Overal moeten mensen geholpen worden... We gaan een moeilijke tijd tegemoet...’

‘'n Kind kon zien, dat die hoogconjunctuur niet kon blijven,’ zei Helga.

‘Ze hebben het jaren geleden al voorspeld! Helga en ik hebben er toen nog met elkaar over gepraat. Of niet soms?’ Dries keek haar vragend aan. Zij knikte nadrukkelijk.

‘Ik vind het zielig voor de Oliviers,’ zei Mia. ‘Die zaak is hun leven... Wat moeten ze straks beginnen?’

Frans zat in zijn kamertje voor het raam en luisterde naar de stemmen beneden in de tuin. Geld verdienen. Dat was het enige, dat hun interesseerde en het was het enige waar ze zich zorgen over maakten. Ze hadden hun werk waar ze de pest aan hadden en dat ze alleen deden om centen te verdienen. Zo gauw er kans was, dat iemand ze dat werk afnam, raakten ze in paniek, want dan liepen de centen gevaar... Hij probeerde de stemmen niet te horen en zich in een artikel over de nieuwe plaat van The Byrds te verdiepen, maar het lukte niet. Het sonore geluid van zijn vader leidde steeds opnieuw zijn aandacht af. ‘De regering zal wel ingrijpen...’ ‘...vragen in de Kamer stellen...’ ‘... de mijnwerker niet in de steek laten...’ Alsof het ze daar in Den Haag ook maar iets kon schelen wat hier gebeurde! Zo'n schertsdemocratie kon je toch geen ogenblik serieus nemen! ‘.... 'n nieuwe bestedingsbeperking, juist nu...’ ‘... onze economie afhankelijk is van de EEG...’ ‘... problemen die de vakbonden aangaan...’ Grote god, waarom moest Dries Mostard toch altijd over dingen praten waar hij geen ene moer verstand van had? Vader zag tenminste in, dat hij maar 'n nummer was, waar geen hond rekening mee hield. Hij hoopte alleen maar, dat het allemaal wel zou meevallen. Maar Dries moest weer ze nodig op de sociaal-economische toer. Gewichtig doen. Alsof hij ooit ergens aan te pas zou komen!

‘... buitenland grote kansen...’ ‘... nieuw leven beginnen...’ Dat was Helga Mostard met haar eeuwig gezeur over emigreren. Die geloofde nog in luilekkerland. Alsof het

niet overal dezelfde rotzooi was, of je nou in Heerlen of in Nieuw-Zeeland zat! '... Olivier... niets achter de hand...' En moeder, die maar doorzaagde over die grutterswinkel aan de overkant. Grote god! En dat kind van die Mostards zat daar met droge ogen bij!

Beneden werd gebeld. Frans stond op, opende de deur van zijn kamer op een kier en luisterde. Emiel had beloofd even langs te komen. Ze zouden samen naar Maastricht kunnen gaan... Hij hoorde de stem van zijn moeder: 'Wat gezellig! Wat leuk dat jullie aan komen! Kom gauw binnen... Zo onverwacht!' Een onverstaanbaar antwoord, even stilte en toen moeders stem weer - nu in de tuin: 'Kijk eens wie we daar hebben!' Geschuif van stoelen, stemmen en toen langzaam en nadrukkelijk de stem van zijn grootvader: 'Moeder en ik vonden dat we maar eens langs moesten komen... Zo'n prachtige dag... Met de bus is het maar een half uurtje...'

Frans kreunde onwillekeurig en ging weer in zijn stoel zitten. Opa ontbrak er nog maar aan. Je kon er donder op zeggen, dat er weer hele jeremiades zouden komen. Meteen hoorde hij beneden de stem van zijn grootvader: 'Ach... wat zal ik zeggen, Pierre? Niet zo best... niet zo best... 'n Ouwe boom moet je niet gaan verplanten... En moeder kan ook niet wennen en ze blijft maar last houden van d'r been... De specialist zegt...' De specialist! Alsof zo'n man z'n neus niet vol had van allerlei oude wijven met hun oudewijvenkwaaltjes! Als 't 'n vent was, moest hij ze gewoon vertellen: 'Hoor 'ns mens, er is 'n tijd van komen en er is 'n tijd van gaan. 't Is nou tweeënzeventig jaar mooi geweest en ik zou er maar eens om gaan denken, dat het niet eeuwig kan blijven duren!' Maar het enige, dat zo'n pil haar vertelde was natuurlijk, dat ze maar weer 'ns 'n foto moest laten maken of naar 'n professor in Utrecht moest gaan (die z'n studenten dan 'n college over oma's been zou geven) of 't maar weer 'ns moest laten bestralen.

'... ziet er voor ons ook niet zo best uit, vader...' '... veel minder verdienen...' '... werkeloosheid overal...' '... inkomsten aanzienlijk omlaag...' Dat was z'n vader weer. Die zou opa wel 'ns even 'n flinke downput geven. '... valt voor

ons, oude mensen, niet mee, jongen...' '... leven op de boerderij...' '... aanpassen op onze leeftijd...' Maar reken maar, dat die oude heer dat niet zo maar over zijn kant liet gaan. Die kon, als het op doffe ellende aankwam, ook z'n mannetje staan. '... jullie hebben tenminste de kinderen nog...' '... moeder en ik zijn helemaal alleen...'

'Giel Olivier heeft altijd hard gewerkt en nu dit. Waar heeft zo'n man dat nou aan verdiend?' Z'n moeder.

'Die tijd heb jij niet meer meegemaakt, Dries, maar als je vroeger als jongen van zeventien de mijn in ging, wist je, dat je tot je pensioen zekerheid had. Dat is nu allemaal anders...' Z'n vader.

'Mij gaat 't er maar om, dat de arbeider aan z'n trekken komt. En dat niet alleen. Hij moet ook *goed* aan z'n trekken komen.' Dries Mostard. Smerige materialist was dat.

'... en altijd is 't de kleine man, die de klappen krijgt!' Opa die ook nodig 'n duit in 't zakje moest doen.

'Ja kind, het leven is niet gemakkelijk. Dat zul je zelf ook nog wel ontdekken.' Helga Mostard tegen dat schaap van haar.

'Toevallig las ik in de krant iets over wat ze de sociale begeleiding van de industriële herstructurering van Zuid-Limburg noemen,' zei Dries Mostard. 'Er schijnen grote fouten te zijn gemaakt. Vooral wat de inkomens van...'

Daar was geen zinnig mens tegen opgewassen! Geen hond, die dat verdragen kon! Frans schoot uit zijn stoel overeind en liep met grote stappen naar Nico's radio. De poen. Dat was het enige waar ze zich druk over maakten. Gegoochel met gewichtige woorden, die ze zelf niet begrepen en dat alleen maar diende om weer over dat eeuwige geld te kunnen praten. Alsof er in het leven helemaal niks anders te koop was! Hij zette de radio aan, draaide aan de knoppen, zocht Luxemburg. Stampende beat daverde door het kamertje. Hij draaide het geluidsvolume helemaal open, ging toen op zijn bed liggen en sloot tevreden zijn ogen. PRIMS OR PAUPER BEGGERMAN OR THIEF, PLAY THE GAME WITH EVERY BLOW YOU BREATH, ONE O'CLOCK, TWO O'CLOCH, THREE O'CLOCK, FOUR O'CLOCK FIVE... The Rolling Stones met *Dandelion.*

DANDELIONS DON'T CARE ABOUT THE TIME, TINKER, TALLER, SOLDIER, SAILOR'S LIFE, RICH MAN, POOR MAN, BEAUTIFUL DOCTOR'S WIFE, LITTLE GIRLS AND BOYS COME OUT TO PLAY...

De deur vloog open. Zij vader schoot de kamer binnen. ‘Zeg ben jij helemaal stapelgek geworden?’ BRING DANDELIONS TO BLOW AWAY. ‘We kunnen elkaar beneden niet eens verstaan!’ Hij draaide de knop om.

Stilte.

‘En kom van dat bed af! 'n Jonge vent, die met dit weer op z'n nest gaat liggen!’

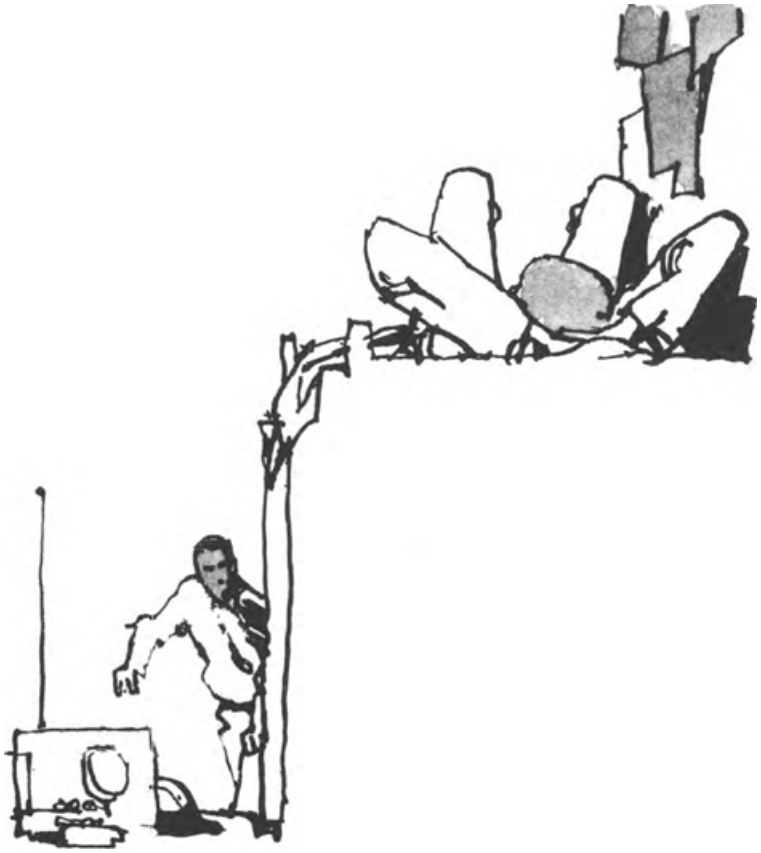

Frans stond zuchtend op, bleef besluiteloos naast de tafel staan. Wat wilden ze in vredesnaam van hem?

‘Als je je hier ligt te vervelen, kun je beneden het gras gaan maaien.’

‘De grasmachine is kapot... U hebt hem zelf kapot in 't schuurtje gezet.’

‘In ieder geval wil ik niet, dat je hier boven blijft zitten hokken. Het is prachtig weer. Ga 'n eind lopen!’ Pierre liep naar de deur, draaide zich daar om en wenkte zijn zoon. ‘Vooruit! Mee naar beneden! Opa en oma zijn er...’

Frans knikte. ‘Gezellig. Gaan we over oma's been praten.’

‘Hou je grote mond dicht!’

Ze liepen zwijgend de trap af. Buiten was het warm. Het gras hoefde nog lang niet gemaaid te worden.

‘Zo, Frans! Hoe is 't ermee?’ 'n Handdruk.

‘Goed, opa en met u?’

‘Gaat wel, jongen, gaat wel.’

‘En met u, oma?’ 'n Kus.

‘Gaat wel, kind, gaat wel.’

‘Kom er gezellig bij zitten, jongen.’ Mia wees op een lege stoel, stond toen op. ‘Ik zal nog wat koffie gaan zetten.’

Koffiedrinken. Stom, dat hij daar niet aan gedacht had. Dat was 'n ritueel, dat onder geen voorwaarde verstoord mocht worden. *'t Klootjesvolk aan de koffie.* Hij liet zich in de stoel zakken - naast die van Reineke. Zij keek hem even aan en glimlachte.

‘Nog 'n stukje vlaai, Helga?’

‘Graag!’ Helga schoof haar bordje bij. ‘Die is toch niet van Jenneskes, Mia? Deze is veel zachter, sappiger...’

‘De specialist wil, dat ik naar Utrecht ga,’ zei oma. ‘Met 't been. Daar maken ze nieuwe foto's en de professor kan...’

‘Nee, ik zou me maar geen illusies maken,’ zei Dries Mostard.

‘Op de hoek van de Akerstraat is een nieuwe banketbakker gekomen,’ zei Mia. ‘Iedereen gaat er heen om vlaai te kopen. Jij ook nog een stukje, Frans?’

Hij schudde zijn hoofd en stond op. ‘Ik ga 'n eindje lopen.’ Hij keek naar Reineke. ‘Ga je mee?’

Zij aarzelde, stond toen op en liep met hem naar het poortje.

‘Niet te laat thuis!’ riep Helga haar na. ‘We eten vroeg vandaag!’

Pierre keek hen na. ‘'t Wordt tijd, dat die jongen eens weet wat hij wil,’ zei hij, heel in 't algemeen.

Drie

De landweg slingerde tussen boomgaarden door en voerde toen, langs weilanden en velden, naar de top van een lage heuvel. De hemel was nog strakblauw. De zon begon weg te glijden naar het westen en de schaduwen van de bomen, hekken en eenzame lage boerderijen werden langer. Ze liepen zwijgend naast elkaar en keken naar de koeien, die met gebogen koppen langzaam door het hoge gras dwaalden, naar een leeuwerik, die boven hun hoofden hing, naar veulens, die op hoge, stijve poten de wereld verkenden. De wind kwam van over de heuvels en speelde met hun haren en streelde hun handen en gezichten en haastte zich verder naar de stad, die achter een muur van mijnschachten en steenbergen verborgen lag.

‘Weet je wat we nog helemaal niet gezien hebben? Lammetjes.’

Hij glimlachte. ‘Toch zijn ze er. Vanuit de trein heb ik ze vaak genoeg gezien.’

Reineke knikte. ‘Ik zou hier best ergens willen wonen. In zo'n oude witte boerderij, met 'n mesthoop op de binnenplaats.’

‘M'n grootvader is boer geweest...’

‘Dat heb ik gehoord,’ zei ze haastig. ‘Hij kan niet wennen in de stad. Dat lijkt me ook heel moeilijk, als je eerst buiten hebt gewoond.’

Frans knikte. Hier, ver buiten de stad, met alleen gras en bomen en beesten om zich heen en de zon en de wind in zijn gezicht, leek alles waar zijn vader en Dries Mostard zich zo druk over maakten, nog veel onbelangrijker. Alleen het heimwee van zijn grootvader - het heimwee van een oude man naar de vette, donkere aarde, naar de geur van hooi, naar de geluiden van zijn dieren in de stal - kon hij opeens zo goed begrijpen.

‘Waar gaat deze weg heen?’

Hij haalde zijn schouders op. ‘Naar Klimmen geloof ik. Ik weet het niet.’

‘Wat doe jij? Waar werk je, nu je niet meer op school bent?’

‘Ik heb drie maanden op kantoor gezeten, maar dat ging niet. Ik heb 'n paar jaar h.b.s.’ Weer haalde hij zijn schouders op. ‘Je had m'n vader moeten horen toen ze me ontsloegen... Toch vond hij het nog niet zo erg als toen ze me van school trapten.’

‘Waarom deden ze dat?’

‘Weet ik veel. Ze lustten me gewoon niet, denk ik. En je kunt geen twee keer in dezelfde klas blijven zitten, natuurlijk. Jij maakt het best op school, he?’

Zij knikte. ‘Dat gaat wel.’

‘Kun je met je vader en moeder opschieten?’

‘Mmmmmm.’ Een antwoord, dat geen bevestiging en geen ontkenning was.

Ze liepen zwijgend verder. De smalle weg voerde nu langs de helling omhoog en liep verder aan de andere kant van de heuvel. Toen ze op de top waren, bleven zij staan en keken om zich heen. Overal groene weilanden. Aan de einder het donkerder groen van bossen. De geluiden van de zondag: het luiden van een verre kerkklok, vaag claxonneren van auto's op de grote weg, de wind in het hoge gras, onvermoeid zingen van vogels. Frans keek en luisterde en opeens hield hij zijn adem in. Het was er weer - de zekerheid, dat wat hij zocht, dat wat hij verlangde, dat waar hij op wachtte, nu heel dichtbij moest zijn; zo dichtbij, dat het misschien wel onder handbereik lag, of hij het zó zou kunnen pakken... Hij voelde dat het nu dichterbij moest zijn dan ooit... dichterbij... dichterbij... Hij streek zijn haren uit zijn gezicht, glimlachte en opende zijn mond om het Reineke te vertellen. Maar was dat nodig? Voelde zij niet hetzelfde als hij? Hoefde hij haar wel iets te zeggen?

‘Hoe laat zou het zijn?’

Hij schrok op, keek op zijn horloge. ‘Bij vieren.’

‘O! Dan kom ik te laat thuis!’ Zij beet op haar onderlip. ‘Laten we terug lopen. Misschien kunnen we onderweg een bus nemen...’

Hij knikte en draaide zich om en liep naast haar de heuvel af en volgde toen de smalle weg langs de weilanden en door de boomgaarden tot ze dichter en dichter bij de grote verkeersweg

kwamen waar de bushaltes waren. Hij dacht aan haar moeder en toen aan zijn eigen ouders en aan de gesprekken van die ochtend in de tuin en toen hij zich omdraaide om nog een keer naar de heuvel te kijken, was die al achter rijen huizen en bossen televisiemasten verdwenen.

‘Jullie hebben het wel uitgehouden,’ zei Toke toen hij thuis kwam. Reineke had voor haar huis haastig afscheid genomen en was door haar moeder met een zuur gezicht binnen gelaten. ‘Waar zijn jullie geweest?’

‘O, overal,’ zei hij vaag.

‘Haar moeder is 'n paar keer komen vragen of jij er al was.’

‘Dat zal wel, ja.’ Hij ging naar boven, naar zijn kamer. Mia, die in de keuken bezig was riep hem na: ‘We gaan zo eten, hoor! De tafel staat al gedekt.’ Hij was weer thuis.

Het mooie weer bleef aanhouden. 's Maandags kreeg Mia eindelijk kans eens met Toke te praten. Alle kapperszaken waren die dag gesloten en Toke, die een van de drie kapsters van Maison Annette was, gebruikte haar vrije dag altijd om uit te slapen, wat te winkelen en in huis rond te hangen. Toen zij tegen koffietijd beneden kwam, vond zij alleen haar moeder thuis. De kinderen waren op school en Pierre kwam pas na drieën van de mijn.

‘Koffie?’ vroeg Mia, toen haar dochter nog wat slaperig en in een Chinese ochtendjas aan tafel ging zitten.

‘Graag, mam.’

Mia schonk een kopje vol en schoof het haar toe. Toen ging ze tegenover haar zitten, roerde wat met haar lepeltje en vroeg, zonder bepaalde bedoeling: ‘Wat ga je vandaag doen?’

‘Eerst ga ik me aankleden en opmaken.’ Toke glimlachte. ‘En dan ga ik naar de stad.’

‘Boodschappen doen?’

‘Dat ook ja...’ Zij keek haar moeder aan en zei toen onverwacht: ‘U moet vanavond met eten maar niet op me rekenen, mam.’

Mia keek verrast op. ‘Nee?’

‘Ik... ik blijf in de stad eten.’ Toke glimlachte weer, maar nu minder op haar gemak. Haar moeder antwoordde niet en zij begreep, dat zij een uitleg verwachtte. ‘Pie heeft me uitge-

nodigd met hem te gaan eten. Vanavond gaan we samen naar de bioscoop.'

'Nou, jij doet niet minder!' Mia schudde haar hoofd. 'Hoe komt hij aan zoveel geld? Restaurants zijn niets voor mensen als wij. Je kunt je geld ook op een andere manier op straat smijten!'

'Als Pie het nu leuk vindt om me mee uit te nemen, mam!' Zij haalde ongeduldig haar schouders op. 'Dat moet hij toch zelf weten?!'

'Ik vind hem geen jongen voor je.' Mia had dat graag op een andere, rustiger manier duidelijk gemaakt; minder bars en met meer omwegen en argumenten, maar nu ze vanavond weer samen uit gingen, was daar geen tijd voor.

'Wat mankeert er dan aan?' Tokes stem klonk opeens fel. Met een nerveus gebaar veegde zij een lok donker haar uit haar gezicht en keek haar moeder aan.

'Hij heeft het achter de elleboog,' zei Mia kort. 'Het is erg genoeg voor Giel en Sie, want die kunnen het niet helpen, maar die jongen deugt niet. Je vader en ik willen niet, dat je met hem uitgaat.'

'Hoe komt u daar nu bij?' Tokes stem schoot uit. 'Luistert u ook al naar de kletspraatjes, die je hier in de buurt hoort? U weet net zo goed als ik, dat de mensen altijd over elkaar praten en dat de een het nog erger maakt dan de ander...'

'Pie heeft een paar keer dingen gedaan, die niet deugen. Iedereen weet dat. Dat zijn geen praatjes.'

'En moet hij daar de rest van zijn leven op worden aangekeken?' Toke stond op. 'Volgens jullie deugt er niemand - Frans niet en ik niet en Pie niet...'

'Ik heb geen woord over Frans en jou gezegd! Vader en ik willen alleen maar niet, dat je met die jongen uitgaat. Dat is niet om je te plagen, Toke...'

'Nee, het is allemaal voor mijn bestwil en later zal ik inzien dat jullie gelijk hebben gehad en...' Er werd tegen het raam van de tuindeuren getikt en Toke zweeg. Mia stond op en zag dokter Tijsen voor het raam staan. Hij was door het poortje de tuin binnengekomen en hield een vierkant, met krantenpapier omwikkeld pakje in zijn hand.

‘Mag ik even binnen komen, Mia?’

‘Dokter!’ Ze keerde zich haastig naar Toke. ‘Gauw, naar boven jij, ga je aankleden...’ Toen haalde zij een hand over haar haren, veegde allebei haar handen aan haar schort af en liet de dokter door de tuindeuren in de kamer.

‘Hoe is 't ermee, Mia? En met Pierre?’

‘Goed, dokter... Wacht...’ Zij schoof haastig een stoel bij. ‘Gaat u zitten... Wilt u koffie?’

‘Als je hebt.’

Dokter Tijsen ging zitten en zette het pakje naast zich op tafel. Hij was een kleine, gezette man met een vriendelijk, wat blozend gezicht. Zijn voorhoofd ging half schuil onder een dikke lok warrig grijs haar. Dokter Tijsen hield niet van hoeden en de wind had daarom vrij spel met zijn grijswit haar, dat

er altijd uitzag of 't hoognodig geknipt moest worden. Hij droeg ouderwetse, ijzersterke pakken, die nog brede omslagen onder aan de pijpen hadden en - zoals hij Pierre eens had verteld - alleen nog maar in een klein dorpje over de Belgische grens te krijgen waren. Dokter Tijsen was achtenvijftig, maar zag er jonger uit. Zijn vrouw was jaren geleden gestorven. Kinderen had hij niet. De mensen in de De Berenkuil hadden het gevoel, dat hij hen min of meer als zijn kinderen beschouwde. De dokter ging vaderlijk met zijn patiënten om. Zij kwamen met hun grote en kleine moeilijkheden bij hem en hij hielp zoveel hij kon. Veel huisvaders van grote gezinnen, die het financieel moeilijk hadden, ontvingen nooit een rekening. Als ze daar aarzelend over begonnen, glimlachte dokter Tijsen en zei: ‘De rekening? Ja, die zal ik eens uitschrijven... Laat dat maar aan mij over.’ Maar dat uitschrijven gebeurde nooit.

‘Zo, Mia...’ De dokter zette het pakje voor zich neer. ‘Herinner je je wat je eens hebt gevraagd?’ Zij probeerde het zich te herinneren, slaagde daar niet in en schudde haar hoofd. ‘Je weet wel, toen ik hier was omdat Bonnie van dat muurtje was gevallen... 'n Maand of drie geleden...’

‘O, toen.’ Mia knikte. ‘U zei toen, dat Sjeng Meesters nieuwe vogeltjes had en ik...’

‘... en jij vroeg me of ik eens wilde vragen of hij voor jou 'n kanarie kon missen...’

Zij knikte weer. ‘En? Kan ik er eentje komen halen?’

Hij schudde zijn hoofd, glimlachte om de teleurgestelde trek, die over haar gezicht gleed en begon het krantenpapier los te maken. ‘Ik heb er een voor je meegebracht!’

‘Dokter!’ Mia boog zich over de tafel en keek naar het kleine, vierkante houten kooitje dat te voorschijn kwam. Op het stokje zat een groengele kanarie, die even bedrijvig heen en weer hipte en haar toen de rug toekeerde.

‘Toen ik zag, dat Sjeng de meeste van zijn vogeltjes al kwijt was, heb ik er maar meteen eentje voor je meegenomen.’ Hij schoof haar het kooitje toe. ‘Hij zal alleen een ander kooitje nodig hebben, vrees ik. Dit is veel te klein... diende alleen maar om hem hier te krijgen.’

‘Ik zal vragen of Toke er een uit de stad meebrengt.’ Zij

stond op en stak de dokter haar hand toe. ‘Dank u wel... U... u... maakt me gewoon verlegen!’

Hij schoot in de lach. ‘Daar is anders nogal wat voor nodig! Hoe is het met Pierre en de kinderen?’

Zij ging weer zitten, zette het kooitje naast zich neer en keek naar de kanarie. ‘Ach, dat gaat wel...’

Dokter Tijsen keek haar onderzoekend aan. ‘Moeilijkheden, Mia? Dan voor de dag ermee!’

Zij haalde haar schouders op en streelde afwezig de spijltjes van het kooitje. ‘Ik denk niet, dat u me kunt helpen, dokter...’

‘Hoe kun je dat nu weten als je me niet vertelt wat je op je hart hebt?’ Hij haalde een donkerbruine sigarenkoker uit zijn binnenzak, opende hem, koos met zorg een sigaar en stak de koker toen weer weg. Mia keek hoe hij het sigarebandje lospeuterde, met een zilveren knippertje, dat uit zijn vestzak kwam, zorgvuldig het puntje afknipte en de sigaar toen in zijn mond stak. Zonder haar ogen van hem af te wenden, stond zij op, pakte op de tast een doosje lucifers, dat op het rooktafeltje lag en legde dat voor de dokter neer. Hij glimlachte, opende het doosje, streek een lucifer aan en bracht die naar de sigaar. Mia keek geboeid toe. Dokter Tijsen deed haar altijd aan haar grootvader denken, aan wie zij toch maar heel vage herinneringen had. Kwam het door de manier waarop hij een sigaar opstak?

‘Kom, kindje. Vertel eens wat er aan de hand is!’ Dokter Tijsen had de sigaar uit zijn mond genomen en bekeek aandachtig het gloeiende einde.

‘Ach, dokter...’ Mia zuchtte en haalde weer haar schouders op. ‘Ik weet niet of u er wat aan kunt doen. Het zijn zoveel dingen...’ Ze glimlachte verontschuldigend. ‘Het... het komt allemaal zo tegelijk. Pierre, die over 'n tijdje ander werk moet hebben... Frans... En nu Toke weer. Ze gaat met die jongen van Olivier en...’ Zij maakte een berustend gebaar. ‘Dat zijn van die dingen, waar je je bij neer moet leggen, denk ik.’

De sigaar werd weer naar de mond gebracht en het uiteinde gloeide rood op toen de dokter een lange trek nam.

‘Het gaat niet zo goed tussen Pierre en Frans... Ze begrijpen elkaar niet.’ Ze zuchtte weer. ‘Pierre heeft weinig geduld met die jongen... En Frans is zo dwars...’

De dokter nam zijn sigaar uit zijn mond en blies langzaam de rook uit. Mia hield van de geur van een sigaar.

‘Is hij nog steeds bij de provo's?’

‘Dat weet ik niet... Daar praat hij nooit over... Zondag toen Dries en Helga hier waren, was er weer ruzie...’

‘Is er niemand, die eens met hem kan praten? Iemand waar hij iets van aanneemt?’ De dokter trok weer aan zijn sigaar.

‘Ik zou niet weten wie...’ Zij dacht na. ‘Pierre hoeft het niet te proberen, dat gaat toch mis... En naar mij luistert hij ook niet... Ik zou niet weten...’ Zij keek op. ‘Of misschien toch... Meneer De Wever.’

‘Meneer De Wever?’

Mia knikte. ‘Dat was een van z'n leraren .. Hij gaf geschiedenis, geloof ik... Frans gaat soms wel eens bij hem langs, zo maar om wat te praten... Hij is ook 'n keer hier geweest, om te zeggen, dat ze Frans niet meer op school wilden hebben.’

‘Kan Pierre niet eens z'n best doen die jongen te begrijpen? Laten ze samen 'ns 'n keer naar het voetballen gaan kijken.’ De dokter trok de asbak naar zich toe. ‘Problemen tussen ouders en kinderen kunnen alleen maar door ouders en kinderen worden opgelost... Meneer De Wever zal daar weinig aan kunnen doen, vrees ik. En wat Toke betreft...’ Hij tikte behoedzaam de as van zijn sigaar. ‘Hoe oud is ze nu?’

‘Negentien, dokter...’

‘Negentien...’ Hij staarde even voor zich uit. ‘Dat is waar... Ze was een van de eerste bevallingen, die ik in De Berenkuil had... Is dat alweer zo lang geleden?’ Hij glimlachte. ‘Ik herinner me, dat m'n vader, toen ik de praktijk van hem overnam, tegen me zei: ‘Er zijn er in de buurt 'n paar, John, die op alle dagen lopen. Mia Vasterman is er een van. Hou haar goed in de gaten...’

‘Uw vader heeft me van het begin af aan behandeld.’

Dokter Tijsen knikte. ‘Tja... Waar blijft de tijd, Mia.’ Hij keek haar aan. ‘Over Pierres werk zou ik me maar geen zorgen maken... De mijnen zullen niet dichtgaan voor er voor

iedereen behoorlijk werk te vinden is... Dat zijn ze wel verplicht - aan mannen als Pierre en zo. De minister heeft trouwens zoiets gezegd en je hebt pas nog in de krant kunnen lezen wat voor maatregelen ze al getroffen hebben om al die exmijnwerkers op te vangen. We moeten vertrouwen hebben, Mia. Het zal beslist zo'n vaart niet lopen.'

Zij glimlachte. 'Dat zegt Pierre ook altijd. Maar als je dan met Dries praat...'

'Dries is een geboren zwartkijker,' zei de dokter. De sigaar was uitgegaan en werd met veel ceremonieel weer aangestoken. 'En wat Toke betreft...' (rookwolk) '... daar zou ik me ook geen zorgen over maken...' (rookwolk) (rookwolk) '... die jonge meisjes gaan graag eens tegen de keer in en hoe minder jij er met haar over praat...' (rookwolk) '... des te eerder is het afgelopen.'

'Die jongen van Olivier deugt niet...'

'Ach... deugt niet is zo'n groot woord. Het is 'n wat moeilijke jongen, toegegeven...' De dokter rookte even zwijgend verder. De rook kwam in ijle, lichtblauwe sliertjes uit zijn mond. ''t Is 'n jongen, die eens 'n paar keer goed z'n neus moet stoten... Maar als je me nu vraagt of hij ideaal is voor Toke, dan zeg ik - nee.' Hij glimlachte. 'Wat dat betreft zijn we het wel eens, Mia... Maar wat kunnen we doen? Vertrouwen dat alles goed zal lopen... Dat is het enige, dat we kunnen doen. Dat gaat ook op voor het werk van Pierre...' Hij legde heel even zijn hand op haar arm. 'Alleen niet voor Frans.'

'Wat bedoelt u, dokter?'

'Ik bedoel, dat daar wel degelijk wat aan te doen valt. Pierre moet eens wat meer zijn best doen die jongen te begrijpen.' Hij nam de sigaar uit zijn mond en bestudeerde het uiteinde. 'Ik ken nog een paar jongens als Frans en het is overal hetzelfde. Maar die jongens zijn zo kwaad niet, Mia. Ze hebben het ook niet gemakkelijk...' Hij glimlachte. 'Ze hebben idealen...'

'Dat zei ik ook tegen Pierre!'

'... idealen, die niet zo gek zijn als wij wel denken...' Er werd gebeld. Mia stond op om open te maken en dokter Tijsen volgde haar. 'Ik moet weer verder, Mia. Ik hoop, dat je plezier

hebt aan je vogeltje. En maak je nu geen zorgen. Het komt allemaal in orde.' Hij liep met haar mee naar de voordeur.

'Ik heb u nog niet echt bedankt, dokter. Voor het vogeltje bedoel ik,' zei ze toen ze bij de deur stonden. 'U had het niet moeten doen.'

'Onzin!' Hij gaf haar een hand. 'Doe de groeten aan Pierre.'

'Dat zal ik doen, dokter.' Zij maakte de deur voor hem open en stond oog in oog met een bijna twee meter lange jongeman. Zijn door de zon gebruind gezicht ging voor een groot deel achter een korte, donkere baard en lang, donker haar schuil. Hij had een paar helblauwe ogen, die haar recht aankeken.

'Ik ben Charles Cleophas, mevrouw. Mag ik u een paar dingen vragen?'

Zij keek hem wat onthutst aan, zag dat dokter Tijsen in zijn wagen stapte en nam de jongeman toen aandachtig van top tot teen op. Hij droeg een spijkerbroek, die door veelvuldig wassen vaalblauw was geworden, een zwarte trui met een rolkraag en witte gymschoentjes.

'Natuurlijk...' zei ze onzeker en wat van haar stuk gebracht door deze vreemde verschijning. 'Wat wilt u weten?' Giel Olivier, die bezig was een nieuwe etalage te maken, zat met een groot pak waspoeder in zijn handen en op zijn hurken achter de grote ruit en keek gespannen toe.

'Ik heb gehoord, dat hier in de buurt een boerderijtje leeg staat,' zei Charles Cleophas. 'Kunt u mij zeggen waar dat is?'

Mia schudde haar hoofd. 'Dat weet ik niet.'

''n Oud boerderijtje... 't Moet al een hele tijd leeg staan.'

'Dat zou ik echt niet weten, meneer.'

Hij zuchtte. 'Ik heb het al aan drie mensen gevraagd en niemand schijnt het te weten...'

'Weet u zeker, dat het in deze buurt is?'

'Dit is toch De Berenkuil?'

Zij knikte.

'Dan moet het hier zijn. 'n Vriend van me is er 'n tijdje geleden langs gekomen... 'n Wit boerderijtje. Er staan 'n paar bomen voor.'

'Ik zou het werkelijk niet weten.' Opeens schoot haar iets te binnen. 'U had het de dokter kunnen vragen. Die had het

vast en zeker geweten... Hij ging net weg toen u aanbelde!'

'Woont hij hier ver vandaan?'

'Bij de kerk.' Zij wees hem waar hij het huis van dokter Tijsen kon vinden en sloot de voordeur. Toke zat aan tafel en schonk zich zelf een kop koffie in. Zij had haar gezicht opgemaakt en droeg het gebloemde voorjaarsjurkje, dat haar altijd een paar jaar jonger deed schijnen. Mia staarde er even vertederd naar. Toke stak een vinger tussen de spijltjes van het kooitje.

'Hoe komt u daar nou aan?'

'De dokter kwam hem brengen... Vind je hem niet lief?'

Zij knikte. 'Maar hij moet een ander kooitje hebben. Dit ding is veel te klein... Zal ik er uit de stad een meebrengen?'

'Dat had ik je net willen vragen!' Zij keek haar dochter aan. 'Maar moet je dan de hele avond met dat ding sjouwen? Ik bedoel, je blijft immers in de stad en...'

'Nee. Ik ga nu boodschappen doen en dan kom ik naar huis.'

'En ik dacht, dat je met die jongen van Olivier in de stad zou...'

'Ach...' Zij haalde haar schouders op en glimlachte verlegen. 'Ik heb er 'ns over nagedacht en u hebt gelijk. Dat is niks voor ons... Ik ga hem zeggen, dat ik vanavond wel met hem naar de bisocoop wil, maar dat hij me dan maar thuis moet komen ophalen.'

'Dat... dat is heel verstandig.' Meteen dat het woord over haar lippen was gekomen, had zij er spijt van. Was Toke er niet te groot voor om nog van die kinderachtige complimentjes te krijgen?

'Ach, u...' Toke maakte een ongeduldige beweging en lachte toen. 'Maar u had gelijk, hoor. Toch zou het leuk zijn geweest om morgen in de zaak te vertellen! We zouden van alles hebben kunnen eten... Biefstuk met gebakken aardappelen... kip... ijs met vruchten.'

'Vanavond eten we speklappen, dat is ook lekker,' zei Mia. 'En als je toch naar de stad gaat, zou je dan voor mij ook 'n paar boodschapjes willen doen? Weet je dat manufacturenwinkeltje bij het station? Je loopt er langs als je van de bus komt...'

Toen Toke naar de stad was gegaan, bleef Mia alleen thuis. De kinderen zouden pas om kwart over vier uit school komen en als Pierre nu een beetje vroeg kwam, konden ze samen gezellig praten. Ze maakte het asbakje leeg, dat dokter Tijsen had gebruikt, beredderde hier en daar nog wat in de kamer, haalde bij Giel Olivier een paar pakjes soep voor het eten en ging toen op Pierre zitten wachten.

Het werd drie uur, toen kwart over drie, half vier. Ze begreep niet waar hij bleef. Pierres schicht was die ochtend om zeven uur begonnen en zou om drie uur afgelopen zijn. Toen ze hem die morgen zijn pungel met brood en schone werkkleren meegaf, had hij gezegd, dat hij met een voortrek naar boven kon en dat hij vroeg thuis zou zijn. Of je een vroege of een late trek had, kon een verschil van drie kwartier uitmaken. Drie kwartier lang schoven de liften in de Willem III dan door hun schachten op en neer om de oude schicht op te halen en de nieuwe omlaag te brengen. Soms gingen er een paar man met een voortrek mee - met een lift terug, die mannen omlaag bracht, die wat vroeger moesten beginnen - en Pierre had gedacht, dat hem dat vandaag wel zou lukken. Ze werkten nu in een veld, dat niet zo ver van de liften lag. In zes minuten was hij met het treintje van zijn pijler bij de lift.

Zeg dat hij nu om kwart voor drie boven was. Dan moest hij naar het badlokaal en zich omkleden... Ze keek op de klok. Tien voor vier. Hij had toch al lang thuis kunnen zijn? Op de brommer was je in tien minuten bij de Willem III. Dadelijk kwamen de kinderen uit school. Waar bleef Pierre nou? Anders was hij nooit zo laat. En net vandaag zou hij wat vroeger zijn...

Vreemd, dat zij zich altijd ongerust maakte als hij niet op tijd thuis was. Kwam dat omdat hij daar diep beneden haar werkte, of zouden andere vrouwen zich ook zorgen maken als hun mannen wat later van hun werk kwamen? Vrouwen, die met boekhouders en ambtenaren waren getrouwd? Maar hoe lang was het niet geleden sinds er voor het laatst beneden iemand was verongelukt? Toch zeker 'n jaar of vier, vijf. Een van die jongens van Hauser was het geweest. Hij had, terwijl hij met z'n afbouwhamer aan het werk was, te dicht bij de ket-

tingtransporteur gezeten. Daar lagen bundels spitzen en houten platten op om bouwen mee te zetten - een van die schotten was aan zijn riem blijven haken en hij werd meegesleurd en tegen een van de stijlen doodgedrukt. Pastoor Waterman was het zijn ouders komen vertellen.

Een bromfiets reed het paadje naast het huis op en onwillekeurig slaakte zij een zucht van verlichting. Zij zag Pierre de brommer in het schuurtje zetten en even later kwam hij binnen.

'Wat ben je laat!' zei ze. 'Ik was al bang...'

'... dat er iets gebeurd was?'

Ze knikte en lachte nu om haar eigen angst. Toen zag ze, dat hij zijn handen op zijn rug hield en nieuwsgierig vroeg ze: 'Wat heb je daar?'

'Iets voor jou!'

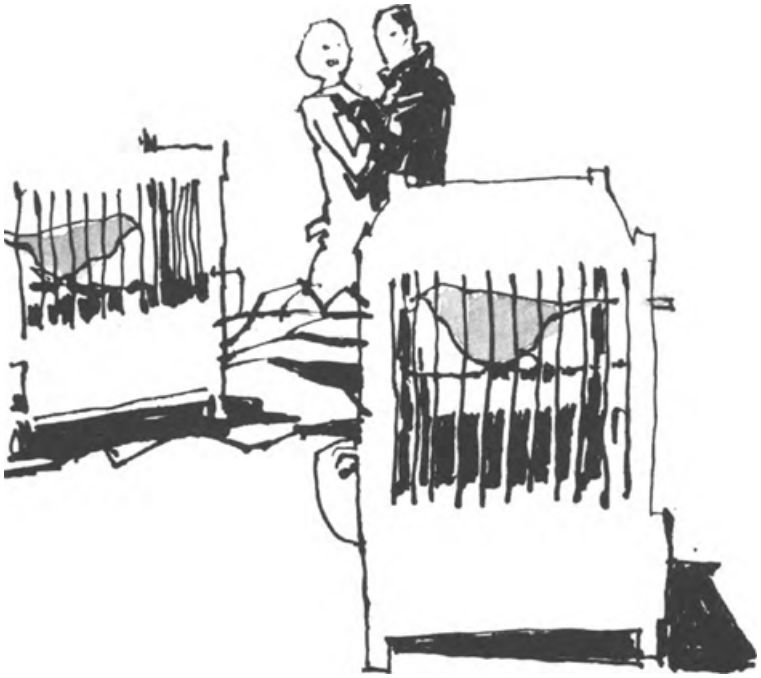

‘Voor mij?’ Wat was er vandaag met haar aan de hand?

‘Ja. Iets, dat je al heel lang graag hebt willen hebben!’

‘Pierre!’ zei ze geschrokken. ‘Je hebt toch niet...’

Hij schudde geruststellend zijn hoofd. ‘Ik ben niet naar die winkel geweest om dat schemerlampje te halen...’

‘Maar wat...’

‘Alsjeblieft!’ Hij bracht zijn handen te voorschijn en gaf haar een in krantepapier gepakt rechthoekig pakje, dat haar opeens heel bekend voorkwam. Ze keek hem aan, keek toen weer naar het pakje en begon er aarzelend het papier af te halen.

Het was een kooitje met een kanarie. Precies zo'n zelfde kooitje met precies zo'n zelfde kanarie als dokter Tijsen voor haar had meegebracht.

‘O, Pierre,’ zei ze en toen zei ze niets meer, want op dat moment begon de kanarie van dokter Tijsen te zingen met veel rollers en lange uithalen en de kanarie van Pierre antwoordde en even was het alsof horen en zien verging omdat ze in de huiskamer nog nooit twee kanaries hadden horen zingen. Toen zag ze het verbaasde gezicht van Pierre. Hij staarde van de ene vogel naar de andere en toen naar haar en hij keek zo verbouwereerd, dat ze in de lach schoot. Hij begon ook te lachen en omdat hij lachte, moest zij nog harder lachen en opeens voelde zij zich weer, zoals vroeger op school, toen ze veertien was en met haar vriendinnen gierend naar buiten rende, omdat ze allemaal de slappe lach hadden.

Pierre legde zijn handen op haar schouders en schudde zijn hoofd.

‘Weet je, dat het heel moeilijk is om jou te verrassen?’

‘Toch niet zo moeilijk als je denkt.’

‘Waar komt die vandaan?’

‘Dokter Tijsen kwam 'm brengen. Hij heeft 'm van...’

‘Sjeng Meesters?’

Zij knikte. ‘En die van jou? Is die ook...’

‘... ook van Sjeng Meesters, ja.’

En toen kuste zij hem en Pierre schoot weer in de lach en zij begon ook te lachen en de twee kanaries zwegen abrupt en zaten wat uit het veld geslagen in hun kooitjes.

Vier

Het regende in de pijler. Pierre leunde met zijn hele gewicht op de afbouwhamer; grote, zwartglinsterende blokken steenkool raakten los en vielen voor zijn knieën. Knielend voor de donkere steenwand richtte hij zich af en toe even op, zodat zijn mijnpet het dak van de pijler raakte, en veegde met de rug van zijn hand langs zijn voorhoofd. Dan voelde hij het water, dat boven hem tussen de stenen doorkwam, langs rug en schouders sijpelen en wist hij niet of het zweet of water was, dat langs zijn ruggegraat gleed.

De schicht was bijna om. Tevreden staarde hij naar de zes meter, die hij in het kolenveld vooruit was gedrongen. Voor vandaag zat het er op! Hij keek naar de anderen en zag, dat hij de eerste was, die de dagelijks vereiste zes meter had gehouwen. Martens, die onder hem werkte, was nog druk bezig. Pierre weerstond de verleiding rustig, met zijn rug tegen de steenwand, op het einde van de schicht te gaan zitten wachten. Hij pakte zijn afbouwhamer en knielde naast Martens.

‘'n Handje helpen?’

Martens keek over zijn schouder en glimlachte dankbaar. Hij kon het tempo van de anderen moeilijk bijhouden en scheen, door een of andere gril van het lot, altijd de onhandelbaarste stukken van de pijler te krijgen. Staretz, de schüttelbaas, die aan het begin van de schicht met krijt op de ijzeren stijlen aangaf welk stuk ieder van hen onder handen moest nemen, kreeg het ervan op zijn zenuwen. Hij kon nog zo'n eenvoudig stuk voor Martens uitzoeken - zo'n glad wandje, waar je hamer doorging als een mes door de boter - binnen de kortst mogelijke keren waren er complicaties - dreigende instortingen, onverwachte stukken steen, storingen in de pneumatische leiding van de afbouwhamer, noem maar op. En Martens liet dat alles gelaten over zich heen gaan en zuchtte alleen maar diep en toonde duidelijk, dat hij zich volkomen in zijn lot schikte.

Nu Pierre hielp, liep hij langzaam maar zeker zijn achterstand in en toen de lampen langs de kettingtransporteur knipperend het einde van de schicht aangaven, had Martens, net als de anderen, zijn zes meter uitgeslagen.

‘Knap werk Tjeu,’ zei Staretz met een knipoogje naar Pierre. ‘Volgende keer zal ik eens 'n wat moeilijker stukje voor je uitzoeken.’

Toen ze uit de pijler kwamen en door de galerij liepen, die naar de steengang voerde, waar het treintje op hen wachtte, vroeg Martens ongerust: ‘Dat meent ie toch niet?’

‘Wie?’ vroeg Pierre.

‘Staretz.’ Martens wierp een schichtige blik op de lange schuttelbaas, die achteraan liep. ‘'t Is zo'n slavendrijver... Hij zal toch niet denken, dat ik echt...’

‘Hij wou alleen maar leuk zijn,’ zei Pierre vermoeid. ‘Vergeet 't maar.’

Martens knikte gerustgesteld en liep even zwijgend verder. Toen zei hij opeens: ‘Weet je wie ik gistermiddag in Kerkrade heb gezien? En met een andere vrouw? Mostard!’

‘Dries Mostard?! Bestaat niet...’ Pierre schudde zijn hoofd. ‘Dat zal een ander zijn geweest.’

‘Ik zie wat ik zie,’ zei Martens. ‘Ik ging m'n broer opzoeken, die ligt al 'n paar maanden ziek en opeens zag ik Mostard, vlak voor me, de straat oversteken.’

‘Zag hij je?’

‘Ben je gek? Hij had het veel te druk met z'n troel... 'n Blonde... 'n Duits type met zo'n brede mond en van die opgemaakte ogen.’

‘Het zal 'n kennis geweest zijn...’

‘'n Kennis, die je midden op straat afzoent en waar je hand in hand mee loopt?’ Martens lachte. ‘Laat naar je kijken!’

‘Gistermorgen heeft-ie met z'n vrouw en z'n dochter bij ons koffie gedronken.’

‘Dat zegt niks. 's Middags zal hij wel gezegd hebben, dat hij naar het voetballen ging kijken en toen is hij natuurlijk naar Kerkrade gereden. 't Was tegen half vijf, denk ik... Bij de Platanenstraat, waar m'n broer woont.’

‘Ik geloof er niks van,’ zei Pierre, opeens ongeduldig. ‘Zo-

iets is niks voor Dries... Hij zou d'r nooit 'n ander op nahouden. Helga en hij...'

Martens haalde zijn schouders op. 'Geloof kan ik je niet geven. Ik weet alleen wat ik heb gezien en...' Opeens zweeg hij.

Als gehoorzamend aan een onhoorbaar bevel stonden de mannen plotseling stil en luisterden. In de verte daverde het treintje voorbij en het geluid weerkaatste in de gangen. Toen het wegstierf was er duidelijk een ander geluid hoorbaar - een dat direct hun aandacht had gevangen. Eerst was het een nauwelijks hoorbaar zacht grommen geweest, dat zich van heel ver door de aarde scheen voort te planten en snel luider werd. Het groeide snel in kracht en tegelijkertijd was het alsof heel de mijn in beweging kwam. De vloer van de galerij begon te trillen en te schudden en de stijlen langs de wanden, die de kap ondersteunden, bewogen krakend. Steengruis viel tussen de houten beschieting van de kap.

'Een slag in de berg!' Ze bleven staan en keken elkaar aan. Ergens in het veld waardoor de gangen en pijlers liepen, brak nu een steenlaag af en zette de aarde zich opnieuw. De ijzeren stijlen dansten heen en weer en het grommen was aangegroeid tot een luid gekraak, dat bulderend in de gangen weerkaatste.

'Laten we maken dat we in de steengang komen!' Staretz wenkte zijn mannen en haastig liepen ze de galerij uit naar de bredere en veiliger steengang.

'Waar zou het zijn?' vroeg Martens, die Dries Mostard en diens misstap opeens volkomen vergeten scheen.

Pierre haalde zijn schouders op. 'Misschien ergens in de Oude Man...' De Oude Man was het deel van de mijn, waaruit alle kolen waren weggehaald, maar dat nog niet was ingestort. De Oude Man vormde levensgevaarlijk terrein en lag volkomen verlaten.

Martens schudde zijn hoofd. 'Dat geloof ik niet... Dan moest het veel verder weg zijn...'

Het gekraak verminderde. De laatste echo's rolden door de gangen en galerijen. Hier en daar viel nog wat steengruis uit de kap. Toen was het weer stil. Ze stonden op de hoek waar de galerij op de steengang uitkwam en liepen naar de halte van het

treintje. Alleen de gewone geluiden van de mijn waren nog hoorbaar: het gorgelen van water in aan- en afvoerbuizen, denderen van treintjes over wissels bij kruisgangen, stemmen van kompels, die zich bij de halte verzamelden, het steunen, waarmee de wind door het labyrint van gangen en pijpen waaide. Hoe dichter je bij de liftschachten kwam, des te kouder en feller werd die wind. Kompels, die naar de lift liepen, moesten er soms met al hun kracht tegenin worstelen. Het zoemen van elektrische installaties.

De slag in de berg was voorbij. De over een breed front afgebroken steenlaag had zich gezet. De vloer schudde en trilde niet langer en er was niets meer om bezorgd over of bang om te zijn. Hoe kwam het dan, vroeg Pierre zich af, dat er nog steeds een vreemd, beklemmend gevoel in zijn borst lag; alsof een ijskoude hand zich om zijn hart had gesloten? Was het een vaag, onbewust besef van onheil? Was de slag niet in de Oude Man geweest, maar was ergens een pijler ingestort?

‘Was jij er bij toen de instorting in de derde noord gebeurde?’ vroeg Martens. ‘Dat was 'n jaar of wat geleden. In de vijfachtenveertig. De kleine Dierickx kreeg toen bijna het hele dak van de pijler op z'n hoofd...’

Pierre herinerde het zich. In die tijd had hij met Mia en de kinderen in de Ardennen gezeten. Op vakantie. Toen hij weer

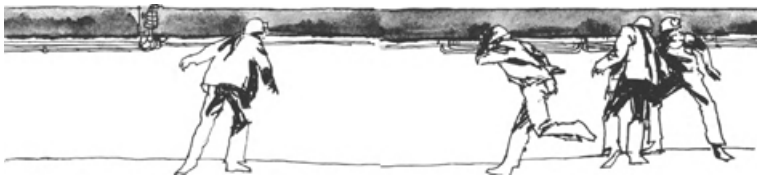

naar beneden ging, had de kleine Dierickx hem zelf gewezen waar het gebeurd was.

Het lage elektrische treintje stopte en zij stapten in de smalle, vensterloze wagentjes. Onder het rijden aten 'n paar mannen de laatste boterhammen op, die deze ochtend bij het boeteren waren overgebleven.

‘Mmmmm... Pierre...’ zei Martens met volle mond. ‘Weet je, dat Walter gaat emigreren? Z'n broer heeft in Canada 'n meubelfabriekje en daar kan hij werk krijgen...’

‘Heeft hij je dat verteld?’ Pierre herinnerde zich het gesprek, dat hij 'n paar weken geleden op een zondagochtend met Walter Mankowiecz had gevoerd. Ze hadden toen over het sluiten van de Willem III gepraat, maar Walter had met geen woord over emigreren gerept...

‘Mmmmm...’ Martens at z'n mond leeg. ‘Eergisteren... Hij had net een brief van z'n broer gekregen... Hij ziet er veel in...’

‘Canada...’ Pierre knikte. In zijn hoofd verschenen vage beelden van uitgestrekte wouden, meren, mannen van de bereden politie en houthakkers. ‘'n Land met toekomst zeggen ze.’

‘Daar ben je nog vrij...’ zei Martens nadenkend. ‘Iedereen, die er 'n bedrijfje kan beginnen, kan dat zo uit de grond stam-

pen. Geen papieren, geen vergunningen... 't Land van de toekomst, Pierre.'

'Ik had nooit gedacht, dat Walter dat zou doen.' Om de een of andere reden was hij er steeds van overtuigd geweest, dat Walter zijn leven lang in Heerlen zou blijven; die stad nooit zou verlaten. Hij kon hem zich nog niet op een schip midden op de oceaan voorstellen. 't Vliegtuig zou-ie wel niet nemen.

Er viel even een stilte in het wagentje. Het treintje denderde over de rails - achthonderd meter onder de aarde. In een hoekje werden de kansen van voetbalclubs tegen elkaar afgewogen. Iemand speelde zachtjes - naar tonen tastend - op een mondharmonika.

'Ik kan bij m'n schoonvader in de zaak,' zei Martens opgelucht. 'Dat is al dik voor mekaar. Hij zit met smart op me te wachten.'

'Wat ga je voor werk doen?'

'Sanitair en zo...'

'Da's weer heel wat anders!'

'Ze moeten Martens maar geen closetpotten laten installeren,' zei een stem. 'Tegen de tijd dat-die d'r mee klaar is, heeft iedereen het al in z'n broek gedaan!'

Algemene hilariteit.

'Ik ga badkamers installeren en douches aanleggen,' zei Martens nadrukkelijk.

'Alsjeblieft!'

'In die Martens zit veel meer dan wij ooit gedacht hebben!'

'Bij mij kan-ie de schoorsteen eens komen vegen!'

'Wat ik niet snap,' zei Martens tegen Pierre, 'is dat Mostard aan zo'n scharrel begint... Hij heeft 'n aardige vrouw...' Zijn stem klonk gedempt. Het was duidelijk, dat hij het gesprek op een ander onderwerp wilde brengen.

'Ach...' Pierre haalde zijn schouders op. 'Wat kun je daar nou over zeggen? Je weet niet eens of het waar is...'

'Ik heb het toch zelf gezien?'

'Je weet zo iets nooit zeker... Misschien was het een vriendin van Helga.' Hij hoorde zelf, dat het niet erg overtuigend klonk.

'Ik kan wel horen, dat jij ze niet gezien hebt!'

‘Je kunt nooit zeker weten of...’

‘Zeg,’ zei opeens een stem tegenover hen. ‘Is dat zo'n blond mokkel? Zo een met van die opgekamde haren?’

‘Ja!’ Martens was blij, dat hij hulp kreeg. ‘Zo'n Duits type met van die opgemaakte ogen...’

‘'n Beetje klein... Niet zo groot...’

‘Ja. Leuke benen wel...’

‘Verdomd!’ zei de stem verbaasd. ‘Dan heb ik hem ook met haar gezien! 'n Week of wat geleden in Heerlerheide op de kermis!’

‘Nou? Wat dan nog?’ zei Pierre, maar hij voelde, dat hij voor een verloren zaak vocht. ‘Dat wil toch niet zeggen, dat-ie er mee...’

‘... dat-ie er mee in het nest kruipt?’ zei de stem. ‘Wat moet-ie er anders mee doen? Op 'n bankje zitten en naar de sterren kijken? Als-t-ie dat doet, zou ik wel eens willen weten hoe-ie aan die dochter van 'm is gekomen!’

Algehele vrolijkheid. Het regende nu opmerkingen. Niemand wilde achterblijven en iedereen probeerde zo gevat mogelijk voor de dag te komen. ‘... Mostard is monteur. Die wil natuurlijk wat te sleutelen hebben...’ (gelach) ‘... Misschien heeft-ie z'n vrouw in de revisie gezet...’ (gelach) ‘... Hij doet gewoon wat anderen graag zouden willen, maar niet durven.’ (afkeurend geroep, maar ook wat bijval.)

Het treintje minderde vaart en kwam tot stilstand. Ze stapten uit en liepen naar het groepje, dat al bij de liften stond te wachten. Direct toen hij de wachtenden zag, kreeg Pierre weer het onrustige gevoel, dat hem kort na de slag in de berg had bevangen. Een vreemde, onberedeneerde angst, die nergens op gebaseerd scheen en alleen maar op onheil kon duiden waarvan hij zich nog niet bewust was.

De mannen om hem heen spraken gedempt. De deuren van de liftkooi schoven ratelend open. Dertien mannen stapten naar binnen. De deuren schoven dicht en de lift schoof omhoog om de tweede, van de vier onder elkaar aangebrachte kooien, voor te laten komen. Deuren open. Dertien man naar binnen. Deuren dicht. Het rinkelen van bellen. De derde kooi kwam voor. Deuren open. Mannen naar binnen. Deuren dicht. Het

signaal van de seingever. De vierde en laatste kooi kwam voor.

‘Ze zijn nog aan het graven... Weinig kans... Ze zitten er met drie man in...’

Pierre keek op. Twee mannen naast hem voerden met sombere gezichten en op zachte toon een gesprek. ‘... Geen kans meer om er uit te komen... Steenwagen heeft in de weg gestaan...’

‘Wat is er gebeurd?’

De grootste van de twee keek hem aan. ‘Heb je het niet gehoord? 'n Instorting...’

‘We dachten, dat het ergens in de Oude Man was.’

‘Niks Oude Man.’ Er werd grimmig gelachen. ‘Het was precies aan de andere kant, op de vijfhonderdveertig. Bij het afbreken van de steenlaag is er een stuk gang ingestort waarin een steenpost aan het werk was.’

‘En...?’

‘Een hebben ze eruit kunnen halen. Hij was al dood. Naar de anderen zijn ze nog aan het graven...’ De man haalde zijn schouders op. ‘Wat we ook moeten gaan doen als de boel hier dichtgaat - dit kan dan in ieder geval niet meer gebeuren...’

Pierre knikte. ‘Wie was het?’

‘Wie was het?’ De ander keek vragend om zich heen.

‘Die ze d'r uit gehaald hebben? 'n Vent met 'n Poolse naam of Russisch...’ zei iemand. ‘Manowietz of zo...’

‘Mankowiecz? Walter Mankowiecz?’ vroeg Pierre. De ijskoude hand sloot zich weer om zijn hart, maar dit keer was er geen vermoeden meer. Nu was er zekerheid.

‘Ja... zo iets... ja, dat was het. Mankowiecz... Hij werkte op de steenpost.’

De vierde kooi kwam voor. Deuren schoven open. Pierre ging met de anderen naar binnen. Deuren schoven dicht. Een belsignaal en toen de tocht naar boven. Het was stil in de lift. Toen ze boven op de losvloer uitstapten, zagen ze vlakbij de lift een paar brancards en EHBO-trommels liggen. Heren van de directie en van Staatstoezicht stonden in een groepje bij elkaar. Ze droegen schone veiligheidshelmen.

Pierre liep met de anderen naar het badlokaal om te douchen en zich om te kleden. Hij merkte nauwelijks iets van de

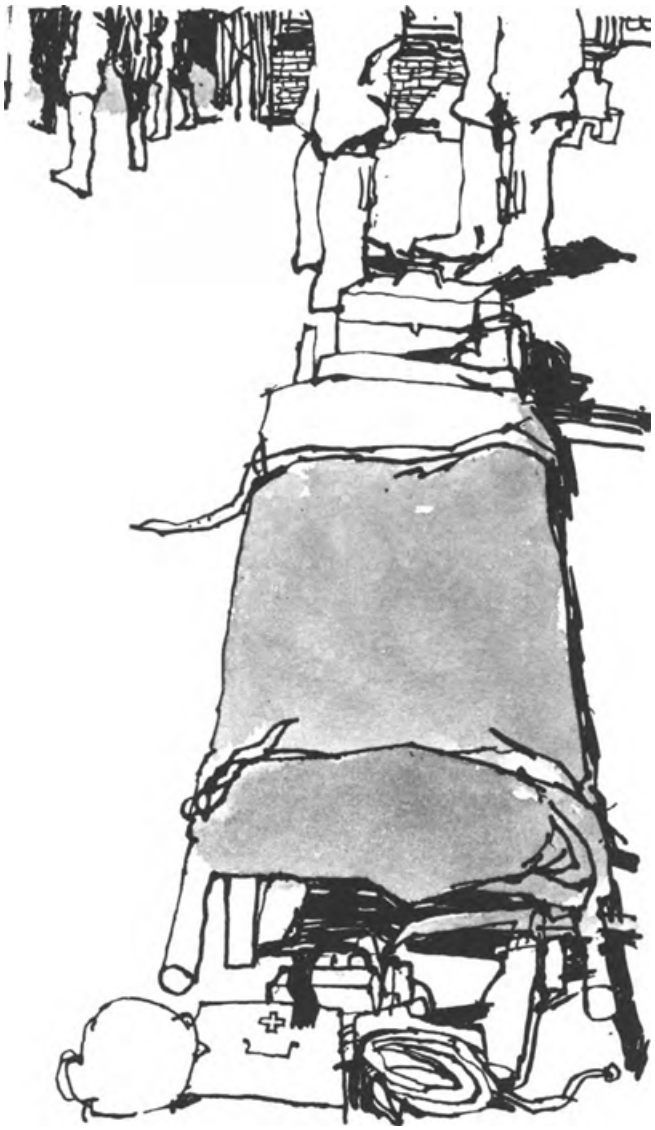

Noud van den Eerenbeemt, *De berenkuil*

gedrukte stemming, die er heerste, zo was hij met zijn gedachten bij wat er was gebeurd. Walter was dood... In gedachten liep hij weer op een zonnige zondagochtend in het voorjaar met hem langs het huis van dokter Tijsen. Hij herinnerde zich de kleurige bloemen rond het gazon van de dokter en de berkeboom, die zich in het eerste prilgroene waas begon te hullen. Hij hoorde Walters stem weer: 'Als de Willem III sluit, kunnen wij wel inpakken, Pierre... Ik had gehoopt, dat het nog een paar jaar zou duren. In die tijd zouden we rustig naar ander werk hebben kunnen uitkijken...' Walter had het nieuws van de sluiting uit heel goede bron gehoord. ('Nee, niet van de chauffeur van meneer Willet') en hij had zich zorgen gemaakt.

Arme Walter. Hij had er niet over hoeven te piekeren. Een vrije jongen als hij, zonder vrouw en kinderen, redde het altijd wel... in Canada of waar ter wereld ook. Behalve natuurlijk als hij op een middag, diep onder de grond, onder neerstortend gesteente werd begraven en er aan alle angsten, alle verlangens, illusies en hoop, met een slag een einde kwam.

Moest hij het Mia vertellen? Onderweg naar huis dacht hij daar over na. Het had geen zin het voor haar te verzwijgen, want vanavond of morgenvroeg zou ze het toch in de krant lezen of van Helga of van Sie Olivier te horen krijgen. En als dan zou blijken, dat hij het voor haar geheim had gehouden, zou ze het hem verwijten. Hij zuchtte.

Terwijl hij naar huis reed, herinnerde hij zich dat er nog iets anders was, waar hij misschien met haar over zou moeten praten. Was het waar wat Martens vertelde? Hij probeerde zich Dries voor te stellen in het gezelschap van een andere vrouw. Blond, met van die opgemaakte ogen, een Duits type... Hij kende dat soort. Je zag ze altijd met van die opgekamde suikerspinnen op hun hoofd lopen en voor zover hij wist, was het ze alleen maar om geld te doen. Dries had een behoorlijk loon en Helga gaf niet veel uit aan het huishouden. Reineke was enig kind en er moest wel geld op de spaarbank staan. Dat had zo'n meid natuurlijk ook gauw genoeg door. Dat soort was niet op hun achterhoofd gevallen...

Maar waarom was Dries eraan begonnen? Wat kon hij bij die meid vinden wat Helga niet had? Of was het hem alleen

om een avontuurtje te doen? Maar mocht hij nu eigenlijk maar zonder meer aan nemen, dat het waar was wat Martens vertelde? Was Dries er de man naar om Helga te bedriegen? Hij zuchtte. Natuurlijk hadden ze hem ook in Heerlerheide op de kermis gezien... Zou dat ook geen vergissing kunnen zijn? Pierre wist het niet meer. Misschien was het beter er nog maar niet met Mia over te praten. Vrouwen zagen dat soort dingen nu eenmaal zo heel anders dan mannen... veel minder nuchter... er kwamen bij hen altijd allerlei gevoelens aan te pas... er werden direct conclusies getrokken... Het leek hem verstandiger er nog niets over te zeggen. Misschien was het allemaal een verzinsel en als het waar was, dan was er nog tijd genoeg om er over te praten.

Hij reed de hoek om en zag Pie voor de winkel van zijn ouders staan. Een beetje slungelig, met zijn handen in zijn zakken stond hij tegen de muur geleund, een sigaret tussen zijn lippen. Precies zoals je dat soort jongens altijd op plaatjes en in films zag. Nozem, bedacht hij grimmig. Hij moest Mia vragen of zij met Toke had gepraat. Die jongen was niets voor haar...

'Dag...' zei Pie, zonder zijn sigaret uit zijn mond te nemen.

Pierre knikte kort en reed het paadje langs het huis op. Toen hij uit het schuurtje kwam, stond Mia hem al in de keukendeur op te wachten.

'Wat vreselijk...' begon ze.

Hij keek haar aan. Wist zij al wat er gebeurd was? De blik in haar ogen maakte duidelijk, dat hij niets hoefde te vertellen. Zij had het al gehoord.

'Hoe weet je het?' vroeg hij.

'Ik hoorde het... bij Olivier in de winkel... Verschrikkelijk...' Zij schudde haar hoofd.

'Tja...' Hij liep langs haar heen de keuken binnen. Wat kon hij anders zeggen?

Zij volgde hem. 'Weten ze al wie er dood zijn?'

Hij bleef staan en keek haar aan. 'Bedoel je, dat je dat niet weet?'

'Nee...' Er lag een onzekere blik in haar ogen. 'Wie... wie zijn het, Pierre? Iemand, die wij kennen?'

Hij trok langzaam zijn leren jekker uit en hing hem over een

stoel. ‘Een hebben ze al gevonden... Van de twee anderen weten ze niet of ze nog leven.’

‘Wie was het?’ Zij keek hem gespannen aan.

‘Walter Mankowiecz.’

‘Grote God!’ Zij sloeg haar hand voor haar mond en staarde hem met grote, starre ogen aan.

‘Tja...’ zei hij weer.

‘Kom gauw mee...’ Zij ging hem voor naar de voorkamer, die alleen 's zondags werd gebruikt en de rest van de week leeg achter de matglazen ramen van de schuifdeuren lag. Het was er, zoals altijd, koel en het rook er naar boenwas. Zonlicht viel de erker binnen en weerkaatste op het gepolitoerde, met een glazen plaat bedekte blad van het salontafeltje. Midden op het tafeltje stond een vaasje met een paar anjers en ernaast een schaal met vijf sinaasappelen. ‘Ga zitten, jongen... Maak het je eens echt gemakkelijk.’

Mia liep naar de kast en haalde er een borrelglaasje en de fles keizerbitter uit, die alleen 's zondags op tafel kwam. Pierre ging in een van de fauteuils zitten. Zij zette het glaasje voor hem neer en schonk het tot de rand toe vol. ‘Hier... drink maar lekker op.’ De fles werd naast hem op de grond gezet. Mia liet zich in de fauteuil tegenover hem zakken en keek hem bezorgd aan. ‘Pieker er nu niet te veel over.’

‘Ach...’ Hij haalde zijn schouders op, wilde niet zeggen, dat het ongeluk niet zo'n bodemloos diepe indruk op hem had gemaakt als zij scheen te denken. Walter was dood, dat was afschuwelijk, maar het leven ging gewoon verder - maar zo iets konden vrouwen nu eenmaal moeilijker begrijpen dan mannen.

‘Sie had het van de vrouw van iemand van de technische dienst gehoord,’ legde zij uit. ‘Maar die wist nog geen namen.’ Zij schudde haar hoofd. ‘Walter... En je had hem pas nog gesproken, he?’

‘'n Week of wat geleden, ja’ Hij nam een slokje.

‘Arme Walter... En hij maakte zich nog wel zo'n zorgen over al de veranderingen, die er zouden komen...’

Hij knikte en voelde zich niet erg in de stemming om erover uit te weiden.

‘Tja...’ Zij scheen erover uitgepraat te zijn, maar kon het gebeurde toch niet loslaten.

‘Is hier nog iets bijzonders gebeurd?’ vroeg hij.

Mia haalde haar schouders op. ‘Bijzonders... bijzonders... Ik zou niet weten wat... O ja... Frans heeft bericht gekregen van Dompvloed...’

‘En?’ Dompvloed was een firma in agenturen waar ze op het kantoor een jongste bediende nodig hadden. Er had een advertentie in de krant gestaan en Frans had erop geschreven en was uitgenodigd eens te komen praten. Dat was nu twee weken geleden.

‘Hier...’ Zij haalde een envelop uit de zak van haar schort en legde die voor hem neer. ‘Lees zelf maar... Ik geloof niet, dat het iets voor die jongen was...’

‘Ze willen 'm dus niet?’ Hij haalde de brief uit de envelop en vouwde hem open. ‘... de indruk, die U tijdens dit onderhoud op ons maakte...’ ‘... eisen die wij menen te moeten stellen...’ ‘... moeten wij U tot onze spijt meedelen...’ ‘... geen aanleiding zien om...’ ‘... inmiddels verblijven wij...’

‘Dat is dan verdomme mooi!’ Hij legde de brief met een klap op het tafelblad en keek haar hoofdschuddend aan. ‘Ze moeten die jongen niet... Geen wonder! Als hij bij mij zou komen solliciteren en ik zou hem eens goed bekijken...’

‘Wat mankeert er aan hem?’ vroeg ze. ‘Ik weet, dat je tegen die lange haren van hem bent, maar op straat zie je niets anders! Dat is niets bijzonder meer, Pierre!’

‘Het gaat niet om z'n haren! 't Gaat om wat hij natuurlijk tegen die mensen heeft gezegd!’

‘Wat zou hij gezegd moeten hebben?’

‘Al die theorieën van hem... De mensen moeten dat niet en dat is maar goed ook! Waar zou het heengaan als we allemaal...’

‘We zijn niet allemaal zeventien!’ Ze lachte. ‘Je moet niet alles ernstig nemen wat zo'n jongen zegt... En bovendien vond ik het van het begin af aan geen goede baan voor hem... Het is geen jongen voor op een kantoor. Jij weet dat net zo goed als ik, Pierre!’

‘Kun jij me misschien ook vertellen wat we nu met hem moeten beginnen?’

‘Er komt vast en zeker wel iets waar hij aardigheid in heeft. Werk, dat hij met plezier doet. Frans is niet lui.’ Mia zuchtte en stond op. ‘Arme Walter,’ zei ze opeens. Toen: ‘Wat voor werk je in de toekomst ook zult moeten gaan doen, Pierre - zoiets als vandaag zal dan in ieder geval niet meer kunnen gebeuren...’

Hij keek haar na, terwijl zij de kamer uit ging en probeerde zich te herinneren wie hem die dag precies hetzelfde had gezegd.

Vijf

Het zien van Pie Olivier bracht Pierre ertoe zelf met Toke te praten. En de brief van Dompvloed maakte een gesprek met Frans noodzakelijk. Diezelfde dag nog, na het avondeten, verdween eerst Toke in de voorkamer. Frans zat bij de kleintjes in de huiskamer aan tafel en keek naar de televisie en wachtte op zijn beurt.

‘Ik weet niet of je moeder er al met je over gepraat heeft,’ zei Pierre, ‘maar ik wil niet meer hebben, dat je die jongen van Olivier nog ziet.’

‘Mamma zei dat al.’

‘En? Heb je het toen uitgemaakt met hem?’ Pierre zat in zijn fauteuil en keek naar zijn dochter, die op de bank was gaan zitten. De kinderen kwamen zelden of nooit in de goede kamer - alleen bij speciale gelegenheden, om rapporten te laten zien, zondagsgeld in ontvangst te nemen of voor een ernstig gesprek - en Toke zat er een beetje onwennig tussen de glanzend geboende meubelen, het glimmende linoleum en de van zwaar vergulde lijsten voorziene heide- en bosgezichten aan de muren.

‘Uitgemaakt?’ Ze lachte zenuwachtig. ‘Er viel niets uit te maken. Er is nooit iets tussen ons geweest!’

‘Ben je met hem uitgegaan of niet?!’

‘O, dat...’ Zij haalde haar schouders op. ‘'n Paar keer. Maar we zien elkaar al 'n hele tijd niet meer.’

‘'n Hele tijd? Langer dan 'n week of drie kan dat niet zijn!’

‘Dat is het ook niet, maar we waren toen net 'n paar keer samen uit geweest.’

‘Het is geen jongen voor jou...’ begon Pierre.

‘We zien elkaar niet meer, papa.’ zei ze sussend. ‘Er zijn nog andere jongens dan Pie Olivier!’

‘O, nou...’ zei hij opgelucht, maar toch ook met iets van spijt omdat het zo serieus en zwaarwichtig begonnen onderhoud als een nachtkaars uitging. ‘... zorg er dan in ieder geval

voor, dat het zo blijft. En stuur nu Frans bij me.' Die kon er zeker van zijn, dat hij er niet zo gemakkelijk afkwam.

Frans ging schuw in de aangewezen fauteuil zitten. Er was iets opstandigs aan die jongen, vond Pierre. Iets, dat zeker te maken had met al die gewichtige flauwekul rond dat provogedoe. De jongen moest nu maar eens gaan begrijpen, dat het leven geen lolletje was. Hij scheen te denken, dat hij er met lanterfanten kon komen. Het werd tijd, dat hem duidelijk werd gemaakt, dat daar nu voorgoed een einde aan moest komen. De brief van de firma Dompvloed werd weer met een klap op tafel gelegd, toen tergend langzaam open gevouwen en naar hem toe geschoven.

'Er is vandaag bericht gekomen van Dompvloed. Lees maar eens...' Pierre stak, terwijl hij zijn zoon onafgebroken van onder zijn wenkbrauwen bleef aanstaren, een pijp op en leunde toen, onder het uitblazen van zware rookwolken, achterover in zijn stoel.

'Maar goed, dat ze me niet willen,' zei Frans toen hij de brief had gelezen. 'Ik was daar niet gaan werken. 'n Stelletje botte loonslaven aan schrijftafeltjes. Ze hadden allemaal...'

'Zo! En maak jij uit of je daar gaat werken of niet?' vroeg Pierre dreigend.

'Ik dacht, dat *zij* al een beslissing hadden genomen,' zei Frans, terwijl hij een blik op de brief wierp.

'Hou je brutale mond dicht!' Pierre stond op en begon met zijn pijp in zijn hand en driftig gebarend door de kamer te lopen. 'Van nu af aan gaan we jou eens anders aanpakken, meneer! Er moet maar eens een einde komen aan dat nietsdoen... Je zorgt er voor, dat je binnen een maand aan het werk bent of anders...' Hij zweeg even, begreep dat hij de eenmaal begonnen zin moest afmaken en dat er maatregelen in het vooruitzicht moesten worden gesteld en zei toen: '... of anders kun je je benen onder een andere tafel gaan steken...'

Frans keek hem ongelovig aan. 'Bedoelt u...' Hij maakte de zin niet af.

'Ik bedoel, dat je dan ergens anders onderdak kunt zoeken. Je moeder en ik zijn het moe 'n nietsnut te eten te geven...'

Er viel weer een stilte. In de huiskamer klonk de stem van

Pipo de Clown: '... dag kindertjes... dag vogeltjes... dag bloemetjes...'

Mia kwam uit de keuken en vroeg wie er aan de beurt was om af te wassen. Greet en Ria probeerden duidelijk te maken, dat ze nog lang niet klaar waren met hun huiswerk. Toke en Nico verdwenen met haar naar de keuken.

'Maar ik... ik wil zeker zijn, dat ik iets ga doen, dat ik graag doe,' zei Frans. 'En dan duurt het even voor je werk hebt gevonden...'

'Welja! Meneer wil alleen maar werk doen, dat-ie graag doet! Meneer hoeft 't maar te zeggen!' Pierres stem klonk grimmig. 'Dacht je, dat ze je vader ooit gevraagd hebben of hij het leuk vond ondergronds te werken...?'

'Dan zou u het juist met me eens moeten zijn! Dan weet u hoe afschuwelijk het is werk te moeten doen waar je 'n hekel aan hebt!'

'Mij hebben ze nooit gevraagd of ik het graag deed!' riep Pierre. De herinnering aan die eerste jaren ondergronds. De duisternis en de eenzaamheid, daar honderden meters onder de grond en de angst en het gevoel opgesloten en vergeten te zijn. Later was dat minder geworden en ten slotte helemaal verdwenen en bleef er alleen het werk over, dat gedaan moest worden: je iedere schicht zes meter verder in het kolenveld werken. Wie had hem ooit gevraagd of hij dat prettig vond?

'Ik ben nog jong, pappa... Ik kan m'n leven niet op 'n kantoorkruk of in 'n magazijn slijten...'

'Natuurlijk! Je vertelt maar precies hoe je het hebben wilt! Dacht je, dat je vader altijd met evenveel plezier naar zijn werk is gegaan?' Pierre's stem trilde.

'Maar dan weet u ook beter dan wie ook, dat je alleen werk moet doen, dat je ligt...'

'Werk dat je ligt?! Dacht je, dat het mij lag dag in, dag uit onder de grond te zitten?!'

Frans keek zijn vader verwonderd aan. 'Het gaat niet over u, pappa... Het gaat over mij... Uw... leven is bijna voorbij...'

'Wat zeg je?!' Pierre kwam dreigend op hem toe, haalde een hand uit, alsof hij hem een draai om zijn oren wilde geven,

maar bedwong zich. ‘Wie denk jij wel, dat je bent? Ben je zo fijn gebouwd, dat je werk met zoveel zorg voor je uitgezocht moet worden?’

‘Ik... ik wil alleen maar plezier in mijn werk hebben...’ Hij keek zijn vader wanhopig aan. ‘Begrijpt u dat dan niet?’

‘Ik begrijp, dat jij 'n luie vlegel bent... Ons leven lang hebben je moeder en ik voor jullie gewerkt en is dit nu de dank? Ben je te lui om ons te helpen onze zorgen wat te verlichten?’

‘Ik ben helemaal niet te lui! Ik...’

‘Hou je mond! Jullie denken maar, dat je in het leven alles precies zo krijgt als je het leuk vindt! Jullie zien niet in, dat er alleen maar gewerkt moet worden... Hard gewerkt om een gezin te kunnen stichten en je kinderen te kleden...’

Frans zuchtte. Hij kon deze gesprekken - als je het tenminste gesprekken kon noemen; meestal waren het monologen van zijn vader - nu langzamerhand wel dromen. Kon hij hem dan onmogelijk duidelijk maken wat hij bedoelde? Werk, dat hij met plezier zou doen, waar hij helemaal in op kon gaan en waar hij zijn hart aan zou kunnen geven - was dat werkelijk te veel gevraagd? Bestond het leven dan alleen maar uit een opeenstapeling van doffe ellende - thuis, op het werk, in de rest van de wereld - en in hard werken om anderen, die het toevallig beter hadden getroffen, nog rijker te maken?

‘... dan vraagt het leven om offers. Offers, die gebracht moeten worden om je vrouw en kinderen een dak boven hun hoofd te geven! De wereld is hard en er is alleen maar plaats voor kerels, die niet te beroerd zijn om aan te pakken...’ Pierre was goed op dreef. ‘Dacht je nu werkelijk, dat ze op jou staan te wachten? Je mag blij zijn als je een baantje vindt, vooral in deze tijd... Ik wil alleen maar werk doen, waar ik plezier in heb... Zo iets heb ik nog nooit gehoord!’

‘Vindt u dat nu echt zo onredelijk, pappa?’ vroeg Frans zacht.

‘Onredelijk? Belachelijk is het!’ Pierre bleef naast zijn zoon staan en tikte hem nadrukkelijk op zijn schouder. ‘Dacht je dat wij ons daar beneden zo vermaakten?’

‘Dat heeft er niets mee te maken...’

‘Dat heeft er wel degelijk mee te maken! Vraag dat maar

eens aan... aan Walter Mankowiecz, die vandaag verongelukt is...' Hij keerde zich om en zweeg.

'Wat zegt u?! Frans staarde hem ongelovig aan. 'Is hij...'

'Ja...' Pierres stem klonk bars. Hij ging weer tegenover zijn zoon zitten. Vanmiddag is er een instorting geweest... Ze hebben hem dood naar boven gebracht...' Hij zuchtte en schudde zijn hoofd. 'Dacht je, dat hij iets... iets aan zijn leven heeft gehad?'

'Maar...' Frans zweeg. Het had geen zin nog iets te zeggen; geen zin zijn vader duidelijk te maken, dat hij er nu juist voor bedankte, net als Walter Mankowiecz een slavenbestaan te leiden, waar alleen anderen profijt van hadden getrokken. Het had geen zin hem duidelijk te maken, dat de tijden aan het veranderen waren... Het had zelfs geen zin er tegen te protesteren, dat zijn moeder de brief van Dompvloed had open gemaakt - een brief, die aan hem gericht was en die hij nu pas voor het eerst onder ogen kreeg!

'Goed...' Zijn vader wreef vermoeid met zijn hand over zijn ogen. 'Je weet in ieder geval wat er voor je in het vat zit als je niet gauw een baantje vindt... Dat gelanterfant ben ik moe.' Hij keek hem aan. 'Wat voer je eigenlijk de hele dag uit?'

Frans haalde zijn schouders op.

'Ik... ik ga wat de stad in... We hebben bijeenkomsten in Maastricht...'

'Happenings zeker?' Het klonk verachtend.

Frans knikte. 'En we hebben vaak 'n redactievergadering... En we moeten de krant stencillen en vouwen en...'

Pierre herinnerde zich het provoblaadje een paar keer in huis te zijn tegengekomen. *Weerwolf* heette het - of zo iets. Als die jongen evenveel tijd besteedde aan het zoeken naar een behoorlijke baan als aan die flauwekul, dan waren ze een heel eind verder.

'Daar ben je toch niet iedere dag mee bezig?' vroeg hij. 'We zien je bijna nooit thuis!'

'Er... er gaat veel tijd in zitten,' zei Frans aarzelend. Hij wilde nog meer zeggen - over de werkverdeling, over acties, die ze aan het voorbereiden waren, maar besloot het niet te doen. Ze begrepen er toch niets van.

Pierre voelde, dat er van beide kanten niets meer te zeggen viel.

'Maak nu maar dat je wegkomt,' zei hij. 'En denk om wat ik heb gezegd...'

'Ja, pappa...' Frans stond op, aarzelde even bij de schuifdeuren. 'Wat erg van meneer Mankowiecz...'

'Ga nu maar...' Pierre bleef in zijn stoel zitten en stak opnieuw een pijp op. Frans had naar hem geluisterd, maar hadden zijn woorden ook indruk gemaakt? Natuurlijk zou hij de jongen niet het huis uitzetten, maar er moest nu iets gebeuren. Frans moest eindelijk werk vinden; het kon zo onmogelijk doorgaan... Hoe kwamen die jongens op die idiote ideeën? Natuurlijk lazen ze al die dingen in die rotblaadjes. Daarin werd doorlopend op de ouderen afgegeven. Alsof het niet aan die ouderen te danken was, dat de jongeren nu waren waar ze waren! Hij zuchtte en schudde zijn hoofd. Waar moest het naar toe? Hij probeerde zich te herinneren of hij vroeger zo opstandig, zo dwars was geweest... Hij had altijd precies gedaan wat anderen hem gezegd hadden te doen en hij was niet de enige geweest. Vroeger hadden ze eerbied gehad voor mensen met ervaring; vroeger begrepen ze, dat ze op de wereld waren om hun plicht te doen. Maar kwam daar nu eens om...

Frans bleef in een hoek van de kamer even naar het journaal voorgehoorgestoorden kijken en ging toen naar de keuken waar Mia met Toke en Nico het afgewassen serviesgoed wegzette.

'Heeft pappa u al verteld van meneer Mankowiecz?'

Zij knikte en vertelde Nico intussen waar hij de schone vaatdoeken kon vinden.

'Ik wist niet...' Frans zweeg even. Toen: 'Pappa was zeker wel in de war? Meneer Mankowiecz en hij... Ze kenden elkaar toch goed?'

'Rechts van de kussenslopen,' riep Mia Nico na. 'In de linnenkast. Rechts van de slopen. Maar schiet op want we staan erop te wachten.' Zij keek Frans aan. 'Wat zei je, jongen?'

Hij haalde zijn schouders op. 'Ach... niets.' Hij treuzelde wat, zette een paar schoteltjes in de kast. 'Ik ga nog even weg.'

'Waarheen?' vroeg Mia, afkeurend naar een vuile pan wijzend, die Toke over het hoofd had gezien.

‘Nergens heen... Zo maar een eindje lopen.’

‘Met Reineke zeker?’ vroeg Toke.

Frans keek haar woedend aan. ‘En wat dan nog?’

‘Is Bonnie lief?’ vroeg Mia met een onrustige blik op de huiskamerdeur. ‘Kun jij haar dadelijk in bed leggen, Toke?’

Frans knikte. ‘Ze zit televisie te kijken... Naar een bombardement in Vietnam voor gehoorgestoorden.’

Nico kwam met schone vaatdoeken terug, liep een bord van de tafel, dat kletterend aan scherven viel, en nam gelaten de verwijten van zijn moeder en zijn oudste zuster in ontvangst.

‘Dan ga ik nou maar,’ zei Frans.

‘Niet te laat thuis, hoor!’ riep z'n moeder hem na.

Toen hij het paadje langs het huis afliep, keek hij door de erker in de voorkamer. Zijn vader zat er nog, roerloos voor zich uitstarend en met een pijp tussen zijn lippen, die alweer was uitgegaan.

Reineke stond voor het raam toen hij voorbij liep. Zij zwaaide en hij wachtte tot zij naar buiten kwam en toen liepen ze samen verder, de straat uit, een andere straat in en een weg langs, die uit de Berenkuil en naar buiten leidde.

De dag liep af. De zon ging onder achter de heuvels en hing als een ronde, roodgouden schijf boven de einder. Boven hun hoofden gloeiden de eerste sterren op. Een lauwe wind streelde hun haren en bracht geuren aan, die bij de meimaand hoorden: de lucht van jong gras en boterbloemen en van koel, snel stromend water in smalle beekjes.

‘Wat ga je doen wanneer je van school af komt?’ vroeg hij opeens - een vraag, waarin alle gedachten over het gesprek met zijn vader uitmondden.

‘Weet ik niet.’ Reineke haalde haar schouders op.

‘Ga je studeren of zo?’

Weer haalde zij haar schouders op. ‘Ik weet het nog niet. Ik denk het niet... Als meisje heb je daar zo weinig aan... Als ik van school af ben, ga ik toch met 'n paar jaar trouwen, zegt m'n moeder.’

‘Waarom ga je nu dan naar school?’ Hij keek haar verbaasd aan.

Dat wist Reineke zelf niet precies. Ze vermoedde dat het gebeurde om algemene ontwikkeling op te doen.

‘Die krijg je later in je leven vanzelf.’ Hij zag daar niet veel in. ‘Als je de talen wilt leren, kun je naar het buitenland gaan. Dan leer je ze beter dan door wat stompzinnige thema's te maken.’

Ze liepen een tijdje zwijgend verder.

‘Weet je, dat m'n vader over een paar maanden bij de mijn weg gaat?’ vroeg ze opeens.

‘Heeft hij dat verteld?’

Zij knikte. ‘En de jouwe staat ook op de lijst... Vandaag of morgen krijgt die ook bericht, zei hij.’ Zij keek hem aan. ‘Wat gaat hij doen?’

‘Wie? M'n vader?’ Hij haalde zijn schouders op. ‘Geen idee.’

‘Moeder zegt, dat we maar het beste kunnen emigreren.’

‘Dat is het enige waar jouw moeder over kan praten! Alsof het aan de andere kant van de wereld zo'n lekkere boel is!’

Er viel weer een stilte. Ze waren nu buiten de stad. De grindweg voerde langs bossen en weilanden. Onder het lopen keek Frans naar Reineke. Hij zag haar glanzende blonde haren, die zij in haar nek met een blauw lint had samengebonden, de volle, rode lippen en de grijze, altijd wat verwonderd kijkende ogen. Reineke besteedde bijna al haar zakgeld aan kleren. Soms spaarde zij maandenlang tot zij genoeg had om een jurk, een pakje of een mantel te kopen, die volgens de ontelbare dames-, jongemeisjes- en tienerbladen, die zij las, de allerallerallerlaatste ontwikkeling op het gebied van de mode vormden. Zij was de eerste geweest, die in de Berenkuil in een minirok voor de dag was gekomen; ook al was dat maar van korte duur geweest. Haar moeder had in de winkel van Olivier zoveel negatieve reacties opgevangen, dat de minirok, bij gebrek aan een zoom, die kon worden uitgelegd, naar de zolder verhuisde.

‘Volgende week speelt er in Maastricht een goede beatgroep,’ zei hij opeens om iets te zeggen te hebben. ‘Heb je zin daar heen te gaan?’

‘Waar?’

‘In Fort Sint Pieter - die dancing op de Sint Pietersberg...’

‘Kunnen we dan de laatste trein halen?’

Daar had hij niet aan gedacht. Hij haalde zijn schouders op. ‘We kunnen altijd liften.’

‘Dat vinden m'n vader en moeder nooit goed.’

Weer een stilte. Ze sloegen een paadje in, dat langs een weiland het bos in voerde. De zon was nu helemaal ondergegaan. Tussen de bomen was het al donker.

‘Hoe laat is het?’ vroeg zij. ‘Laten we teruggaan, Frans.’

‘Dadelijk...’ Hij ging voor haar het pad af. Hun voeten veerden op het mos, zakten weg in dikke lagen dennenaalden. Sterren hingen als schitterende vruchten in de kruinen der bomen. De wind was gaan liggen. Het was heel stil.

‘Laten we teruggaan... Ik heb beloofd niet te laat thuis te zijn.’

‘We gaan zo terug... Kijk...’ Hij wees naar een lichte plek voor hen. ‘Daar houdt het bos op.’

Een weiland, aan alle zijden omgeven door bomen. Het ritselen van gras. Dauw op hun schoenen. Boven hen de met sterren bezaaide nachthemel.

‘Waar zijn we, Frans?’

‘Waar zijn we?’ Hij lachte, ging naast haar staan en sloeg zijn arm om haar schouders. ‘We zijn ver van huis...’

‘Ik mag niet te laat thuis komen.’

‘Ik ook niet.’ Met zijn arm om haar schouder liep hij naast haar door het hoge gras. In een hoek van het weiland stond een schuur. Hij morrelde aan de deur, trok hem open.

‘Wat ga je doen?’

‘Niets... Kijken wat er binnen is.’

Het was er donker en het rook er vochtig naar natte jutezakken en het was er warmer dan buiten. Hij stak een lucifer af en ze zagen een zeis en een grashark in een hoek staan en ernaast lagen wat lege kisten. Aan een haak hing een oud colbertjasje vol winkelhaken.

‘Laten we nu teruggaan, Frans.’

‘Dadelijk.’ De lucifer doofde. Opeens was het stil - heel stil; een stilte vol angstige, gespannen verwachting. Hij hoorde haar ademen, voelde haar haren tussen zijn vingers, rook de geur van haa huid.

‘Frans...?’

Hij antwoordde niet, te verzonken als hij was in een vloed van vreemde, nooit vermoede emoties en gevoelens, die plotseling losbrak uit het niets en hem overspoelde. Gevoelens, die uit een ver, onbegrepen land diep in hem stamden. Emoties, die te maken hadden met geluk en ongeluk, met lachen en huilen, schreeuwen en fluisteren, leven en sterven, geboorte en dood. Inademen en uitademen. Zijn vingers streken over haar haren, tastten langs haar gezicht. En onverwacht - NU! - trok hij haar naar zich toe en gleden zijn lippen langs haar wang, haar neus, naar haar lippen en drukte hij zijn mond op de hare.

Hij trok haar tegen zich aan. Zijn handen gleden over haar schouders, haar rug en hij voelde, dat zij beefde. Zij hield haar lippen gesloten. Even groeide er paniek in hem - een felle angst: *wat moest hij doen?* Toen voelde hij haar lippen trillen. Zij weken vaneen en probeerden de zijne te omsluiten. Hij sloot zijn ogen, drukte haar dichter tegen zich aan.

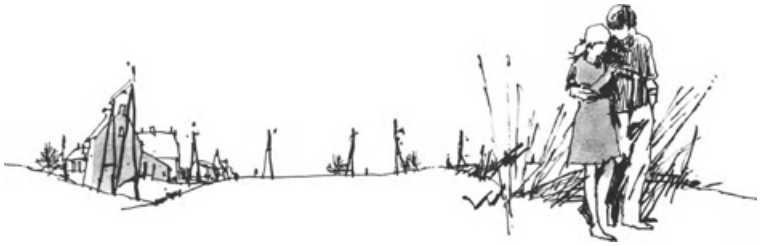

Opeens voelde hij haar handen tegen zijn borst. Zij duwde hem van zich af. Hij liet haar los en deed een stap achteruit. Het was zo donker in de schuur, dat hij haar gezicht niet kon zien, maar hij hoorde haar hijgen, alsof zij al die tijd haar adem had ingehouden.

‘Vind je dat niet fijn?’ Zijn stem klonk hees.

Geen antwoord. Geritsel van kleren, die werden glad gestreken. Haar hand raakte even zijn arm en werd toen snel teruggetrokken.

‘Ik wil naar huis, Frans... We moeten gaan.’ Haar stem klonk ook anders. Op de tast liep zij naar de deur. Krakend zwaaide hij open. ‘Kom nou mee... Moeder weet niet waar ik blijf...’

Hij volgde haar zwijgend. Ze liepen door het hoge gras, dat vaalwit glansde in het licht van de maan en door het bos waar het naar dennenaalden rook en waar dorre takjes onder hun voeten kraakten.

De weg naar huis - de grindweg, de hoofdweg, de straat.

De verlichte ramen der huizen met daarachter steeds hetzelfde trouwhartig glanzende blauwe televisieoog. Bonanza. Het Gulden Schot. Het Duitse weerbericht. Een Vlaamse quiz. Heel de wereld in de huiskamer en de familie wat weggedrongen in een donker hoekje. Er waren weinig mensen op straat. Zij liepen zwijgend naast elkaar. Het was stil; hij hoorde het onafgebroken fluisteren van zijn rubberzolen op het asfalt. Een vrouw liet haar hondje uit, wandelde van lantaarn tot lantaarn. Achter een verlicht zolderraam huilde een kind.

'Je... je bent toch niet kwaad? Ik bedoel - omdat je zo laat thuis komt...' Hij keek haar van opzij aan.

Zij schudde haar hoofd, maar gaf geen antwoord.

Frans zuchtte. Soms was het alsof het leven opeens stilstond, alsof er nooit meer ergens verandering in zou komen. Alsof het altijd tien voor elf op een avond in mei zou blijven en zij eeuwig zo zouden blijven lopen: naast elkaar, zwijgend, ervoor wakend elkaar niet aan te raken.

De Meidoornstraat.

Hij bracht haar tot aan de voordeur. Zij belde nog niet, maar stond heel stil en keek hem aan en zei toen: 'Welterusten, Frans.'

'Welterusten.'

'En dank je wel voor een fijne avond.'

Hij hield zijn adem in en lachte toen, alsof ze hem feliciteerde met het slagen voor een examen. Hij opende zijn mond om iets te zeggen en juist op dat ogenblik werd de deur met een ruk open getrokken en stond Dries Mostard voor hen.

'Waar kom jij zo laat vandaan?' Met felle ogen staarde hij zijn dochter aan. 'Had je moeder je niet gezegd, dat je vroeg thuis moest zijn? Het is verdomme elf uur en jij ligt nog langs de straat te slieren...' Hij keerde zich naar Frans. 'Waar hebben jullie gezeten?'

'We... we hebben wat gelopen, meneer...' Terwijl hij het zei, besefte hij, dat het wel als een leugen moest klinken. Het was zo voor de hand liggend, dat niemand het zou geloven.

'Gelopen? Waarheen?'

'Overal...' zei Reineke. 'We hebben gewandeld...'

'Waar, vraag ik je.' Hij keek hen beurtelings aan en bracht

zijn gezicht zo dicht bij hen, dat Frans zijn adem rook. Bier. Achter de huiskamerdeur klonken ruziënde Duitse stemmen. Televisie.

'We hebben wat in... in het bos gelopen.'

'Aha!' Het klonk alsof er ongelooflijk smerige dingen gebeurd moesten zijn. 'Als ik het niet dacht!' Toen tegen Reineke: 'Naar boven jij. Naar je kamer! We spreken elkaar nog wel!'

'Dag...' zei Reineke fluisterend en verdween in het huis. Haar vader keek Frans aan. 'En jij... jij moest je schamen. Maar ik verzeker je, dat ik er een hartig woordje met je vader over zal spreken...'

Frans voelde het bloed naar zijn hoofd stijgen. Even probeerde hij zich te beheersen. Toen won zijn drift het. Woedend schoot hij uit: 'Er is helemaal niks gebeurd als u dat bedoelt! We hebben alleen gewandeld en...'

'Je hoeft mij niks te vertellen.' Dries staarde hem vol verachting aan. 'Ik zal je vader eens een boekje over je opendoen!' Hij begon de deur te sluiten.

'Maar ik zeg u toch dat...'

'Jij hoeft mij niks te zeggen, snotneus!' De man staarde hem woedend aan. 'Als jij denkt, dat je met Reineke kunt doen wat je van die kornuiten van je leert...'

'Sex, sex, sex, sex, sex, sex!' Frans voelde hoe hij van hoofd tot voeten trilde. En nog nooit had zijn stem zo gebeefd. 'Dat is het enige waar jullie aan denken...! Gódverdomme!' Hij gaf een machteloze trap tegen de voordeur, die direct daarop weer met een ruk helemaal werd geopend, draaide zich om en rende, zonder naar Dries' tieren te luisteren, naar huis.

Terwijl hij door het poortje liep, keek hij de voorkamer binnen. De schemerlampen brandden en er was bezoek. Zijn vader en moeder zaten met hun gezicht naar hem toe. De bezoeker zat met zijn rug naar het raam. Frans zag warrige grijze haren, een geruit colbertjasje, handen, die in het vuur van het gesprek bewogen. Het was meneer De Wever.

Toen hij de schuifdeuren opende om welterusten te zeggen, keken ze hem alledrie aan.

'Zo, Frans,' zei meneer de Wever. 'Dat had je niet gedacht, he? Mij hier zo laat nog tegen te komen!'

‘Heb je het leuk gehad?’ vroeg zijn moeder, tersluiks een blik op de klok werpend.

‘Meneer De Wever is gekomen om eens over jou te praten,’ begon zijn vader zwaarwichtig. ‘Hij begreep niet waarom jij nog niet aan het werk bent en...’

‘Zo zou ik het echt niet willen stellen, meneer Vasterman,’ zei meneer De Wever. ‘Laten we zeggen, dat ik eens kom informeren hoe Frans het maakt... We hebben zo lang samen opgetrokken, dat ik hem niet zo maar in de steek kan laten.’ Hij keek Frans glimlachend aan. ‘Hoe is het nu met jou? We hebben elkaar zo'n lange tijd niet gezien!’

‘Goed,’ zei Frans. ‘Goed, meneer De Wever.’

‘Ga even zitten, jongen.’ Zijn vader wees hem een stoel aan. ‘Nu meneer De Wever er is, kunnen we misschien eens spijkers met koppen slaan... Ik heb je al gezegd, dat ik wil...’

‘Ik ben bang, dat ik nu werkelijk moet gaan,’ zei meneer De Wever, terwijl hij opstond. ‘Ik moet oppassen, dat ik de laatste bus niet mis...’

‘Zo ver woont u hier toch niet vandaan?’ zei Mia protesterend. ‘Zal ik u nog een kopje thee inschenken, meneer De Wever?’

‘Blijft u nu toch nog even zitten!’ zei Pierre wat geprikkeld. ‘De jongen is er nu ook bij en...’

‘Nee, ik moet werkelijk opstappen.’ Meneer De Wever gaf hen een hand. ‘Hartelijk bedankt voor de gezellige avond...’ Hij stak Frans zijn hand toe. ‘En jij houdt je maar taai, hoor Frans! Kom je nog eens een keertje bij me langs? Dan praten we zo maar eens wat... Je vader heeft me verteld, dat jij alles van de provo's afweet. Daar moeten we het dan eens over hebben, want alles wat ik ervan weet, heb ik uit de kranten en je weet, daar staat niet veel in.’

‘Ja, meneer,’ zei Frans.

Hij keek meneer De Wever na, terwijl die, samen met zijn ouders naar de voordeur liep en had opeens het gevoel, dat ze toch niet allemaal hetzelfde waren. Er waren er ook, die je kon vertrouwen en waar je gewoon mee kon praten.

Meneer De Wever nam bij de deur afscheid en zijn ouders liepen met hem mee tot het tuinhekje. Toen zij terugkwamen,

ging Frans haastig de trap op. Beneden viel de voordeur in het slot. Hij stak zijn hoofd over de leuning. ‘Ik ga naar bed, hoor! Welterusten!’

‘Welterusten!’ riep zijn moeder. ‘Slaap wel!’ Zijn vader mompelde wat. Hij hoorde hen de voorkamer binnen gaan. Daar bleef het brommen van hun stemmen nog lang hoorbaar. Liggend in zijn bed luisterde Frans ernaar. Hij glimlachte. Het was een ontsnapping op het nippertje. Als hij één minuut langer beneden was gebleven, had hij nu daar met hen in die kamer gezeten en naar al die doodgeprate argumenten van zijn vader en al die goedbedoelde verdedigingen van zijn moeder moeten luisteren. Hij sloot zijn ogen en dacht aan de wandeling door het bos.

Zes

‘Wacht... Loopt u maar even mee naar achter, naar het kantoortje...’ Sie Olivier ging de bezoeker bedrijvig voor. ‘Vader zat al op u te wachten... Eergisteren hebben we uw brief gekregen... of was het ééreergisteren? Deze kant maar op...’ Zij liet hem in het kamertje achter de winkel waar Giel Olivier in zijn kaki stofjas achter een ouderwets rolbureau zat en zich een houding probeerde te geven. ‘Alstublieft... Vader wacht al op u, ziet u wel? Ik zal een stoel voor u halen...’ Zij verdween, keerde even later met een stoel terug.

De bezoeker zette behoedzaam een glanzend leren diplomatentas op de grond, gaf Giel een hand, trok de knieën van zijn broekspijpen op en ging zitten.

‘Meneer Rienstra,’ zei Giel. ‘Wat kan ik voor u doen?’ Hij keek naar de brief, die voor hem lag en die hij een paar dagen geleden had ontvangen. *Coöperatie De Ster* zei het briefhoofd. *Honderd vijftig filialen in Nederland en België.* Sie leunde met over elkaar geslagen armen tegen de deurpost en glimlachte de bezoeker toe. ‘Blijf jij nu niet hier, moeder... Iemand moet op de winkel letten.’ Sie verdween en sloot voorzichtig de deur.

‘Meneer Olivier,’ zei de bezoeker. ‘U zult wel begrepen hebben waarom wij eens met u willen praten...’ Hij was een jonge man met een rond, wat nietszeggend gezicht waarin een bril met hoornen randen het enige was, dat opviel. Zijn kostuum was van het goedgesneden, antracietkleurige soort waarin knappe jongemannen in de advertenties van grote herenmodezaken zich altijd pijlsnel van de ene succesvolle zakelijke transactie naar de andere begeven.

‘Wat bedoelt u?’ Giel Olivier keek hem verwonderd aan, streek met een hand over zijn glimmende kale schedel, veegde die hand aan zijn stofjas af en pakte de brief op. ‘U schrijft hier, dat het over een zakelijke aangelegenheid gaat...’ Hij keek weer naar het briefhoofd. ‘Ik weet niet of u een bepaald artikel vertegenwoordigt, maar...’

‘Ho, ho, meneer Olivier!’ Meneer Rienstra lachte even. ‘Nu geloof ik toch, dat we elkaar verkeerd begrijpen! U denkt, geloof ik, dat ik hier ben gekomen om zaken met u te doen en dat is ook wel zo, maar dan toch op een heel andere basis dan u misschien vermoedt...’

Giel Olivier staarde hem nietbegrijpend aan. Die vlugge redeneringen kon hij nooit zo goed volgen; vooral niet als het er op leek alsof er eigenlijk helemaal niks gezegd was.

‘Ik bedoel,’ zei meneer Rienstra, terwijl hij zich wat voorover boog en op een toon alsof hij op zijn hurken tegen een kleuter praatte, ‘ik wil wel graag zaken met u doen, maar ik kom u geen artikel verkopen. Integendeel. Ik wil iets van u kopen.’

‘Dat kan!’ Giel schoot opgelucht in de lach. Het gesprek was nu tenminste weer te volgen. ‘U zegt maar wat u hebben wilt!’

‘Zo eenvoudig is het niet, meneer Olivier...’ De bezoeker haalde een pakje sigaretten te voorschijn. ‘'n Sigaret?’ Giel schudde zijn hoofd. Uit een van de zijzakken van het maatkostuum kwam een plat blikken doosje. ‘Dan 'n sigaartje?’ Giel schudde zijn hoofd. 'n Beweging in de richting van de diplomatentas. ‘'n Sigaar dan?’

‘Ik rook alleen maar 'n pijp,’ zei Giel. ‘En maar 'n heel enkele keer. Dank u wel.’

Meneer Rienstra kon daar inkomen. Hij vroeg eerst of het gepermitteerd was en stak toen zelf een sigaret op, inhaleerde diep, blies de rook door zijn neus uit en opende toen de diplomatentas en haalde een groene map te voorschijn.

‘U sleept heel wat papieren met u mee!’ zei Giel. ‘Ik heb het nooit zo op al dat papier... Als je het mij vraagt...’

‘Meneer Olivier,’ zei de bezoeker, die na enig bladeren het vel papier had gevonden waar het om scheen te gaan. ‘Ik ben hier gekomen omdat ik... dat wil zeggen, De Ster... zich wat ongerust maakt over uw toekomst... In het bijzonder de toekomst van uw bedrijf, mag ik wel zeggen.’ Hij keek op, zette zijn bril af, nam een van de poten even tussen zijn tanden, staarde Giel aan en tikte toen met zijn bril op het vel papier. ‘Het betreft de nieuwe supermart, die hier vlak bij u in de

buurt gebouwd gaat worden...' Een onderzoekende blik naar Olivier. 'Daar bent u toch van op de hoogte? U weet toch, dat hier een supermart komt?'

Giel Olivier knikte.

'Juist... Het betreft hier een nieuw filiaal van ons... van De Ster en daarom...' de bril ging weer op, '... daarom voelen wij ons min of meer verantwoordelijk voor uw welzijn... uw zakelijk en financieel welzijn wel te verstaan...'

Het winkelbelletje boven het bureau rinkelde een keer, twee keer. Stemmen in de winkel. Het tingelen van de kassa. Weer het rinkelen van het belletje. Een keer, twee keer.

'Als ik het begrijp, bent u... bent u dus bezorgd?' vroeg Giel onzeker.

'Juist. Precies,' zei meneer Rienstra dankbaar. 'Wij zijn bezorgd... Zo kunt u het wel noemen, meneer Olivier... De Ster maakt zich zorgen over u...'

'Maar waarom... Ik begrijp niet...'

'Ik geloof niet, dat de ernst van de toestand voldoende tot u is doorgedrongen,' zei meneer Rienstra ernstig. Hij wierp een blik op zijn papier. 'Ik heb hier een rapport, dat onze mensen over deze buurt... de Berenkuil heet hij, geloof ik... hebben uitgebracht. Er wonen hier een tweeduizend mensen, verdeeld over driehonderd tachtig gezinnen... Van deze driehonderd tachtig gezinnen zijn er driehonderd achtenvijftig waarvan het gezinshoofd bij de mijnen werkzaam is. Dat betekent, dat deze gezinshoofden in de nabije toekomst naar ander werk zullen moeten uitzien - werk, dat aanzienlijk minder zal opleveren, waardoor het mes in de uitgaven zal worden gezet...'

Giel Olivier knikte. 'Er werken hier veel mensen bij de mijn. Dat klopt, ja...'

'Uit de aard der zaak werken supermarts met concurrerende prijzen... Wij... zij kunnen aanbiedingen doen, die voor u onmogelijk zijn. Dat betekent, dat al deze huisvrouwen, die straks over minder huishoudgeld gaan beschikken hun inkopen niet langer bij u, maar in de supermart zullen doen, omdat zij daar aanzienlijk voordeliger uit zijn.'

Giel Olivier haalde zijn schouders op. 'Misschien...'

‘Daar komt nog bij, dat dergelijke filialen over een corps van specialisten beschikken, dat de clientèle met raad en daad terzijde kan staan bij hun inkopen... Ik neem aan, dat u de zaak samen met uw vrouw drijft...’ Weer een blik op het papier. ‘Ik zie, dat u een volwassen zoon hebt... Zit die ook bij u in de zaak?’

Giel schudde zijn hoofd. ‘Nee... Pie zit niet in de zaak.’ De deur ging open en Sie kwam weer binnen. ‘De jam van zesennegentig cent is bijna op, vader...’ Zij keek naar de bezoeker. ‘Wilt u een kopje thee?’

‘Doet u geen moeite, mevrouw Olivier,’ zei meneer Rienstra haastig.

‘Hij staat onder de muts...’ Zij verdween en kwam terug met een theepot en kopjes. ‘Neemt u zelf suiker en melk?’ Zij schonk bedrijvig de kopjes vol. ‘Weet je wie daarnet in de winkel was, vader? Die van Mostard... Je weet wel, waarvan de man...’ Ze keek schichtig naar de bezoeker. Toen fluisterend: ‘Waarvan de man wat aan de hand heeft. Ze weet d'r zelf nog niks van, geloof ik.’

‘Laat ons nu maar alleen, moeder,’ zei Olivier toen de thee was ingeschonken. ‘Meneer hier komt over zaken praten. Hij weet allerlei dingen over de buurt. Hoeveel mensen er wonen en zo.’

‘O.’ Sie keek de bezoeker bewonderend aan en verdween.

Meneer Rienstra roerde in zijn thee, nam een slokje, nam nog wat suiker, roerde weer. ‘Het lijkt me, dat ik nu het beste maar terzake kan komen, meneer Olivier.’ Het kopje werd weer met gestrekte pink naar de mond gebracht. Hij nam twee slokjes en zette het terug op het schoteltje. ‘Heerlijke thee. Een compliment voor uw vrouw... De zaak is deze. De Ster is genegen uw bedrijf over te nemen .. De overname zou dan plaats vinden direct nadat de supermart voor het publiek is geopend... Voor die tijd zullen wij het echter samen eens moeten zien te worden... over de voorwaarden en de koopsom en zo...’ Hij glimlachte, dronk weer van de thee. ‘U kunt dit het beste als een eerste, oriënterend bezoek beschouwen... Als een eerste aftasten van de mogelijkheden...’

Giel Olivier streek weer met zijn hand over zijn hoofd. Hij

wist niet zeker of hij het wel goed had begrepen. Waar ging het die man nou precies om?

'Bedoelt u,' begon hij voorzichtig, 'dat u... dat u de winkel wilt kopen?' Het klonk verschrikkelijk onwaarschijnlijk en hij hoopte maar dat de bezoeker hem niet zou uitlachen.

'Ik geloof, dat wij elkaar beginnen te begrijpen,' zei meneer Rienstra voldaan en hij glimlachte heel minzaam. 'Een goed zakenman als u ziet natuurlijk direct waar zijn kansen liggen. Met een beetje kapitaal zijn in deze tijd wonderen te verrichten en voor dat kapitaal kunnen wij zorgen...'

'Dus u bedoelt, dat u de winkel wilt kopen?' vroeg Giel Olivier weer en zijn stem klonk ongelovig.

'Ja en ik kan u wel zeggen, dat we niet kinderachtig zullen zijn wat de prijs betreft! Mijn directie heeft mij min of meer carte blanche gegeven en ik zou daarom willen vragen uw gedachten eens over het bedrag te laten gaan...' Hij maakte een haastig gebaar. 'Natuurlijk hoeft u niet op stel en sprong te beslissen... U hebt alle tijd... Wanneer wij over een week of wat van u iets mogen horen, kan de hele affaire in alle rust worden afgewikkeld... Misschien is het verstandig als u eerst eens met uw accountant praat. Hij zou ook bij ons volgende onderhoud aanwezig kunnen zijn... Drie weten nu eenmaal meer dan twee, nietwaar?'

Giel Olivier antwoordde niet. Het viel hem moeilijk te geloven dat hij toch goed had gehoord. De winkel verkopen! De middagzon viel door het hoge raam naast hem en verlichtte het donkere, ouderwetse behang en de vergeelde foto's van zijn vader en zijn grootvader, die boven het bureau in hun ovale donkere lijsten hingen. Grootvader was met de winkel begonnen - lang geleden, toen de Berenkuil nog gewoon een dorp was, dat niets met de stad te maken had. Lange tijd was het de enige winkel in de omgeving geweest. De meest uiteenlopende dingen hadden ze verkocht: koloniale waren, speelgoed, kruiden, fietsen. Toen was de stadsuitbreiding gekomen. De oude winkel was afgebroken en zijn vader had er een nieuwe voor in de plaats gezet. Van toen af aan waren er alleen maar levensmiddelen verkocht. De zaak paste nu precies in de vooroorlogse bouwstijl van de bloemenbuurt.

‘Als het u gelegen komt, zouden we nu misschien al een afspraak kunnen maken voor onze volgende bespreking,’ zei meneer Rienstra. ‘Ik zei u al, dat ik blanco volmacht heb van mijn directie...’

Giel Olivier keek hem aan. Hij zag het ronde, weldoorvoede en gladgeschoren gezicht met de hoornen bril en opeens voelde hij een felle, onbeheerste woede in zich opkomen. Plotseling werd hem duidelijk wat er achter de bezorgdheid van meneer Rienstra en de zijnen school. Ze wilden hem uitschakelen. De nieuwe supermart kon geen concurrenten, hoe klein en onbeduidend ze ook waren, gebruiken. Er moest immers veel te veel geld verdiend worden met speciale kortingen en unieke aanbiedingen; geld, dat ze nodig hadden om de bouw van de zaak en de salarissen van de gespecialiseerde verkopers *(‘Verse vleeswaren? Nee, dan moet u daar bij mijn collega zijn, mevrouw’)* en de cassières en de kosten van de zachte, welluidende muziek, die de hele dag - kwistig doorspekt met reclames - uit de luidsprekers zou klinken en van de speciale aanbiedingen te betalen. Hij, Giel Olivier, was een sta-in-de-weg, een obstakel, een hindernis, die zo snel mogelijk moest worden opgeruimd, zodat de Berenkuil dan helemaal alleen van De Ster zou zijn; een vruchtbare, braakliggende akker waar ze naar hartelust hun reclame-aanbiedingen zouden kunnen zaaien om aan het eind van het jaar gunstige dividenden te oogsten.

‘Wat mij betreft, zou het in de loop van de volgende week al kunnen,’ zei meneer Rienstra, na uitvoerig zijn Succes-agenda te hebben geraadpleegd. ‘Wat had u gedacht van woensdag? Zo rond een uur of vier?’

Olivier schudde zijn hoofd. Hij stond op, schoof zijn stoel achteruit en opende de deur van het kantoortje.

‘Eruit...’ zei hij schor.

‘Meneer Olivier!’ De bezoeker staarde hem vanuit zijn stoel verbaasd aan. ‘Ik hoop niet, dat er een misverstand omtrent onze bedoelingen is ontstaan! Wij...’

‘Eruit!’ zei Giel Olivier weer. Nog nooit in zijn leven was hij zo razend geweest. ‘Er wordt niets verkocht... Nu niet en nooit!’

‘Meneer Olivier,’ zei de bezoeker gewond. ‘Ik geloof niet, dat u zich de draagwijdte van uw handelwijze realiseert... De aanwezigheid van onze nieuwe zaak zou uw leven wel eens bijzonder onaangenaam kunnen maken!’

‘Kan me niets schelen... Eruit!’ Giel wees met machteloos gebaar naar de deur. Hij hijgde. Zijn oren suisden. Het enige waar het nu om ging, was die kerel zo snel mogelijk het huis uit te krijgen. Hij graaide de brief van zijn bureau, verfrommelde hem tot een prop en smeet die in de prullenmand. ‘Maak dat je wegkomt voor ik... voor ik...’

‘Meneer Olivier!’ Op het tot dusver blanco gebleven gezicht van meneer Rienstra verscheen een bezorgde trek. ‘Windt u zich niet zo op... Ik ga al... Blijft u alstublieft kalm... Misschien kunnen we nog eens contact opnemen als u zich...’

‘Maak dat je wegkomt, man...’ zei Olivier met verstikte stem. Hij voelde zich duizelig worden, wankelde terug naar zijn stoel en liet zich erin vallen.

‘Zoals u wilt...’ Meneer Rienstra keek hem ongerust aan, schudde zijn hoofd, pakte zijn diplomatentas, stopte er haastig zijn map met papieren in. Bij de deur bleef hij staan, aarzelde even en zei toen: ‘Ik wil wel graag, dat u weet, dat ik altijd tot uw beschikking sta...’

Giel Olivier schudde zijn hoofd. Zijn ogen waren gesloten. Rode mist scheen hem aan alle kanten te omgeven. Ademhalen werd steeds moeilijker en tegelijk met een verstikkende benauwdheid voelde hij panische angst in zich opkomen. Een stekende pijn in zijn borst scheen zich naar alle kanten te verbreiden. Hij kreundeen drukte zijn hand tegen de pijnlijke plek.

In de winkel zei meneer Rienstra tegen Sie, dat ze maar eens naar de oude baas moest gaan kijken omdat er misschien iets met hem aan de hand was. Toen trok hij de deur achter zich dicht, stapte in zijn wagen en reed weg.

Giel hing achterover in zijn stoel en kreunde. Zijn gezicht was vertrokken en hij drukte uit alle macht zijn hand tegen zijn borst alsof hij zijn op hol geslagen hart zo tot kalmte wilde dwingen. Benauwdheid deed zijn ogen uit zijn donkerrood aangelopen gezicht puilen en Sie zag de ontzetting, de doodsangst, die erin lagen.

Noud van den Eerenbeemt, *De berenkuil*

‘Vader... Wat is er?’ Hulpeloos liep zij om hem heen, haastte zich naar de telefoon om dokter Tijsen te bellen. Met een glas water in haar handen bleef zij naast hem wachten tot de dokter kwam.

‘Een lichte attaque,’ zei de dokter toen hij een kwartier later naast het bed zat. Hij stopte het injectiespuitje en de lege morfine-ampul weer in zijn tas. ‘Dit neemt de pijn weg, Giel.’ Uit een flesje haalde hij een paar tabletten, die hij hem in zijn mond stopte. ‘Vlug doorslikken...’ Hij krabbelde een recept neer en gaf het Sie. ‘Dit meteen even in de apotheek laten halen. Zeg, dat er haast bij is.’

‘Hoe is het met hem, dokter?’ Zij beet zenuwachtig op haar onderlip.

‘Laten we zeggen, dat het ergste voorbij is.’ Dokter Tijsen stond op. ‘Hij heeft geluk gehad...’ Hij keek Sie aan. ‘Wat is er eigenlijk precies gebeurd?’

‘Hij had bezoek... Iemand, die 'm zakelijk wilde spreken.’

Giel probeerde zich op te richten, iets te zeggen.

‘Stil nu maar...’ Dokter Tijsen duwde hem zacht terug in de kussens en glimlachte. ‘Later hoor ik wel precies hoe het allemaal gegaan is...’ Hij keerde zich weer naar Sie. ‘Hij mag zes weken absoluut zijn bed niet uit... Rust is het enige, dat helpt. Volstrekte rust. Dat wil zeggen: geen getob en gepieker. Kunnen Pie en jij de winkel zo lang waarnemen?’

‘Dat zal wel moeten, dokter... Hoeft hij niet naar het ziekenhuis?’

‘Daar zouden ze hem ook alleen maar rust laten houden.’ Hij nam afscheid van Giel en liep naar de deur. ‘Nu moet ik als de bliksem terug naar m'n spreekuur... Ik heb al m'n patiënten in de steek gelaten!’ Sie liep met hem mee naar de winkeldeur en beloofde daar nog eens ervoor te zorgen, dat Giel zes weken lang zijn bed niet uit zou komen. ‘Morgen kom ik weer even kijken,’ zei de dokter. ‘En als er iets mocht gebeuren, bel me dan direct!’

Terwijl Sie vergeefs probeerde te ontdekken waar Pie nu weer uithing en toen zelf maar haastig naar de apotheek liep (niemand thuis om op vader te passen! niemand thuis om op de winkel te letten!), reed dokter Tijsen naar huis, ging weer

achter zijn schrijftafel in zijn spreekkamer zitten en duwde op het belletje voor zijn volgende patiënt.

De deur van de spreekkamer ging open en Toke Vasterman stapte wat onzeker binnen.

‘Dag dokter...’ Naast de stoel voor zijn bureau bleef zij staan.

‘Dag Toke! Ga zitten!’ Hij keek haar glimlachend aan. ‘Hoe is het ermee?’

‘Gaat wel, dokter.’

‘En thuis? En hoe maakt de kanarie het?’

‘O, dat weet u natuurlijk nog niet...’ Zij glimlachte flauwtjes. ‘We hebben er nu twee... Vader bracht er dezelfde dag ook een mee!’

‘Zo zie je maar weer, dat goede dingen nooit alleen komen!’ Hij keek op het klokje, dat op zijn schrijftafel stond. ‘Zijn ze erg ontevreden in de wachtkamer? Ik moest halsoverkop weg voor een spoedgeval... Hoeveel zitten er nu nog?’

‘Na mij nog drie, dokter.’

‘Mmmmm.’ Hij knikte, keek haar toen aan. ‘En wat is er met jou aan de hand, Toke? Vertel het me eens...’

Toke vertelde het - hortend en stotend en met veel en lange stiltes - en toen ze was uitgepraat, streek dokter Tijsen met zijn hand langs zijn kin en zijn kaken, zodat zijn huid langs zijn baardharen raspte en zei toen: ‘Vertel eens eerlijk, Toke... Ben je er eerst mee naar een andere dokter gegaan?’

Zij kreeg een kleur, sloeg haar ogen neer en knikte.

‘En wat zei die?’

‘Hij zei dat... dat ik maar naar mijn eigen huisdokter moest gaan... Dat... dat was beter, zei hij.’

‘Juist...’ Dokter Tijsen speelde wat met een briefopener, die voor hem lag en keek haar toen aan. ‘Misschien is het goed als wij eens eerlijk met elkaar praten, Toke... Denk je, dat je dat zou kunnen? Gewoon eerlijk antwoord geven, bedoel ik.’

‘Jawel, dokter.’

‘Vertel me dan eens...’ Zij wist wat er nu komen zou en staarde naar de briefopener, die hij om en om draaide. ‘Heb je een vriend? Een jongen waar je regelmatig of misschien alleen maar zo af en toe eens mee uitgaat?’

Geen antwoord.

‘Of heb je misschien een vriend gehad?’

Bijna onhoorbaar: ‘Ja, dokter.’

‘Kan het zijn dat je... dat hij wel eens bij je is geweest? Begrijp je wat ik bedoel?’

Zij knikte, zonder hem aan te kijken.

‘Is hij wel eens bij je geweest?’

Weer knikte zij.

‘Hoe lang geleden is dat gebeurd? Of is het meer keren gebeurd?’

‘Eén keer, dokter... Vier, vijf weken geleden.’

‘Vier, vijf weken geleden,’ herhaalde de dokter. Hij dacht na. ‘Dan moet je er toch ernstig rekening mee houden, dat je zwanger bent, Toke.’

‘Nee!’ Met een ruk keek zij op en op haar gezicht en in haar ogen las hij al de angst en onzekerheid, al de zorg en ongerustheid van de laatste weken. ‘Dat... dat kan niet, dokter!’

Hij knikte zuchtend. ‘Ik ben bang, dat het toch zo is, Toke.’

‘Maar helemaal zeker bent u niet?’

‘Dat kunnen we over een paar dagen pas zijn. Breng me morgenochtend een flesje met wat urine.’

Zij was doodsbleek en beet nerveus op haar lip. Haar handen lagen in haar schoot en de vingers omknelden elkaar. Haar stem trilde. ‘Dokter...’

‘Ja, Toke...?’

‘Dokter...’ Zij sloot haar ogen, maar de tranen lieten zich niet meer weerhouden en ontsnapten tussen haar wimpers en rolden over haar wangen. ‘Dokter... kunt u er helemaal... helemaal niets aan doen?’

Dokter Tijsen zuchtte weer en schudde zijn hoofd. Het was de vraag, die altijd gesteld werd en hij moest er altijd hetzelfde antwoord op geven. ‘Nee, Toke... Ik kan er helemaal niets aan doen.’

‘Maar dokter...’ Plotseling was haar zelfbeheersing verdwenen. Ze boog zich voorover, legde haar armen op zijn bureau en boog haar hoofd. Haar sluike, donkere haren vielen voor haar gezicht en terwijl haar schouders schokten van het snikken, zei ze wanhopig: ‘Maar begrijpt u dan niet, dokter...

Het... het kan niet... Ik kan niet... niet zwanger zijn... Als ze het thuis merken...'

Hij legde zijn hand op haar arm.

'Wie is het, Toke?' vroeg hij zacht. 'Wie is de vader?'

Zij wierp haar haren naar achter en keek op. Met de rug van haar hand veegde zij langs haar ogen. Even aarzelde zij. Toen zei ze: 'Dat kan ik u niet zeggen, dokter.'

Hij haalde zijn schouders op. 'Zoals je wilt...'

Er viel een stilte. Dokter Tijsen stond op en begon door de kamer te lopen. Toke snoot haar neus, leunde achterover in haar stoel en snikte zachtjes.

‘Ik weet, dat dit niet het juiste ogenblik is om het te zeggen,’ zei hij, ‘maar je kunt je het beste maar in het gebeurde schikken. Met opstandigheid bereik je niets. Toke... De natuur gaat rustig zijn gang en over een maand of acht...’ Hij zuchtte. ‘Laten we eerst de uitslag van de kikkerproef maar eens afwachten...’ En meteen daar achteraan: ‘Maar maak je in vredesnaam geen illusies... Die is alleen maar om absolute zekerheid te krijgen over iets, dat we al weten.’

Zij knikte zwijgend.

‘Tja, Toke...’ Dokter Tijsen kwam naast haar staan en legde zijn hand op haar schouder. ‘Wat doen we nu? Als de kikkerproef positief uitvalt, zul je toch je ouders op de hoogte moeten stellen...’

‘Dat... dat kan ik niet...’

‘Waarom niet? Je bent toch niet bang voor ze? Je moeder lijkt me iemand met wie te praten valt... Zeg het tegen haar. Wacht een goed moment af en zeg het dan tegen haar. Zij zal het wel aan je vader vertellen.’

Zij schudde haar hoofd. ‘Ik... ik kan het niet, dokter.’ Zij keek naar hem op. Tranen glinsterden in haar donkere ogen. ‘Kunt... kunt u het haar niet vertellen?’

‘Ik?’ Dokter Tijsen keek haar even zwijgend aan en opeens, bliksemsnel, gingen zijn gedachten terug, ver terug naar die dag, nu zo lang geleden, dat hij tegenover Mia Vasterman had gezeten en met haar over het kind had gepraat, dat zij zou krijgen. En nu, bijna twintig jaar later, zat dat kind tegenover hem en vroeg hem met haar moeder te praten - maar nu over het kleinkind, dat Mia Vasterman zou krijgen en waarvan zij het bestaan nog niet vermoedde.

‘Kunt u het haar niet vertellen, dokter?’ Zij greep hem bij zijn mouw. ‘U kunt het haar zeggen... Als u het doet zal zij er zich... zich gemakkelijker bij neerleggen dan...’

Hij knikte en glimlachte even. ‘Goed... Ik zal met haar praten, Toke. Maar dan moet jij me nu iets beloven. Wil je dat doen?’

‘Ja, dokter.’ - Vol vertrouwen.

‘Je moet me beloven niet tegen de komst van de baby op te zien... Beloof me, dat je blij zult zijn... dat je je zelf en hem

alle kansen zult geven...' Hij zag, dat zij niet begreep wat hij bedoelde. 'Vergeet niet, dat hij geen schuld heeft. Hem kun je niets verwijten... Dit is een zaak van jou en van... van zijn vader - als je het met alle geweld over schuld wilt hebben... Dat kind heeft er niet om gevraagd op de wereld te worden gezet en het zou niet eerlijk zijn nog voor zijn geboorte al wrok tegen hem te koesteren... Wie weet - misschien wordt het later wel iemand waar je heel erg trots op zult zijn. Dan zul je het fijn vinden zijn moeder te zijn... En ook al zou dat niet zo zijn; ook al zou hij maar een heel doodgewone jongen of een heel doodgewoon meisje worden, dan nog moet je de zekerheid hebben, dat je hem of haar van het begin af aan alle kansen hebt gegeven...' De dokter ging weer achter zijn schrijftafel zitten. Hij boog zich naar haar toe en keek haar aan. Hij had grijze, wat diepliggende ogen, die altijd door je heen schenen te kijken en Toke kreeg het gevoel, dat hij nu helemaal tot op de bodem van haar hart tuurde om te zien of zij alles, wat zij hem beloofde, ook eerlijk meende.

'Ik... ik zal eraan moeten wennen,' zei ze zacht.

'Natuurlijk.' Hij glimlachte. 'En misschien zal het wel weken of maanden duren voor je er helemaal aan gewend bent. Dat is niet erg. Dat geeft niets... Als je maar eerlijk tegenover je zelf en tegenover de baby staat. Vergeet niet, dat hij helemaal onschuldig is. Hij komt hier met een schone lei en hij kan van zijn leven alles maken. En jij bent zijn moeder... Jij moet hem daarbij helpen.'

'Het zal niet gemakkelijk zijn, dokter.'

Dokter Tijsen knikte. 'Dat weet ik. Maar al de dingen waar je later veel voldoening van hebt, zijn nu eenmaal niet gemakkelijk... En we zijn hier niet om het ons zelf zo gemakkelijk mogelijk te maken... We zijn hier om anderen gelukkig te maken... om hen te helpen... van hen te houden.' Hij glimlachte. 'Ook al zijn die anderen soms nog niet eens geboren... Wacht eens even...' Hij stond op en liep naar de grote boekenkast, die aan de andere kant van de spreekkamer stond, 'Heb je wel eens gezien hoe z'n verschrikkelijk klein dingetje, dat nu daar binnen in je leeft en groeit, er uitziet?'

Zij keek niet om en schudde haar hoofd.

‘Dan zal ik je dat eens laten zien...’ Hij liet zijn hand langs de rijen boeken glijden, trok er een boek uit, bladerde er even in en kwam toen naar haar toe. ‘Wil je het eens zien?’

Even een aarzeling. Toen knikte zij.

‘Hier...’ Hij schoof een pagina met een kleurenfoto van een drie weken oud embryo onder haar neus. ‘Daar hebben we hem... Het lijkt zo nog niet zo veel, he? Maar wacht maar eens af... Eer we een half jaartje verder zijn...’

Zij bekeek de foto en hij sloot het boek en zette het weer op zijn plaats. Toen keek hij op zijn horloge. ‘Ga nu rustig naar huis, Toke... Loop desnoods een straatje om en probeer alle problemen eens van je af te zetten... Maak je geen zorgen, je zult zien, dat alles lang niet zo erg is als jij wel denkt... En wat je ouders betreft, die neem ik voor mijn rekening. Maar je weet wat ik dan van jou verwacht, he? Je weet wat je mij hebt beloofd!’

Zij glimlachte. ‘Ja, dokter.’

‘Ik houd je aan je belofte! En breng morgen een flesje urine. Je kunt het gewoon aan de deur afgeven - en kom dan overmorgen even terug. Dan praten we verder. Afgesproken?’

‘Afgesproken,’ zei ze zacht.

Zeven

De begrafenis van Walter Mankowiecz trok veel belangstelling. Er waren familieleden en buren, vrienden en bekenden; er waren ondergronders, die hem goed of minder goed gekend hadden; er was een afvaardiging van de directie van de mijn en er waren persfotografen - mijnongelukken kwamen nu eenmaal niet zo vaak voor en waren daarom nieuws, vooral nu de mijnen binnen afzienbare tijd gesloten zouden worden. Op het kerkhof werden gevoelige woorden gesproken en als een steeds terugkerend refrein klonk de vraag (uit de mond van broers, vrienden, directievertegenwoordigers): 'Waarom moest dit juist nu gebeuren? Waarom moest het juist hem treffen? Over een half jaar zou hij de mijn vaarwel hebben gezegd en naar Canada zijn gegaan waar hem een nieuwe toekomst wachtte! Waarom moest dit juist nu gebeuren?' De pastoor, die de plechtigheid leidde, sprak een laatste woord. Hij wees erop, dat Gods raadsbesluiten ondoorgrondelijk waren en dat niet de mens, maar God beschikt. Erg overtuigend klonk dat niet - Pierre herinnerde zich bij minstens drie andere begrafenissen woorden van gelijke strekking te hebben gehoord, maar wat moesten ze de nabestaanden in godsnaam anders vertellen? - en na afloop van de teraardebestelling werden er in een café bij het kerkhof de nodige wrange opmerkingen gemaakt. Het was een grauwe, regenachtige dag en terwijl de natte jassen over de stoelruggen hingen te drogen, bogen de mannen zich over de tafeltjes, dronken hun bier en bespraken de toestand.

Pierre luisterde. In de kring van de ondergronders zei hij nooit veel. Hij kon zich, zoals veel anderen, onmogelijk opwinden over manoeuvres van vakbonden of over het eeuwige touwtrekken tussen werkgevers en werknemers. Loonpolitiek en werkgelegenheid waren nu eenmaal zaken, die uitgevochten en geregeld werden zonder dat de kleine man, die er het dichtst bij betrokken was, eraan te pas kwam. Vroeger had hij dat wel eens naar voren gebracht, maar omdat iedereen het veel te druk

had met zijn eigen ideeën en er niemand echt naar hem luisterde *(dachten ze nu werkelijk dat ze ook maar enige invloed op de gang van zaken konden uitoefenen?!)* hield hij voortaan zijn mond en liet alle argumenten en tegenargumenten onbewogen over zich heengaan. Zo lang iemand maar aanpakte en goed werk afleverde, zou er altijd werk voor hem zijn en zou er voor hem gezorgd worden. Dat was het enige waar hij van overtuigd was en het was ook tijdens alle onzekerheid van de laatste tijd, het enige waarmee hij zich troostte.

‘Hee, Pierke...’ De dikke Muyens stootte hem aan. ‘Ga jij vrijdag naar de voorlichtingsavond van de autofabriek?’ Ze hadden nu allemaal bericht gekregen, dat het verstandig was op korte termijn naar ander werk uit te zien. In de brief van de mijn hadden datums gestaan waarop groepen boven- en ondergronders naar huis zouden worden gestuurd en een paar van die datums waren heel dichtbij.

Hij knikte. ‘Jazeker. Jij ook?’

‘Reken maar.’ Muyens hapte in zijn pils. ‘Ik heb me laten vertellen dat je, als je er gaat werken, voor de kostprijs 'n wagen kunt kopen. Als 'n soort tegemoetkoming omdat ze slechter betalen.’

‘De lonen van de mijn vind je toch nergens terug.’

Daar waren ze het allemaal over eens. In de jaren, die achter hen lagen was er onder de grond veel geld verdiend - ook al had niemand er veel van overgehouden. De meesten hadden grote gezinnen waarin veel geld nodig was en er waren bandrecorders, wasautomaten, auto's, nieuwe televisietoestellen en slagroomkloppers gekocht. Van sparen was nooit veel gekomen.

‘Maar we zullen in ieder geval ook niet meer naar begrafenissen hoeven!’ zei de dikke Muyens lachend. ‘En het werk zal ook niet meer zo zwaar zijn!’

Pierre knikte. De autofabriek leek hem wel. Hij had er al eens eerder aan gedacht. Hij was zesenveertig en op die leeftijd was het niet zo gemakkelijk wat nieuws te vinden; dan mocht je blij zijn met wat je krijgen kon. De autofabriek was niet zo gek. Geregelde werktijden, goede sociale voorzieningen, betaalde vakanties, geen nachtploegen... Hij knikte tevreden. Het werd tijd er eens met Mia over te praten. Zij zou er

wel precies hetzelfde over denken... Misschien was het toch beter daarmee te wachten tot hij naar die voorlichtingsavond was geweest, dan kon hij haar wat meer vertellen... De autofabriek bood zekerheid... Als je daar werkte zat je safer dan in een of ander klein zeemlappenfabriekje van twintig man. Die verdwenen altijd het eerst als de klappen vielen...

'Heb jij nog gehoord hoe het nu met Olivier is?' vroeg Muyens, die een paar huizen van de kruidenierswinkel vandaan woonde. 'Ze zeggen, dat hij ruzie heeft gehad met iemand van die nieuwe supermart en dat-ie toen 'n hartaanval kreeg... M'n vrouw heeft die vent nog uit de winkel zien komen. Hij reed in zo'n hele grote slee, zei ze.'

Pierre haalde zijn schouders op. 'Ik weet alleen, dat hij 'n hele tijd in bed moet liggen... Hij heeft nog geluk, dat ze 'm niet naar het ziekenhuis hebben gebracht.'

Iemand begon weer over dreigende werkeloosheid en Pierre stond op en rekende af. Hij kende dat soort zinloze gesprekken en ze hingen hem ver de keel uit. Wat had het voor nut tot in het oneindige door te blijven praten - een paar dingen steeds herhalend en ook die herhalingen eindeloos herhalend - als tevoren al vaststond, dat er niets aan te veranderen was en dat niemand het fijne van de zaken afwist?

Op de voorlichtingsavond van de autofabriek zag hij alleen maar bekende gezichten. De dikke Muyens was er en Staretz, de schüttelbaas met zijn neef, die toezicht op de losvloer had en Martens, die wel zei de hoek van het sanitair in te zullen gaan, maar toch scheen te willen weten of ergens anders betere kansen lagen. Ze werden ontvangen met gratis koffie en op de tafeltjes stonden glaasjes met sigaretten en een of twee sigaren en er was een heer in een grijs pak, die hen hartelijk welkom heette en zei bijzonder verheugd te zijn over de grote opkomst, waaruit bleek, dat de kompel, zoals je zo vaak in de krant moest lezen, zijn hart helemaal niet zo grondig aan de mijn verpand had.

'Kunst,' zei Staretz. 'Als de mijnen dichtgaan!'

Er werd een overzicht gegeven van de geschiedenis en de produktie van de fabriek en voor er nu nadere inlichtingen

werden verstrekt over de open arbeidsplaatsen, moesten ze eerst maar eens naar een film kijken, die een indruk zou geven van de fabriek en van het werk, dat er werd verricht.

Het was een film in prachtige kleuren, met veel rood en blauw en groen er in en met pittige muziek. Je zag hoe er op de lopende band langzaam maar zeker een auto ontstond, die dan ergens midden in de fabriek van de band afreed, gelakt en getest werd en ten slotte als een glanzend, nog helemaal nieuw stuk speelgoed de fabriek verliet. Er waren close-ups van mannen, die de motor monteerden en voor de elektrische bedrading zorgden; van mannen, die met een rubber hamer de ruiten in de sponningen sloegen en van anderen, die de stuurinrichting aanbrachten of tank na tank met benzine vulden.

Toen het licht aanging, heerste er een peinzende stilte. Het was wel heel wat anders dan het werk in de mijn. Voor zover ze dat nog niet wisten, was dat nu wel duidelijk geworden. Iemand wilde weten of ze, als ze in de fabriek gingen werken, ook aan de lopende band zouden komen te staan. De heer in het grijze pak maakte een afwerend gebaar. Natuurlijk niet. Iedereen begreep toch wel, dat mannen, die jarenlang zelfstandig onder de grond hadden gewerkt, nu niet aan een corveeër gezet konden worden. Misschien was hen trouwens wel opgevallen, dat de mensen, die aan de vloercorveeër stonden, nog heel jong waren. Voor ouderen en vooral voor degenen, die zelfstandig werk gewend waren, was er - bij voorbeeld - de afdeling waar de motor werd voorgemonteerd; daar was het werktempo minder straf en kon men meer op zich zelf werken.

‘Hoe zit het met de sociale voorzieningen?’ vroeg Muyens.

‘Op die vraag heb ik gewacht,’ zei de heer in het grijze pak. ‘Na afloop van de bijeenkomst ontvangt u een map waarin u alle mogelijke inlichtingen kunt vinden. Ook op het punt van sociale voorzieningen, periodieke loonsverhogingen, toeslagen en dergelijke. Ik weet, dat de mensen van de mijn gewend zijn goed te verdienen en zoals u wel zult hebben gehoord, liggen de lonen bij ons - zoals in alle andere industrieën - lager dan bij de mijnen. Speciaal daarvoor is echter een overbruggingsregeling in het leven geroepen. Zijn er nog meer vragen?’

Die waren er. Iemand wilde weten hoe het met het transport

van en naar het werk stond (‘Dat vindt met eigen bussen plaats.’) en een ander vroeg of het waar was, dat ze goedkoper een wagentje konden kopen als ze bij de fabriek werkten (‘Op dat punt is inderdaad met de werknemers een regeling getroffen.’). Konden ze de fabriek niet eerst eens bezichtigen? Daar moest de heer in het grijze pak smakelijk om lachen. Hij hield van een grapje, zei hij, maar ze moesten natuurlijk wel begrijpen, dat ze daar niet aan konden beginnen. Ze hoefden echter niet bang te zijn, dat het zou tegenvallen. De fabriek was modern, groot en ruim en de film had hun een goed beeld gegeven van de omgeving waarin het werk verricht werd.

‘Heb ik goed gezien, dat de toiletten boven tegen het plafond van de... eh... montagehal zijn gebouwd?’ vroeg Staretz. Even was er wat hilariteit, maar direct daarop keken ze gespannen naar de heer in het grijze pak. Ze hadden allemaal gezien hoe in de film iemand een trapje opliep naar een soort hokje, dat hoog boven de grond hing.

‘Ja, dat hebt u goed gezien. De toiletten zijn met opzet hoog aangebracht, zodat we eronder auto's kunnen produceren,’ zei de heer. ‘Op die manier is iedere vierkante centimeter van het fabriekscomplex produktief gemaakt.’

‘Dat is dan zeker speciaal voor mensen met hoge nood?’ vroeg Martens en op een toon, die duidelijk maakte dat, wat hem betrof, de beslissing al gevallen was - in het voordeel van het sanitair. Opnieuw hilariteit. Ze werden weer ernstig toen iemand informeerde hoe groot de snelheid van de lopende band was.

‘De snelheid van de corveeër bedraagt zes meter per minuut,’ zei de heer in het grijze pak. ‘U begrijpt wel, dat die snelheid met de grootste zorg is uitgekiend. Een grotere snelheid zou het aantal fouten en vergissingen in de hand werken. Een lagere zou de produktie schaden.’

Er werd nog geïnformeerd naar vakantieregelingen (‘Dat kunt u straks allemaal vinden in de map met gegevens, die u zo dadelijk ter hand wordt gesteld.’), naar de kansen om vooruit te komen (‘Die zijn zonder meer bijzonder gunstig te noemen.’) en naar de conjunctuurgevoeligheid van het bedrijf (‘Daar zou ik mij, als ik u was, maar geen zorgen over maken!’). Voor de

bijeenkomst werd gesloten kregen ze allemaal een fraaie map van hoogglanzend papier vol inlichtingen en de heer in het grijze pak deed hen persoonlijk tot aan de deur uitgeleide.

De voorlichtingsavond was eerder afgelopen dan Pierre had verwacht en hij bedacht, dat Mia er niet op rekende, dat hij voor een uur of elf zou thuis komen. Daarom stapte hij eerst voor een café af om een paar glazen pils te drinken en naar een plaat van de Heikrekels te luisteren, die hij met zorg op de jukebox koos. Onderweg naar huis stopte hij daarna nog een keer om in een automatiek een paar croquetten te trekken, die hij thuis wilde opeten. Mia hield ervan als hij onverwacht met iets thuis kwam. Ze zouden samen nog een kop koffie drinken, de croquetten eten en wat naar de radio luisteren en hij zou haar precies vertellen wat hij deze avond te horen had gekregen. Zij zou dan ook inzien, dat zijn toekomst en daardoor ook de toekomst van het gezin in de autofabriek lag.

Toen hij de hoek van de straat omkwam, zag hij de auto van dokter Tijsen voor de deur staan. Pierre kreeg een schok. Wat kon dat betekenen? Razend snel flitsten de gezichten van de kinderen voorbij: Toke - Frans - Greet - Ria - Nico - Bonnie. Wat was er gebeurd? Was iemand ziek geworden? Was er een ongeluk gebeurd? Of had het iets met Mia te maken? MIA! Het moest iets ernstigs zijn - anders zou de dokter niet zo laat nog zijn gekomen... TOKE? Zij was vanmorgen gewoon naar haar werk gegaan... GREET? RIA? NICO? Was er met een van hen een ongeluk gebeurd, toen zij uit school naar huis kwamen? Maar als het iets ernstigs was, zou hij het toch hebben gehoord? Ze wisten toch waar ze hem konden vinden? BONNIE? Was ze vanavond ziek geworden? Hij herinnerde zich, dat zij een paar jaar geleden ook eens van die koortsaanvallen had gehad. Toen had ze zelfs een paar weken in het ziekenhuis gelegen... FRANS? Had die jongen iets uitgehaald? Een vechtpartij met de politie?

Toen hij voor het huis afstapte, zag hij Mia en de dokter als vage schaduwen achter het matglas van de schuifdeuren in de verlichte huiskamer zitten. Haastig liep hij met zijn brommer aan de hand het paadje af en ging het schuurtje binnen. In de keuken nam hij niet eens de tijd om zijn jekker uit te trekken.

Met een paar stappen was hij in de huiskamer.

‘Pierre! Wat ben jij vroeg!’ Mia keek hem verwonderd aan. ‘Ik dacht, dat je veel later zou komen!’

‘Het was vroeg afgelopen...’ Hij gaf de dokter een hand. ‘Dag dokter... Wat doet u hier zo laat?’ Hij keek Mia aan. ‘Er is toch niets gebeurd? Wie is er ziek?’

‘Doe je jas uit, Pierre en kom er dan bij zitten...’ Mia's stem klonk ongewoon kalm, alsof zij haar uiterste best deed zich te beheersen. ‘De dokter wilde eens praten...’

‘Praten?’ Hij keek van de een naar de ander. ‘Waarover?’

‘Hang nou eerst je jas maar eens weg...’

Toen hij weer in de kamer kwam, stond er een kop koffie voor hem klaar. Hij legde het zakje met de croquetten op tafel. ‘Hier... Ik heb wat voor je meegebracht.’

‘Lekker zeg!’ Zij deed haar best geestdriftig te zijn, maar van harte ging het niet.

‘Als ik geweten had, dat we bezoek hadden...’ Hij keek weifelend naar de twee croquetten, die midden op tafel lagen.

‘O, maak je over mij geen zorgen, Pierre!’ zei dokter Tijsen vriendelijk. ‘Ik heb vanavond laat gegeten en ik zou werkelijk niets meer lusten...’

Mia bracht twee bordjes met een snee brood, een mes, wat boter en de mosterd.

‘Als ik geweten had, dat u vanavond zou komen, was ik thuis gebleven,’ zei Pierre met volle mond. Hij keek Mia aan. ‘Wist jij dat de dokter...’

‘Nee... nee...’ Dokter Tijsen leunde achterover in zijn stoel en maakte wegwuivende gebaren. ‘Je hoeft je vrouw er niet van te verdenken, dat zij met mij heeft samengespannen, Pierre. Toen ik opeens voor de deur stond, was zij even verbaasd als jij dat nu bent. Waar of niet, Mia?’

Mia knikte en scheen al haar aandacht bij haar croquet te hebben.

‘Hoe was het op de voorlichtingsavond?’ vroeg de dokter, terwijl hij met zorg een sigaar opstak.

‘Ik heb dokter Tijsen verteld, dat je daarheen was gegaan,’ zei Mia haastig.

Pierre keek haar even wantrouwend aan. De dokter mocht

dan zeggen, dat er niet samengespannen was, hij kreeg toch verdomd sterk de indruk, dat dit bezoek niet onverwacht was gekomen en dat ze er geen van beiden op gerekend hadden hem zo vroeg terug te zien. Bovendien was het vreemd, dat geen van de kinderen er was. De kleintjes lagen in bed, maar waar waren Greet, Toke en Frans?

'Toke is al naar bed,' zei Mia, die zijn gedachten scheen te raden. 'Ze was wat verkouden. Frans en Greet zijn naar de film.' Dat was nieuw. Frans en Greet samen naar de film. Dat was nog nooit gebeurd. Het vermoeden, dat er iets aan de hand was, werd sterker. Er klopte iets niet en Mia en de dokter wisten daar meer van. Hij schoof zijn bord van zich af, dronk zijn koffie op en keek de dokter afwachtend aan. Als hij hierheen was gekomen om iets te bespreken, zou hij er nu mee voor de dag moeten komen.

'De dokter en ik hebben wat zitten praten,' zei Mia. Het gesprek was dus al achter de rug. Straks zou hij dan wel van haar te horen krijgen waar het over gegaan was. Alles bij elkaar vond Pierre het een vreemde gang van zaken. Wat was het, dat ze voor hem verborgen hadden willen houden? Ging het over Frans? Had die jongen iets gedaan, dat niet deugde? Of - de gedachte drukte opeens als een loodzware last op zijn borst - was er iets met Mia? Leed zij aan een of andere kwaal waar zij met hem niet over durfde te praten? Zo'n sluipende ziekte, die van het begin af aan ongeneeslijk was en waarvan de mensen de naam niet durfden noemen?

'Tja...' zei dokter Tijsen, terwijl hij aandachtig naar de opkringelende rook van zijn sigaar keek. 'Tja... Misschien is het beter als wij samen ook eens praten, Pierre...'

De angst groeide en woelde als een kille poliep in zijn borst. Mia. Dus toch. Hij keek naar haar. Ze zag bleek. Waarom had hij dat niet eerder gezien? Ze leek ook magerder geworden. Hij knikte zwijgend.

'Het betreft Toke,' zei dokter Tijsen. 'Ze is groot geworden, Pierre... Als ik er aan denk, dat ik haar indertijd nog op de wereld heb geholpen...'

Hij staarde de dokter verbaasd aan. Waar wilde hij heen? Waar ging het gesprek nu over? Het had niets met Mia te ma-

ken, dat was duidelijk en hij voelde opeens een grenzeloze opluchting. Meteen maakte die echter plaats voor nieuwe ongerustheid. Waarom wilde de dokter over Toke praten? Het kon alleen maar ernstig zijn - anders was hij op dit late uur niet hierheen gekomen...

'Kijk,' zei dokter Tijsen, terwijl hij hen beiden beurtelings aankeek. 'Er gebeuren in het leven van ieder mens wel eens dingen, die van zo'n verschrikkelijk groot belang zijn, dat iemand ze alleen niet kan verwerken... In zo'n geval moeten anderen klaar staan om hem of haar op te vangen en te helpen. En de eersten, die in dat geval hulp moeten bieden, zijn natuurlijk de ouders...'

Pierre knikte onwillekeurig, dat hij het daar mee eens was. Hij begreep echter nog steeds niet waar de dokter heen wilde. Mia legde haar hand op de zijne. Hij keek naar haar en zag, dat zij strak naar het tafelkleed staarde. Het was duidelijk, dat zij er meer van afwist. Hij haalde zijn schouders op.

'Ik... ik weet niet wat u daarmee zeggen wilt...'

'Ik bedoel,' zei de dokter ernstig, 'dat Toke nu in een situatie is waarin zij verschrikkelijk veel behoefte heeft aan jullie hulp... Ik heb het Mia al verteld, Pierre en ik wil er voor jou ook geen doekjes om winden... Er... er is iets met Toke gebeurd... Iets, dat je misschien een grote schok zal bezorgen... Toke zelf dacht, dat die schok zo hard zou aankomen, dat zij het jullie niet eens zelf durfde te vertellen... Daarom heeft zij mij gevraagd met jullie te praten... Ik ben daarom vanavond hierheen gekomen en trof het toevallig, dat jij er niet was... Mia heeft me toen gezegd, dat zij er wel met jou over zal praten...'

'Waar gaat het over, dokter?'

'Nu je er bent,' zei dokter Tijsen, zonder op zijn vraag te letten, 'kan ik er het beste met jou ook over beginnen, Pierre. Ik zal je eerlijk zeggen wat er aan de hand is en ik hoop, dat je zult reageren zoals ik van iemand als jij verwacht...'

'Maar...'

'Probeer niet direct met een antwoord klaar te staan op wat ik je nu ga vertellen. Het is helemaal niet erg als je niet weet wat je moet zeggen. Pierre... jullie dochter krijgt een baby.'

‘Een...’ Het woord bleef in zijn keel steken. Met open mond staarde hij de dokter aan. Alle gedachten, alle verlangens, angsten, zorgen, schenen opeens verdwenen. Zijn hoofd was leeg. Vergeefs probeerde hij een reactie op te roepen. De schok was zo zwaar, dat hij het niet meteen verwerken kon.

‘Een paar dagen geleden is zij bij de dokter geweest,’ zei Mia zacht en nog steeds zonder op te kijken. Een traan gleed over haar wang, viel op het tafelkleed.

‘Ze was ten einde raad,’ zei de dokter. ‘Ik heb met haar gepraat en gezegd, dat ik het jullie wel zou vertellen. Later, toen de uitslag van de kikkerproef positief was en er geen twijfel meer mogelijk was, heb ik opnieuw met haar gepraat...’ Hij zuchtte en schudde zijn hoofd. ‘Zij was de wanhoop nabij... Ik... ik heb haar op het hart gedrukt geen domme dingen te doen...’

‘Maar waarom is zij niet bij ons gekomen?’ Mia veegde met een zakdoek langs haar ogen. ‘Ze weet toch, dat zij altijd bij ons terecht kan...’

‘Soms is het gemakkelijker je hart uit te storten bij een buitenstaander,’ zei dokter Tijsen. ‘Ik kan me voorstellen, dat dit voor jullie een harde slag moet zijn... Toke is jullie oudste... Maar misschien beseffen jullie, dat het voor haar nog veel erger is. Haar hele leven zal er door veranderd worden... Allerlei dromen, die zij voor de toekomst had, gaan nu in rook op... Ik hoop, dat jullie daar aan zullen denken...’ De dokter schudde zijn hoofd. ‘Ik weet, dat zij zelf verantwoordelijk is voor wat er is gebeurd en ik weet ook, dat het voor jullie een zware slag zal zijn. Maar denk in dit geval nu niet alleen aan je zelf... Denk ook eens aan Toke... Help haar door de komende maanden heen. Het zal niet gemakkelijk zijn, maar belangrijke zaken in het leven zijn nooit gemakkelijk.’

Pierre sloeg met zijn vlakke hand op tafel. ‘Maar wat dacht u van ons? Ziet u helemaal niet, dat het voor ons net zo erg is en misschien nog wel erger...?’

‘Dat zei de dokter toch al?’ viel Mia hem haastig in de rede.

Dokter Tijsen schudde zijn hoofd. ‘Nee, dat zie ik niet. Ik zie niet in waarom het voor jullie erger zou zijn dan voor haar... Vergeet niet dat zij...’

‘Waarom denkt u, dat wij haar al die jaren hebben opgevoed?’ vroeg Pierre fel. ‘Om nu zo iets te laten gebeuren? Mia en ik hebben onze uiterste best gedaan een degelijk, fatsoenlijk meisje van haar te maken en nu komt...’ Hij zweeg even, keek de dokter toen recht in de ogen. ‘Van wie is het kind? Wie is de vader? Ik wil, dat u me dat zegt... Van wie is dat kind?’

De dokter haalde zijn schouders op. ‘Dat weet ik niet. Ze wilde het me niet vertellen... Ik heb het haar een paar keer gevraagd.’

‘Toch niet van die slungel van Olivier?’ Hij keek Mia aan.

‘Dat geloof ik niet.’ Mia schudde haar hoofd. ‘Ze gaan al lang niet meer samen... Ze zijn eens een keertje naar de bioscoop geweest, maar dat was alles.’

‘Als het die slungel van Olivier is, sla ik... sla ik hem tot moes,’ zei Pierre schor.

‘Pierre!’ Mia legde haastig haar hand op zijn arm. ‘Je hoort toch, dat ze het niet wil vertellen? Hoe weet je dan...’

‘Negentien jaar lang doe je je best om er een goed mens van te maken... Dag en nacht zwoeg je om ze te geven wat ze nodig hebben... Je spaart kosten noch moeite en dan komt er opeens 'n dag, dat ze denken dat ze het verder zelf wel kunnen... En dan worden er brokken gemaakt...’ Hij lachte bitter. ‘Wat denkt u dat een vader op zo'n moment voelt, dokter?’

‘Zelfmedelijden,’ zei dokter Tijsen rustig. ‘Dat is wel duidelijk, Pierre en ik moet je zeggen, dat het me van je tegen valt. Ik had gedacht dat je sterker zou zijn... Voor de eerste keer in haar leven gaat je dochter nu een beroep op je doen... Al die jaren, die achter je liggen heb je het gemakkelijk gehad. Toen heeft zij geen echte eisen aan je gesteld. Dat je gewerkt hebt om je gezin te onderhouden, is niet bijzonders... Dat je haar zo goed mogelijk hebt willen opvoeden evenmin... Tot nu toe heb je het gemakkelijk gehad en heb je niet meer gedaan dan je plicht. Maar nu is Toke niet langer een kind en komen de echte moeilijkheden... en bij de eerste de beste gelegenheid laat je het afweten...’

‘Dat is niet waar...’ begon Pierre verontwaardigd.

‘Dat is wel waar,’ zei de dokter kalm, ‘en als je eerlijk bent,

weet je, dat ik gelijk heb. Toke heeft je voor het eerst van haar leven werkelijk nodig - die kleren en dat zakgeld en die opvoeding zou ieder ander haar ook hebben kunnen geven - en jij bent nu niet thuis. Jij zwelgt in zelfbeklag... Je vindt, dat het voor jou nog erger is dan voor haar...'

'Ik zei alleen maar...'

'De dokter heeft gelijk, Pierre,' zei Mia zacht. Pierre keek haar aan en zag in haar ogen die vreemde, schuwe blik, die er altijd in lag als zij hem niet begreep. 'We moeten nu al onze eigen... onze eigen zorgen vergeten en achter haar staan.'

'Jij hebt makkelijk praten!' Hij sloeg weer met zijn hand op tafel. 'Jij hebt verdomme makkelijk praten! Wat denk je, dat ze hier in de buurt zullen zeggen wanneer ze horen wat er aan de hand is? Wat denk je, dat de kinderen te horen zullen krijgen?'

'Ja, wat denk je, dat ze te horen zullen krijgen?' vroeg de dokter. Hij staarde Pierre even zwijgend aan en schudde toen zijn hoofd. 'Wat val jij me tegen, man! Ben jij iemand, die zijn gezin in deze moeilijke tijd zekerheid en veiligheid moet geven? Wat denk je te gaan doen wanneer er straks geen werk meer voor je is?'

'Daar is voor gezorgd,' zei Pierre kort. 'Ik laat me omscholen voor de autofabriek... Ik had er vanavond met Mia over willen praten als... als dit er niet tussen was gekomen...'

'Maar dit is er wel tussen gekomen. Lijkt het je daarom niet logischer dat je nu met Mia over Toke praat? Dat is op het ogenblik belangrijker dan die omscholing.'

'Het gaat om Tokes geluk, Pierre,' zei Mia zacht. Zij keek naar de dokter. Haar ogen zochten steun. 'We... we moeten haar niets verwijten...'

'Godallemachtig! Je doet alsof het zo maar een kleinigheid is! Je dochter krijgt een kind van de eerste de beste straatvlegel en je krijgt te horen, dat je haar niets mag verwijten! Zoiets godsonmogelijks heb ik nog nooit gehoord!'

'Toch heeft Mia gelijk.' Dokter Tijsen stond op. 'Als je met alle geweld over verwijten en straf wilt spreken, denk er dan aan, dat zij zich zelf meer dan genoeg zal verwijten en dat zij al meer dan genoeg gestraft is...' Hij schudde zijn hoofd. 'Je

dochter krijgt een kind, Pierre en jij krijgt een kleinkind! Is dat ook niet iets om blij om te zijn? Natuurlijk is het heel erg, dat zij dat kind misschien helemaal alleen zal moeten opvoeden, maar de baby heeft zo'n bittere ontvangst niet verdiend... Die komt helemaal onschuldig ter wereld...' Hij stak Mia zijn hand toe. 'Ik laat jullie nu alleen. Praat er samen over, maar ga in vredesnaam geen ruzie maken. Daar is niemand mee gebaat... En als er moeilijkheden zijn, kom dan bij me...'

'U gaat toch niet weg?' Mia gaf hem automatisch een hand. 'Kunt u nog niet even blijven?' Zij keek hem smekend aan, beet even op haar lippen. 'Misschien zoudt u nog even met Pierre kunnen praten...'

Dokter Tijsen schudde zijn hoofd. 'Jullie kunnen het nu samen wel alleen af...' Hij gaf Pierre een hand. 'Probeer het van de andere kant te bekijken, Pierre... Denk je eens in Tokes plaats in... Vergeet nu even je eigen problemen en denk aan die van haar en probeer morgen eens gewoon met haar te praten, als een vader tot zijn dochter... Ze snakt naar een beetje liefde en begrip en alleen Mia en jij kunnen dat geven...'

Toen hij weg was, bleef Pierre zwijgend aan tafel zitten.

Mia ruimde op. Toen ze zijn kopje wegnam, vroeg ze: ‘Wil je nog een kopje koffie?’

Hij schudde zijn hoofd.

‘Er is nog net genoeg voor een kopje. Wil jij dat hebben?’

Weer schudde hij zijn hoofd.

‘Echt niet?’

Dit keer kwam er helemaal geen antwoord. Zij wachtte nog even, ging toen schouderophalend naar de keuken. Hij bleef alleen in de kamer achter, staarde naar de weerspiegeling van het licht in het matglas van de schuifdeuren en zuchtte. In gedachten zag hij Toke geboren worden en opgroeien. Hij zag haar voor het eerst naar school gaan, met vriendinnen spelen, op sinterklaasmorgen de huiskamer binnenkomen en met grote ogen naar een nieuwe pop kijken. Dat alles was voorbij; dat waren enkel herinneringen... Boven zijn hoofd liep Mia door de slaapkamer. Hij hoorde een stoel verschuiven. De gordijnen werden gesloten. Even later kraakte het bed. Hij dacht na over wat de dokter had gezegd. Zelfbeklag! Zo'n man had gemakkelijk praten! Eens kijken wat hij zou doen als hij in zijn schoenen zou staan! Hij stond op, draaide het licht uit en ging naar boven. Toen hij boven aan de trap was, hoorde hij de torenklok twaalf uur slaan. Voor de deur van Tokes kamer aarzelde hij. Vroeger - toen zij nog klein was, toen zij voor het eerst naar school ging, toen zij met haar poppen speelde - had hij soms aan de rand van haar bed gestaan om te kijken of zij goed onder de dekens lag. Even legde hij zijn hand op de deurklink, alsof hij naar binnen wilde gaan. Toen trok hij hem langzaam terug. Dat zou in deze omstandigheden helemaal mooi zijn! Hij ging de slaapkamer binnen. Mia sliep al. Pierre kleedde zich uit en ging naast haar liggen. Hij knipte het bedlampje uit en sloot zijn ogen en - alsof zij op dat ogenblik gewacht hadden - meteen werd hij door een stortvloed van gedachten en gevoelens overvallen. Bezorgdheid, angst, onzekerheid, zelfmedelijden en woede wisselden elkaar af. In gedachten ging hij na wie voor het vaderschap in aanmerking kon komen... Als hij die kerel ooit in zijn vingers kreeg...

‘Pierre...’ Mia's stem deed hem opschrikken.

Hij draaide zijn hoofd opzij. ‘Ik dacht dat je sliep?’

‘Ik lag te denken... Ben je nog kwaad?’

Hij bromde wat.

‘Ben je echt niet meer kwaad?’

‘Ik ben niet kwaad geweest.’ Het klonk scherper dan de bedoeling was. ‘Echt niet,’ zei hij wat zachter.

Haar vingers streken even langs zijn gezicht, tastten toen naar zijn handen. Beneden werd de voordeur geopend en gesloten. Frans en Greet kwamen thuis. Lichte voetstappen op de trap. Stemmen, die welterusten wensten. Kamerdeuren, die werden gesloten.

‘Ik... ik moet je wat zeggen, Pierre... De dokter en ik zaten op je te wachten. Ik bedoel... hij wist, dat je er vanavond niet zou zijn en daarom kwam hij het eerst mij vertelten en toen...’

‘... toen hebben jullie op me zitten wachten. Dat dacht ik wel.’

‘Ben je daar kwaad over? Ik bedoel - ik zei, dat we je nog niet thuis hadden verwacht en zo... Maar dat was niet waar, zie je.’

‘Dat dacht ik wel,’ zei hij weer.

Haar vingers sloten zich om de zijne. ‘Ik hou van je, Pierre. Samen kunnen we het wel aan... We moeten achter Toke staan, haar helpen. Ze krijgt een heel moeilijke tijd. Maar op ons kan ze rekenen, he?’

Hij antwoordde niet.

‘He?’ zei ze weer.

Hij moest zich zelf overwinnen. ‘Ja,’ zei hij.

Acht

In de weken, die volgden, gebeurden er 'n paar dingen in de Berenkuil, die allen stof tot praten gaven. Om te beginnen was er de komst van Charles Cleophas. Het witte boerderijtje waar hij Mia naar had gevraagd, bleek toch te bestaan. Het lag helemaal aan de rand van de buurt, langs een zandweggetje, dat na veel heen en weer slingeren en het nodige rijzen en dalen in de buurt van Kunrade uitkwam. Het was een laag, verwaarloosd optrekje, dat al zo lang leeg had gestaan, dat bijna niemand zich er het bestaan nog van herinnerde.

Charles Cleophas had het huisje gekocht. ‘Voor 'n grijpstuiver,’ vertelde hij Sie Olivier toen hij petroleum bij haar kwam kopen. Hij was nu druk bezig het op te knappen en zodra het helemaal naar zijn zin was, zou hij er met zijn Bette gaan wonen. Bette kwam hem af en toe een handje helpen. Zij was klein, mollig en blond en ze lachte graag en veel. Toen zij de eerste keer met Charles door de Berenkuil liep, waren alle mannen wat onrustig geworden en die rusteloosheid werd nog groter toen Sie Olivier onthulde, dat Bette niet Charles' wettige vrouw was, maar ‘zo maar iemand, die met hem samenwoonde’.

Zo lang De Withof - dat was de naam, die Cleophas meteen met grote, sierlijke letters boven de deur had gezet - nog niet klaar was, bleef Bette in Arnhem om er potten te bakken. ‘We hebben daar een gezamenlijk atelier,’ vertelde Charles aan pastoor Waterman, toen die op een mooie dag eens naar De Withof kwam gewandeld.

‘Zo, zo,’ had de pastoor gezegd, die niets van kunst begreep en er daarom heel onbevangen tegenover stond. ‘En maakt u daar ook potten?’

‘Nee, ik schilder,’ zei Charles Cleophas en hij had allerlei vreemde bloedrode, gifgroene en hemelsblauwe doeken te voorschijn gehaald, die al in een hoekje van de stal stonden te wachten tot die in een atelier zou zijn herschapen en ze tegen

een van de wanden uitgestald. Pastoor Waterman had er een hele tijd naar staan kijken, tot het hem groen en geel voor de ogen werd en gezegd, dat je zo iets inderdaad niet veel tegenkwam en was toen enigszins uit zijn evenwicht naar de pastorie terug gelopen.

‘Zo gauw alles klaar is, moet u eens komen kijken!’ had Charles hem nageroepen. ‘Bette zal dan 'n pan uiensoep voor u maken! Ze is geweldig! En u kunt dan ook haar potten zien! Geweldig!’ Meneer pastoor had even minzaam gewuifd, ten teken dat hij het verstaan had en was wat sneller gaan lopen.

Het was alsof er met de komst van Charles Cleophas een vreemde hang naar vrijheid en avontuur van de Berenkuil bezit had genomen. In het café tegenover de kerk maakten de mannen 's avonds over pils en biljart opmerkingen over artiesten, die maar konden doen wat ze wilden en zich nergens iets van aan hoefden te trekken (‘Maar ze hebben dan ook helemaal geen verantwoordelijkheid!’) en daarin viel altijd enige afgunst te bespeuren. De vrouwen in de winkel van Olivier dachten anders over wat ze ‘het kunstenaarspaar’ noemden. Ze zagen er mensen in, die er maar op los leefden en zich van god noch gebod iets aantrokken en natuurlijk geen kinderen hadden omdat het veel gemakkelijker was er geen te hebben. Later, wanneer ze oud en afgeleefd waren, zouden het berouw en de wroeging komen, maar dan was het te laat! Toch waren er ook hier altijd een of twee, die het roerend met de anderen eens waren, maar ook best eens zo vrij en zonder zorgen zouden willen leven - verzuchtingen, die door de anderen hoofdschuddend werden aangehoord.

Helga Mostard luisterde wel eens naar die gesprekken, maar mengde zich er nooit in. Zij had de lange, donkere schilder met zijn kleine, blonde Bette een keer gezien en het leek haar, zoals ze 'n keer tegen Mia zei, ‘'n goed stel’. Hoe die mensen leefden, kon haar weinig schelen. Ze vond, dat iedereen er recht op had 't leven te leiden, dat hem het beste beviel - zolang hij er anderen maar niet mee schaadde.

‘Nou,’ zei Sie Olivier op een ochtend, toen zij alleen met Helga in de winkel was en het gesprek op Charles Cleophas kwam, ‘maar je kunt mannen toch niet zo maar hun gang laten

gaan? Dat zie je aan je eigen Dries!' Zo gauw ze dat had gezegd, had ze haar tong wel willen inslikken, maar toen was het al te laat.

'Dries? Wat is er met Dries?' vroeg Helga.

'Ach, niks...' Sie begon bedrijvig in een kasboek te bladeren. 'Alles maar weer op de rekening zetten?'

'Nee, ik betaal,' zei Helga. 'Hoeveel is het?' En terwijl Sie aan het optellen was: 'Wat wilde je zeggen over Dries?'

'He?' vroeg Sie zonder op te kijken. 'O, niks bijzonders... Dat wordt dan samen driezevenennegentig...' Ze nam het geld in ontvangst, scheurde contantzegeltjes af en schoof ze naar Helga.

'Wat is er aan de hand met Dries?' vroeg Helga.

'Ach, de mensen kletsen zoveel,' zei Sie, die wel zag dat ze er niet meer onderuit kon.

'Wat zeggen ze dan?'

'Ach...' Schouderophalen. 'Ik zou d'r maar niet op letten. Ze moeten nu eenmaal wat te kletsen hebben... Je weet hoeveel er gepraat wordt...'

'Maar waar praten ze dan over? Wat zeggen ze over Dries?'

'Ze zeggen...' Sie probeerde het zo onschuldig mogelijk te laten klinken. 'Ze zeggen, dat-ie... eh... 'n ander heeft...' Ze maakte een onhandig gebaar. 'Maar de mensen kletsen zoveel... Ik zou me d'r maar niks van aantrekken...'

''n Ander?' Helga zette haar boodschappentas voor zich op de toonbank en legde haar handen er op. 'Wat... wat bedoel je? Dries en ik...'

'Ach... Zo'n blonde... Alle mannen hebben wel 'ns wat aan de hand... Ik zou me d'r maar niet druk over maken...'

'Bedoel je dat... dat Dries 'n andere... 'n andere vrouw heeft?'

'Tja, als je het zo wilt noemen...' Weer 'n onwillig schouderophalen.

'Dat kan niet,' zei Helga vastbesloten. 'Dat is niets voor Dries.'

De zekerheid waarmee dat werd vastgesteld, prikkelde Sie. Ze wilde niet, dat ze haar voor leugenaarster aanzagen of haar als iemand zouden beschouwen, die praatjes in de wereld

bracht en daarom zei ze, zo langs haar neus weg: ‘Dan moet je 'm maar 'ns vragen waar hij zondagsmiddags naar toe gaat, als-ie zogenaamd naar het voetballen gaat kijken... De hele buurt weet ervan... Ze hebben 'm zelf met haar gezien. 't Is 'n blonde met zo'n opgekamd kapsel... 'n Duits type zeggen ze...’

‘Wie zegt dat?’ vroeg Helga. Haar vingers sloten zich zo krampachtig om de beugels van haar boodschappentas, dat de knokkels wit werden.

‘Wie zegt dat... wie zegt dat...’ herhaalde Sie. ‘Iedereen weet 'r van... Martens heeft 'm zelf in Kerkrade met 'r gezien... Dat is al 'n hele tijd geleden...’

‘Misschien is het al lang uit - als het tenminste waar is,’ zei Helga hees.

‘'t Is nog lang niet uit...’ Sie was onverbiddelijk. ‘Jo Staretz heeft ze ook samen gezien... Dat was vorige week en óók in Kerkrade. Daar woont ze, geloof ik... Jo z'n vrouw vertelde 't.’

‘Ik geloof het niet,’ zei Helga. ‘Ik geloof d'r niks van... Dat is niks voor Dries... Daar is hij veel te eerlijk voor.’

‘Zoveel te beter,’ zei Sie, die blij was, dat er een einde aan het gesprek kwam. ‘Ik heb 'n aanbieding in ontbijtkoek, is daar nog wat voor je bij?’

Helga schudde haar hoofd. ‘Hoe is het met Giel?’

‘Hij mag er morgen even uit van de dokter... en dan iedere dag 'n beetje langer. Met 'n dag of tien zal-ie wel op zijn.’ Ze zuchtte. ‘Ik zal blij zijn als-ie weer in de winkel staat. Het valt niet mee het allemaal op je eentje te doen...’

‘Pie kan toch 'n handje helpen?’ vroeg Helga, blij het Sie ook 'ns ongemakkelijk te kunnen maken.

‘Pie?’ Sie haalde haar schouders op en lachte smalend. ‘Die jongen kan niks... Wat daar van terecht moet komen... Al die tijd dat Giel in bed ligt, heeft-ie nog geen enkele keer moeite gedaan me wat werk uit handen te nemen...’

‘Je moet 'm wat harder aanpakken. Dries zegt wel 'ns, dat-ie zou willen, dat 't zijn zoon was...’ Triomfantelijk keek zij Sie aan. ‘Dan zou-ie er van lusten...’

‘Ach...’ zei Sie, terwijl ze zakjes suiker van een kilo begon

af te wegen. ‘Dries heeft zelf boter op z'n hoofd, vind je ook niet?’

Was Helga haar man de eerste de beste zondag, dat hij zogenaamd weer naar het voetballen ging, gevolgd? Had ze 'n tip gekregen van vrienden of kennissen, die Dries en zijn blondje samen hadden gezien? Of had ze - zoals de dikke Muyens beweerde -'n privé-detective in de arm genomen? Niemand kon het met zekerheid zeggen. Haar plotselinge en spoorloze verdwijning weet iedereen echter aan het feit, dat zij van zijn ontrouw overtuigd was.

Het gebeurde heel onverwacht. Toen Dries die maandag van de mijn thuis kwam, trof hij er een snikkende Reineke aan, die hem het briefje liet zien, dat zij, toen zij uit school kwam, op tafel had gevonden:

Dries - Ik weet dat je 'n ander hebt en dat ik niets meer voor je beteken. Daarom lijkt het me beter weg te gaan. Ik hoop, dat je met die ander gelukkiger wordt. Zorg goed voor Reineke. - Helga.

Hij zag de verwijten in de ogen van Reineke en vreesde de vragen, die ze zou gaan stellen en daarom verfrommelde hij het briefje, stak het in zijn zak en ging de straat op. Hij zwierf wat van café naar café en praatte met niemand en daarom was het onbegrijpelijk, dat de hele buurt diezelfde avond nog wist, dat Helga Mostard er vandoor was en haar man en haar kind in de steek had gelaten. Er waren vrouwen, die haar dat kwalijk namen, maar de meesten konden best met haar meevoelen. Had Dries haar niet op de grofste manier bedrogen? Was het niet schandalig hoe hij haar het huishouden liet doen van 'n bedrag waarop hij steeds meer beknibbelde, terwijl hij intussen samen met die meid het geld over de balk smeet? De mannen dachten er anders over. Natuurlijk viel wat Dries had gedaan niet goed te praten, maar Helga had nooit haar man en haar kind in de steek mogen laten.

Die avond stond Dries onverwacht bij Pierre voor de deur. Hij rook naar bier en zag er bezweet uit. Hij wilde praten. Over Helga. Over Monique. Over wat er nu moest gebeuren.

Mia had in de buurt geruchten gehoord over de blonde Monique en over haar verhouding met Dries, maar zij had geweigerd het te geloven. Pierre, die er al lang van op de hoogte was, had er nooit met haar over gepraat. Na de gebeurtenis met Toke had hij te veel aan zijn hoofd gehad om zich ook nog eens met de problemen en moeilijkheden van anderen bezig te houden.

‘Ik ben stom geweest... Het was ontzettend stom van me,’ zei Dries, ‘maar ik was net bezig het uit te maken... Ik... ik merkte, dat Monique niks voor mij was... We hebben 'n paar keer ruzie gehad... om 'n kleinigheid, hoor. Toen zag ik hoe ze in werkelijkheid was. Ze vond me alleen maar leuk zo lang er geld op tafel kwam...’

‘Je hebt 't anders 'n hele tijd met haar uitgehouden,’ zei Pierre. ‘'t Is zeker meer dan 'n maand geleden, dat Martens me vertelde, dat-ie jullie in Kerkrade had gezien... Hoe lang kende je haar toen al?’

Dries haalde triest zijn schouders op en dronk de kop koffie leeg, die Mia voor hem neerzette.

‘Ik kan me voorstellen, dat Helga er genoeg van had,’ zei Mia. ‘Ze was net goed om de huishouding te doen... Haar eens een keertje meenemen naar de bioscoop of gewoon naar het voetballen, was er niet bij... Maar wel iedere zondag met die meid op pad gaan... En hoe je nou Reineke nog onder ogen durft te komen...’ Zij zuchtte en schudde haar hoofd.

‘Als ik het allemaal geweten had...’ fluisterde Dries. Van de bewuste, zelfverzekerde houding, die ze zo goed van hem kenden, was niets meer over. Hij boog zijn hoofd, bleef zo even roerloos zitten. Toen: ‘Ik wil, dat ze terug komt... Helga... Ik hou van haar. Dat weet ik nu, Pierre...’

‘Wel 'n beetje laat,’ zei Pierre ongemakkelijk. Hij keek Mia aan. Zij kon dit soort dingen altijd beter oplossen dan hij. Wat moest hij in vredesnaam tegen Dries zeggen? ‘Als je dat eerder had bedacht, was er nou niets gebeurd, man.’

‘Heb je 'n idee waar Helga kan zijn?’ vroeg Mia opeens praktisch.

Hij schudde zijn hoofd. ‘Eerst dacht ik misschien bij haar zuster, maar die heb ik vanavond al gebeld...’

‘Heeft ze geen vriendinnen waar ze heen kan zijn gegaan?’

Hij schudde zijn hoofd weer en zuchtte diep.

‘Ze moet ergens zijn... Ze kan niet zo maar verdwenen zijn. Denk eens goed na, Dries...’

‘Ik heb de hele avond al zitten piekeren.’ Zijn stem klonk dof. ‘Ik weet het niet... ik weet het niet...’

Mia keek op de klok. Het was kwart over twaalf. De kinderen waren allemaal al naar bed. Opeens dacht ze aan Reineke.

‘Zit dat kind van je nu helemaal alleen thuis?’

Dries haalde zijn schouders op. ‘Die zal wel slapen. Ik weet ook niet wat ik haar moet vertellen...’

Pierre keek naar het verkreukelde briefje, dat voor hen op tafel lag. ‘Als ze dit heeft gelezen, hoef je haar niet veel te vertellen... Dan zal ze het allemaal wel gesnapt hebben...’

‘Je kunt dat schaap nu niet alleen laten!’ zei Mia verontwaardigd. ‘Ga naar huis, Dries en probeer wat te slapen. Er is toch niets, dat je kunt doen... Misschien is ze er morgen weer...’

‘Misschien...’

‘Misschien ook niet, maar dan zul je toch moeten afwachten... Het is 'n afschuwelijke geschiedenis, maar het is allemaal je eigen schuld...’

‘Dat weet ik! Dat heb ik zelf al gezegd!’

‘Je moet dat je zelf maar blijven voorhouden, vind ik. Je kunt Helga dan in ieder geval niets verwijten... Ze heeft alleen gedaan wat veel vrouwen in haar plaats zouden hebben gedaan...’

‘Ik... ik kan haar niet missen,’ fluisterde Dries. Het klonk heel kinderlijk en hij zat er opeens zo eenzaam en verloren bij, dat Mia medelijden met hem kreeg.

‘Kom,’ zei ze moederlijk, terwijl zij haar hand op zijn schouder legde. ‘Ga nu maar naar huis... Probeer wat te slapen. Morgen moet je uitgerust zijn...’

Hij knikte zwijgend en stond op. Samen met Pierre bracht zij hem naar de voordeur. Alle ramen van zijn huis waren donker.

‘Welterusten,’ zei hij onhandig, terwijl hij zijn sleutel in het slot stak. ‘Ik... ik hoop niet, dat ik jullie uit bed heb gehouden.’

‘Pieker daar maar niet over,’ zei Pierre. ‘Ga maar slapen, Dries. Dan vergeet je even wat er gebeurd is.’

De volgende dag was er geen nieuws van Helga en de daarop volgende ook niet. Een week verstreek en nog hoorde Dries niets van haar. In de Berenkuil raakte het gebeurde op de achtergrond. Er waren andere zaken, die de aandacht vroegen: de Withof, die nu zo ver bewoonbaar was, dat Charles Cleophas en Bette er hun intrek konden nemen; de zomer, die met een ware hittegolf inzette; de steeds sterker wordende geruchten over een op handen zijnde verkoop van de winkel van Olivier - geruchten, die door Sie hardnekkig werden tegengesproken. Ook binnenskamers gebeurde er meer dan genoeg om de aandacht van Helga's verdwijning af te leiden. De mannen praatten 's avonds met hun vrouwen over de onzekere toekomst en probeerden te beslissen wat zij moesten doen wanneer straks de mijn dicht ging. De vrouwen ontmoetten elkaar de volgende dag in de winkel van Olivier of in de wachtkamer van dokter Tijsen of op de grote bank bij de zandbak achter de kerk, waar de kleintjes speelden en bespraken dan alles wat zij de vorige avond van hun man te horen hadden gekregen.

En behalve met die grote problemen zat iedereen ook nog met zijn eigen, persoonlijke problemen. Mia piekerde er over hoe zij de kleintjes duidelijk moest maken, dat Toke een baby kreeg. Pierre probeerde vergeefs de naam van de vader van het kind uit zijn dochter te krijgen en vroeg zich af wat hij moest doen wanneer de buurt zou zien wat er met Toke aan de hand was. En dan waren er natuurlijk de zorgen om Frans. Toen het bij Dompvloed op niets uitliep, had hij nog op twee of drie advertenties geschreven, maar overal draaide het op hetzelfde uit: ze wilden hem niet. ‘Ze lusten hem niet,’ zei Pierre tegen Mia. ‘Geen wonder, als je ziet hoe die jongen erbij loopt! Kun je hem nu niet eens zo ver krijgen, dat hij naar de kapper gaat? En waarom moet hij eeuwig en altijd in een spijkerbroek lopen?’

Mia zuchtte. ‘Probeer jij hem maar eens zo ver te krijgen, dat hij 'm uittrekt...’

‘Laat hem dan in vredesnaam eens naar de kapper gaan!’

‘Dat wil hij niet. Ze knippen elkaars haren, geloof ik.’

Toke bleef haar werk in de kapsalon doen. Regelmatig ging zij naar dokter Tijsen op controle en thuis zat zij 's avonds schuw in een hoekje en bladerde wat in de Margriet of keek naar de televisie. Zij bemoeide zich zo min mogelijk met de anderen. Bij ruzies van de kleintjes was zij een paar keer tussenbeiden gekomen en Pierre had haar toen vol verbittering aangekeken en gezegd: ‘Ik zou me maar heel rustig houden en me helemaal nergens mee bemoeien als ik jou was... Dacht je, dat je moeder en ik het al vergeten zijn?’

Tussen Dries Mostard en de blonde Monique was het uit. Definitief uit. Hij ontmoette haar niet meer, ging niet meer naar Kerkrade en zelfs niet meer naar het voetballen. Als hij niet op de mijn was, zat hij thuis voor het raam te roken en keek de straat af, alsof hij ieder ogenblik verwachtte Helga de hoek om te zien komen. Reineke zorgde voor het eten en om tien uur 's avonds was in huis alles donker.

Pie Olivier werd, als hij zich eens in de winkel vertoonde, door de aanwezige klanten zo met verwijten overstelpt, dat hij z'n moeder aarzelend 'n handje begon te helpen. En juist toen ze hem zo ver hadden gekregen, dat hij Sie halve dagen begon te vervangen, mocht Giel van de dokter met zijn werk verder gaan.

Direct toen Giel weer achter de toonbank stond, zagen ze, dat hij veranderd was. Hij liep wat meer gebogen, hij was magerder en hij leek in die enkele weken jaren ouder geworden. Hij scheen ook nog maar weinig belang te stellen in wat er om hem heen gebeurde en als iemand een praatje wilde maken, ging hij er lusteloos op in. Nee, Giel Olivier was de oude niet meer - daar waren ze het allemaal over eens. Zijn ogen stonden doffer en hij bewoog zich veel langzamer dan vroeger en soms was het alsof hij met zijn gedachten ergens anders was en moesten ze iets een paar keer zeggen voor hij begreep waar ze het over hadden.

‘Z'n weerstand is weg,’ zei dokter Tijsen tegen Sie. ‘We moeten geduld met hem hebben. Als hij zich wat blijft ontzien, kan hij nog een heel stuk opknappen.’

Een van de eersten, die Giel geluk kwam wensen met zijn herstel, was meneer Rienstra van De Ster. Hij verscheen op een

middag in zijn grote wagen in de Meidoornstraat en ging met een groot, plat pakket onder zijn arm de winkel binnen. Sie vertelde later, dat daar een heel dure doos met sigaren in had gezeten. 'n Assortiment. En meneer Rienstra had die namens zijn firma aangeboden en gezegd, dat ze allemaal vurig naar het herstel van de heer Olivier verlangd hadden en dat hij ervan overtuigd was, dat ze nu tot zaken zouden kunnen komen. Natuurlijk niet *stante pede,* dat begreep hij ook wel, maar met een week of wat zou de zaak beklonken kunnen zijn. Hij had Giel een telefoonnummer gegeven en hem gezegd, dat hij hem daar gerust na kantoortijd kon bellen (‘Ik kan me voorstellen, dat u bij voorbeeld tot een beslissing komt, terwijl u al in bed ligt, mijnheer Olivier. U kunt dan meteen contact met me opnemen’) en ging weg. Toen dokter Tijsen een dag later langs kwam, vroeg Giel of hij misschien wist wat *stante pede* betekende.

‘Op staande voet,’ zei de dokter. ‘Waarom?’

Maar Giel mompelde alleen maar wat en presenteerde een sigaar uit het assortiment.

Naarmate de tijd verstreek begon Pierre zich meer zorgen te maken over Toke. Hij had zich min of meer neergelegd bij de baby - ook al kon hij haar het gebeurde nog niet vergeven. In de dagen en weken, die voorbij gingen, werd hij zich echter steeds meer bewust van een ander probleem. Het kon nu niet lang meer duren voor de kinderen zouden merken, dat er iets met hun oudste zusje aan de hand was. Voor dat gebeurde, wilde hij dat zij van alles op de hoogte zouden zijn. Tegelijkertijd schrok hij er echter voor terug het hen te vertellen. Mia had aangeboden eens met hen te praten, maar daar verzette hij zich tegen. Het betrof hier zoiets ernstigs, vond hij, dat het zijn plicht was hen er zelf van op de hoogte te stellen.

Onverwacht loste de moeilijkheid zich echter zelf op. Toke had zich de laatste tijd niet erg goed gevoeld. Zij zag er slecht uit, was snel vermoeid en had last van misselijkheid en hoofdpijn. Haar kort geleden nog zo blozende gezichtje werd bleek en ingevallen. Haar lippen leken bloedeloos en alleen haar ogen, die nu groter en ronder schenen, schitterden als lampjes, die op een te hoge spanning brandden. Twee of drie keer had

zij zich 's morgens te ziek en te uitgeput gevoeld om naar haar werk te gaan. Al die veranderingen waren de andere leden van het gezin niet ontgaan en toen zij op een avond met de anderen aan tafel zat en haar bord met eten van zich afschoof omdat zij niets meer lustte, keek Frans haar opeens nieuwsgierig aan en vroeg: ‘Wat is er toch met jou aan de hand? 't Lijkt wel, of je 'n kind krijgt!’

Pierre deed woedend zijn mond open, maar nog voor hij de kans kreeg iets te zeggen, boog Mia zich naar Frans en zei zacht: ‘Dat is ook zo, jongen. Toke verwacht 'n baby.’

Er viel een diepe stilte. Frans had zijn zuster en zijn moeder beurtelings aangekeken en zijn ogen toen op Pierre gericht, alsof hij van zijn vader een bevestiging verwachtte. Greet en Ria keken hun moeder aan en Nico staarde naar zijn oudste zuster. Alleen Bonnie begreep niet wat er gebeurde en ging rustig verder met haar pop te voeren.

‘Bedoelt u...’ Frans bleef vol verbazing in zijn zin steken. Pierre staarde naar zijn bord en Mia knikte.

‘Ja,’ zei ze. ‘En het is beter als jullie het nu maar weten. Toke krijgt een baby...’

‘Wanneer?’ vroeg Greet.

Toke, die met een hoogrode kleur en met haar handen in haar schoot gevouwen op haar plaats zat, keek op. ‘Begin volgend jaar,’ zei ze.

‘En van...’ Frans zweeg. Het was een vraag, die hij nu beter niet kon stellen. Zijn vader keek hem dreigend aan. ‘Zo is het wel goed,’ zei Pierre. ‘Verder wordt er niet meer over gepraat. Het is al erg genoeg wanneer straks de hele buurt het weet.’

Natuurlijk! Dat was het enige, dat ze erg vonden! Menselijk opzicht! Hij keek zijn vader ongelovig aan. ‘Dat is toch niet zo vreselijk? De mensen komen het toch te weten, of u dat nu erg vindt of niet en...’

‘Hou je mond jij!’

‘Eet maar door, Frans...’ Dat was zijn moeder.

Hij haalde zijn schouders op en keek tersluiks naar zijn zuster, die met een kleur als een boei achter haar bord zat, en at zwijgend verder.

Na het eten pakte Frans zijn fiets en ging meneer De Wever opzoeken, die hij al lang geleden beloofd had eens langs te komen. Bonnie werd door Greet naar bed gebracht, Ria verdween naar haar kamertje om huiswerk te maken en Nico prutste op de gloeiend hete zolder wat aan de versterker, die hij aan het bouwen was. Pierre ging achter op het grasveldje de krant zitten lezen. Toke en Mia begonnen in de keuken aan de afwas.

'Ik ben blij, dat ze het nu allemaal weten,' zei Mia. 'Het moest er toch eens van komen en hoe eerder hoe beter...'

Toke knikte, droogde zwijgend een bord af en zette het op een stapeltje.

'Wanneer ben je nu voor het laatst bij de dokter geweest?'

'Vorige week.'

'En is hij nog steeds tevreden?'

Zij knikte. Er viel een stilte. Van buiten kwamen de geluiden van de zomeravond: het roepen van kinderen, die in tuinen speelden, het blaffen van een hond, plotseling opklinkend gelach, het eindeloze ronken van een motorfiets, die ergens achter een huis werd gerepareerd; hoog boven hun hoofden: het overtrekken van een lijnvliegtuig.

'Toke...' Mia bleef met haar handen in het afwaswater staan en keek over haar schouder naar haar dochter. 'Wil je ons nu echt niet zeggen van wie... wie de vader is?'

Toke leunde tegen de rand van de tafel. Zij droogde afwezig een paar vorken af, legde die naast zich neer en sloeg de theedoek over haar schouder. Toen haalde zij haar schouders op.

'Waarom wil je het ons niet vertellen?'

'Wat schiet ik er mee op als ik het wel doe?' Haar stem schoot opeens fel uit.

'Het... het zou het allemaal misschien wat gemakkelijker maken.'

'Dat geloof ik niet...'

'Waarom niet?'

'Omdat...' Zij zweeg en haalde haar schouders op.

Mia ging verder met de afwas. Toke begon weer af te drogen. Boven in het huis experimenteerde Nico met zijn versterker - flarden marsmuziek schalden door het huis, stierven

weg. Pierre had zijn krant weggelegd, rookte een pijp en staarde, zittend in de oude rieten tuinstoel, naar de zon, die tussen de daken der huizen zakte.

Toen de laatste borden, messen en vorken waren opgeborgen, ruimte Mia de aanrecht op en ging met een vochtige doek over de keukentafel. Toke was op een stoel gaan zitten en keek zwijgend toe. Mia zette water op en maalde koffie. Van de zolder kwam een nieuwe mars: *Es war einmal ein treuer Husar, der liebte sein Mädchen ein ganzes Jahr. Ein ganzes Jahr und noch viel mehr. Die Liebe nahm kein Ende mehr...*

'Goed,' zei Toke opeens. 'Als u het dan met alle geweld wilt weten... Het was Pie...'

Mia keerde zich met een ruk om en scheen toen in haar houding te bevriezen. 'Pie Olivier? Dus je hebt toch...'

Toke haalde haar schouders op en schudde toen haar hoofd. 'Maar u moet niet denken, dat *ik* dat aan vader zal vertellen!'

Mia staarde haar aan, zuchtte toen en begon water op te schenken. Pierre moest het weten; maar hoe zou zij het hem ooit kunnen zeggen?

Negen

Bij nader inzien leek het Mia toch verstandiger Pierre nog niets over het vaderschap van Pie Olivier te zeggen. Hij moest eerst het feit, dat Toke een kind kreeg op zijn gemak verwerken. Daarna zou ze Pie's aandeel in die gebeurtenis wel onthullen. Het had geen zin de ene slag direct door een andere te laten volgen. Zij kende Pierre; hij legde zich vaak moeilijk bij de dingen neer en het feit, dat de jongen aan wie hij de grootste hekel had, nu juist de vader van Tokes baby was, zou een vloed van verwijten, insinuaties en verdachtmakingen oproepen. Voor dat alles was later nog tijd genoeg. Toke moest zich eerst maar eens wat beter gaan voelen.

Veel tijd om over Pie's vaderschap na te denken kreeg Mia zelf ook niet, want toen Frans die zaterdagavond thuis kwam, bracht hij nieuws, dat in de Berenkuil de nodige opschudding veroorzaakte.

Pierre en Mia zaten naar de televisie te kijken toen hij de kamer binnen kwam. Het was bij elven en op Duitsland was juist de zaterdagse hoofdfilm begonnen, die ze geen van beiden ooit oversloegen. Frans schonk zich zelf een kop koffie in, ging aan tafel zitten en zei: ‘Zeg... U raadt nooit wie ik vanavond heb gezien...’

‘Mmmmm?’ zei Mia. Pierre luisterde niet en was met zijn hoofd bij de film.

‘Gert mocht vanmiddag de wagen van z'n broer lenen,’ zei Frans. ‘We zijn naar Maaseik gereden en hebben daar wat rond gelopen.’

Mia knikte en Pierre mompelde iets.

‘We zijn naar de film geweest en hebben 'n paar worstjes gegeten en toen zijn we teruggegaan...’

‘Hou nou eens even je mond!’ zei Pierre geprikkeld en Mia fluisterde: ‘Straks... Laten we eerst naar de film kijken.’

‘Toen we buiten de stad waren,’ zei Frans gedempt en heel vlug, alsof hij bang was, dat ze hem het zwijgen zouden op-

leggen voor hij kans had gekregen het belangrijkste te vertellen, ‘stopten we bij 'n café om 'n paar pilsjes te drinken...’

‘Hou je nou je mond of niet?!’ Pierre maakte zijn ogen los van de beeldbuis en draaide zich om.

‘Helga Mostard stond daar achter de tapkast,’ zei Frans. Hij glimlachte tevreden. Zijn woorden hadden precies de uitwerking, die hij verwacht had. Zij vader en moeder schenen de film op slag vergeten en keken eerst elkaar en toen hem aan.

‘Wat zeg je?’ vroeg Pierre, die zich helemaal omdraaide. ‘Bedoel je, dat je haar daar in een café hebt zien staan?’

‘Mmmmm...’ Frans knikte verstrooid. Hij scheen opeens al zijn aandacht bij de film te hebben.

‘Waar was dat precies?’

‘O... dat weet ik niet meer...’ Hij haalde zijn schouders op, wendde zijn ogen geen moment van het scherm af.

‘Frans... Vertel nou eens precies wat er gebeurd...’ Mia stootte hem aan. ‘Wat was 't voor 'n café?’

‘He? O, dat café...’ 'n Vaag gebaar. ‘'n Gewone kroeg was 't...’ Hij knikte waarderend. ‘Leuke film. Zullen we hem eerst even uit kijken?’

‘Wat voor 'n café?’ vroeg Mia weer. ‘Ik bedoel - hoe heette dat en waar was het precies?’

‘Zet nou eindelijk eens dat rotding af!’ Pierre schoot overeind en schakelde het toestel uit. ‘Nou kunnen we praten! Dat ding staat altijd maar aan... gaat overal dwars doorheen...’

‘Wat was 't voor 'n café?’ vroeg Mia weer. Ze ging aan tafel zitten. Pierre stond op, deed 'n paar passen naar de deur. ‘Waar ga je heen?’

‘Dries waarschuwen... Hij moet 't weten...’

‘Wacht nou even!’ Ze wees op z'n stoel. ‘Ga nou nog even zitten. Laat die jongen nu eerst eens rustig vertellen...’

Pierre ging weer zitten en Frans vertelde hoe ze met z'n drieën wat in Maaseik hadden rondgelopen en toen, voor ze weer naar de grens en naar huis reden, bij 'n kroegje langs de grote weg hadden aangelegd.

‘Hoe heette die kroeg?’ vroeg Pierre.

‘Capriccio of zo iets,’ zei Frans. ‘Veel bijzonders was 't niet... Ik bedoel, 't was maar 'n klein ding. Iets voor vrachtwagenchauffeurs of zo... Je kon er frieten eten...’

‘En Helga stond er achter de tap?’

Hij knikte.

‘Herkende ze je?’ vroeg Mia.

‘Nou en of! Ze werd spierwit toen ze me zag... Ik zei: “Dag mevrouw Mosiard” en ze knikte heel haastig en ging toen even weg. Toen we weggingen, kwam ze pas weer binnen... Ze schaamde zich, denk ik.’

‘Ik moet 't Dries vertellen.’ Pierre stond op en nu liet Mia hem gaan. Ze schonk Frans opnieuw koffie in, informeerde of 't wel 'n net café was en hoe Helga er uit had gezien.

‘Het was net als al die andere Belgische cafés,’ zei Frans.

‘Met gekleurde kerstboomlichtjes langs de muur en 'n jukebox, u weet wel.’

Mia wist 't niet, maar begreep vaag wat hij bedoelde. ‘En hoe zag ze er zelf uit?’

Hij haalde zijn schouders op. ‘Gewoon... Maar ze had zo'n hoog kapsel, zo'n suikerspin.’

‘En wat droeg ze?’

Hij zuchtte en probeerde het zich te herinneren. ‘'n Bloemetjesjurk, geloof ik... Ja, 'n lichte jurk met van die grote rode bloemen er op en met 'n blote hals.’

‘'n Blote hals?’ vroeg Mia onzeker.

‘En behoorlijk!’

Pierre kwam met Dries binnen. Frans moest alles nog eens precies en tot in de kleinste bijzonderheden vertellen. Op 'n stukje papier tekende hij waar het café te vinden was en toen dat gebeurd was, vond Mia dat het voor hem hoog tijd was om naar bed te gaan.

‘Maar anders blijf ik altijd op tot...’ begon hij.

‘Niks mee te maken,’ zei Pierre. ‘Als je moeder zegt, dat je nu naar bed gaat, ga je nu naar bed. En als je nog geen slaap hebt, ga dan maar wat op je kamer zitten lezen. Als je maar zorgt, dat je Nico niet wakker maakt.’

Frans verdween mopperend naar boven en Pierre zette de fles keizerbitter op tafel.

‘'n Glaasje, Dries?’

‘Daar ben ik wel aan toe, Pierre.’

‘Jij ook?’ Hij keek Mia aan. Zij knikte. Pierre schonk drie glaasjes vol en schoof ze hen toe. Er werd geproost. Dries dronk het zijne in een teug leeg, schoof het naar Pierre en liet zich opnieuw inschenken.

‘In ieder geval zijn we nou 'n stuk verder,’ zei Mia. ‘We weten waar ze heen is gegaan.’

‘Ik begrijp niet hoe ze zo iets kon doen...’ Dries schudde zijn hoofd. ‘Je laat je man en kind toch niet in de steek om ergens in 'n café te gaan staan? Hoe is ze daar terecht gekomen...?’

‘Misschien heeft ze iemand gevonden, die haar...’ Pierre aarzelde en zweeg.

‘Als ze iemand aan de hand had gehad, moest ik het weten! Ze kon niets buiten mij om doen!’

‘Hoe weet je dat?’ vroeg Mia. ‘De laatste tijd was je zelf ook nogal eens de deur uit...’ Ze keek hem aan. ‘Helga had helemaal niks aan de hand, Dries! Dat kan ik je met m'n hand op m'n hart zeggen. Daarvoor ken ik haar te goed... Trouwens - als het wel zo was, zou ik het zeker hebben gezien. Ik zag precies wie er bij jullie in en uit gingen wanneer jij op de mijn was en ik heb niks gemerkt...’ Zij zuchtte. ‘Nee... je hebt haar gewoon zelf zo ver gebracht... Je hebt haar zelf de deur uitgejaagd met die blonde van je...’

‘Dat is voorbij,’ zei Dries geprikkeld. ‘Die heb ik sinds Helga weg is niet meer gezien... Ze woont niet eens meer in Kerkrade, geloof ik...’ Hij zat met zijn hoofd in zijn handen. ‘Ik snap niet hoe ze zo iets heeft kunnen doen... 'n Blote hals, dat is niks voor Helga...’

‘Dacht ik ook al,’ zei Mia.

‘God weet wat ze haar daar laten doen,’ zei Pierre. Hij schonk nog een keer in, duwde toen de kurk op de fles en zette de keizerbitter in de kast. ‘Al die Belse cafés stikken van de animeermeiden. Ze hebben niet eens 'n werkvergunning nodig.’

Dries stond op. ‘Morgen ga 'k erheen... Ik wil met 'r praten... Haar daar weghalen...’

Pierre knikte. ‘'t Is 't beste wat je kunt doen.’

‘Rij er meteen na de kerk heen,’ zei Mia. ‘Dan is 't er misschien nog niet druk...’ Zij staarde hem nadenkend aan. ‘Alleen is er dan kans, dat je haar d'r nog niet treft... Misschien werkt ze alleen in de namiddag en de avond.’

‘Dan kom ik wel te weten waar ik haar kan vinden,’ zei Dries. Zijn oude zelfverzekerdheid scheen opeens terug te zijn. Hij stond rechtop, zijn handen in zijn zakken en knikte bedachtzaam. ‘Dat zal ik doen. Morgenvroeg rijd ik erheen... Ze zal gek opkijken als ze me opeens voor zich ziet staan...’

‘Doe geen gekke dingen, Dries,’ zei Mia ongerust. ‘Word niet kwaad op 'r... 't Is niet allemaal haar schuld - vergeet dat niet!’

‘Laat 'm nou maar z'n gang gaan.’ Pierre liep met hem naar de deur, kwam even later terug. ‘'t Is alleen verdomd jammer,

dat ze die jongen vanavond heeft gezien...' Hij schudde zijn hoofd. 'Nou is ze natuurlijk gewaarschuwd.' Hij scheen het allemaal als een spannend spel te zien. 'Wat doet zo'n snotneus ook in zo'n café...' Nijdig haalde hij de fles keizerbitter weer uit de kast en schonk zich zelf nog eens in.

Mia lachte. 'Als hij daar niet was geweest, zouden we nog niet weten waar ze zit!'

Met zijn glaasje in zijn hand staarde Pierre even voor zich uit. Toen knikte hij langzaam. 'Dat is waar natuurlijk. Dat is waar...'

De volgende ochtend, kort na de mis van elven, reed Dries naar Maaseik. Mia stond in de voorkamer en keek zijn deuxchevauxtje na tot het de hoek omging. Toen liep ze door de open tuindeuren van de achterkamer naar buiten, waar ze allemaal aan de koffie zaten. Het was een warme dag. Kleine witte wolken trokken traag langs de blauwe hemel en alle geluiden, geuren, mensen en dingen, heel de wereld, paste precies in de trage rust van een zomerzondag.

Ze zaten allemaal rond het tuintafeltje. Pierre met het laatste nummer van Revu en Toke met haar Margriet. Greet en Ria keken samen de Muziekexpres door en Frans zat met zijn benen over de leuning van de tuinstoel en rookte een sigaret. Bonnie zat naast hem op de grond en was druk bezig haar pop uit te kleden. Op het tafeltje stonden de koffiekopjes en de schoteltjes met vlaai. Een paar wespen krabbelden onrustig over het witte tafelkleedje. In een van de aangrenzende tuinen speelde een radio operettemuziek. *Du, du, du sollst der Kaiser meiner Seele sein.*

'Is-ie weg?' vroeg Pierre, zonder van zijn lectuur op te kijken.

'Ja. Ik ben benieuwd...' Zij ging naast hem zitten.

'Gaat-ie haar halen?' vroeg Frans met zijn sigaret in zijn mond.

'Hou jij je d'r buiten,' zei Pierre scherp.

'Goed hoor! Ik zeg al niks meer!'

Hij keerde zich met een ruk naar zijn zoon. 'Wil je nu eindelijk eens leren die brutale bek dicht te houden? Anders sla ik hem nog eens dicht!'

'Pierre...!' zei Mia zacht.

‘Ach, wat...’ Het klonk verontschuldigend. ‘Dat jong haalt je ook 't bloed onder je nagels uit!’

‘Hij heeft toch niks miszegd?’

‘Wat jij niks noemt!’ Hij legde zijn blad weg, ging rechtop zitten. ‘Ergens anders speelt-ie voor de aardige jongen... je moet die meneer De Wever over hem horen... Maar hier vindt-ie het niet nodig zich anders voor te doen dan hij is...’ Pierre schoof driftig zijn kopje weg.

Frans zuchtte. Hij hoorde het al. Als z'n vader in zo'n stemming was, kon hij maar beter weggaan. Anders bleef het toch de hele dag maar opmerkingen en terechtwijzingen regenen. Hij stond op.

‘Waar ga je heen?’

‘'n Eindje lopen...’

‘Waarheen?’

Hij haalde zijn schouders op. ‘Dat weet ik nog niet.’ Het klonk heel geduldig. Hij ging het huis binnen en toen de trap op naar zijn kamer om daar zijn geld uit zijn andere broek te halen. Het was prachtig weer. Misschien kon Gert wel weer de wagen van zijn broer krijgen... Toen bedacht hij opeens, dat Gert naar Nijmegen was. Ze hadden er de een of andere familiebijeenkomst. Hij zuchtte. Als hij de trein naar Maastricht eens nam? In gedachten zag hij de terrasjes rond het Vrijthof vol vaders, moeders en kinderen in zondagse kleren zitten en de trottoirs wemelden natuurlijk van jongens, die met hun verloofde wandelden. Dat was ook niks... Boven, op zijn kamer, bleef hij besluiteloos voor het raam staan en luisterde naar de stem van zijn vader - dat verbitterde, wat scherpe geluid. Natuurlijk meende hij niet alles wat hij zei, maar wat had hij toch gedaan om hem dat alles te laten zeggen? Was het werkelijk nog allemaal vanwege die mislukking op school en die mislukte baantjes?

‘Je moet die jongen niet verkeerd beoordelen, Pierre...’ Zijn moeder zou het wel weer voor hem opnemen. Had ze dan nog niet in de gaten, dat het toch niks uithaalde?

‘Frans bedoelt het niet zo kwaad, pappa...’ Als Toke verstandig was, hield ze zich erbuiten.

‘Hou jij je mond maar! Jij bezorgt je moeder en mij al meer

dan genoeg zorgen!' Alsjeblieft! Tot het kind er was, kon ze beter maar net doen alsof ze gek was! Idioot idee, dat ze weer 'n baby in huis zouden krijgen... Hij probeerde zich te herinneren hoe het was toen Bonnie geboren werd.

'Ik ben benieuwd of Dries haar straks mee naar huis brengt!' 'n Handige poging van z'n moeder om het gesprek op iets anders te brengen. Z'n vader mompelde iets onverstaanbaars, verdiepte zich weer in zijn blad.

Frans stak het geld bij zich en ging naar beneden. Terwijl hij de trap af liep, bedacht hij opeens, dat Reineke nu de hele dag alleen thuis zou zijn. Misschien had ze zin mee te gaan. Ze zouden naar de film kunnen gaan of zo maar wat door de stad kunnen lopen. Om geen nieuwe stortvloed van op- en aanmerkingen over zich af te roepen, ging hij de tuin niet meer in, maar trok voorzichtig de voordeur achter zich dicht.

'O,' zei Reineke toen hij vroeg of ze mee wilde. 'Maar ik moet werken. Morgen hebben we 'n meetkundeproefwerk en ik heb er nog helemaal niks aan gedaan.'

'Je kunt toch wel even weg? 'n Uurtje of zo?'

'Nou... nee,' zei ze. Ze aarzelde. 'En ik moet m'n Duits nog doen... Ik heb vader beloofd thuis te blijven.'

'Ik... ik zou het erg leuk vinden als je met me mee zou gaan.' Hij meende dat echt en glimlachte wat verlegen. 'Ik bedoel - ik heb geld... We zouden naar de film kunnen gaan of misschien ergens iets drinken...' Hij stak zijn hand in zijn zak en haalde er twee tientjes uit. 'Alsjeblieft!' Hij rammelde veelbetekenend met de twee of drie losse guldens die nog in zijn zak zaten.

'Hoe kom je aan al dat geld?' Ze keek hem achterdochtig aan.

'Dat... dat is van mij!' Hij zei het haastig alsof hij haar ervan wilde overtuigen, dat ze hem niet hoefde te wantrouwen.

'Zakgeld?' vroeg ze ongelovig.

'Dat is maar 'n paar gulden... De rest heb ik zelf verdiend!'

Hij vertelde hoe hij Charles Cleophas 'n paar middagen had geholpen met het opspannen van doeken. 'Ik heb ook nog wat boodschappen voor 'm gedaan. Hij gaf me twee tientjes voor de moeite.'

‘Ik wist niet, dat je hem kende!’ Ze keek hem verbaasd aan. ‘Hoe heb je hem ontmoet?’

‘Ik kwam langs de Withof toen hij met z'n verhuizing bezig was en toen heb ik hem wat geholpen... Later ben ik er nog 'n keer geweest. 't Zijn fijne mensen... Je kunt met ze praten.’

‘Weten je vader en moeder dat?’

Hij schudde zijn hoofd. ‘Ik vertel het ze ook niet. Iedereen, die anders is dan zij deugt niet...’

‘Het lijken mij ook wel vreemde mensen...’ Ze haalde haar schouders op. ‘Weet je, dat ze niet eens getrouwd zijn?’

‘Nou en?’

Ze haalde weer haar schouders op en sloot de voordeur half. ‘Vind je het erg als ik nu weer ga werken...? Ik... ik kan echt niet met je meegaan.’

Opeens kwam een gedachte bij hem op. ‘Of wil je vader het niet?’

Ze opende haar mond en aarzelde. Toen: ‘Dat... dat heeft er niets mee te maken... Ik zei je toch, dat ik moest werken?’

Hij knikte. ‘Ja. Morgen heb je een meetkundeproefwerk. Succes ermee!’ Hij lachte grimmig en trok de deur zo hard dicht, dat hij haar uit de hand schoot en met een klap in het slot viel. Zij opende hem, deed een stap naar buiten: ‘Frans! Luister nou eens...!’

Maar hij luisterde niet. Hij liep driftig de straat uit, langs de winkel van Olivier, langs de huizen van Staretz en Muyens en hoe ze verder allemaal nog mochten heten en toen de hoek om.

Bij de bushalte bleef hij staan. Nergens was een sterveling te zien. De straat lag verlaten in de zon. De hitte stond als warm water tussen de huizen. Zou het nu overal zo nadrukkelijk zondag zijn? Hij keek erkers binnen, zag verlaten voorkamers (koel, leeg, potplanten op de vensterbank, helderwitte vitrages, boven de schoorsteenmantel een donkerbruin crucifix met roodkoperen corpus, soms een schilderij van een vaasje met een orchidee er in) en daarachter huiskamers met open tuindeuren en de familie eeuwig koffiedrinkend tussen de perkjes. Hij wachtte tien minuten op de bus en in al die tijd kwam er niemand voorbij; geen mensen in zondagse kleren

achter wiegende kinderwagens, geen jongens op snelbrommers met achterop meisjes in amazonezit, geen hond - helemaal niemand.

De bus stopte. Achterin een bejaard echtpaar, de man met een wandelstok tussen de knieën, verder alleen lege plaatsen. Frans stapte in en betaalde en de bus begon te rijden, door verlaten, zonbeschenen straten; langs etalages waar winkeliers hun waren met vellen geel cellofaan tegen het helle licht beschermden. Frans keek naar de huizen, naar de kerken waaruit drommen mensen in donkere of grijze kleren kwamen; naar de gebouwen van de mijn, die er opeens zo zondags uitzagen. Hij dacht aan de dagen, de weken en maanden, die achter hem lagen en aan de gebeurtenissen van de vorige avond en van deze ochtend. Het zou goed zijn als Dries Mostard haar niet zou vinden. Waarom bleven mensen elkaar achterna lopen en het leven zuur maken als zij ook vrij en gelukkig konden zijn? Hij herinnerde zich de firma Dompvloed (waarom mocht hij zijn eigen brieven nooit open maken? waarom was zijn moeder hem voor geweest?) en de sollicitatiegesprekken, die gevolgd waren en alle op niets waren uitgelopen. Ze moesten hem niet, dacht zijn vader. Best mogelijk, maar hij moest hen niet.

De bus stopte voor het station. Frans stapte uit, bleef staan en keek het bejaarde echtpaar na, dat in het station verdween. Hij zag de schaduwen van de huizen en de twee taxi's, die vergeten langs het trottoir stonden en waarin de chauffeurs zaten te slapen. Een paar mensen stonden voor de vitrines van de bioscoop aan de overkant. HET EILAND DER BEGEERTE. Een jongen en een meisje gingen naar binnen.

Hij voelde het geld in zijn zak. Twee briefjes van tien en drie losse guldens en opeens - zonder dat hij het wilde, zo helemaal vanzelf - liep hij het station binnen. Het was koel in de grote hal. Het bejaarde echtpaar was verdwenen. Hij liep naar het loket en vroeg aan het meisje, dat er achter zat: ‘Wat kost 'n enkele reis Amsterdam?’

‘Elf gulden tachtig.’

‘Geeft u me er maar een.’

Hij legde twaalf gulden op de draaischijf, nam het kaartje

Noud van den Eerenbeemt, *De berenkuil*

en twee dubbeltjes in ontvangst en stak ze in zijn zak. Terwijl hij het perron op liep, bedacht hij, dat hij iets minder dan de helft over had. Elf gulden twintig. Dat was genoeg om te eten, te slapen. Hij ging op een bank zitten en keek naar de reclamebiljetten van Velasquez en Samson Shag en de RVS (Sinds 1838) en zag toen dat er geen andere mensen waren. Misschien was het te warm om te reizen.

De trein kwam en hij stapte in en rookte een sigaret en gaf zijn kaartje aan de conducteur (‘Sittard overstappen’) en bladerde in een oude krant, die in het bagagenet lag en uitsluitend over voetballen scheen te gaan. In Sittard stapte hij over en toen de trein begon te rijden, leunde hij tegen het raampje en keek naar de dorpen en heidevelden, de bossen en akkers, de weilanden en heuvels, die voorbij schoven. Roermond. Weert. Eindhoven. Den Bosch. Utrecht. Op alle stations stonden mensen met koffers en onhandige, in bruin pakpapier gewikkelde pakketten. Vrouwen droegen te warm geklede baby's en bleke kinderen in zondagse pakjes zaten tegenover hem en lazen de Donald Duck. Overal schenen mensen op reis te gaan. Alleen thuis, in Heerlen, was hij de enige geweest.

Tien

Giel Olivier zat in zijn oude rieten stoel voor het raam en staarde naar buiten. Op het tafeltje voor hem lag de krant - zoals iedere maandag onleesbaar door al dat geschrijf over sport waar hij een hekel aan had - en daarnaast 'n paar oude damesbladen waarin hij wat had zitten bladeren. Dokter Tijsen vond, dat hij het voorlopig maar kalm aan moest doen en daarom had Sie besloten, dat hij voor de koffie niet in de winkel mocht komen. Het was nu bijna half elf; nog 'n minuut of tien, dan hoefde hij zich hier niet langer te vervelen. De achterdeur sloeg dicht en even later zag hij Pie in een van zijn oude auto's stappen, die tot Giels ergernis altijd rond de winkel geparkeerd stonden. Hij keek de auto na en begreep niet hoe de jongen met die wrakken nog 'n paar centen kon verdienen. Iedereen had tegenwoordig 'n auto en de mensen, die 'n tweedehandse wilden kopen, konden daarvoor in garages terecht. Wie zat er op oude Opels en Vauxhalls van Pie te wachten, waar eerst dagenlang aan gesleuteld moest worden *(en dat gebeurde dan midden op straat en vlak voor de winkel!)* voor hij er beweging in kon krijgen?

Achter de deur naar de winkel klonken stemmen. Hij hoorde Sie iets zeggen over moeilijke tijden en over vertrouwen hebben en toen zei iemand anders iets onverstaanbaars. Giel stond op, liep naar de deur, schoof het gordijntje opzij en keek door het ruitje. De vrouw van Muyens was bezig haar boodschappen in haar tas te stoppen. Mia Vasterman stond bij de mand met sinaasappelen en zocht de dikste uit.

Giel liep terug naar zijn stoel. Half elf. Hij vouwde de krant weer open, las een paar berichtjes, die hij over het hoofd had gezien en legde hem toen op de grond. Het winkelbelletje ging een, twee keer en even later kwam Sie de kamer binnen.

‘Zin in een lekker kopje koffie, vader?’

Hij knikte, stond op en ging aan tafel zitten.

‘'t Is toch wat...’ Sie liep naar de keuken, zette water op

en maalde koffie. Hij hoorde haar met de kopjes rinkelen, er werden lepeltjes uit een la gehaald. Toen ze terugkwam en zijn koffie in schonk schudde ze haar hoofd. ‘'t Is toch wat... Als je niet beter wist, zou je 't niet geloven...’

‘Wat?’ vroeg hij zonder veel belangstelling.

‘Die jongen van Vasterman is thuis weggelopen... Frans... je weet wel.’

‘Die provo?’

Ze knikte. ‘Mia is 'r helemaal kapot van... Gistermiddag is-ie weggegaan, zonder iets te zeggen. Ze hebben de hele nacht op 'm zitten wachten. D'r is ook al iemand naar de politie geweest. Ze waren bang dat 'r 'n ongeluk met 'm was gebeurd.’ Ze ging tegenover hem zitten. ‘Vanmorgen kregen ze 'n telegram. Dat-ie in Amsterdam zat en dat ze zich geen zorgen moesten maken.’

Giel schudde z'n hoofd. ‘Snotneuzen...’

‘Helga Mostard zit in Maaseik...’ Sie kon al het nieuws, dat ze die ochtend had gehoord onmogelijk voor zich houden. ‘Ze staat 'r achter de tap.’

‘In 'n café?’ vroeg Giel voor alle zekerheid.

Ze knikte. ‘Ger Daniëls heeft 'r gezien. Zaterdag, toen-ie met de wagen van z'n broer ging rijden. Die jongen van Vasterman was d'r ook bij... Ze schrok zich dood toen ze 't café binnenkwamen.’

‘Achter de tap in Maaseik,’ zei Giel peinzend. Hij dronk van z'n koffie, zette het kopje neer. ‘Weet *hij* 't al?’

‘Dat moet wel.’ Sie knikte nadrukkelijk, blij dat ze zoveel te vertellen had. ‘Ze hebben 'm gistermorgen direct na de kerk weg zien rijden. Laat in de middag is-ie pas thuis gekomen. Alleen. Hij is natuurlijk naar d'r toe geweest...’

‘En zij heeft 'm alleen terug laten gaan.’

‘Toen die jongens daar kwamen, zag ze d'r heel anders uit. Met van dat opgestoken haar en zo'n blote hals.’

‘Zo'n lage?’ Giel herinnerde zich zoiets eens op de televisie te hebben gezien.

Sie knikte. ‘Met die meid van 'm schijnt 't uit te zijn.’ Ze zuchtte. ‘Ja... nou wil-ie haar natuurlijk weer terug.’ Ze schudde haar hoofd.

‘Waar is Pie?’ vroeg hij onverwacht.

‘Pie?’ Ze keek hem verwonderd aan. ‘Weg, denk ik. Waarom? Had je 'm wat willen zeggen?’

‘Ik wil niet, dat-ie al die ouwe rommel voor de deur zet.’

Sie keek even naar 't raam. ‘D'r staan maar twee wagens...’

‘Drie. Hij is er net met een weggereden.’

‘Die heeft-ie verkocht.’ Ze schudde haar hoofd. ‘Laat die jongen maar. Hij gaat nou eindelijk z'n kostje bij elkaar scharrelen. Iedereen heeft 'n wagentje voor de deur staan. Die twee van hem vallen helemaal niet op.’

‘Wat krijgt-ie voor zo'n oud ding?’

Ze gaf geen antwoord maar zette de radio aan en stemde af op Luxemburg. ‘Muziek is gezellig, he?’ Ze schonk weer koffie in. De winkelbel ging over. ‘Daar is iemand...’ Ze zette de koffiepot neer en liep naar de winkel. Giel hoorde haar met iemand praten en toen ging de deur weer open en kwam meneer Rienstra van De Ster binnen.

‘Kijk 'ns wie we daar hebben, vader? En precies op tijd voor de koffie! Ik zei tegen meneer Rienstra: ‘U moet er 'n neus voor hebben!’ Sie kwam achter hem de kamer binnen en schoof 'n stoel bij. ‘Gaat u zitten, meneer Rienstra. 'n Tas koffie?’

‘Graag, mevrouw Olivier.’ Meneer Rienstra zette zijn zware zwarte diplomatentas behoedzaam naast zich op de grond en ging zitten.

‘Hoe gaat 't er nu mee, Olivier?’

‘Goed, meneer.’

‘Alweer wat opgeknapt?’ Meneer Rienstra lachte. ‘Ik moet zeggen, dat je me wel de stuipen op het lijf hebt gejaagd!’

‘Dat deed-ie mij ook, meneer.’ Sie glimlachte en keek tevreden naar Giel. Hij zag er 'n stuk beter uit. Alleen was-ie niet meer zo vlug als vroeger en hij scheen ergens over te piekeren. Maar ze werden allebei al 'n dagje ouder.

Ze dronken hun koffie en toen de kopjes leeg waren, zei meneer Rienstra, dat hij Sie niet nodeloos wilde ophouden en dat ze rustig verder kon gaan met haar werk, terwijl Giel en hij iets gingen bepraten.

‘Wilt u, dat we in 't kantoortje gaan zitten?’ vroeg Giel.

Dat vond meneer Rienstra 'n uitstekend idee. Ze verhuisden

naar 't aangrenzende kamertje, dat met 'n eigen deur op de winkel uitkwam. Het stond er vol lege dozen en het rook er naar zeeppoeder.

‘U moet niet naar de rommel kijken, 't is hier ook zo'n beetje 't magazijn...’ Giel wees op 'n stoel, haalde er 'n doos met lege flessen af. ‘Gaat u zitten.’

‘Juist...’ Meneer Rienstra nam z'n tas op z'n knieën. ‘Het leek me goed nog 'ns 'n keer langs te komen, Olivier. We hebben met ongeduld op nader bericht zitten wachten, maar vergeefs. Tot nu toe hebben we niets van je mogen horen...’ Hij keek Giel afwachtend aan.

‘Tja, meneer Rienstra...’ Giel was achter zijn bureau gaan zitten, stak wat afwezig 'n sigaartje uit het assortiment op. ‘Wat moet ik zeggen? U weet, dat ik de winkel niet wil verkopen.’

‘Maar daar zul je in de afgelopen tijd toch nog wel 'ns over hebben nagedacht?’ Meneer Rienstra glimlachte ongelovig. ‘Je bent toch niet van plan tegen ons te gaan concurreren? Ik bedoel - wij kunnen onze clientèle voordelen bieden waar een gewoon middenstandsbedrijfje...’

‘Mijn klanten zijn mijn klanten, meneer.’ Giel trok even aan zijn sigaar, nam hem uit zijn mond en bekeek het gloeiende uiteinde. ‘Ze zullen me niet in de steek laten. M'n vader en m'n grootvader hebben hier in de winkel gestaan. M'n grootvader heeft 'm neergezet en de mensen in de buurt kennen de naam Olivier.’

‘Laten we nu eens 'n open oog hebben voor de situatie, Olivier,’ zei meneer Rienstra. Hij glimlachte nog steeds maar er was een scherpe klank in zijn stem gekomen en zijn ogen lachten al lang niet meer. ‘Je hebt hier 'n zaak, die altijd behoorlijk gerendeerd heeft. 't Is nooit 'n vetpot geweest, maar je hebt er je brood mee kunnen verdienen. Je hebt 'n klantenkring opgebouwd, waarvan je het vertrouwen geniet... Nu komt er vlak bij je in de buurt een grote concurrent, 'n supermart, waar de mensen niet alleen alles kunnen kopen wat jij in je winkel hebt, maar nog veel meer andere dingen, waarvoor ze niet meer naar de stad hoeven. Maar dat is nog niet alles. De mensen betalen er voor de artikelen ook niet zoveel als bij jou in de winkel...’

‘'t Zal niet meer dan 'n paar centen schelen,’ zei Giel zonder veel overtuiging.

‘'t Zal niet meer dan 'n paar centen schelen,’ herhaalde meneer Rienstra, ‘maar over 'n jaar gezien maakt dat 'n flink bedrag uit en dat weten de mensen hier ook... Ze zullen je een voor een in de steek laten en naar ons komen. Jij zult het steeds moeilijker krijgen, Olivier... Daar komt bij, dat je vrouw en jij ook niet meer van de jongsten zijn en van je zoon heb je, naar ik me heb laten vertellen, niets te verwachten. Dat ziet er allemaal niet zo best uit, man!’ Hij zweeg even om die woorden hun werk te laten doen. ‘Je zult 'n zware dobber krijgen en ten slotte zul je het toch niet kunnen bolwerken. Dat hoef ik je niet te vertellen, dat weet je zelf ook wel.’

Giel staarde naar de grond en antwoordde niet.

‘Waarom je zelf en je vrouw al die ellende aandoen, Olivier, als er zo'n voor de hand liggende oplossing is?’ Meneer Rienstra zuchtte, om duidelijk te maken, dat hij zich de stand van zaken terdege aantrok en dat zoveel halsstarrigheid hem onbegrijpelijk voorkwam. ‘Ik wilde, dat je eens inzag, dat ik er geen enkel persoonlijk belang bij heb, Olivier... Ik wil alleen voor jou en je vrouw het beste...’

‘U zit hier toch voor De Ster,’ zei Giel zacht.

‘Ik zit hier voor De Ster, ja,’ gaf meneer Rienstra toe. ‘Maar wat is De Ster? 'n Onpersoonlijk grootwinkelbedrijf - dat denken de mensen. Maar dan vergeten ze, dat ook daar, net als in elk ander bedrijf ménsen werken... Ménsen, Olivier... Mensen, die met het lot van anderen begaan zijn. Mensen, die klaar staan anderen te helpen als ze zien aankomen, dat die anderen in moeilijkheden dreigen te komen. En daarom ben ik hier, Olivier. Om jou en je vrouw te helpen... Wij zien aankomen, dat je de grootste moeilijkheden krijgt... Leveranciers, die niet meer betaald kunnen worden, klanten die wegblijven... En dan komt de dag, dat je wel gedwongen bent je zaak te verkopen - als de belasting het tenminste voor die tijd niet doet - en dan zul je er niet veel aan overhouden. Wat dacht je dat mensen voor 'n failliete boedel geven? Nee, Olivier...’ Meneer Rienstra schudde zijn hoofd. ‘... Ik zie de toekomst somber in. Heel somber. Het ergste is, dat ik je nu

ook niet meer kan helpen - als je in deze houding blijft volharden, tenminste.' Hij zuchtte. 'Je weet, dat mijn directie mij blanco volmacht heeft gegeven... We zouden zó samen aan tafel kunnen gaan zitten en zaken doen. Waarom zie je je voordeel niet, man? Noem 'n prijs en we hebben een uitgangspunt. Misschien moeten we er even over praten. Het kan ook zijn, dat ik meteen zeg: top! En dat ik er dan nog wat bovenop leg vanwege de goede relatie...' Meneer Rienstra keek hem afwachtend aan.

Giel opende even zijn mond, alsof hij iets wilde zeggen, haalde toen zijn schouders op en staarde weer naar de grond.

'Zal ik je eens zeggen wat ik zou willen, Olivier?' zei meneer Rienstra ernstig. 'Zal ik je dat eens vertellen? Ik wilde, dat ik met je vrouw kon praten. Dat lijkt me een verstandige vrouw. Iemand, die met allebei haar benen op de grond staat en haar voordeel ziet... Natuurlijk wil ik niet tussen jullie tweeën komen, maar waarom roepen we haar niet even hier en leggen we haar het geval voor? Drie weten meer dan twee!'

Giel schudde zijn hoofd. 'Sie blijft erbuiten.'

'Zoals je wilt.' Meneer Rienstra zette zijn bril af, ademde even op de glazen en begon ze met een kraakheldere zakdoek schoon te wrijven. 'Ik ben alleen zo verdomd bang, dat je er later spijt van zult krijgen, Olivier.' Zo zonder bril leek hij opeens veel gewoner, veel minder iemand om bang voor te zijn.

'Ik... ik kan het niet doen, meneer.'

'Tja, Olivier...' De bril ging weer op, de zakdoek werd weggestopt. 'Dan vrees ik, dat er niets meer te zeggen valt. Dit is the end of the road, zoals de Engelsen zeggen.' Hij keek Giel aan, scheen op een reactie te wachten.

'Ja, meneer.'

'Het spijt me, dat wij niet tot zaken zijn gekomen.' Hij schudde zijn hoofd. 'Je gaat een zware tijd tegemoet, man, en ik zal niets meer voor je kunnen doen...' Opeens scheen alle medeleven en bezorgdheid van hem af te glijden. 'Het lijkt me eerlijk, dat ik je precies zeg wat je te wachten staat... Ik begrijp, dat je ons bedrijf als een concurrent beschouwt, maar je moet er dan ook begrip voor hebben, dat wij jou als een concurrent zien.' Zijn stem klonk heel zakeliijk en scheen nu pas

goed bij de diplomatentas, het smetteloze, antracietgrijze pak, de bril met de hoornen randen en de kraakheldere zakdoek te passen. ‘En we zullen geen medelijden hebben. Je bent zakenman genoeg, Olivier, om te weten, dat geen bedrijf zich dat kan permitteren... Onze nieuwe vestiging kan alleen renderen als we ons tot deze potentiële markt hier in zijn geheel kunnen richten. Dat betekent: tot al jouw klanten. Er zullen acties worden gevoerd om klanten te trekken... onze klantenkrant met de laatste aanbiedingen zal huis aan huis worden verspreid... er zullen prijsvragen worden uitgeschreven met vliegreizen als prijzen... we zullen nieuwe leden gaan werven voor onze Consumenten Club, die dan weer extra voordeeltjes krijgen. We zullen om iedere klant een gevecht leveren, Olivier, een gevecht op leven en dood... Aan onze kant staan specialisten klaar om aan het werk te gaan. We hebben een eigen reclamebureau, dat zijn eigen marktonderzoek houdt...’ Hij schudde weer zijn hoofd. ‘Wil je het daar tegen opnemen? Dacht je werkelijk, dat je het daarvan zou kunnen winnen?’

‘Als... als ik de winkel zou verkopen,’ zei Giel opeens, ‘wat zou er dan mee gebeuren?’

‘Dat kan ik onmogelijk zeggen,’ De vraag verraste meneer Rienstra. ‘Dat weet ik niet... Er zijn zoveel mogelijkheden. Misschien zullen we de ruimte verhuren, aan 'n sigarenwinkelier of 'n wasserette... 'n zaak waar we geen concurrentie van te duchten hebben. Of misschien maken we er 'n magazijn van voor ons filiaal of 'n automatiek, waar de mensen tot 's avonds laat terecht kunnen.’ Hij haalde zijn schouders op. ‘Ik weet het niet. Het zijn de hoge bazen, die dat beslissen. Misschien verkopen ze de grond aan 'n benzinemaatschappij om er 'n pompstation neer te zetten...’

‘Wij zouden hier niet kunnen blijven wonen?’

‘Je zou van ons kunnen huren en hier iets anders kunnen beginnen...’ Meneer Rienstra scheen nieuwe kansen te zien en begon koortsachtig mogelijkheden te bedenken. ‘'n Zaak voor doe-het-zelvers of 'n combinatie van textiel en speelgoed. Dat zou niet zo gek zijn. De mensen zouden dan niet meer voor ieder cadeautje naar de stad hoeven... En je zou 'n aardig aanvangskapitaaltje hebben, Olivier. Misschien wel genoeg

voor 'n verbouwinkje... Je zou natuurlijk zelf eerst de hele rompslomp van vakdiploma's en zo moeten regelen. Misschien kan je anders 'n vakman in de zaak zetten...' Hij besefte zelf wel, dat zoiets niet haalbaar was en zei haastig: 'Maar je staat toch nog in de kracht van je leven...? Met wat goede wil kun je het zelf wel redden. Zo'n zaak voor doe-'t-zelvers zou niet gek zijn. Triplex. Fineer. Hardboard. 'n Assortimentje gereedschappen. Dat zou het goed doen hier in de buurt. Wij zouden je kunnen adviseren...' Hij aarzelde, keek Giel aan. 'Denk er eens over na?'

Giel scheen weer alle belangstelling te hebben verloren. Hij schudde langzaam zijn hoofd. 'Daar hoef ik niet over na te denken.'

'Goed.' Meneer Rienstra maakte een vertwijfeld gebaar en stond op. 'Dan geloof ik niet, dat wij nog iets te bespreken hebben en lijkt het me beter, dat we elkaar niet langer van het werk houden.' Hij pakte zijn tas en stak Giel stijfjes een blanke hand toe. 'Het spijt me, dat het zo gelopen is, Olivier. Ik had ook liever gehad, dat ik straks bij mijn directie had kunnen komen om te zeggen: de kogel is door de kerk! Olivier is 'n vent waarmee te praten valt! Hij heeft z'n huid duur verkocht, maar hij ziet waar z'n voordeel ligt!' Weer 'n diepe zucht. 'Maar wat moet ik nu zeggen, Olivier? Dat er mensen zijn, die gewoon niet zien wat in hun belang is? Die niet geholpen wíllen worden?' Hij keek Giel aan. 'Wat vind je er zelf van, man? Wat zou je zeggen, als je in mijn plaats was?'

Giel liet de hand los, die warm en heel zacht was en haalde zijn schouders op. 'Olivier is niet gek,' zei hij. 'Dat zou u ze kunnen zeggen. Hij is niet zo dom als hij er uitziet.' Zijn stem klonk mat en het werd zonder enige nadruk gezegd.

Meneer Rienstra staarde hem even aan, opende toen zijn mond alsof hij iets wilde zeggen, scheen zich te bedenken en draaide zich om. Met de deurkruk in zijn hand bleef hij staan. 'De deur is nog niet helemaal dicht, Olivier. Hij staat nog op een kier. Maar het is nog maar 'n heel klein kiertje en het zal niet lang duren. Begrijp je wat ik bedoel?'

Giel knikte. Meneer Rienstra liep door de winkel, nam daar overdreven vriendelijk afscheid van Sie *(Een verstandige*

vrouw, iemand die met allebei haar benen op de grond staat!) en reed toen in zijn auto de straat uit.

‘Wat kwam-ie doen?’ vroeg Sie.

Giel haalde zijn schouders op. ‘Niks. Praten.’

‘Je hebt je toch niet kwaad gemaakt?’ Ze keek hem bezorgd aan.

Hij schudde zijn hoofd.

‘Waar ging 't over?’

Hij haalde weer zijn schouders op en liep terug naar de kamer. ‘Nergens over.’ Bij de deur draaide hij zich om. ‘We moeten die lege dozen 'ns uit 't kantoortje halen. 't Staat 'r stampvol.’

Ze knikte. ‘Ik zal Pie straks vragen ze naar 't stort te brengen... In de kelder staan d'r ook nog 'n stel die weg kunnen.’

Mia was die ochtend met het telegram van Frans direct naar de politie gegaan. Heel begrijpelijk zeiden ze op 't bureau, dat zij zich erg ongerust had gemaakt, maar nu moest ze wel beseffen, dat ze zich niet al te bezorgd hoefde te maken. Die jongen liep niet in zeven sloten tegelijk. Het zou allemaal wel met een sisser aflopen. Hij zou met hangende pootjes thuiskomen. Jongens sloegen zich er altijd wel doorheen. Enzovoort.

‘Maar kunt u hem niet opsporen?’ vroeg ze.

‘Opsporen? Maar mevrouw, nu vraagt u iets!’ Ze keken haar verbaasd aan. ‘We kunnen zijn naam en een persoonsbeschrijving doorgeven naar onze collega's in Amsterdam... Ze doen daar wel eens invallen in provo-kelders... Als ze hem dan aantreffen, kunnen ze hem aan ons over geven.’

Erg bemoedigend klonk het niet. Er werd bovendien de nadruk op gelegd, dat het in de grote steden van het westen wemelde van jongeren uit de provincie, die het ouderlijk huis hadden verlaten. Uit zucht naar avontuur. De kans dat Frans zou worden gevonden, was niet erg groot, maar mevrouw Vasterman moest zich niet onnodig ongerust maken. Ze moest geduld hebben, dan kwam het allemaal wel in orde. Zodra die jongens geconfronteerd werden met de barre werkelijkheid, zagen zij in, dat het bij moeders pappot nog zo slecht niet was en dan kwamen ze vanzelf met de staart tussen de benen terug

('Dat hebben wij al zo vaak meegemaakt, mevrouw.'). Enzovoort.

In de bus naar huis las Mia opnieuw het telegram door. BEN IN AMSTERDAM WEES NIET ONGERUST VEEL LIEFS - FRANS. Wat moest hij in Amsterdam doen? En waarom was hij zonder iets te zeggen, vertrokken? En hoe was hij aan geld voor de reis gekomen? Waar had hij geslapen en hoe moest hij daar aan eten komen? En hij kon toch niet steeds in dezelfde kleren blijven lopen? Dat waren allemaal vragen, die ze vergeefs probeerde te beantwoorden. Waren Pierre en zij er misschien de schuld van, dat hij was weggelopen? Hadden zij zich te weinig van hem aangetrokken of hadden ze hem steeds verkeerd begrepen? Zij dacht na. Pierre had weinig geduld gehad met Frans. Zelf had ze hem altijd maar laten praten als hij het over teach-ins en demonstreren en dat soort dingen had. Zij had er nooit veel van begrepen en gedacht, dat het allemaal vanzelf wel zou overgaan wanneer hij wat ouder werd.

De politie in Amsterdam deed wel eens invallen in provokelders. Ze dacht aan alles wat ze in de krant en in de illustratie over provo-kelders had gelezen. Daar werden verdovende middelen gebruikt en al die jongens en meisjes liepen maar door elkaar en je hoefde niet te vragen wat er dan allemaal gebeurde. Ze wasten zich niet en het krioelde er van ongedierte. Mia zuchtte. Waarom had Frans dat gedaan? Als hij thuis niet gelukkig was, waarom had hij dan niet eens gepraat? Hij hoefde toch niet weg te lopen? Zo slecht had hij het bij hun toch niet gehad?

De bus stopte bij de halte en zij stapte uit. Het was bij vieren en Reineke Mostard, die al een uur geleden uit school was gekomen, stapte met armen vol boodschappen uit de winkel van Olivier en stak de straat over.

'Dag mevrouw Vasterman!'

Mia knikte. 'Dag Reineke.'

'Wat verschrikkelijk van Frans, he?' Zij zag de verwondering op Mia's gezicht. 'Sie vertelde me wat er gebeurd is. Ik had er nog niks van gehoord.' Zij haalde haar schouders op. 'Ik begrijp het niet goed... Gistermiddag kwam hij nog vragen of ik met hem naar de stad wilde gaan.'

Mia kreeg een schok. ‘Hoe laat was dat?’

‘'n Uur of een, denk ik... Vader was net met de auto weg.’

‘Zei hij nog iets bijzonders?’

‘Frans?’ Zij dacht na, schudde toen haar hoofd. ‘Niet dat ik weet. Hij vroeg of ik mee wilde gaan. Naar de bioscoop of zo. Hij had geld.’

‘Geld?’

‘Mmmm.’ Zij knikte. ‘'n Paar tientjes. Van Cleophas gekregen omdat hij hem had geholpen. U weet wel, die schilder.’

‘En ben je niet meegegaan?’

Zij schudde haar hoofd. ‘Ik moest huiswerk maken. We hadden vandaag 'n proefwerk.’

‘En is Frans toen alleen naar de stad gegaan?’

‘Dat denk ik.’ Zij haalde haar schouders op. ‘Hij was kwaad omdat ik niet mee ging, geloof ik.’

Mia knikte. Ze begreep er nog niet veel van. Waarom was Frans toen naar Amsterdam gegaan? Alleen maar omdat hij kwaad was op Reineke omdat die niet mee naar de bioscoop

wilde? Ze zuchtte. ‘Hij zal wel gauw terugkomen. Ginds ontdekt hij wel hoe goed hij het thuis had. Hij zal niet in zeven sloten tegelijk lopen. Dat zei de politie ook.’

Reineke luisterde beleefd, maar antwoordde niet. Mia begreep, dat zo'n kind daarop niets kon zeggen. Ze had trouwens genoeg aan haar eigen moeilijkheden. Dries was de vorige avond zonder resultaat uit Maaseik teruggekomen.

Het meisje glimlachte onzeker. ‘Ik moet gaan, mevrouw Vasterman. Als vader straks thuis komt, moet het eten klaar zijn.’

Mia knikte, nam afscheid en ging haar huis binnen. Bonnie was al thuis van de bewaarschool en zat in een hoek van de kamer te tekenen. Boven in huis speelde Nico's radio.

‘Zijn Greet en Ria al uit school?’

Bonnie schudde haar hoofd en werkte zwijgend verder aan haar tekening.

Mia legde het telegram in een la van het buffet en ging naar de keuken. Terwijl zij aardappelen schilde, was zij met haar gedachten bij wat Reineke had verteld. Frans had dus geld van die kunstenaar, die Cleophas, gekregen. Ze wist helemaal niet, dat die twee elkaar kenden. Dat geld had hij natuurlijk gebruikt om een treinkaartje te kopen. Opeens besefte ze, dat zij met iemand over Frans moest praten. Maar met wie? Het moest iemand zijn, die de jongen goed kende en die niet, net als Pierre, alleen maar zijn fouten zag. Pastoor Waterman? Dat was niks. Die had Frans niet meer gesproken sinds hij misdienaar was en dat was zeker vijf jaar geleden. De dokter? Dokter Tijsen had al met haar over Toke gepraat, ze kon nu niet weer met iets anders bij hem aankomen. Hij moest wel een slechte indruk van het gezin krijgen. Ze zuchtte. Meneer De Wever? Die was altijd erg op Frans gesteld geweest en scheen hem te begrijpen. Misschien was het verstandig eens met hem te praten. Maar dan was het beter naar hem toe te gaan. Als hij hier kwam, ging Pierre natuurlijk weer op de jongen zitten afgeven. Ze schilde verder en de aardappelen plompten een voor een in de pan met water, die voor haar op tafel stond. Het mandje op haar knieën was bijna leeg toen ze zich opeens afvroeg waarom Greet en Ria nog niet uit school waren. Juist op

dat moment ging de keukendeur open en stoven de twee meisjes opgewonden binnen.

‘Mamma!’ hijgde Ria. ‘Gauw! Kom mee! Dan kunt u het nog net zien!’

‘Vlug!’ riep Greet, terwijl zij het mandje van Mia's knieën nam en op tafel zette. ‘Gauw naar de voordeur! Misschien zijn ze nog niet weg!’ Ze pakte haar moeder bij de hand en trok haar de gang in.

‘Wat... wat...’ stotterde Mia, maar de meisjes luisterden niet en namen haar snel mee naar de voordeur.

‘Kijk!’ zei Greet, terwijl ze de deur opentrok. ‘De politie komt Pie Olivier ophalen! Ze houden 'm vast, ziet u? Ze stoppen 'm in 'n politiewagen!’

Elf

Diezelfde avond nog wist iedereen wat er met Pie gebeurd was en ook waarom ze hem waren komen halen. Het had iets te maken met die handel in oude auto's. In de straat vertelden ze, dat hij met de kilometerstand van de wagens had geknoeid. Iemand had een wagentje, dat hij van Pie kocht, laten keuren en zo was het allemaal uitgekomen.

‘Er zal nog wel meer achter zitten,’ werd duister verondersteld. ‘Maar het fijne hoor je toch nooit.’

‘Behalve natuurlijk als Pie voor de rechter komt,’ zei de vrouw van Staretz.

Het was een zachte zomeravond en ze stonden in groepjes voor hun huisdeuren om het gebeurde te bepraten. Achter de open ramen van de slaapkamers lagen de kleintjes al in bed. Soms hoorde je 'n stemmetje - ‘Mammaaa! Driiiiinken!’ - en vanaf de straat werd dan geroepen, dat er geslapen moest worden en dat anders pappa eens naar boven zou komen. De pappa's van de Berenkuil waren geen boemannen, maar de meesten hadden er wel de wind onder.

Van het geknoei met de kilometerstand en de oude wagens van Pie ging het gesprek over op de winkel van Giel en Sie en wat daarmee moest gebeuren nu De Ster over 'n tijdje die supermart opende en omdat ze het toen toch over veranderingen en dalende inkomsten hadden, begonnen er 'n paar over de Willem III, die nu in snel tempo bezig was met de afbouw. Pierre vertelde, dat hij zijn licht nog eens bij de autofabriek was gaan opsteken en dat Mia en hij toen besloten hadden, dat hij zich voor een herscholing moest laten inschrijven. Staretz knikte nadenkend. Hij zou graag hetzelfde doen, maar zijn vrouw voelde er niet veel voor. Die zag meer in de bouw. Als hij zich toch moest laten omscholen, kon dat voor hetzelfde geld in 't bouwvak gebeuren en als hij dan over de grens ging werken, kwam hij aan het einde van de week met flink wat geld naar huis.

‘Of helemaal niet,’ zei Martens. ‘Er zijn d'r heel wat, die met de centen in Duitsland onderduiken en de vrouw met de kinderen laten zitten.’

‘Dat zijn kerels, die alleen maar aan zich zelf denken!’

‘Waarom?’ 'n Schuine blik naar het huis van Dries Mostard. ‘Ik ken vrouwen, die precies hetzelfde doen!’

Algemene protesten. Dat was niet waar. Daar lag dat heel anders. Bovendien kwam er hier geen geld aan te pas. 'n Volwassen vent moest z'n verantwoording weten.

Martens haalde z'n schouders op. Het kon hem allemaal niet veel schelen. Over 'n paar weken kon hij bij z'n broer beginnen. Die had z'n zaak helemaal aan de andere kant van de stad en misschien gingen ze nu wel verhuizen. De anderen knikten verstrooid. Tja, zo ging het als je leven veranderde. Ze keken Pierre aan. Wist hij al wat-ie met Frans ging doen?

‘Hoezo?’ vroeg Pierre kort.

‘Laten jullie 'm door de politie ophalen?’

‘We wachten maar af,’ zei Mia haastig. Ze had tot nu nog niets gezegd. ‘Hij komt vanzelf wel terug, zeiden ze bij de politie.’

‘Nou,’ zei de vrouw van Staretz, ‘maar als 't de mijne was, wist ik wel wat ik zou doen... Ik zou 'm bij z'n oren terug halen. Wat jij, Jo?’

Staretz knikte. ‘Die snotjongens denken maar dat ze alles kunnen.’

‘En als-ie dan weer thuis was, zorgde ik er wel voor, dat-ie geen voet meer buiten de deur zette,’ zei z'n vrouw vastberaden.

Staretz knikte weer. ‘Reken maar. Ze moeten gewoon weten wie de baas is.’

‘'n Flink pak slaag en dan naar de kapper!’ zei z'n vrouw.

‘En 'm 'ns aan 't werk zetten. Dan is die flauwekul d'r zo af. Als ze 's avonds doodmoe in d'r nest liggen, leren ze de ernst van 't leven wel kennen. Dan gaat dat kwajongensgedoe d'r wel af!’

Mia draaide zich woedend om en liep weg. Jo Staretz had geen kinderen. Waar bemoeiden hij en zijn vrouw zich mee? Alsof zij Frans zo'n slechte opvoeding hadden gegeven! Ze

hoorde Pierre 'n paar scherpe opmerkingen maken en draaide zich om: ‘Kom mee naar huis, Pierre!’ Hij volgde haar, trok mopperend de voordeur achter zich in het slot.

‘De hele dag zit je over die jongen in de zorgen en dan vertellen ze, dat je 'm verkeerd aanpakt!’

‘Laat ze toch kletsen...’ Zij schudde haar hoofd. ‘Hij komt vanzelf terug... Je zult 't zien.’

‘Geloof je dat zelf?’ Met een ruk keek hij op.

‘Ach...’ Mia zuchtte. Ze besefte, dat het 'n strohalm was waar ze zich aan vastklampte. ‘Dat zeiden ze bij de politie...’

‘De politie! Die zegt wel meer iets waar niks van klopt!’

Ze haalde het telegram weer uit de lade. ‘Hij heeft toch meteen aan ons gedacht... Hij wilde ons niet in de ongerustheid laten zitten...’

‘Uit de brand ben je!’ Pierre ging in zijn leunstoel zitten, vouwde met zo'n kracht zijn krant open, dat het knalde. ‘Ze moesten ze oppakken. Allemaal. En dan naar 'n werkkamp sturen. Dat zou 'n zegen voor de ouders zijn!’

Mia antwoordde niet. Ze wist, dat het zinloos was iets te zeggen als hij zo'n bui had. Hij was de hele middag in 'n zwijgzame stemming geweest, maar Staretz had daar 'n eind aan gemaakt.

‘Waar zijn de kinderen?’

‘De kinderen?’ Ze keek hem wat hulpeloos aan. ‘Bonnie slaapt al... Nico zit boven huiswerk te maken en Ria is naar de bibliotheek boeken ruilen. Greet is direct na het eten weggegaan naar de Instuif...’

‘En Toke?’

‘Die...’ Zij haalde haar schouders op. ‘Ik denk, dat ze naar de dokter is. Hij zei, dat ze rustig 's avonds langs kop komen.’

‘Ik wil, dat ze 's avonds thuis is. Begrepen?’

Zij las het telegram door, legde het weer in de lade. ‘Ja, Pierre.’

‘Als ze gewoon iedere avond thuis was geweest, zaten we nu niet in de ellende!’

‘Ja, Pierre.’

‘En hetzelfde geldt voor die snotneus!’

Zij knikte en ging naar de keuken om koffie te zeten. Het

was bijna half tien. Als het even wilde, bleef hij de hele avond zo doorgaan. Zij kende Pierre en wist, dat dit zijn manier was om zich met zelfverwijten te overladen. Met 'n zucht van verlichting hoorde ze hem de televisie aan knippen. Even later klonk dreunende beatmuziek en de stem van de omroepster van Brussel Vlaams. Weer een klik en direct daarop de stem van mr. G.J.B. Hilterman. KLIK! Een zelfde soort stem, maar nu in het Frans. KLIK! KLIK! Klassieke muziek. Ze keek om de hoek van de deur en zag een balletdanser een danseres tot boven zijn hoofd tillen. KLIK! Op het andere Duitse net een blote Indiaan, die uit 'n uitgeholde boomstam stapte. Mia trok zich geschrokken terug. Ze filmden ook maar alles!

'Als je'ns televisie wilt kijken is-t-er verdomme niks te doen!' Het toestel klikte driftig en daar was de beatmuziek weer.

'Dat ballet was wel mooi!' zei ze aarzelend.

'Ballet!' Het klonk vol verachting. Toen: 'Nou moet je toch 'ns komen kijken! Nondeju!' Hij vloekte driftig.

Ze zette de ketel met water op het gas en ging de kamer binnen. Meisjes in heel krappe, glinsterende pakjes dansten op lange benen over 't scherm.

'Is dat nou amusement?' Pierre schudde z'n hoofd. 'Ze lopen in hun blote billen!'

'Niet helemaal,' zei ze haastig, maar ze was toch wel geschokt. Eerst die Indiaan en nu dit weer.

'Daar zitten nou kinderen naar te kijken!' Een van de meisjes boog zich voorover, de camera gleed op haar toe en tuurde in haar halsopening. 'Nondeju! Kijk nou 'ns! Daar moeten ze toch wat aan doen?!'

'Tja...' Ze wist 't ook niet.

'Geen wonder, dat ouders geen gezag meer hebben! Wij hebben ze ook veel te veel maar naar alles laten kijken wat ze wilden... Logisch, dat het dan mis loopt!' Hij knikte naar het scherm. 'Kijk daar eens! Die loopt toch gewoon in d'r blote kont?'

'Pierre!' Mia stond zenuwachtig op, ging weer zitten.

'Zo is 't toch?' Op de een of andere manier scheen hij een vreemd genoegen aan de uitzending te beleven. 'Moet je nou 'ns kijken! 't Is toch verdomme net alsof die daar...'

‘Zet nou dat ballet maar op! Dat was mooi!’ Ze werd helemaal onrustig.

‘Niks ballet! Nou wil ik 't wel eens zien ook!’ Er was geen land met hem te bezeilen. Het water kookte en ze liep haastig naar de keuken om de koffie op te schenken. In de kamer gaf Pierre opnieuw uiting aan zijn afkeuring (‘Ze doen verdomme maar raak!’) en ze bleef met opzet wat in de keuken treuzelen, in de hoop, dat het programma gauw afgelopen zou zijn. De buitendeur ging open en Ria kwam binnen met haar nieuwe bibliotheekboeken. Ze legde ze in de gang op de kapstok en ging de huiskamer binnen.

‘Link dat u kijkt, zeg! Dadelijk komt Donovan! Ik ben expres gauw naar huis gekomen! Ze kijken allemaal...’ 'n Klik. ‘Wat doet u nou?! Waarom kijken we niet?!’

De stem van Pierre: ‘Je moeder wilde graag het ballet zien.’

Mia stond in tweestrijd. Toen pakte ze de koffiepot en ging de kamer binnen. Pierre keek haar aan. ‘Jij wilde dit toch graag zien, he?’

Ze zei niets, knikte alleen maar en begon, zonder op het scherm te letten, koffie in te schenken.

‘Op school kijken ze allemaal...’ Ria ging pruilend aan tafel zitten.

‘Daar hebben wij niks mee te maken.’ Pierre staarde geboeid naar de danseres, die op haar spitzen rond de danser trippelde. ‘Kijk maar eens hoe kunstig dat gebeurt!’

‘Ik vind er niks aan. Op de Belg komt dadelijk Donovan...’

Mia zette de koffie op het tafeltje naast Pierre. ‘Als ze daar nou graag naar wil kijken... Dat ene keertje...’

‘Niks ervan.’ Hij dronk van zijn kopje, ging met de rug naar het ballet zitten. ‘Het wordt tijd dat hier 'ns wordt nagegaan wat ze kunnen zien en wat niet.’ Hij schudde zijn hoofd. ‘Je kunt op die manier wel van alles in je huiskamer halen!’

Er werd gebeld. Mia keek verwonderd op. Wie kon daar zijn? Terwijl Ria naar de voordeur ging, bedacht ze, dat het natuurlijk Dries was. Misschien voelde die zich eenzaam en kwam hij 'n kop koffie halen. Maar waarom kwam hij dan niet gewoon achterom?

‘Meneer Cleophas,’ zei Ria toen ze de kamer binnenkwam. ‘Hij wil u spreken.’

‘Mij?’ Mia begreep er niets van. ‘Waar gaat 't over?’

‘Dat zei hij niet. Hij vroeg alleen of m'n moeder thuis was.’

‘Wat is dat nou weer?’ vroeg Pierre ongemakkelijk, maar zij haalde alleen even haar schouders op en ging naar de voordeur.

‘Ach, mevrouw Vasterman!’ zei Charles Cleophas. ‘Sorry, dat ik zo laat nog langs kom, maar ik hoorde net over Frans... Ik bedoel, ik kom even horen of u al iets weet...’ Hij veegde zijn sluike, donkere haren uit zijn ogen, krabde even in zijn baard en keek haar bezorgd aan. ‘Ik... ik hoorde iets van een telegram...’

Mia knikte. ‘Hij zit in Amsterdam. Meer weten wij ook niet.’ Ze zweeg even. Hij had de jongen geld gegeven. Als dat geld er niet geweest was, zou Frans nu nog thuis zijn. ‘Hij kwam wel eens bij u, he? Daar wisten wij niks van.’

Hij hoorde de verwijtende klank in haar stem en keek haar ongerust aan. ‘Hij heeft me 'n paar keer geholpen. We konden 't samen goed vinden. Bette vroeg hem nog eens langs te komen.’

‘U hebt hem ook geld gegeven...’ Ze keek hem afwachtend aan.

Charles Cleophas knikte. ‘Dat had hij wel verdiend. Met de verhuizing heeft-ie zich uit de naad gewerkt.’

‘Met dat geld heeft hij de trein betaald.’

‘O.’ Hij staarde haar even aan en haalde toen zijn schouders op. ‘Dat spijt me dan, maar u begrijpt wel, dat ik dat tevoren niet kon weten...’ Hij zuchtte. ‘Ik vind het afschuwelijk voor u, dat dit gebeurd is, maar ik weet zeker, dat hij zich er wel doorslaat. Hij loopt echt niet in zeven sloten tegelijk, mevrouw Vasterman!’

‘Dat zegt *u*.’

‘U hebt toch iets van hem gehoord?’ In het schenken van troost was Charles Cleophas nooit erg goed geweest. ‘U weet nu in ieder geval dat er niks ernstigs met hem is gebeurd... Toen Bette het vanmiddag hoorde, schrok ze.’ Hij wierp haar een snelle blik toe. ‘Is hij... eh... met ruzie weggegaan? Ik bedoel...’

Mia schudde haar hoofd. ‘We zaten in de tuin en hij zou 'n eindje gaan wandelen... Hij is nog bij dat meisje van hiernaast geweest. Hij vroeg of ze mee ging...’

‘Naar Amsterdam?’

‘Natuurlijk niet!’ Ze deed een stap achteruit, begon de deur te sluiten. ‘Meer weten we zelf niet, meneer.’

‘Als ik u op de een of andere manier kan helpen, wilt u mij dat dan laten weten?’

Mia knikte. Pierre moest zich wel afvragen wat ze hier allemaal uitvoerde. Ze wilde terug naar de huiskamer. Wat moest ze die man nog meer vertellen? Vreemde mensen waren die kunstenaars. Belden over tienen nog bij wildvreemden aan. Trouwens, als hij de jongen nou niet dat geld had gegeven...

‘Bette en ik mogen Frans erg graag... We... we zouden hem graag willen helpen.’

‘Dat hebt u al genoeg gedaan.’ Meteen toen ze dat gezegd had, kon ze haar tong wel afbijten. Hij knipperde even met zijn ogen, haalde toen zijn schouders op.

‘Als u er zo over denkt...’ Hij draaide zich om en ging weg.

Zij wilde iets zeggen; voelde, dat er iets ongedaan moest worden gemaakt, maar wist niet hoe. Terwijl hij de straat overstak en in de schemering langs de huizen liep, keek zij hem na en zocht vergeefs naar woorden, die duidelijk moesten maken, dat zij het niet zo had bedoeld. Maar zij vond ze niet en sloot zacht de deur en zuchtte en ging terug naar de kamer.

‘Wat had-ie?’ vroeg Pierre. Het ballet was afgelopen. Op het scherm werd een finale ballroomdancing gehouden.

‘O, niets...’ zei ze vaag. ‘Hij vroeg of we iets van Frans hadden gehoord.’

Pierre antwoordde niet, keek op zijn horloge en vertelde Ria, dat het tijd was om naar bed te gaan. Nico kwam welterusten zeggen en even later kwam Toke thuis. Ze was naar dokter Tijsen geweest en had wat zitten napraten.

‘En is hij tevreden?’ vroeg Mia.

Toke knikte, schonk het laatste restje koffie in een kopje en ging naast haar vader zitten. Zwijgend keken ze naar de voortglijdende dansparen en luisterden naar de sussende ball-

roommuziek. Een half uurtje later kwam Greet van de instuif. Toen de televisie was afgelopen, gingen ze naar bed.

Voor zij insliep, dacht Mia aan Charles Cleophas en weer voelde ze spijt, dat zij hem niet had laten weten, dat zij het niet zo bedoeld had; dat zij echt niets hatelijks had willen zeggen. Ze wenste echt, dat ze het goed kon maken. Naar hem toe gaan was onmogelijk. Dat ging niet. Ze zuchtte en luisterde naar de torenklok, die twaalf uur sloeg en opeens moest ze aan Dries en Reineke denken, die helemaal alleen in het huis ernaast waren en aan Helga, die daar in dat café in Maaseik achter de tapkast stond. Toen gingen haar gedachten naar Pie Olivier, die nu wel in een cel op het politiebureau zou zitten. Wat zou Frans nu aan het doen zijn? Charles Cleophas moest hem echt wel aardig vinden, anders was hij niet helemaal van de Withof hierheen gekomen. Die vrouw waar hij mee samenwoonde had Frans gevraagd eens langs te komen. Ze was blij, dat het niet gebeurd was. Daar hoorde Frans niet thuis. Maar natuurlijk had ze niet zo hatelijk tegen Cleophas hoeven te zijn. Haar woorden deden hem echt pijn, dat had ze wel gezien. Weer was er de spijt, dat ze het niet ongedaan had kunnen maken... Haar gedachten bleven doordraaien, draaiden in een kringetje als een hond, die zijn eigen staart te pakken had. Dries. Reineke. Pie. Frans. Cleophas. Kon ze het maar goed maken.

Opeens schoot haar iets te binnen. Ze schrok er zelf van, durfde in het begin niet verder te denken. Toen waagde ze het toch; speelde eerst alleen maar wat met de gedachte. Langzaam werd haar duidelijk, dat zij het moest doen. Meteen. De volgende dag. En ze zou er tegen niemand iets over zeggen. Ook niet tegen Pierre. Als het lukte zouden ze het vanzelf wel merken en als het niet lukte, dan was er nog geen man over boord.

Ze voelde, hoe ze helemaal tot rust kwam. Zij had een besluit genomen.

Toen zij de volgende dag in de bus naar Maaseik zat, besefte Mia pas waarom zij naar Helga ging. Het had iets met Charles Cleophas te doen en met haar verlangen die hatelijke opmerking ongedaan te maken. Hoe het precies in elkaar zat,

zag zij niet erg goed, maar ze voelde wel, dat zij Helga op dezelfde manier wilde helpen als waarop Cleophas dat Frans had willen doen. En door nu met Helga te gaan praten, *deed* ze in ieder geval iets. Met haar grote boodschappentas op haar knieën zat ze voor het raampje en staarde naar buiten. Reineke was de enige, die ze in vertrouwen had moeten nemen. Iemand moest er immers voor het eten van Pierre en de kinderen zorgen. Reineke wist wat ze ging doen, maar zou tegen Pierre en de anderen zeggen, dat ze naar Maastricht was omdat daar op de markt meer keuze in stoffen was, die ze voor een jurk voor Bonnie kon gebruiken. Erg waarschijnlijk klonk het niet, vond ze zelf, maar ze dacht niet, dat iemand daar bij stil zou staan. Pierre zou hooguit kwaad zijn, dat ze het hem niet tevoren had gezegd.

De weg voerde tussen hoge bomen door. Het was nog volop zomer, maar toch hing er al de adem van het naderende najaar in de lucht. Hier en daar verkleurde een enkel blad. De tijd ging snel. Hoe lang was Toke nu al in verwachting? Zij telde het op haar vingers uit en moest toen opeens aan Pie Olivier denken. Pierre wist nog steeds niet, dat Pie de vader van het kind was. Zij hield er niet van dingen voor hem geheim te houden, maar het was toch echt beter zo. Hij zou het niet kunnen verwerken - zeker niet na wat er de vorige avond met Pie was gebeurd. Tot een huwelijk tussen Toke en Pie zou het wel nooit komen; wat voor zin had het dan er met iemand over te praten? Wist Pie eigenlijk zelf wat er aan de hand was? Toke had daar niets over willen zeggen. Mia zuchtte. Hij zou nu wel andere dingen aan zijn hoofd hebben en hetzelfde gold voor Giel en Sie. Die hadden vannacht natuurlijk geen oog dicht gedaan. Ze herinnerde zich hoe Dries na Helga's verdwijning de hele nacht was opgebleven. Toen Frans weg was, hadden Pierre en zij ook de hele nacht met bleke gezichten tegenover elkaar gezeten, wachtend op iets - het rinkelen van de deurbel, het ontwaken uit een angstdroom - dat niet gebeurde; wachtend op iemand, die niet kwam.

De bus passeerde de grens. Mia keek belangstellend naar de popperige villa's met hun voortuintjes vol stenen kabouters, ophaalbrugjes, brievenbussen op een paaltje en vijvertjes met

stenen kikkers en reigers. De meeste huizen hadden rolluiken voor de ramen. Binnen moest het donker zijn. Ze vond het vreemd. Aparte mensen waren die Belgen. Of zou er gewoon niemand thuis zijn?

De bus reed Maaseik binnen. Op een pleintje stapte ze uit, keek de bus na, terwijl die wegreed en bleef toen wat verloren met haar boodschappentas in haar hand staan. Ze had het adres van het café op een papiertje geschreven, voelde even paniek bij de gedachte, dat ze het misschien thuis had laten liggen en vond het toen onder in haar tas. Een soort politieman met een vreemde hoge pet vertelde haar precies waar ze het kon vinden, maar zei, dat ze nog zeker twintig minuten moest lopen. Ze ging op weg en probeerde te bedenken wat ze tegen Helga zou zeggen. Moest ze vertellen, dat Frans de naam van het café had genoemd? En dat ze nu eens kwam om met Helga te praten? Dat zou ze zelf ook wel begrijpen. Het was niet nodig daar nog eens over te beginnen. Even voelde ze zich weer verdrietig bij de herinnering aan die zaterdagavond. Frans was gewoon thuis gekomen; er was nog niks aan de hand geweest. Ze wist dat die gedachten haar treurig maakten, maar ging er toch met een vreemd genoegen op door; juist zoals ze soms met haar tong niet van een zere kies af kon blijven, terwijl ze wist, dat de minste aanraking de pijn erger maakte.

Ze was nu buiten het stadje en liep een lange, rechte weg af, die aan beide kanten met een rij bomen was afgezet. Hier en daar stonden wat lelijke, vierkante gebouwtjes - garages, timmerwerkplaatsen - die aan alle kanten met roestige rommel omgeven waren. Ze liep langs 'n paar woonhuizen waar vetplanten in roodkoperen, van uitgehamerde ornamenten voorziene sierpotten voor het raam stonden (nergens was een sterveling te zien) en stond toen opeens voor een café, dat een stukje van de weg af lag. *Bar Capriccio* stond er op het raam. Daar moest het zijn.

Mia bleef staan en opeens viel het haar op hoe stil het was. De weg scheen uitgestorven. Er waren zelfs geen vogels en alleen van achter een korenveld aan de overkant kwam het verre brommen van een onzichtbare tractor. Ze haalde even

diep adem om het vreemde, kriebelende gevoel in haar maagstreek te bedwingen, liep naar het raam en keek naar binnen. Zonlicht viel op de nikkelen kranen van de tapkast en op de grote spiegel, die er achter hing. Er was niemand te zien. Weifelend legde zij haar hand op de deurkruk, drukte die omlaag en ging naar binnen. Achter in het huis ging een, twee keer een belletje over. Midden in de gelagkamer bleef ze weer staan en keek om zich heen. Vier, vijf tafeltjes met smoezelige kleedjes er over. Lang de muren kleurige kerstboomkaarsjes - precies zoals Frans gezegd had - en achter de glazen deurtjes naast de tapkast repen chocolade, pakjes sigaretten, speelkaarten. Boven haar hoofd speelde een radio. Een stem vertelde welk weer het koninklijk weerkundig instituut te Ukkel verwachtte.

‘Madam?’

Ze schrok op. Een dikke man was door een zijdeur de gelagkamer binnengekomen en ging nu achter de tapkast staan.

‘Wat zal 't zijn, madam?’

‘Ik zou graag mevrouw Mostard willen spreken,’ zei ze.

‘Helga?’ De man keek haar nieuwsgierig aan.

Zij knikte, liep naar een van de tafeltjes, legde haar tas er op en bleef er naast staan.

‘Ik zal eens kijken. Ik weet niet of ze er is...’ De man verdween. Een dikke vlieg gonsde langs de ruit, tikte er af en toe even tegen. Een mosgroene pantserwagen kwam helemaal alleen de weg afrijden en verdween achter de bomen. Ze keek hem verstrooid na en probeerde zich te herinneren wat ze Helga allemaal had willen zeggen. Boven haar hoofd werd een stoel verschoven. De radio zweeg. Even later ging de zijdeur open en kwam Helga de gelagkamer binnen. Frans had gelijk gehad. Ze had zo'n hoog, opgekamd kapsel en droeg 'n jurk met 'n veel te blote hals.

‘Mia!’ Helga staarde haar geschrokken aan. ‘Wat kom jij hier doen? Heeft Dries...!’ Zij zweeg en bleef bij de deur staan.

‘Ik heb Dries sinds zaterdagavond niet meer gezien. Ik weet alleen, dat hij je zondag wilde gaan halen en dat hij 's avonds alleen naar huis is gekomen.’

Helga leunde tegen de muur. ‘Wat kom je doen?’

‘Ik... ik wilde eens met je praten.’

‘Er valt niks te praten.’ Helga haalde haar schouders op. ‘Alles wat er te zeggen viel, heb ik Dries al gezegd... Hij vroeg me, of ik met hem mee wilde gaan. Ik heb gezegd, dat ik er niet meer aan begin...’ Ze liep naar de bar, ging erachter staan. ‘Wil je iets drinken? Cola? 'n Pilsje?’

‘Kan je dat zo maar schenken?’ Mia keek haar verwonderd aan.

‘Natuurlijk. Zo precies kijken ze hier niet! Wat zal 't zijn?’

‘Cola dan maar.’ Ze ging wat onwennig op een van de krukken zitten en legde haar tas naast zich. Helga sloeg haar armen over elkaar en leunde voorover op de bar. ‘Waarom wil je er niet meer aan beginnen?’

‘Omdat ik het genoeg geprobeerd heb!’ Helga schoof haar een glas en een flesje toe, tapte voor zich zelf een glas bier. ‘'t Is niet de eerste keer, dat hij 't met 'n ander houdt...’

‘Ik weet niet of hij je dat gezegd heeft, maar die meid ziet-ie niet meer...’

‘Dat zei hij, ja...’ Helga knikte nadrukkelijk, dronk van haar bier. ‘Maar wat zegt me dat? Over 'n half jaar of 'n jaar is 't weer 't zelfde liedje...’

Mia keek verrast op. ‘We wonen zo lang naast jullie. Ik heb nog nooit eerder gemerkt, dat Dries iets aan de hand had...’

‘Dat komt omdat je 'm niet van dichtbij meemaakt.’ Zij haalde haar schouders op. ‘Ik wil niet zeggen, dat hij iedere keer met 'n ander op stap gaat, maar hij *ziet* ze...’

‘Hij ziet ze?’ Zij begreep niet wat Helga bedoelde.

‘Ja... Af en toe komt hij opeens met 'n verhaal over 'n meid, die hij heeft gezien. Zo'n koffiejuffrouw op de mijn, of zo maar de een of ander in de stad... Er is er altijd wel een.’

‘Bedoel je, dat hij daar dan met jou over praat?’

Helga knikte. ‘En als er dan eens een is waar hij niet over praat, dan moet je van anderen horen, dat hij daar 's zondags mee door de stad zwerft. Ik heb er nou echt genoeg van. Ik begin er niet meer aan.’

‘Maar echt 'n...’ het woord kwam wat onhandig over haar lippen, ‘... 'n verhouding heeft hij nog nooit gehad? Ik bedoel, dit was de eerste keer?’

Helga lachte kort en haalde haar schouders op. ‘De eerste keer, dat ik er achter ben gekomen, ja, als je dat bedoelt.’

Mia knikte. Zij had niet veel verstand van dit soort dingen en vond het een verschrikkelijk moeilijk gesprek. Helga was bovendien heel anders dan zij haar thuis gewend was. Harder. En ook ongeduldig - alsof er ergens iemand op haar wachtte. Ze schudde haar hoofd. ‘Maar als hij al eens eerder iets... iets aan de hand zou hebben gehad, moest je het toch ook gehoord hebben? Net als dit keer?’

‘Misschien. Ik weet het niet.’ Helga's ogen gleden naar de zijdeur.

‘Als dat zo is, dan heeft hij dus verder alleen maar over meisjes gepráát?’

‘Ik wil niet, dat hij naar andere vrouwen kijkt. Hij moet genoeg hebben aan z'n eigen vrouw.’ Helga tapte een tweede glas bier. Mia keek ernaar en was er blij om. Het betekende, dat ze het in ieder geval niet erg vond om erover te praten. Het gesprek verveelde haar niet - anders zou ze het vast bij dat ene glas gelaten hebben. ‘Wil jij nog iets drinken?’

‘Geef... geef mij ook maar 'n glas pils.’ Ze bestudeerde aandachtig alle handelingen van het tappen. ‘Dries voelt zich erg alleen. Hij verlangt naar je...’

‘Daar geloof ik niks van.’

Mia keek haar aan. Zij voelde precies wat er met Helga aan de hand was en zij voelde ook, dat Helga daar helemaal geen weet van had. Ze begon naar woorden te zoeken om het haar duidelijk te maken. Gewoon praten over allerlei dingen, die er in huis gebeurden of die je van anderen hoorde, was gemakkelijk. Dan hoefde je alleen maar te zeggen wat je had gezien of wat die anderen je vertelden. Maar onder woorden brengen wat je *voelde,* wat niet in je hoofd, maar in je hart zat, dat was moeilijk. Ze zuchtte.

‘Hoe is 't thuis?’ vroeg Helga, die er zeker niet verder over wilde praten.

‘Frans is weg.’

‘Weg?’

‘Weggelopen. Zondag ging hij wandelen en toen is hij niet meer teruggekomen. Hij zit nou in Amsterdam.’

‘In Amsterdam?!’ Helga boog zich verder naar haar toe. ‘Hoe weet je dat? Heeft-ie opgebeld?’

Ze schudde haar hoofd. ‘We kregen 'n telegram. Gistermorgen. We moesten ons maar niet bezorgd maken, stond erin.’

‘Wat verschrikkelijk!’ Helga klemde haar lippen op elkaar. Het opgekamde kapsel rook naar haarlak. Mia keek ernaar en dacht aan wat Pierre haar over die meid in Kerkrade had verteld. Die had precies zulk haar gehad. Zou Helga dat weten? Toen drongen Helga's woorden tot haar door.

‘Ja, 't is verschrikkelijk. Ik ben nog naar de politie geweest, maar die kan niks doen. We moesten maar afwachten, zeiden ze.’

‘Afwachten! Alsof je geen duizend angsten uitstaat over zo'n kind!’

‘Zo is 't...’ Weer 'n paar herinneringen. ‘Voor hij wegging, is hij nog bij Reineke geweest. Hij vroeg, of ze met hem naar de bioscoop wilde.’

‘Wilde ze niet?’ Helga keek op.

‘Ze moest huiswerk maken. Aan het station heeft-ie toen 'n kaartje gekocht. Hij had van Cleophas 'n paar tientjes gekregen.’

‘Cleophas?’

‘Die artiest... Je weet wel... Hij woont in dat boerderijtje. Samen met 'n vrouw. Ze zijn niet getrouwd.’ Opeens schoot haar iets anders te binnen. ‘Pie Olivier is gisteren opgehaald. Door de politie...’

‘Wat?’ Helga staarde haar ongelovig aan. ‘Waarom? Wat had hij gedaan?’

‘Gezwendeld. Met die oude auto's van 'm. Daar stonden er toch altijd 'n paar van voor de deur?’

‘Dat had ik nooit van 'm gedacht.’

‘Tja...’ Even stilte. Toen, met een zucht: ‘Toke krijgt 'n kind van 'm.’ Het was eruit voor ze het goed en wel besefte. Ze sloeg haar ogen neer, trok met haar vinger figuurtjes op het blad van de bar.

‘Wat zeg je nou?!’ vroeg Helga zacht. Ze legde een hand op Mia's arm.

‘Ze krijgt 'n kind van 'm... Pierre weet niet, dat hij de

vader is. Ik kan het 'm niet vertellen. Niet na wat er gisteren is gebeurd.'

'Godallemachtig.' Helga zei 't fluisterend. Er viel een stilte. De bromvlieg tikte tegen de ruiten.

'Tja...' Mia schudde haar hoofd. 'Soms valt het niet mee, het leven...' Ze haalde verontschuldigend haar schouders op.

De deur van het café ging open en er kwamen twee mannen binnen. Ze gingen aan de bar zitten, bestelden bier en begonnen meteen met Helga over het weer en de zomer en de vooruitzichten voor de komende winter te praten. Mia zat zwijgend naast hen en wist, dat het heel even net als vroeger was geweest, tussen Helga en haar. Zo hadden ze vroeger dikwijls samen gepraat, koffie drinkend of ieder aan een kant van de heg; gewoon 'n praatje over de kinderen of over de mensen in de buurt. En een enkele keer ook wel eens over moeilijkheden, die ze hadden, maar daar hadden ze dan samen altijd wel een oplossing voor kunnen vinden. Even was het weer net als vroeger geweest - dezelfde band, hetzelfde contact, hetzelfde gevoel, dat je gewoon over alles kon praten omdat de ander het zou begrijpen.

Maar nu was het weg. Ze keek naar Helga, die bier tapte en grapjes maakte en het te druk had om zich verder nog met haar te bemoeien en opeens wist ze wat ze Helga had willen zeggen: gewoon, dat ze jaloers was op al die meisjes, die Dries

aardig had gevonden en dat ze hem daardoor misschien wel naar die blonde in Kerkrade had gedreven - maar het was te laat haar dat te vertellen. De twee mannen zouden meeluisteren en Helga zou haar niet begrijpen, zo ver weg was ze nu.

‘Ik ga maar weer eens,’ zei ze mat. Ze pakte haar boodschappentas en liet zich onhandig van de kruk glijden.

Helga liep met haar mee naar de deur en nam daar Mia's hand in de hare en zei: ‘Ik ben blij, dat ik je heb gezien.’ Ze opende haar mond, alsof ze nog meer wilde zeggen, maar zweeg toen en schudde haar hoofd.

‘Wil je, dat ik iets voor je doe? Thuis, bedoel ik. Heb je iets nodig? Ik kan het opsturen...’

Helga schudde weer haar hoofd en zei toen heel zacht: ‘Sterkte... Veel sterkte.’

Mia ging naar buiten en liep terug naar de bushalte. Het was nu druk op de weg. Ze voelde zich erg moe en alles was voor niets geweest. Voor ze in de bus stapte, kocht ze 'n lapje stof om er 'n jurkje voor Bonnie van te maken.

Twaalf

Achter de Withof lag het atelier waar Charles en Bette werkten. De vroegere koeienstal was verbouwd tot een grote, lichte ruimte. Achter het brede raam, dat tot op de grond reikte en een van de wanden bijna volkomen besloeg, lagen de tuin met zijn perken vol kleurige bloemen en het weilandje met de drie appelbomen waar Bettes geitje aan een touw in het hoge gras stond. Daarachter liep de zandweg, die tussen de akkers door slingerde en ginds in de bossen verdween.

Het was warm - de zomer scheen dit jaar van geen ophouden te weten. Grote, romige wolken dreven traag langs de hemel, hun schaduwen als sleepnetten over de akkers achter zich aantrekkend. Op de pickup in het atelier draaide het klarinetconcert van Mozart. Enkel gekleed in een met verfvlekken bedekte spijkerbroek stond Charles Cleophas voor zijn ezel en werkte vol overgave aan een doek. De problemen rond figuratief of abstract raakten hem niet. Zijn werk was het een noch het ander. Het werd geboren uit zijn fantasie. Het schilderij waar hij aan bezig was, toonde een gezicht op een vreemde wonderstad, die men op geen enkele planeet in het universum zou kunnen vinden en die uitsluitend in de verbeelding van Charles Cleophas bestond. Kristallen paleizen, hoog oprijzende torens met gouden daken en parelmoeren wanden, huizen als oogverblindende waterdruppels waar de zon zich in weerspiegelt. Dat alles tegen een achtergrond van grillig gevormde blauwe bergen en overkoepeld door een diep oranje hemel, die bevolkt werd door vliegende draken en gigantische reuzenvlinders met kleurige, fluwelen vleugels. En in plaats van wolken gleden over het landschap en de stad de vormen en gestalten, die mensen vaak in wolken zien: middeleeuwse burchten met torens en torentjes, schrikbarende monsters, een dikke man.

In een hoek van het atelier stond de draaischijf van Bette. Zij zat ernaast, dreef met haar voet de schijf aan en vormde

de bruine klei tot een dikbuikige kruik. Ze droeg een smoezelige witte linnen broek en een wit overhemd van Charles waaraan geen enkele knoop meer zat en waarvan zij de slippen over haar middel had samengebonden. De te lange mouwen waren tot halverwege haar armen opgerold en haar door de zon gebruinde huid stak scherp af tegen het witte goed. Haar sluik blond haar viel bij iedere beweging, die zij maakte, voor haar gezicht.

'Je hebt nog helemaal niet verteld hoe het gisteravond is afgelopen,' zei ze opeens.

Hij werkte even door, besefte toen, dat zij iets gezegd had en keek op. 'Wat?'

'Hoe is het gisteravond afgelopen? Je bent toch naar Frans z'n ouders geweest?' Haar handen bewogen langs de snel ronddraaiende klei en uit de bruine massa rees opeens een ranke kruikhals op.

'O... dat.' Hij knikte verstrooid, zette een van de gouden daken nog iets aan en deed toen een stap achteruit. 'Ik heb z'n moeder gesproken.'

'En?' Ze stopte de draaischijf en keek hem afwachtend aan.

Charles haalde zijn schouders op. 'Ze hebben 'n telegram van hem gekregen. Uit Amsterdam.'

'Daar zit hij dus? In Amsterdam?'

Hij knikte, ging weer voor het doek staan en werkte een van de vlindervleugels bij.

'En nu?' De draaischijf begon weer langzaam te werken.

'Nu wat?'

'Wat ga je nou doen?'

Hij werkte zwijgend een paar minuten verder, legde toen het palet en de penselen neer en veegde zijn handen aan een oude theedoek af. 'Wat kan ik doen?' vroeg hij.

Bette haalde haar schouders op en stopte de draaischijf weer. Ze liet zich van haar kruk glijden, liep naar het raam en bleef ervoor staan. 'Eigenlijk is het veel te mooi weer om te werken...'

Hij kwam naast haar staan, sloeg zijn arm om haar schouders. 'Wat zou je dan willen doen, Betje?'

'Laten we gaan wandelen.'

Hij keek het atelier rond en haalde zijn schouders op. ‘Goed. Waarom niet? Kom maar mee...’ Hij trok een overhemd aan, zette de pickup af, pakte haar bij de hand en ging naar buiten. In de tuin bleven ze even naar de bloemen staan kijken. Het geitje blaatte.

‘Zullen we hem meenemen, Charles? Aan 'n touw?’

Hij glimlachte. ‘Dat zou hij niet leuk vinden, lijkt me.’ Ze liepen het paadje af, dat op de zandweg uitkwam. Het had in lang niet geregend en het zand was droog en fijn als stof.

‘Weet je,’ zei ze opeens. ‘Ik vind, dat jij iets moet doen... Aan die geschiedenis met Frans, bedoel ik... Het is een aardige jongen. Ik zou niet willen, dat het mis liep met hem.’

‘Ik ook niet.’ Even was het stil. Toen: ‘Z'n moeder moet niet veel van ons hebben, geloof ik. Ze was niet erg happig, toen ik zei, dat ik graag wilde helpen.’

‘Wat kan ze tegen ons hebben?’ Ze keek hem met grote grijsgroene ogen verwonderd aan.

‘Ze hoorde, dat ik Frans dat geld heb gegeven... Dat heeft ie voor de reis gebruikt, schijnt 't.’ ‘O.’

‘Je weet hoe de mensen zijn. Ze denken meteen: als hij er niet geweest was, zou hij Frans geen geld hebben kunnen geven en die jongen zou dan nog thuis zijn.’

Zij knikte.

‘Bovendien denken ze, dat we gek zijn.’ Hij haalde zijn schouders op. ‘Veel contact krijg je niet met elkaar, op die manier.’

Ze liepen zwijgend verder. Het weggetje maakte een bocht, daalde een flauwe helling af, begon te klimmen en leidde het bos in. De stralen van de zon vielen maar op enkele plaatsen door de kruinen der bomen en daar was de met mos bedekte bodem in felle lichtbundels gevangen, die ieder blaadje en takje naar voren haalden.

‘Weet je,’ zei ze weer. ‘Je bent al een hele tijd van plan om naar Amsterdam te gaan... Je moet er nog alles voor die expositie regelen. Waarom ga je nu niet? Deze week, bedoel ik... Dan kun je alles in orde maken en je zou tegelijk eens kunnen kijken of je Frans vindt.’

‘Je bent lief.’ Hij sloeg zijn arm om haar schouders en drukte haar even tegen zich aan, zodat ze met haar schouder onder zijn oksel gleed. ‘Maar hoe zou ik hem moeten vinden? Niemand weet waar hij zit!’

‘Och...’ Ze keek hem vol vertrouwen aan. ‘Als je hem zou willen vinden, zou je hem vinden. Dat weet ik zeker!’

‘Die expositie is pas over drie maanden. Daar heb ik nog alle tijd voor.’

‘Maar als er nou eens iets met Frans gebeurt?’

‘Er gebeurt niets met hem. Daar hoef je niet bang voor te zijn. Hij komt vanzelf wel terug. We moeten gewoon afwachten. Iets anders kunnen we toch niet doen.’

Ze antwoordde niet, maar schudde haar hoofd en dat betekende, dat zij het absoluut niet eens was met wat hij zei.

De wandeling voerde naar de top van de heuvel, waar een houten bank stond. Van daaruit hadden ze een prachtig uitzicht over het omringende land. Ze zaten naast elkaar en luisterden naar de vogels.

‘Hoor eens hoe druk ze bezig zijn!’ zei Bette. ‘Waar zouden ze het over hebben?’

Hij haalde zijn schouders op. ‘Dat weet ik niet. Eigenlijk zielig voor die beesten, dat niemand ze verstaat. Weet je wat ze moesten uitvinden? De mensen? 'n Machine waardoor je de vogels zou kunnen verstaan! Hier aan de bomen zouden ze gewoon 'n koptelefoon moeten hangen. En als je die op zette, kon je precies horen waar de vogels over praatten!’

Ze knikte heftig, aarzelde toen. ‘Maar je zou dat dan in verschillende talen moeten kunnen horen! In het Frans, als je dat zou willen en in het Duits en Engels en misschien wel in het Russisch. Vanwege de toeristen, weet je.’

‘Zoveel Russen komen hier toch niet?’

‘Dat is waar.’

‘Vogels zijn eigenlijk heel eenzaam,’ zei hij. ‘Bij 'n hond of 'n kat, weet je altijd nog wel wat-ie bedoelt. En bij 'n paard ook nog wel, maar 'n vogel...’ Hij zweeg en boog zich iets voorover en keek naar het pad, dat beneden hen verder het bos in voerde. Er liep 'n man. ‘Kijk eens... Dat lijkt die kruidenier wel... Hoe heet-ie?’

‘Olivier of zoiets...’

‘Mmmm.’ Hij knikte, leunde achterover op de bank en vouwde zijn handen achter zijn hoofd.

‘Waar zou hij heengaan?’

‘Geen idee... 'n Eindje lopen.’

Ze keek Giel Olivier na tot hij achter struikgewas verdween. ‘Vind je dat niet gek? Het is 'n hele wandeling...’

Hij haalde zijn schouders op. ‘Het is toch mooi weer? Als hij daar nu zin in heeft...’

Bette schudde haar hoofd. ‘Ik weet 't niet... Ik bedoel, ik... ik...’ Zij keerde zich met een ruk naar hem. ‘Laten we achter hem aan gaan.’

Charles staarde haar verbaasd aan. ‘Waarom?! Wat wil je van hem?’

Zij stond op. ‘Niets. Alleen... ik weet 't niet... We moeten achter hem aan gaan.’ Ze glimlachte verontschuldigend en streek met haar hand door zijn haren. ‘Ben ik erg lastig?’

Hij stond ook op, kuste haar op het puntje van haar neus. ‘Natuurlijk niet! Alleen maar 'n beetje vreemd. Maar je krijgt je zin. We gaan hem achterna.’ Hij gaf haar een hand en voorzichtig liepen ze 'n smal paadje af, dat steil omlaag voerde, naar het pad waar ze Giel Olivier hadden gezien.

‘Ik hoop niet, dat hij ons dadelijk staat op te wachten!’ zei Charles. ‘Ik zou echt niet weten waar ik met hem over moet praten.’

Ze lachte onzeker. Toen: ‘Z'n zoon zit in de gevangenis...’

‘Die lange? Die altijd met oude auto's in de weer is?’

‘'t Is ook vanwege die oude auto's.’ Ze begon sneller te lopen. ‘Waar gaat dit heen?’

‘Naar 'n vijvertje. Vroeger is er een of ander buitengoed geweest. Daar is niets meer van over. Alleen de vijver is er nog.’

Ze knikte en klemde haar lippen op elkaar. Hij had moeite haar bij te houden.

‘Wat heb je toch, Betje? Loop niet zo hard!’

Ze keek om, haalde haar schouders op. ‘Ik weet 't niet... Laat me maar...’

Hij zuchtte en begon tegen zijn zin op een drafje te lopen. Het bos werd minder dicht en er waren nu hele stukken waar

iedere schaduw ontbrak. Hij veegde 't zweet van zijn voorhoofd. Bette scheen niets van de warmte te merken. Ze liep haastig voor hem uit en keek af en toe even over haar schouder om zeker te zijn, dat hij haar volgde.

'Bette!' Nu begon het hem toch te gek te worden. 'Doe nu eindelijk eens gewoon! Hou nou eens op met dat gedraaf!'

Ze maakte alleen maar een hulpeloos gebaar met haar handen en liep verder. Zuchtend volgde hij.

Onverwacht was er een scherpe bocht in het pad. Direct daar achter hield het bos op. Hoog gras met hier en daar struikgewas. Daar achter, omgeven door riet en bijna schuil gaand onder waterlelies - de vijver. En langzaam, als slaapwandelend, naar het midden van de vijver wadend: Giel Olivier. Het water kwam tot aan zijn middel. Hij had zijn rug naar hen gekeerd en hield zijn magere, bleke handen op schouderhoogte, alsof hij wilde voorkomen dat ze nat werden. Achter hem was een donker spoor waar de waterlelies uit elkaar waren gedreven en modder van de bodem opkolkte. Luchtbellen stegen naar de oppervlakte, staken zilver af tegen het zwarte water.

'Meneer Olivier! Stop! Wat gaat u doen?!' Bette rende naar de rand van de vijver, worstelde zich door het hoge riet. Charles haalde haar in, schoof haar opzij en sprong in het water. Het kwam tot zijn knieën.

Giel Olivier scheen hen niet te horen. Hij bewoog zich als in een droom. In het midden van de vijver bleef hij staan, kruiste zijn armen voor zijn borst en liet zich voorover vallen. Bette stond roerloos tussen het riet, duwde haar knokkels tussen haar tanden en keek. Op de plek waar Giel was verdwenen, rimpelde het water in snel groeiende kringen naar de oever. Een grote, zilveren luchtbel stond even doodstil op het watervlak, verdween toen. Er was geen enkel geluid.

Charles bereike de plek waar Giel onder water was verdwenen. Hij bukte zich, tastte met zijn handen naar iets, dat op de bodem scheen te liggen, boog zich verder voorover, tot zijn hoofd en schouders onder water verdwenen en alleen een stuk rug zichtbaar was. Opeens zakte hij door zijn knieën en verdween helemaal onder water. Toen hij boven kwam, hield hij Giel Olivier in zijn armen. Langzaam trok hij hem naar de

Noud van den Eerenbeemt, *De berenkuil*

kant. Bette kwam hem tegemoet en samen legden zij de man in het gras. Het lichaam lag roerloos en alle leven scheen er uit geweken.

‘Hij... hij kan toch al niet dood zijn, Charles? Je hebt hem er direct uit gehaald!’ Zij legde de rug van haar hand tegen de bleke wangen, die kil aanvoelden. Waterdruppels gleden langs Giel's gesloten ogen. De dunne, bloedeloze lippen waren iets van elkaar. ‘Hij kan toch niet te veel water hebben binnen gekregen?’

‘Dat denk ik niet.’ Hij knielde naast het roerloze lichaam, probeerde zich te herinneren wat hij ooit over eerste hulp en kunstmatige ademhaling had gehoord. De zon brandde op zijn rug en begon zijn kleren en die van de bewusteloze te drogen. Een libel schoot kriskras voorbij. Het gonzen van bijen. Een glanzende, kopergroene vlieg streek op Giels voorhoofd neer. Bette verjoeg hem. Achter hen hadden de waterlelies hun bladeren weer aaneengesloten. De zon weerkaatste schitterend in een open plek vlakbij de oever.

‘Het water heeft hem misschien 'n schok gegeven... Hij is niet meer zo jong...’ Charles maakte Giels boord los, knielde over hem en begon onhandig kunstmatige ademhaling toe te passen. ‘Loop gauw naar huis en bel de dokter, Betje... Als hij bij komt, neem ik hem mee. Hij zal wel kunnen lopen, denk ik...’ Hij keek haar aan en er lag verbazing en bewondering in zijn ogen. ‘Als jij er niet was geweest, zou hij nu dood zijn! Hoe wist je 't?’

‘Ik... ik werd alleen maar bang. Opeens.’ Ze haalde verlegen haar schouders op. ‘Ik zal droge kleren klaar leggen. Voor jullie allebei.’ Ze glimlachte. De angst, die haar toen Giel voorbij ging, zo opeens had bevangen, was nu verdwenen. Ze bukte zich snel, kuste Charles op zijn hoofd, draaide zich om en liep haastig het bos in.

Charles gunde zich niet de tijd haar na te kijken. Hij probeerde de gelijkmatige bewegingen, die hij EHBO-ers bij reddingsoefeningen wel eens had zien maken, zo goed mogelijk na te bootsen en na een minuut of vijf begon Giel Olivier tekenen van leven te geven. Hij kreunde zacht, trok met zijn mond en opende toen zijn ogen. Een kwartier later was hij zo ver, dat

hij, ondersteund door Charles, naar de Withof kon lopen.

Dokter Tijsen was er nog niet. Bette had haastig een bed opgemaakt en of hij wilde of niet, Giel moest erin gaan liggen. Charles ging zich omkleden. Bette leunde tegen de muur van de slaapkamer en keek toe.

'Zei hij nog iets? Waarom hij het deed of zo?'

Hij schudde zijn hoofd.

'Hebben jullie helemaal niet gepraat onderweg?'

'Hij heeft niets gezegd. Toen hij bij kennis kwam, keek hij even om zich heen en scheen zich vaag te herinneren wat er gebeurd was.'

'Vertelde je hem dat we het zagen gebeuren?'

Hij schudde weer zijn hoofd. 'Dat zal hij wel begrepen hebben.' Hij keek haar aan, bleef met zijn natte schoenen in zijn handen staan. 'Denk je, dat het iets met z'n zoon te maken heeft? Omdat die nu in de gevangenis zit?'

'Misschien...' Zij haalde haar schouders op, pakte hem de schoenen af. 'Kom dadelijk gauw naar beneden. Ik zal koffie zetten.' Op de weg stopte een auto. Er werd gebeld. 'Dat zal de dokter zijn. Ik breng hem vast naar Olivier. Kom je dadelijk ook? Hij zal wel precies willen weten wat er gebeurd is.'

Charles kamde het kroos uit zijn haren en zijn baard, verdween even onder de douche, en trok de kleren aan, die Bette had klaar gelegd. Toen hij naar beneden ging was het opeens alsof ze niet bij de vijver waren geweest en alsof Giel Olivier niet in het bed in de logeerkamer lag.

Dokter Tijsen zat op de rand van het bed zacht met Giel te praten. Zijn stethoscoop hing uit de zak van zijn colbertjasje. Bette bracht koffie en ging toen weer de kamer uit. Charles wilde binnengaan, maar zij hield hem tegen.

'Even wachten. Ze zijn aan het praten. Hij is erg in de war, geloof ik.'

Hij knikte en liep met haar naar beneden, naar het atelier. Daar zaten ze ieder op een stoel in de zon en dronken koffie en zeiden niets. Dokter Tijsen bleef lang boven en toen hij eindelijk beneden kwam, vroeg hij of hij even mocht bellen. Later kwam hij bij hen zitten.

'Tragisch... tragisch...' zei hij en het was duidelijk, dat

hij het tegen zich zelf had. Hij keek op. ‘Ik zit met 'n bevalling, dus ik kan niet bij hem blijven. Ik heb pastoor Waterman gebeld... Hij komt hierheen en kan Olivier naar huis brengen.’ Hij haalde zijn schouders op. ‘Misschien dat hij beter kan helpen dan ik. Een dokter kan niet veel doen als er aan het lichaam niets mankeert.’

Charles knikte. Dokter Tijsen keek hen nieuwsgierig aan en vroeg: ‘Waren jullie in de buurt toen het gebeurde?’

‘We zagen het gebeuren,’ zei Charles. ‘Betje en ik waren in het bos aan het wandelen. We zaten uit te rusten toen hij voorbij kwam. Betje kreeg toen opeens een voorgevoel...’ Hij keek haar hoofdschuddend aan. ‘Ik weet nog niet precies wat er gebeurde...’

Ze glimlachte verlegen, streek haar haren uit haar gezicht. ‘Ik ook niet... Ik werd opeens verschrikkelijk bang en ik wist, dat het erger zou worden als ik daar zou blijven zitten. Ik moest achter hem aan. Dan zou die angst verdwijnen...’ Ze keek Charles aan. ‘Daarom wilde ik hem achterna. Ik wist ook niet, dat dit zou gebeuren. Ik kon daar alleen maar niet blijven zitten.’

De dokter keek haar aandachtig aan en zei niets.

‘En toen we bij de vijver kwamen, zagen we hem door het water lopen,’ zei Charles. ‘Hij liet zich opeens voorover vallen... Ik ben hem direct achterna gegaan.’

‘En ik stond in het riet,’ zei Bette, ‘en ik kon me niet verroeren van de schrik. Ik wilde gillen, maar ook dat ging niet.’ Ze keek naar de knokkels van haar rechterhand. ‘Hier... m'n tanden staan er nog in. Zo hard heb ik er op gebeten!’

Dokter Tijsen knikte en keek Charles aan. ‘Je hebt een bijzondere vrouw,’ zei hij. ‘Als je naar haar luistert, zul je er nooit spijt van hebben.’ Hij stond op en gaf hen een hand. ‘Ik zou Olivier maar rustig laten liggen. Ik heb hem een kalmerend middel gegeven. De pastoor kan ieder ogenblik komen.’

Bette liet hem uit en kwam toen terug naar het atelier. Charles stond naar zijn schilderij te kijken en rookte een sigaret. Toen zij binnenkwam, draaide hij zich om.

‘Misschien heb je wel gelijk,’ zei hij.

‘Waarom?’ Ze begon de lege kopjes op te ruimen.

‘Misschien is het wel goed als ik over 'n paar dagen naar Amsterdam ga... Ik moet er 'ns over denken.’ Hij trok nadenkend aan zijn sigaret. ‘Ik zou alles voor die expositie in orde kunnen maken en eens links en rechts naar Frans kunnen informeren.’

‘Misschien loop je hem er tegen het lijf,’ zei ze. Er werd gebeld. ‘Dat zal de pastoor zijn. Zal ik hem maar meteen naar boven laten gaan?’

Behalve Sie, dokter Tijsen, pastoor Waterman en Charles en Bette was er in de Berenkuil niemand van de mislukte zelfmoordpoging van Giel op de hoogte. De betrokkenen hielden hun mond - de dokter en de pastoor omdat het bij hun beroep hoorde, Charles en Bette omdat ze het niets vonden om met anderen over te praten - en daardoor kwam niemand te weten tot welke wanhoopsdaad Pie's arrestatie en de voor de deur staande ondergang van de winkel Giel Olivier hadden gedreven.

In de weken, die volgden, vroeg dokter Tijsen zich herhaaldelijk af of er geen manier was om de kruidenier te helpen. Aan de arrestatie van Pie was weinig te doen. In de krant had een berichtje gestaan over de drieëntwintigjarige Philip O. die wegens oneerlijke praktijken bij de handel in tweedehands auto's in hechtenis was genomen. O., zo meldde de krant, was voor de officier van justitie geleid en zou zich binnenkort voor de rechter moeten verantwoorden. Dokter Tijsen was hem een paar keer in het huis van bewaring gaan opzoeken. Giel werd, vanwege zijn hart, een bezoek ontraden. Sie was twee of drie keer op bezoek geweest, maar wilde daar met niemand over praten. Zij schaamde zich diep over wat Pie had gedaan en had het gevoel, dat iedereen haar er op aankeek. Ze liet zich niet meer zo veel in de winkel zien en Giel stond nu uren aan een stuk de klanten te helpen. De bouw van de supermart was zo goed als voltooid en de feestelijke opening stond voor de deur.

Pierre Vasterman volgde op de autofabriek een herscholingscursus. Hij leerde er de gang van zaken in het bedrijf kennen en ontdekte, dat zijn oude wereld van pijlers, galerijen, steengangen en schachten, van afbouwhamers, steenposten en

zwart, stuivend kolenstof plaats had gemaakt voor een heel nieuwe - een wereld van lakstraten, overheadcorveeërs, droogtunnels, secties waarin de verschillende onderdelen werden gemonteerd, persstraten en natschuurplaatsen. De hele dag schoof op een langzaam voortbewegende lopende band een eindeloos schijnende rij auto's door de reusachtige montagehallen. Iedere sectie was het radertje van een gigantisch uurwerk en als er één uitviel, zou dat hele ingewikkelde mechanisme stil staan.

Hij zag hoe zes enorme, elektronisch beveiligde, persen het chasis vorm gaven en hoe er op de traag voortkruipende band langzaam een wagen groeide. Stuurinrichting, clignoteurs en ruiten werden gemonteerd, andere onderdelen werden aangebracht en ten slotte werden in sectie 58 en 59 de remleidingen gevuld, werd de tank in sectie 61 van benzine voorzien en kwam de wagen in sectie 65 op een rollend tapijt, vanwaar hij door mannen in witte jassen de montagehal uit werd gereden. Daar hing ook het bord waarop de dagproduktie precies werd bijgehouden. Er stond op aangegeven hoeveel wagens er 's morgens om negen uur volgens plan gemaakt moesten zijn en hoeveel er in werkelijkheid gemaakt waren en om vijf uur 's middags werd de stand nog eens vergeleken met wat men zich als dagproduktie had voorgesteld. Het vastgestelde aantal van achtennegentig werd aan het einde van de dag altijd wel gehaald, maar er waren ook dagen waarop honderd, honderd een, honderd twee of zelfs honderd drie wagens de fabriek verlieten en dat gaf dan iedereen een tevreden gevoel.

Omdat Pierre te oud was voor de lopende band, werd hij voorbestemd voor werk in de magazijnen waar motoronderdelen en portieren lagen opgeslagen. In het begin was het wel wennen. Niet alleen voor hem, maar voor alle ex-kompels. De sfeer van het nieuwe werk was zo volkomen anders dan die in de mijn. De ruwe kameraadschap van de ondergronders had hier plaats gemaakt voor een samenwerking, die strikt tot het werk beperkt bleef. Maar ook dat werk was volkomen anders. Het stelde minder eisen aan eigen vindingrijkheid en eigen initiatief, maar was ook veel minder zwaar - geen wonder, dat het niet zo goed betaalde als dat van een houwer.

De eerste dagen vertelde Pierre 's avonds aan Mia wat hij die dag weer ontdekt of geleerd had, maar al gauw werd ook de nieuwe werkkring minder nieuw en gebeurde er niets meer, dat de moeite van het onthouden en vertellen waard was.

Helga had nog steeds niets van zich laten horen en Dries legde zich erbij neer haar niet meer terug te zien. Na die ene keer ging hij niet meer naar Maaseik. Het was duidelijk, dat praten geen zin meer had en een man bezat ten slotte ook nog zoiets als zijn trots. Mia praatte met niemand over haar vergeefs bezoek aan de Capriccio, maar verdedigde Helga fel als Pierre opmerkingen maakte over lellebellen die man en gezin in de steek lieten om ergens in 'n kroeg achter de tap te gaan staan. Als hij Dries was, zei hij, dan zou hij haar er gewoon niet meer *in* willen hebben. Ook niet als ze vol berouw terug zou komen. Het was alsof hij op die manier al zijn verbittering over Frans' verdwijnen kon luchten zonder de naam van de jongen te noemen.

Ze hadden 'n brief uit Amsterdam gekregen. Frans schreef, dat ze zich over hem geen zorgen moesten maken en dat hij wilde laten zien, dat hij op eigen benen kon staan, zonder dat daar hongerbaantjes bij Dompvloed of andere slavendrijvers voor nodig waren. Hij had vrienden gemaakt en die zorgden ervoor, dat hij kon eten en slapen.

‘Mooie vrienden zullen dat zijn!’ zei Pierre toen Mia hem de brief na lang aarzelen eindelijk had laten lezen. ‘Hij durft niet eens z'n adres te geven. Beken maar, dat ie in 'n griebus terecht is gekomen!’

‘Dat doet-ie natuurlijk alleen maar niet omdat hij bang is, dat we 'm laten ophalen!’ zei ze.

‘Dacht je dat ik 'm nog in huis zou willen hebben? Pfff!’ Hij maakte 'n minachtend geluid. ‘Die jongen komt *hier* niet meer binnen!’

‘Dat mag je niet zeggen, Pierre!’ zei ze geschrokken.

‘Waarom niet? Hij heeft het daarginds immers beter? Bij die mooie vrienden van 'm? 't Zal me 't zootje wel zijn!’

Omdat het geen zin had er verder over te praten, hield ze haar mond maar. Een verder gesprek zou alleen maar nieuwe verwijten opleveren en een andere, nog lang niet geheelde

wond openscheuren: de baby, die Toke moest krijgen. Dokter Tijsen was heel tevreden over de manier waarop de zwangerschap zich ontwikkelde en had een paar keer zijn best gedaan Pierre met de situatie te verzoenen. Maar dat was steeds op niets uitgelopen. Iedere keer wanneer hij Pierre vertelde, dat gedane zaken geen keer namen en dat hij er beter aan deed zich bij het gebeurde neer te leggen en het te aanvaarden, zei Pierre dat hij helemaal niets zou hoeven te aanvaarden als Toke maar naar goede raad had willen luisteren. Hoewel hij nog steeds niet wist wie de vader van het kind was, scheen die kwestie hem toch doorlopend bezig te houden en het was duidelijk, dat zijn vermoedens steeds meer naar Pie uitgingen. Tegenover Mia maakte hij toespelingen, die de indruk wekten, dat iemand hem iets over Pie en Toke verteld moest hebben. Alleen maar om zekerheid te krijgen, had ze een paar keer op het punt gestaan hem de waarheid te vertellen, maar iedere keer had ze zich weten te bedwingen. Diep in haar hart besefte ze wel, dat hij het vroeg of laat toch te weten zou komen en dat ze dat gevreesde ogenblik alleen maar probeerde uit te stellen.

Dries Mostard werkte nog op de mijn, maar lang zou dat ook niet meer duren. Als bovengronder kon hij wat langer aan de slag blijven dan de ondergronders, maar nu was ook voor hem de tijd gekomen naar ander werk uit te zien. Nu Helga er niet was, werd er niet meer over emigreren gepraat. Toen hij op een avond voor de gezelligheid even langs kwam, vertelde hij, dat hij bij een machinefabriek in Rotterdam had gesolliciteerd.

‘Da's 'n eind uit de buurt, Dries,’ zei Mia.

Hij knikte. ‘Dat moet ook. Ik... ik wil er opnieuw beginnen. Het zal niet meevallen zonder Helga...’

‘Misschien komt ze nog terug,’ zei Mia.

Hij schudde zijn hoofd en Pierre zei ook, dat het nu wel duidelijk was, dat Helga niets meer met hem en met Reineke te maken wilde hebben.

‘Ik weet nu pas hoe veel ik van haar hou,’ zei Dries. Zijn stem klonk zacht en hij hield zijn ogen strak op het glaasje keizerbitter gericht.

En toen had op een avond meneer De Wever voor de deur

gestaan. Zo maar - omdat hij toevallig toch in de buurt was en omdat hij wel eens wilde weten hoe het met Frans ging. Toke had hem open gedaan en omdat ze hem niet in het gangetje wilde laten wachten, had ze hem in de huiskamer gelaten, waar Pierre en Mia met de kinderen naar de televisie zaten te kijken. Het was zaterdagavond en ze keken juist naar Het Gulden Schot, maar meneer De Wever liet zich daar niet door afleiden en keek de kring eens rond en zei, dat hij eigenlijk speciaal voor Frans was gekomen en dat hij die nu juist miste.

Mia had hem in de voorkamer gelaten en Pierre was toen ook daar gekomen en de schuifdeuren waren dicht gegaan en toen Toke de koffie had gebracht, zei Pierre: ‘Frans is 't huis uit.’

‘Zo,’ zei meneer De Wever. ‘Dan is 't dus toch waar wat ik heb gehoord... Ze hebben me verteld, dat hij in Amsterdam zit.’

Mia had geknikt en was zuchtend opgestaan en had hem eerst het telegram en toen de brief laten lezen. Meneer De Wever had die twee, drie keer overgelezen en ze toen voor zich op het lage tafeltje gelegd en hen aangekeken en gezegd: ‘Ik heb het zien aankomen.’

‘Hoe bedoelt u?’ vroeg Mia.

‘Hebben jullie je wel eens afgevraagd waarom hij is weggelopen?’

‘Hij vindt, dat hij 't ergens anders beter heeft dan thuis,’ zei Pierre. ‘Jaar in, jaar uit hebben zijn moeder en ik ons best gedaan 't 'm hier naar de zin te maken. 'n Beetje dankbaarheid hoef je niet te verwachten.’

‘Ik weet 't niet,’ zei Mia. ‘Hij kreeg toch alles wat hij nodig had...’

‘Dat geloof ik niet helemaal,’ zei meneer De Wever voorzichtig. ‘Aan één ding moet 't gemankeerd hebben, anders was hij niet weggegaan.’

‘Die snotneuzen willen 't avontuur,’ zei Pierre. ‘En ze trekken zich van niks of niemand iets aan. Kijk eens hoe ze erbij lopen!’

Meneer De Wever roerde in zijn koffie en zei niets. Vanuit de huiskamer klonk applaus. De kinderen lachten.

‘Met die jongen was op het laatst niks meer te beginnen. Dag in, dag uit hing-ie langs de straat. Werken ho maar. En dan die brutale bek! Als we onder volwassenen iets te bepraten hadden, kwam-ie er altijd tussen.’ Pierre schudde z'n hoofd en zuchtte. ‘Aan z'n moeder en mij heeft 't niet gelegen. Wij hebben genoeg ons best gedaan om iets van hem te maken...’

‘Waar lag het dan aan?’ vroeg meneer De Wever.

Mia zei niets en keek afwachtend naar Pierre. In de huiskamer was Het Gulden Schot afgelopen en werd gekibbeld over het programma, dat nu bekeken zou worden. In het huis naast het hunne viel de voordeur in het slot. Dries Mostard ging naar het café bij de kerk om z'n zaterdagse pilsje te halen.

‘Waar het aan lag?’ vroeg Pierre verbaasd. ‘Aan 't onverstand van die jongen! Die niet besefte wat er allemaal voor hem gedaan is. Als dank had-ie minstens kunnen doen wat wij wilden! Maar kom daar eens om. Als je verdomme ziet wat ze die kinderen op de televisie voorzetten, snap je ook waarom de ouders niks meer te vertellen hebben!’

Meneer De Wever dronk van zijn koffie en scheen al zijn aandacht bij zijn kopje te hebben. Opeens keek hij op. ‘Vasterman,’ zei hij, ‘heb jij wel eens geprobeerd die jongen te begrijpen?’

‘Te begrijpen?’ Pierre was even uit 't veld geslagen. ‘Wat te begrijpen? Al die flauwekul over...’

‘Als je hem ook maar een heel klein beetje had begrepen, zou je geweten hebben, dat het voor hem geen flauwekul was,’ zei meneer De Wever. ‘Het was dat gebrek aan begrip, dat...’

‘Godallemachtig!’ riep Pierre verontwaardigd. ‘Alsof we geen geduld genoeg met 'm hadden! U had dat hier moeten meemaken! Maandenlang heeft-ie de lijn getrokken! Van alles heb ik met 'm geprobeerd!’

‘Behalve één ding,’ zei meneer De Wever rustig. ‘Begrip hebben jullie nooit voor 'm opgebracht. Jij niet omdat je hem doorlopend als een snotneus beschouwde, die maar precies te doen had wat jij hem vertelde. En je vrouw niet omdat ze het te druk had met het huishouden en de andere kinderen om eens naar hem te luisteren en wat met hem te praten.’

‘Ik geloof, dat hij u behoorlijk wat heeft wijs gemaakt op

die avonden dat-ie zo nodig bij u op bezoek moest!' Pierre schoof woedend zijn kopje van zich af. 'Jarenlang sloof je je uit voor zo'n jongen en wat krijg je? Stank voor dank! En bij 'n ander wordt er dan mooi weer gespeeld en worden de ouders zwart gemaakt! 't Is goddomme mooi!'

Meneer De Wever schudde zijn hoofd en stond op. 'Ik geloof niet, dat het zin heeft verder te praten,' zei hij. 'Ik had gehoopt, dat jullie nu 'n ietsje begrip voor 'm hadden kunnen opbrengen... Dan hadden we iets kunnen doen. Misschien hadden we 'n manier kunnen vinden om Frans weer hier te krijgen... Ik ken in Amsterdam mensen, die ons hadden kunnen helpen. Maar dat heeft nu geen zin. Als we hem naar huis haalden, zou hij toch weer snel verdwenen zijn...' Hij nam afscheid. 'Van mensen, die alleen maar medelijden met zich zelf hebben, valt moeilijk begrip voor anderen te verwachten...'

Pierre mompelde iets en bleef met 'n somber gezicht in z'n stoel zitten. Mia bracht meneer De Wever naar de deur en toen die achter hem in 't slot viel, bleef ze even staan en vroeg zich af wie 'n tijd geleden net zo iets tegen Pierre had gezegd en waarom.

Dertien

Kwam het door het bezoek van meneer De Wever, dat Mia plotseling besefte, dat zij Helga niet in de steek mocht laten en dat zij opnieuw naar Maaseik moest gaan? Of deed het verdriet van Dries Mostard haar steeds duidelijker inzien, dat zij alles moest doen wat in haar vermogen lag om twee mensen, die ondanks alles van elkaar hielden en duidelijk niet buiten elkaar konden, weer samen te brengen? Dat Dries nog oprecht van Helga hield, was iets, dat ieder, die niet stekeblind was, kon zien. En Helga hield ook van hem. Diep in haar hart was Mia daarvan overtuigd. Waarom had Helga zich anders zo verzet tegen zijn belangstelling voor andere vrouwen? Zij wilde in zijn leven de enige zijn; juist zoals hij dat in haar leven ook was. Haar jaloezie had hem ten slotte in de armen van een ander gedreven, maar die jaloezie kwam niet voort uit hebzucht, maar uit liefde; ook al was dat dan voor een deel eigenliefde.

Ook nu nam Mia alleen Reineke in vertrouwen. Toke, die te ver in verwachting was om dagelijks in de kapsalon te werken, lag nog in bed toen ze het huis uitging. Dokter Tijsen had Toke gezegd veel rust te nemen en Mia wist, dat zij onmogelijk alleen het huishouden een hele dag draaiende kon houden. Reineke zou daarom direct na schooltijd een handje komen helpen. Zij wist, dat Mia opnieuw naar Maaseik ging. Toke en de anderen kregen te horen, dat ze de hele dag in de stad bleef om te winkelen.

De bus reed haar weer over dezelfde wegen als de vorige keer, maar nu was de zomer afgelopen en dwarrelden gele bladeren in de najaarswind. De hemel was grauw - al die zonovergoten dagen, zondagen, zondagmiddagen, lagen opeens zo ver terug in de herinnering. In Maaseik stapte zij uit en begon aan de lange wandeling naar de Capriccio.

In het café scheen niets veranderd. Hetzelfde lege vertrek, dezelfde dikke man, die vroeg wat zij wilde drinken, dezelfde

stilte toen hij naar boven ging om Helga te halen. Hetzelfde verschuiven van een stoel in een kamer boven haar hoofd. Zij stond weer naast hetzelfde tafeltje en wachtte en het was alsof zij hier nooit was weggegaan, alsof zij nog steeds wachtte op dat eerste weerzien met Helga.

Weer voetstappen in de gang. Helga verscheen in de deuropening.

‘Mia!’ Weer die zelfde uitroep en direct daarna de misleidende zekerheid: hier ben ik al eens eerder geweest.

‘Dag Helga...’ Onwillekeurig liep zij naar de bar, ging op een van de krukken zitten. ‘Ik wilde nog eens met je praten...’

Helga knikte. Dit keer ging zij niet achter de bar staan en tapte zij geen pils. Dit keer liep zij naar een tafeltje bij het raam. ‘Zullen we hier gaan zitten? Hier kunnen we beter praten...’

‘Het gaat over Dries.’ Mia legde haar armen op het tafeltje en boog zich naar Helga. ‘Hij is bezig met 'n baan in Rotterdam. Bij een machinefabriek. Daar wil hij helemaal opnieuw beginnen, zegt-ie. Maar hij houdt nog steeds van jou. Kun je niet terug komen? Alles wordt dan anders. Je kunt toch niet altijd hier blijven?’

Helga antwoordde niet. Zij staarde naar buiten, naar de verlaten weg. Boven in het huis speelde de radio weer.

‘Je zou het toch gewoon een tijdje kunnen proberen? Als het niks wordt, kunnen jullie altijd nog uit elkaar gaan. Ik bedoel... je kunt je man, je gezin toch niet zo maar opgeven?’

‘M'n man... m'n gezin...’ herhaalde Helga.

‘Reineke heeft je nodig... Ze is nog veel te jong om... om al op eigen benen te staan. 'n Man kan zo'n kind niet in z'n eentje opvoeden.’

‘Ik weet niet of ik het kan.’

‘Je hebt het al die jaren gedaan en...’

‘Ik heb nagedacht over wat je tegen me zei, toen je de vorige keer hier was,’ zei Helga opeens. ‘Over alles wat er gebeurd is. Is Frans al terug?’

‘Nog niet. We hebben 'n brief van 'm gekregen.’ Ze dacht er even over haar van het bezoek van meneer De Wever te vertellen, zag er toen van af. ‘Hij... hij maakt 't goed, schrijft hij.’

‘Weet je al waar hij zit?’

Zij schudde haar hoofd.

‘En die jongen van Olivier, is die al voor geweest?’

‘Nee. 't Heeft wel in de krant gestaan.’ Ze zuchtte.

‘Weet Pierre het al? Dat 't kind van hem is?’

Weer schudde ze haar hoofd. ‘Ik durf het hem niet te vertellen... Soms heb ik het gevoel, dat hij... dat hij 't al weet of dat hij 't voelt. Hij zegt van die vreemde dingen.’

Helga knikte. Toen haalde ze haar schouders op. ‘Misschien was 't wel verkeerd van me Dries zo kort te houden...’ Ze lachte even. ‘Je moet de kerels zien, die hier komen... Gewone mensen uit de buurt, die 'n pilsje komen halen. Ze praten allemaal over vrouwen, maar 't blijft bij praten en ze gaan gewoon terug naar huis. Ik bedoel - misschien was 't m'n eigen schuld, dat-ie naar die meid is gegaan. Ik... ik had 'm moeten laten praten... over die meisjes, die hij op 't kantoor van de mijn of in de stad zag. Dat was toch niks om kwaad over te worden?’ Ze keek Mia aan, maakte een verontschuldigend gebaar. ‘Ik ben gek geweest daar jaloers over te worden... daar ruzie over te maken... Ik... ik... daar heb ik 'm het huis mee uitgejaagd. Geloof je niet?’

Mia knikte. ‘Je was jaloers.’

‘Jaloers op niks...’ Helga schudde haar hoofd. ‘Hoe stom kan 'n mens zijn? Ik had 'm moeten laten praten, dan was er niks gebeurd. Dat weet ik nu.’ Weer 'n zucht. ‘Maar nou is 't te laat.’

‘Dat is niet waar,’ zei Mia snel. ‘Dries wil...’

‘Ik had niet weg moeten lopen. Dat was ook stom...’ Ze beet op haar lippen. ‘Iedereen heeft wel wat... Jullie zitten allemaal met rotdingen... Pierre en jij met Toke en Frans... Olivier met die jongen van 'm... We zouden elkaar wat moeten helpen.’

Mia zweeg, wachtte af.

‘Toen je vorige keer wegging, ben ik erover gaan denken,’ zei Helga en het klonk wat schuw, alsof ze bang was, dat ze niet serieus zou worden genomen, dat ze zou worden uitgelachen. ‘Ik wist toen al, dat ik hier niet altijd kan blijven. Ik heb erover gepraat met de uitbater...’ Ze glimlachte toen ze

zich op die Belgische uitdrukking betrapte. ‘Hij snapt 't wel..’

Mia vermoedde wat er zou komen, durfde er niet zeker van te zijn. Ze wilde iets zeggen - dat ze blij was, dat ze alles wat er gebeurd was, zouden vergeten - maar waagde het niet.

‘Ik... ik had vorige week al naar huis willen gaan,’ zei Helga. Ze glimlachte verlegen. ‘Maar ik durfde niet. Ik was bang. Vind je dat niet gek? Ik was bang, dat... dat Dries me niet binnen zou laten.’ Ze keek Mia bezorgd aan. ‘Weet hij, dat je hier bent?’

‘Nee. Alleen Reineke weet 't. Ik moest 't haar wel zeggen. Ze helpt Toke met 't huishouden. Wanneer Dries thuiskomt, zorgt ze ervoor, dat z'n eten klaar is. Hij hoeft niks te merken.’

‘Denk je, dat hij me weer zal willen hebben?’

‘Hij zal z'n geluk niet op kunnen als hij je ziet.’ Mia leunde achterover en keek haar afwachtend aan.

‘Geloof je dat echt?’ Helga scheen zich nog niet zeker te voelen. ‘Als dat zo is... Wat denk je? Zal ik met je meegaan? M'n meeste spullen zijn al ingepakt...’

‘Zou je dat willen doen?’ Mia legde haar hand op Helga's arm. ‘Dries zal zo blij zijn en Reineke... Je weet niet hoe gelukkig je ze maakt. Ze... ze hebben zo naar je verlangd.’

Helga lachte aarzelend. ‘Denk je?’

‘Weet je dat dan zelf niet?’

‘Och...’ 'n Schouderophalen. ‘Wat je voelt hoeft nog niet altijd waar te zijn...’

‘Ga nou maar je spullen halen.’ Ze keek op de klok boven de deur. ‘Als we opschieten, kunnen we thuis zijn voor Dries van z'n werk komt.’

‘Ja.’ Helga stond op, bleef even naast het tafeltje staan en boog zich toen schuw naar Mia en drukte haar een kus op haar wang. ‘Dank je... Als jij er niet geweest was...’

‘Gauw nou maar!’ Mia werd ongeduldig. ‘Hoe eerder we terug zijn hoe beter.’

Helga verdween. Boven werd langdurig gepraat en twintig minuten later kwam ze met haar koffer de gelagkamer binnen.

‘Vlugger ging niet. Ik moest eerst alles uitleggen.’

‘Vonden ze het erg?’ Mia stond op. ‘Dat je wegging?’

‘Ze snapten 't wel.’ Ze gingen naar buiten. ‘Hij had al 'n

ander achter de hand... Hij verwachtte 't wel, denk ik.'

De bus naar huis. Uitstappen in Heerlen en toen de bus naar de Berenkuil. Weerzien met Reineke en met Dries. Tranen, blijdschap, beloften, goede voornemens en van voor af aan beginnen. Vergeven en vergeten en samen verder gaan. 'n Les voor allebei en kussen, kussen en eindelijk: rust, vrede, geluk. Toen Pierre die avond thuis kwam, vertelde Mia was er was gebeurd.

Hij stond naast haar in de keuken en keek hoe ze beslag voor pannekoeken maakte.

'Dus je bent er op je eentje heen gegaan en hebt haar naar huis gehaald?' vroeg hij.

Zij knikte. 'Ze wilde vorige week al naar huis komen.'

'Maar jij hebt gemaakt, dat ze kwam.' Stilte. Toen voelde ze opeens zijn hand op haar schouder. 'Daar neem ik m'n petje voor af.' Hij ging naar de huiskamer en even later hoorde ze hem daar tegen de kanaries praten. Mia glimlachte. Het was lang geleden sinds hij de vogeltjes voor het laatst wat aandacht had gegeven. Misschien besefte hij door Helga's terugkeer, dat Frans ook eens voor de deur zou staan. Ze wist hoe hij diep in zijn hart naar de jongen verlangde - ook al liet hij geen kans voorbij gaan om duidelijk te maken, dat hij hem helemaal had afgeschreven.

Toke kwam beneden om met de pannekoeken te helpen. Ze wilde weten hoe het die dag allemaal gegaan was, maar luisterde maar met een half oor naar wat Mia vertelde. Opeens keek ze haar moeder aan en zei: 'Morgen komt Pie voor.'

Mia nam een van de twee pannen van het vuur en schoof de pannekoek op een schaal. 'Wie zegt dat?'

'Sie. Toen ik vandaag in de winkel was, begon ze erover.' Toke zweeg even, pakte de andere pan van het vuur, gooide de pannekoek om, zette hem weer op het gas. 'Ze... weet 't ook. Van Pie en mij, bedoel ik...'

'Hoe kan dat nou?!' Mia keek haar geschrokken aan.

'Ze wist 't al 'n tijdje, geloof ik. Pie heeft 't haar verteld.'

'Hoe wist Pie dat jij 'n baby krijgt?'

Toke sloeg haar ogen neer. 'Ik heb 't 'm verteld. Al 'n tijdje geleden. Vlak voor-ie de gevangenis in ging.' Ze haalde onhan-

dig haar schouders op. ‘Ik... ik wilde kijken wat ie zou doen.’

‘En wat deed-ie?’

Weer 'n schouderophalen. ‘Hij schrok.’

‘Verder niks?’

Zij schudde haar hoofd.

‘Vroeg-ie niet eens of... of je met hem wilde trouwen?’ Mia hoorde zelf hoe schutterig die woorden over haar lippen kwamen.

Toke wierp haar een snelle blik toe. ‘Dacht u werkelijk, dat ik met hem zou willen trouwen?’

‘Waarom niet?’

Even was ze druk met haar pan in de weer. Toen: ‘Ik... ik houd toch niet van hem?’

Mia opende haar mond, wilde vragen waarom ze dan wel met hem was meegegaan *(waar was het eigenlijk gebeurd? ouders wisten tegenwoordig niets meer van hun kinderen)* maar bedwong zich. Er waren al verwijten genoeg geweest.

‘Sie vond het verschrikkelijk.’

‘Dat zal wel, ja.’

‘Ze wilde met pappa en u komen praten.’

‘Nee toch?!’ Geschrokken staarde ze Toke aan. ‘Waar moeten we over praten?’

‘Ze zal zeggen dat ze 't afschuwelijk vindt.’

‘Als ze dat maar uit 'r hoofd laat!’ Mia roerde zenuwachtig in het beslag. ‘Ik wil niet, dat je vader hoort, dat Pie...’ Ze beet op haar lippen. ‘Zeker niet nou ie in de gevangenis zit! Die klap zou ie nooit te boven komen.’

‘U kunt 't toch niet eeuwig geheim houden.’

Mia sloot haastig de keukendeur. ‘Dat kan me niet schelen. Ik wil niet, dat je vader 't te weten komt.’

‘Als u 't mij vraagt, verdenkt hij Pie al lang.’ Toke schoof een nieuwe pannekoek op de stapel.

‘Wat bedoel je?’ Opeens lag er een scherpe klank in haar stem. Ze herinnerde zich haar eigen argwaan. ‘Hoe zou hij dat nou kunnen weten?’

‘Weet ik niet. Maar het zou kunnen, dat Pie er tegen de een of ander over gekletst heeft... Gewoon, om stoer te doen.’

Mia leunde tegen het aanrecht en staarde haar dochter aan.

‘Waarom heb je me nooit gezegd, dat je er met Pie over hebt gepraat? Ik... ik dacht, dat hij van niks wist.’

'n Onwillig schokschouderen. ‘'k Had al spijt genoeg, dat ik verteld heb, dat 't van Pie is... Ik had ook niks tegen Pie moeten zeggen... Hij zou 't vanzelf wel gemerkt hebben. Nou heeft-ie 't z'n moeder verteld en die is er meteen mee naar pastoor Waterman gegaan.’

‘Waarom? Heeft ze je dat gezegd?’ Mia keek ongerust haar dochter aan. Veel te veel mensen waren er al van op de hoogte. Het was onbegonnen werk Pie's vaderschap nu nog geheim te houden.

‘Ze moest er met iemand over praten, zei ze. En met Giel kon dat niet, vanwege z'n hart. De pastoor zal eerstdaags wel langs komen. Dokter Tijsen weet er trouwens ook van... Eerst wilde ik het hem niet zeggen, maar later heb ik 't verteld.’

‘Waarom zou de pastoor erover komen praten?’ Mia probeerde haar eigen ongerustheid weg te redeneren. ‘Dat zou toch nergens goed voor zijn?’

Toke schudde haar hoofd. De stapel pannekoeken groeide. ‘Nou Pie in de gevangenis zit, zal-ie wel komen vragen of we 't niemand willen vertellen. Vanwege z'n ouders - of zo iets.’

Mia dacht na. Pastoor Waterman mocht onder geen voorwaarde komen. Het was het beste morgen meteen zelf naar de pastorie te gaan om alles uit te praten. En ze zou dan tegelijk naar de dokter gaan. Die mocht eens denken, dat Pierre al van alles op de hoogte was! Ze wilde daar juist iets over zeggen toen Greet de keuken binnenkwam om het tafelkleed en de borden te halen. Terwijl de laatste pannekoeken van het vuur kwamen, werd in de huiskamer de tafel gedekt.

‘Zorg er nou maar voor, dat je vader niks te weten komt,’ zei ze haastig voor ze met de schaal vol pannekoeken naar binnen ging. Toke haalde haar schouders op en antwoordde niet.

Die avond, een paar uren na het eten - Bonnie en Nico lagen al in bed en de groten zaten voor de televisie - werd er gebeld. Mia deed open en zag dokter Tijsen voor zich staan.

‘Dag Mia,’ zei de dokter. ‘Kan ik even binnenkomen?’

‘Natuurlijk, dokter.’ Ze deed een stap opzij, sloot de deur achter hem.

‘Pierre thuis?’

‘Jawel, dokter.’ Ze keek hem vragend aan, herinnerde zich het gesprek met Toke. Wat kwam hij doen?

‘Ik zou graag even met jullie willen praten, Mia.’ De dokter liep de gang door naar de huiskamer. Zij volgde hem.

‘Dat... dat kan, dokter.’

‘Veel tijd zal het niet kosten, maar het is wel van belang, dat we even de koppen bij elkaar steken.’

Ze probeerde vóór hem bij de huiskamerdeur te zijn, hem te zeggen, dat Pierre nog niets van Pie Olivier wist en er ook niets van mocht weten, maar het was te laat. Dokter Tijsen had de deur al geopend en stapte de kamer binnen.

‘Goejenavond, Pierre. Hoe gaat 't? Hoe bevalt 't nieuwe werk?’ Hij gaf hem 'n hand, streek Ria over haar haren.

‘De dokter wilde even praten,’ zei Mia.

‘Tja, Pierre,’ zei dokter Tijsen. ‘Er is iets waar we het samen over moeten hebben. Ik zal je niet lang ophouden... Kunnen we ergens gaan zitten?’

‘Komt u maar in de voorkamer.’ Mia deed de schuifdeuren open, sloot ze achter hen. Een bijna panische angst begon in haar op te komen. Het was alsof zij machteloos moest toezien hoe zich onder haar ogen een catastrofe begon te voltrekken.

‘Graag.’ De dokter wachtte tot zij zelf was gaan zitten, nam toen ook een stoel. Pierre haalde zijn pijp te voorschijn en begon die te stoppen.

‘Vertelt u 't 'ns, dokter...’

‘Tja...’ Dokter Tijsen keek wat ongemakkelijk om zich heen, scheen niet erg goed te weten waar te beginnen. In plaats van direct ter zake te komen, stak hij eerst een sigaar op, staarde peinzend naar de rook, die opkringelde en vroeg toen zonder enige inleiding: ‘Hebben jullie contact met Olivier?’

‘Ik weet, dat die jongen nou vastzit,’ zei Pierre.

‘Mmmmm.’ Dokter Tijsen knikte. ‘Dat bedoelde ik niet precies - of misschien ook wel. 't Ligt er maar aan hoe je 't bekijkt.’ Hij keek Mia aan. ‘En jij, Mia? Spreek jij ze wel eens?’

‘Ik... ik kom er alleen maar als ik iets kopen moet,’ zei ze verward. Ze voelde, dat het bloed naar haar wangen steeg en beet zenuwachtig op haar lippen.

‘Zo... tja...’ zei de dokter. Hij zweeg even, trok aan z'n sigaar. ‘Ik bedoel - jullie praten nooit eens met elkaar? Over wat intiemere aangelegenheden bij voorbeeld?’

Pierre haalde onverschillig zijn schouders op alsof dit iets was, dat hem absoluut niet aanging en keek naar Mia. Die schudde haar hoofd en staarde strak naar het crucifix boven de schoorsteenmantel.

‘Tja,’ zei dokter Tijsen weer. ‘Dan wordt het wat moeilijker voor mij...’ Hij keek Mia onderzoekend aan. ‘Je weet dus helemaal niet wat er aan de hand is?’

‘Met... met Pie?’ vroeg ze.

‘Dat hij is opgepakt?’ Hij schudde zijn hoofd. ‘Dat bedoel ik niet. Er is nog iets ander... Weet je daar niets van?’

Wanhopig vroeg zij zich af wat ze het beste kon doen. Zeggen dat zij er alles van af wist? Dan zou Pierre begrijpen, dat zij het al die tijd voor hem verborgen had gehouden. Misschien was het beter net te doen alsof zij niet begreep wat hij bedoelde. Als Toke de dokter had gezegd, dat zij haar over Pie had verteld, zou hij nu misschien wel begrijpen, dat zij een reden had om te liegen. Misschien snapte hij dan, dat zij er nog niet met Pierre over had gepraat.

‘Nee, dokter,’ zei ze hees.

‘Daar kijk ik van op... Dat soort dingen gaat anders altijd als een lopend vuurtje rond.’ Hij bekeek z'n sigaar van alle kanten en zei toen: ‘Laat ik dan meteen maar met de deur in huis vallen. De winkel van Olivier staat er bijzonder slecht voor... Nu binnenkort de grote supermart wordt geopend, krijgt Giel Olivier er 'n heel zware concurrent bij... En daar wilde ik met jullie over praten.’

Mia slaakte een zucht van verlichting en sloot even haar ogen. De dokter was voor iets heel anders gekomen. Ze had zich nog nooit zo opgelucht gevoeld.

‘Giel heeft al 'n paar keer 'n aanbieding van De Ster gehad om z'n zaak te verkopen, maar daar is hij niet op ingegaan. Hij denkt, dat Sie en hij het misschien toch kunnen redden. Ze hebben niet zo veel nodig om rond te komen...’ Hij tikte de as van zijn sigaar. ‘Het hangt er natuurlijk allemaal van af hoe de mensen reageren...’

‘De mensen?’ vroeg Pierre.

Dokter Tijsen knikte. ‘Ja. Op de nieuwe supermart. Als iedereen voortaan daar zijn boodschappen gaat doen is het afgelopen met Giel en Sie... Ik begrijp best, dat zo'n winkel met zelfbediening gemakkelijk is en dat je er veel meer kunt krijgen dan in 'n buurtwinkeltje, maar ik vind, dat we Giel niet helemaal in de steek mogen laten. Als we allemaal voor onze gewone, dagelijkse boodschapjes naar Giel blijven gaan, kan z'n winkel open blijven...’ De dokter keek hen beurtelings aan. ‘Leven en laten leven, nietwaar?’

‘Waarom zou ie z'n zaak niet verkopen?’ vroeg Pierre. ‘Als ie er 'n flinke schep geld voor kan krijgen, zie ik niet in waarom hij er...’

‘Geld maakt niet gelukkig,’ zei Mia.

‘Alsof-ie nu zo happy is!’ Pierre trok aan z'n pijp.

‘Probeer je eens in zijn plaats te denken,’ zei de dokter. ‘Stel je voor, dat je grootvader met die winkel is begonnen en dat je vader er in heeft gestaan en dat jij er bent geboren... En dat er dan opeens iemand komt, die je vertelt, dat je er maar beter mee op kunt houden. Zou je daar op ingaan - ook al werd je 'n behoorlijk bedrag geboden?’

Pierre haalde zijn schouders op. ‘Geld is geld. Ik zou er weer wat anders mee op touw zetten.’

‘Je denkt alleen maar vanuit je zelf,’ zei dokter Tijsen. ‘Probeer het van Giel uit te bekijken - wat zou je doen als je hem was?’

Pierre antwoordde niet en het was duidelijk, dat hij zich niet in een ander kon verplaatsen.

‘Dus u wilt, dat we gewoon bij Giel blijven kopen?’ vroeg Mia. ‘Maar als die supermart nou eens stukken goedkoper is?’

‘Ik geloof niet, dat het zo'n groot verschil maakt.’ De dokter schudde zijn hoofd. ‘Giel mag dan niet met aanbiedingen komen, hij levert goede waar en heeft veel voor z'n klanten over.’ Hij glimlachte. ‘Het lijkt wel of ik klanten voor hem kom werven. Eigenlijk is dat ook zo. Ik ga zo'n beetje de buurt af om er met de mensen over te praten...’

‘Denkt u dat het helpt?’ vroeg ze.

‘Dat weet ik niet. Dat kan ik alleen maar ontdekken door

m'n best te doen. Ik vind dat Giel, die jarenlang voor iedereen heeft klaar gestaan, nu op de trouw van de buurt mag rekenen...' Hij haalde zijn schouders op. 'Ik begrijp best, dat jij en de anderen erg met die nieuwe zaak zijn ingenomen. Je kunt er vlees en fruit en groenten en kruidenierswaren en misschien nog wel veel meer in één winkel krijgen... Maar moeten we daar een ander dan zonder meer voor vergeten? Alleen uit gemakzucht?' Hij boog zich naar hen toe. 'Giel en Sie hebben de steun van iedereen hard nodig... Vergeet ze niet, wanneer straks die supermart open is. Als je iets moet hebben, dat je ook bij Olivier kunt krijgen, ga dan naar hem.'

'Natuurlijk.' Mia knikte nadrukkelijk. 'Ik wist niet, dat ze het zo moeilijk hadden. Ze zitten al met Pie, maar dat er ook andere dingen waren...'

Pierre klopte z'n pijp uit. 'U kunt er op rekenen, dokter. U moet maar denken: oude liefde roest niet!'

'Dat zou fijn zijn.' Dokter Tijsen stond op en nam afscheid. Mia bracht hem naar de voordeur en zei daar haastig: 'Wat hebt u me laten schrikken! Ik... ik dacht dat u over Pie kwam praten... vanwege de baby, begrijpt u? Pierre weet nog van niks.'

'Vind je dat wel verstandig?' vroeg de dokter. 'Hij kan het beter van jou of van Toke horen dan van 'n ander.'

'Ja, ja,' zei ze haastig. 'Bent u nog steeds tevreden over Toke?'

'Ik wel. Hoe gaat het hier met haar? Heeft Pierre er zich nu wat bij neergelegd?'

'Dat gaat wel. Maar de mensen beginnen het nou te zien, he? Ze zien, dat ze 'n baby krijgt. U weet hoe de mensen zijn. Marina Geerts mag van haar moeder niet meer bij Bonnie komen spelen. Vanwege Toke...' Ze staarde de dokter hulpeloos aan. 'Ik bedoel, Bonnie kan het toch niet helpen, dokter?'

'Niet alle mensen zijn even wijs, Mia.' Hij legde zijn hand even op haar arm. 'Laat je er maar niet door van streek brengen. Je slaat je er goed doorheen. Ik neem m'n petje voor je af.'

Ze glimlachte. 'Dat zei Pierre ook vanavond...'

'Aha! Dan ben ik dus niet het enige lid van de Mia Vasterman Fanclub!'

Toen ze de huiskamer binnen kwam, zat Pierre weer voor de televisie. Hij keek op.

‘Toevallig dat de dokter over Olivier kwam praten. Ik hoorde vandaag, dat die jongen morgen moet voorkomen.’

‘Toke hoorde 't van Sie.’

‘'t Zou me verbazen als-ie minder dan 'n half jaar krijgt,’ zei Pierre.

De volgende dag lazen ze in de krant dat de officier van Justitie tegen de 23-jarige Philip O. drie maanden voorwaardelijk had geëist. 's Avonds was Pie weer thuis.

Veertien

‘Bij de opening verwacht ik toch zeker 'n tweehonderd mensen.’ Lucas Berk keek zijn expositieruimte rond. ‘Wat hier nu hangt is werk van Marius Waldman, de Zwitserse impressionist... Je weet, dat er al lang naar gestreefd is al het werk van Waldman op een representatieve tentoonstelling bij elkaar te brengen. Ik geloof wel, dat we daar in geslaagd zijn. Er was veel belangstelling van de kant van de pers en we zijn ermee in een van de kunstrubrieken van de televisie geweest.’ Hij glimlachte. ‘Van Waldman naar jou is natuurlijk een stap, maar ik houd wel van tegenstellingen...’

Charles Cleophas keek naar de doeken, die aan de muren hingen. Galerie Berk was een van de belangrijkste kunsthandels van Amsterdam en hij had lang geaarzeld voor hij - nu 'n dik half jaar geleden - met z'n werk naar Lucas Berk was gegaan. Eigenlijk had Betje hem ertoe gebracht. Die was niet moe geworden te zeggen, dat hij nu echt wel aan een eigen tentoonstelling toe was en lang genoeg met een groep had geëxposeerd. Alles was nu geregeld. Volgende maand ging Galerie Berk schilderijen van Charles Cleophas tonen. Vandaag moest al de rompslomp, die aan een tentoonstelling voorafging - de tekst van de uitnodigingen en het aantal dat gedrukt moest worden, de vorm van de affiches en wat er bij de opening geschonken werd - in orde worden gemaakt.

‘Ik heb zelf al 'n lijstje gemaakt met namen van mensen, die zeker 'n uitnodiging moeten hebben.’ Charles haalde een stuk papier te voorschijn en gaf het aan Berk. ‘'t Zijn er 'n stuk of veertig, vijftig.’

‘Mooi zo.’ Lucas Berk wierp er 'n vluchtige blik op. ‘'n Paar staan al op onze lijst zie ik, maar dat zoekt de juffrouw op 't kantoor wel uit... Loop je even mee naar boven? Dan drinken we wat op de goede afloop.’

‘Is 't nog niet erg vroeg om al te drinken?’ Hij keek op z'n horloge. ‘'t Is nog geen half elf!’

‘Ik dacht, dat het voor jullie daar in het zuiden nooit vroeg genoeg kon zijn voor 'n glaasje!’ Lucas Berk ging hem voor op de trap, die naar de woonruimte boven de zaak voerde. ‘Maar als je wilt, vraag ik Anne wel of ze koffie zet.’

Het appartement leek een voortzetting van de expositieruimte. De woonkamer was een grote, diffuus verlichte ruimte. Er stonden lage, moderne meubelen en de wanden waren met een donkere houtsoort betimmerd. In een hoek stonden cactussen in alle vormen en formaten in het witte zand van een rotstuin. Weggewerkt in het plafond zaten verstelbare reflectoren en spotlights, die op de in nissen opgestelde beeldhouwwerken en de aan de wanden hangende schilderijen gericht konden worden. Ramen waren er niet en het getemperde kunstlicht en de afwezigheid van een klok gaven het vertrek een wonderlijke, tijdloze sfeer. Het was er koel en stil en Charles herinnerde zich de diepe indruk, die de kamer op hem maakte toen hij hier voor de eerste keer kwam.

‘Ga zitten, Charles.’ Lucas Berk wees op een lage, met bruin leer overtrokken bank. ‘Toch maar koffie dan?’

‘Graag.’

‘Ik zal Anne vragen wat te zetten.’

Terwijl Berk naar de keuken ging, liep Charles het vertrek rond en bekeek de schilderijen. Er hingen een Matisse, een Chagall, een Renoir - het was duidelijk, dat kunsthandelaar Lucas Berk zijn eigen beste klant was. Op een laag tafeltje in een hoek stond een hi-fi installatie, met daarnaast een gecompliceerd uitziende bandrecorder. Ingebouwd in tegenoverliggende muren zag Charles een paar luidsprekers.

De deur ging open en Berk en zijn vrouw kwamen binnen.

‘Anne, dit is Charles Cleophas. Hij gaat volgende maand bij ons exposeren. Charles, dit is mijn vrouw...’ Mevrouw Berk gaf hem een hand, knikte vriendelijk en begon bedrijvig koffie in te schenken. Ze zag er bijzonder verzorgd uit en droeg een pakje, dat van een van de beste couturiers moest komen. Met haar gedistingeerd, leeftijdloos uiterlijk paste zij uitstekend bij Lucas Berk van wie iedereen wist, dat hij de kunsthandel niet als een beroep maar als een liefhebberij voor heren van stand beschouwde.

‘Suiker en melk, mijnheer Cleophas?’

‘Alleen melk, mevrouw Berk.’

‘Zo, Charles,’ zei Lucas Berk, terwijl hij met zijn kopje in zijn hand tegenover hem ging zitten. ‘En vertel me nu eens, hoe bevalt het jou en je vrouw daar in het donkere zuiden?’

‘Uitstekend. We zouden niet meer terug willen.’

‘Zo, zo. En de mensen? Hebben jullie daar al 'n beetje contact mee? Met de echte Limburgers, zal ik maar zeggen?’

‘Dat gaat wel. We wonen dicht bij 'n kleine gemeenschap, zoals je die daar nog wel eens aan de rand van de steden vindt. De Berenkuil noemen ze 't. Vroeger is 't 'n heel eigen dorp geweest. Met de mensen daar kunnen we goed opschieten.’

‘Kijk eens aan!’ Het was duidelijk, dat het Berk absoluut niet interesseerde. ‘Jullie worden niet als vreemde eenden in de bijt beschouwd?’

‘Helemaal niet.’

‘En er zijn ook geen problemen vanwege 't geloof en zo? Je hoort wel 'ns dat ze er zo verschrikkelijk katholiek zijn.’

‘Daar hebben we niets van gemerkt.’

‘Nog 'n kopje koffie, mijnheer Cleophas?’ Mevrouw Berk veerde overeind en pakte zijn kopje.

‘Graag mevrouw.’

‘Tja...’ Lucas Berk knikte nadenkend. ‘Wil je wel geloven, dat ik er soms ook zin in krijg de stad uit te trekken en daar ergens bij jullie in de rimboe te gaan wonen?’

Charles kon het zich moeilijk voorstellen, maar trok beleefd zijn wenkbrauwen op en reageerde precies zoals er van hem verwacht werd: ‘Werkelijk? Maar u hebt hier toch alles wat een mens maar kan wensen? 'n Prachtig huis, 'n galerie die goed loopt...’

‘Geld is niet alles, Charles. 't Lijkt me heerlijk buiten te wonen... wat kippen te houden...’

‘Bij ons zijn weer mensen, die graag in Amsterdam zouden zitten.’

Lucas Berk haalde een gouden sigarettenkoker te voorschijn, pakte er een sigaret uit en knipte een gouden aansteker aan. ‘Illusies, Charles,’ zei hij met een weemoedig glimlachje. ‘Allemaal illusies... Er gaat niets boven de eenvoud van de natuur.

Lees er Thoreau maar eens op na. “Het is het huwelijk van de ziel met de natuur, dat het brein vruchtbaar maakt en geboorte geeft aan de verbeelding.” Daar komen wij in de stad niet aan toe.’ Hij schudde zijn hoofd.

‘Geen melk, is het niet, mijnheer Cleophas?’

‘Precies andersom, mevrouw. Wel melk, geen suiker.’

Mevrouw Berk zette het volle kopje voor hem neer. ‘Alstublieft.’ Ze keek haar man aan. ‘Heb ik wel eens werk van mijnheer Cleophas gezien?’

Frans werd wakker, sloeg de rafelige dekens van zich af, stapte uit bed en liep naar het raam. Op de klok boven de fietsenstalling aan de overkant was 't over elven. Hij draaide zich om. Martie sliep nog. Ze lag voorover, het hoofd in haar armen. Haar donkere haren vielen voor haar gezicht.

Hij begon zich aan te kleden, er voor zorgend geen geluid te maken. Boven zijn hoofd hoorde hij zacht gemompel van stemmen. Ook daar waren ze wakker. Een nieuwe dag was begonnen. Terwijl hij zijn overhemd dichtknoopte, liep hij weer naar het raam en keek naar buiten. Beneden hem lag Wittenburg. De huizen aan de andere kant waren nog bewoond. Daar waren nog winkels en werkplaatsen, woningen en opslagplaatsen. De huizen aan deze kant van de straat waren, in afwachting van de sloper, al ontruimd en boden 's nachts onderdak aan zwervers en jongens en meisjes die, net als hij, van huis waren weggelopen. De ruiten waren lang geleden uit de ramen verdwenen, het dak lekte en de meeste deuren waren gesloopt, maar 's nachts vonden jonge mensen elkaar hier, kookten samen een maaltijd en sliepen in elkaars armen. Drie, vier keer per week doorzocht de politie de bouwvallen, op zoek naar minderjarigen, buitenlanders zonder verblijfsvergunning en voortvluchtigen. Martie en hij hadden iedere keer nog kunnen ontkomen.

‘Ben je al op?’

Hij draaide zich om. Zij zat rechtop in bed. De bleke huid van haar armen en schouders stak bijna niet af tegen de vuilwitte lakens. Ze streek haar haren uit haar gezicht en keek hem glimlachend aan.

‘Waarom ben je niet blijven liggen? 't Is nog vroeg!’

‘Bijna kwart over elf!’ Hij liep naar het matras, hurkte naast haar. ‘Ik zou om twaalf uur bij Kees zijn. Dat hebben we gisteren afgesproken.’

‘Waarom?’ Ze geeuwde, wreef de slaap uit haar ogen.

Hij liet een vinger over haar schouder, haar borst glijden. ‘We moeten vandaag het nieuwe nummer van de krant stencillen. Er staat 'n stuk van me in over de mijnen.’

‘Over de mijnen?’ Ze sloeg haar armen om haar knieën en keek hem verbaasd aan. ‘Dat ze dicht gaan en zo?’

‘Dat kunnen ze in iedere krant lezen.’ Hij schudde zijn hoofd. ‘Over de manier waarop de mijnwerkers al die jaren zijn uitgebuit.’

‘Wat weet jij daarvan?’

‘M'n vader werkt toch op de mijn? En over de gevaren, die er zijn. Pas is er nog 'n vriend van 'm verongelukt. Daar gaat 't stuk ook over. En over rijke stinkerds, die de winst opstrijken en er niks voor hoeven te doen.’

Ze knikte begrijpend, maar erg veel kon het haar niet schelen, dat zag hij wel. Ze stond op, rekte zich uit en liep, naakt als zij was, op hem toe om hem 'n kus te geven. ‘Goed geslapen, professor?’

‘Ja.’ Hij sloeg 'n arm om haar heen, drukte haar tegen zich aan. ‘Is er nog wat van die koffie van gisteren?’

Ze maakte zich los, ontsnapte lachend aan een nieuwe omhelzing, hurkte bij het stapeltje kleren, dat naast het bed lag. Ze haalde er 'n busje onder uit, keek erin en knikte.

‘Nog net genoeg voor twee koppen.’ Ze schoot 'n spijkerbroek aan en wurmde zich in 'n truitje.

‘Ik moet even kijken of ik boven de spiritusbrander kan lenen.’

Hij keek haar na terwijl ze op blote voeten naar de deur liep. Ze wilde juist de kamer uitgaan toen hij zei: ‘Martie?’

Ze bleef staan, keek om. ‘Ja?’

‘Weet je dat ik van je hou? Heel veel?’

‘Rare jongen!’ Ze keek hem lachend aan. ‘Ik ben zo terug!’

Hij liep weer naar het raam en keek naar buiten. De klok van de fietsenstalling stond op half twaalf.

‘Ik ben blij, dat we nu alles hebben geregeld. Verder kan ik het dus allemaal aan u over laten?’ Bij de deur van de galerie bleef Charles staan.

‘Ja.’ Lucas Berk knikte. ‘Alleen dat contractje voor de zaalhuur moet je nog tekenen, maar dat krijg je wel over de post. Ik zal 't de juffrouw vandaag of morgen even laten uittikken. Jij hoeft er alleen maar voor te zorgen, dat je doeken hier op tijd zijn. De verzekering kunnen wij ook voor je regelen...’

‘Ik denk niet, dat ik ze laat verzekeren. Ik leen wel ergens 'n wagentje en rijd ze dan zelf hierheen. Dat scheelt me weer in de onkosten.’

Lucas Berk stak berustend een hand op. ‘Zoals je wilt. Maar het transport is dan voor eigen risico.’

‘Natuurlijk.’ Charles keek hem afwachtend aan. ‘Dan ga ik nu echt verdwijnen...’

‘Charles...’ Lucas Berk stak hem een zachte witte hand toe. ‘Het ga je goed. En dan tot volgende maand, zullen we maar zeggen.’

Toen Charles buiten stond, liep hij de Keizersgracht af tot hij aan een straathoek kwam. Wat kon hij nu het beste eerst doen? Hij wilde die nieuwe tentoonstelling in het Stedelijk gaan bekijken. Om vier uur zou hij Joost bij Eylders treffen. Voor die tijd wilde hij nog bij 'n paar boekwinkels langs en dan moest hij om 'n uur of zes maar ergens Chinees gaan eten voor hij de trein van zes voor half acht nam. Die film in het Leidsepleintheater kon hij maar beter afschrijven - of hij zou Joost moeten laten zitten. In dat geval haalde hij de middagvoorstelling. En dan had hij Betje nog beloofd in De Bijenkorf naar zilveren kousen te kijken, die ze bij de opening zou kunnen dragen. Hij dacht na. Die kousen konden ze natuurlijk ook volgende maand op de dag van de opening kopen. Daar was nu echt geen tijd voor. Hij had ook al beloofd naar Frans Vasterman uit te kijken. Alsof je die jongen zo maar uit de eerste de beste tram plukte! Soms had Betje echt geen idee van de dingen...

Hij besloot eerst naar het Stedelijk te gaan, dan was dat in ieder geval achter de rug. In de Leidsestraat wilde hij 'n tram nemen, toen hem opeens iets te binnen schoot. Op de hoek bij

de Algemene Bank stonden altijd van die jongens tijdschriftjes te verkopen. Als hij hun eens vroeg of ze Frans kenden? Het leek hem 'n uitstekend idee. Maar toen hij op de hoek van de Leidsestraat kwam en ze daar met hun kranten en blaadjes zag leuren, leek het hem verstandiger niets te vragen. Ze zouden Frans waarschijnlijk niet eens kennen en als het wel zo was, zouden ze hem toch niets zeggen. Die jongens vormden 'n soort clan, die niks van allerlei square voorbijgangers moest hebben. Omdat hij er nu voor de deur stond, stak hij even in café Reynders zijn hoofd om de deur. Geen Frans. Vanmiddag, wanneer hij naar Eylders (of naar de bioscoop) ging, moest hij er nog maar eens rondkijken. Betje had gemakkelijk praten. Je kon even goed een naald in een hooiberg zoeken.

'Ik dacht, dat jij om twaalf uur bij Kees moest zijn!' zei Martie. Ze zaten naast elkaar op de planken vloer met hun rug tegen de muur koffie te drinken.

'Kees wacht wel,' zei Frans. Hij legde zijn hoofd op haar schouder. 'Waarom gaan we niet 'n eind lopen?' Hij keek naar het bed. 'Of zullen we gewoon hier blijven?'

Martie duwde lachend zijn hoofd weg. 'En dan de hele dag onder de dekens liggen? Ik dacht dat je zo nodig aan de krant moest werken!'

'Dat kan ook vanmiddag gebeuren.' Hij stond op. 'Heb jij nog geld?'

'Nog twee of drie kwartjes. En jij?'

'Twee gulden. We zouden wat kunnen roken en dan naar het Vondelpark gaan. 't Is mooi weer...'

Daar was ze meteen voor in. Uit de zak van haar versleten spijkerbroek kwam een lucifersdoosje waar nog precies genoeg weed in zat om een sigaret van te draaien. Behoedzaam strooide ze het uit over een vloeitje, rolde de sigaret en draaide de uiteinden dicht.

'Vuur?'

'Hier.' Hij streek een lucifer aan en hield haar het vlammetje voor. Zij inhaleerde diep, gaf hem de sigaret. Hij deed een paar trekjes en zoog de rook diep in zijn longen. In de kamer hing de zoete lucht van de marihuana. Frans ging op bed liggen. Mar-

tie kwam naast hem zitten. Ze rookten zwijgend. Toen de stick op was, drukte zij hem uit en liet zich achterover op bed vallen.

‘Eigenlijk zou ik je best eens mee naar huis willen nemen,’ zei hij. ‘Gewoon om je m'n vader en m'n moeder te laten zien.’

‘Hoe zouden die me vinden, denk je?’

Hij haalde zijn schouders op. ‘M'n moeder en jij zouden samen best kunnen opschieten. M'n vader is veel moeilijker.’

‘Zou hij 'n hekel aan me hebben?’

‘'n Hekel?’ Hij dacht na. ‘Misschien. Hij is als de dood zelf te moeten denken. Hij praat liever anderen na. Als ze tegen 'm zouden zeggen: “dat is er een, die met iedere jongen in bed kruipt,” dan zou hij dat direct geloven. Begrijp je?’

Ze knikte. ‘Zo is m'n zuster ook. Altijd meteen 't slechtste van iemand denken, weet je wel?’

De marihuana gaf 'n gevoel van ontspanning. Een stroom van gedachten, beelden en ideeën spoelde door hem heen. Het viel niet mee nu op te staan en de bus naar het Vondelpark te nemen.

‘Zeg...’ Martie glimlachte slim. ‘Als we 't Vondelpark nou 'ns helemaal vergaten?’

‘En gewoon hier bleven?’

‘In bed?’

‘Tot vanavond?’

‘Mijn idee.’

Hij ging rechtop zitten en begon moeizaam zijn veters los te maken. Toen hij tegen haar aan kroop, lagen de spijkerbroek en het bloesje weer naast het bed op de grond, alsof ze er nooit waren weg geweest.

Eigenlijk was het onzin om, als je eindelijk eens een dag in Amsterdam was, 's middags in 'n bioscoop te gaan zitten. Het Leidsepleintheater kwam er daarom die middag niet aan te pas. Charles wandelde van het Stedelijk door de P.C. Hooftstraat (hoe lang was het geleden dat hij hier voor de etalages had gestaan? was er vroeger niet ergens 'n winkeltje waar je tweedehandsboeken kon krijgen? hij kon het nergens terugvinden) naar het Leidseplein. Hij zat bij Americain aan de leestafel en bladerde de kranten door, at 'n broodje, maakte ver-

geefs 'n rondgang door Reynders (als die jongen daar niet zat, kon hij het zoeken net zo goed opgeven) en kwam eindelijk om kwart over vieren Eylders binnen.

‘Aha! Daar hebben we 't provinciaaltje, dat 'n dagje naar Amsterdam komt!’ zei Joost, die al aan de bar zat.

‘Wat dacht je!’ Charles ging naast hem zitten, bestelde bier. ‘Vanmorgen bij het eerste hanegekraai de bedstee uit, me met groene zeep gewassen en meteen de stadse kleren aan!’

‘Je gaat bij Berk exposeren, he?’ Joost wist altijd alles van iedereen. Ze kenden elkaar nog uit de tijd toen ze samen op de academie zaten. Charles was al gauw uit Amsterdam weggegaan en steeds verder het land in getrokken, tot hij ten slotte in het zuiden terecht kwam. Joost was Amsterdammer gebleven. Hij had een atelier aan de Haarlemmerhouttuinen en schilderde daar portretten en stillevens. Zijn vrouw werkte als onderwijzeres en zorgde ervoor dat er brood op de plank kwam. Op kunst had ze het niet erg begrepen en daarom was Joost meer in cafés in de binnenstad te vinden dan in zijn atelier waar hij, zoals hij zelf zei, ‘toch nooit wat aanmoediging kreeg’.

‘Zeg, hoor 'ns,’ zei Charles na zijn derde glas. ‘Ik zit met 'n probleem.’

‘Voor de dag ermee! Voor de dag ermee!’

‘Weet je iets van provo's af? Charles zuchtte. ‘Ik weet, dat ze niet meer bestaan, maar ik bedoel het soort jongens, dat ze zo noemden. Weet je waar die te vinden zijn?’

‘Overal,’ zei Joost.

‘Ik zoek 'n jongen, die van huis is weggelopen. Hij is naar Amsterdam gegaan en ik maak me sterk, dat-ie zich bij 'n groep heeft aangesloten.’

‘Tja...’ Joost haalde zijn schouders op. ‘Nou vraag je iets. Waar zou je zo'n jochie kunnen vinden? Ze noemen ze niet voor niks ongrijpbare jeugd!’ Hij dacht na. ‘Ben je al naar die provo-boot geweest?’

‘Die bestaat toch niet meer? Net als de provokelder. Die is ook ter ziele.’

‘Hier op de hoek staan altijd 'n stel van die knapen krantjes te verkopen. Waarom vraag je 't hun niet?’

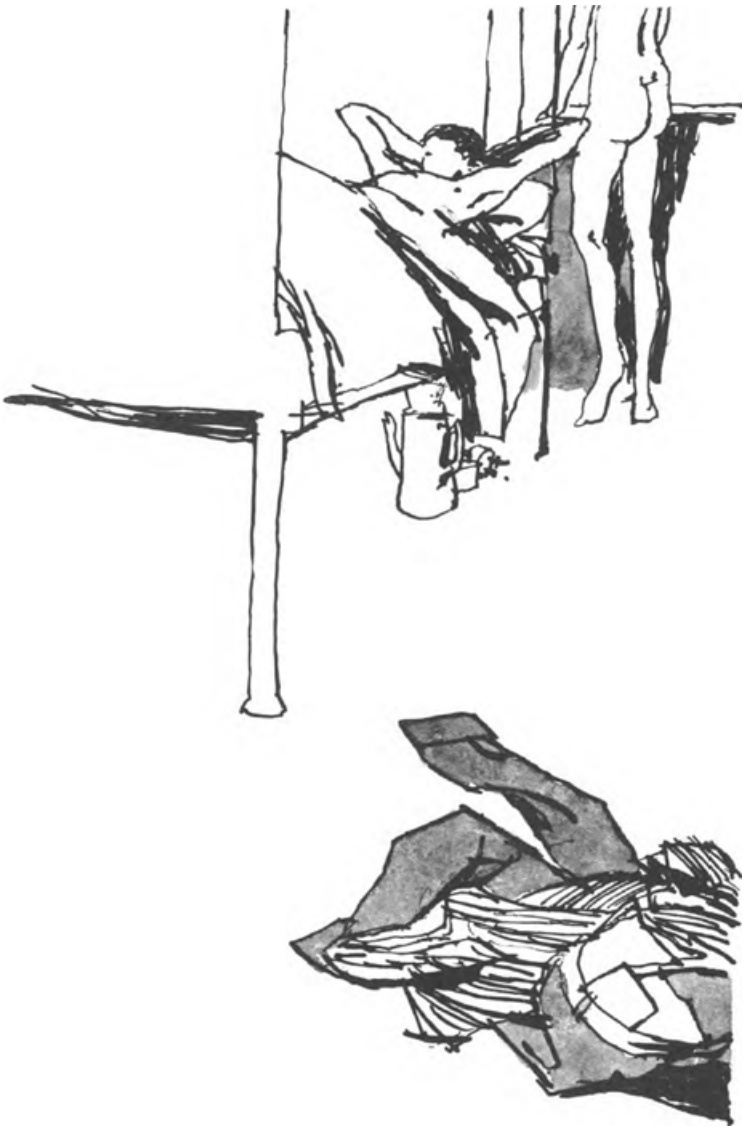

Noud van den Eerenbeemt, ***De berenkuil***

Charles knikte. ‘Daar heb ik al aan gedacht. Denk je, dat ze 't zouden zeggen als ze 't wisten?’

‘Waarom niet?’ Joost schoof z'n lege glas van zich af. ‘We drinken er nog eentje, he?’

‘'t Is al bij vieren!’ zei Martie verbaasd. Ze keerde zich van het raam af en kwam terug naar bed. ‘Weet je, dat ik dacht, dat 't half drie was?’ Ze aarzelde even of ze weer naast hem zou komen liggen, begon zich toen aan te kleden. ‘Ik rammel van de honger! Zou je toch niet even langs Kees lopen? Hij zit vast nog bij Herman en Jannie aan de krant te werken!’

‘Als jij met me meegaat!’ Frans ging rechtop in bed zitten. ‘Misschien kun je helpen vouwen. 't Stencillen zal wel klaar zijn.’ Hij streek zijn haren uit zijn gezicht en staarde haar aan. ‘Weet je, dat 't 'n geweldige dag is geweest? Ik wist helemaal niet dat zo iets kon - gewoon de hele dag lekker bij elkaar in bed liggen vrijen. Dat zou iedereen 'n dag in de week moeten doen!’

Ze lachte. ‘Dat doen ze toch ook? Waarom dacht je, dat je zondags zo weinig mensen op straat ziet?’

‘Omdat ze allemaal in de kerk zitten natuurlijk!’ Hij leunde opzij, porde haar plagend in haar zij. ‘Geloof je echt, dat ze dan allemaal in bed liggen?’

‘Als je wilt, dat ik met je mee ga, moet je nou opstaan. En ik ga niet zitten vouwen of achter de nietmachine voor ik wat te eten heb gehad.’

‘Of te roken.’ Hij sloeg de dekens van zich af.

‘Of te roken.’ Ze gaf hem zijn kleren aan. ‘Weet je, dat je 'n enig Limburgs accent hebt? Niet afleren hoor!’

Frans kleedde zich aan. Ze gingen de straat op en namen de bus en waren 'n half uur later bij Herman en Jannie, die op hun zolderkamer, samen met Kees, het nieuwe nummer van *Kartets* aan het vouwen waren.

‘Eindelijk!’ zei Kees toen ze binnenkwamen. ‘Waar zaten jullie? Frans zou om twaalf uur hier zijn!’

‘We komen net uit bed,’ zei Martie. ‘Sorry, hoor.’ Ze pakte 'n stapel pagina's en schoof ze naar Frans. ‘Hebben jullie wat te eten in huis? We barsten van de honger.’

‘'n Restje haring in tomatensaus,’ zei Jannie. ‘Van gisteren en wat brood.’ Ze wees naar de muurkast. ‘Pak 't maar.’

Frans las eerst zijn eigen artikel door en zag, dat het duidelijk leesbaar gestencild was - wat je niet van de hele inhoud van *Kartets* kon zeggen - en begon de pagina's te vouwen. Kees en Jannie vouwden ook en Herman bundelde de pagina's tot complete nummers. Martie sloeg er 'n nietje door.

‘Lekker stukkie, Frans,’ zei Jannie.

‘Z'n eigen vader werkt in de mijn,’ zei Martie.

Ze werkten even zwijgend door. Er werd zwarte koffie gedronken en toen ze weer verder gingen, zei Kees: ‘Als we opschieten kunnen we er straks al de straat mee opgaan, dan hebben we vanavond wat geld.’

‘'t Vorige nummer verkocht lekker,’ zei Martie. ‘Ik ga er weer mee op het plein staan... Als we zorgen, dat we om 'n uur of negen allemaal hier zijn, halen we stuff en roken wat.’

‘'t Was bijna half zes toen Charles het café verliet. Op het plein was het druk. Mensen kwamen van hun werk, haastten zich naar huis. Voor de Algemene Bank, op de hoek van de Leidsestraat, stonden twee langharige jongens met het Algemeen Handelsblad en 'n donker meisje in 'n versleten spijkerbroek, dat 'n tijdschriftje verkocht. Toen hij dichterbij kwam, zag hij, dat 't *Kartets* heette.

‘'t Nieuwe nummer, meneer?’ Ze hield hem het blad voor. Op het omslag stond een wat onbeholpen tekening van een Amerikaans soldaat, die 'n dode Vietnamees van sigaretten, kauwgom en whisky voorzag. ‘In het kader van het pacificatieplan’ stond eronder.

Hij keek haar aan. ‘Wat is 't voor 'n blad?’

‘'n Blad voor iedereen,’ ze glimlachte. ‘'n Piek per stuk.’

Hij grabbelde in zijn zak naar geld, gaf haar 'n gulden en nam het blad in ontvangst. Even schoot door zijn hoofd haar naar Frans Vasterman te vragen, maar zij stond haar blaadje al bij 'n paar matrozen aan de man te brengen. Hij liep naar een van de twee jongens, die het Algemeen Handelsblad verkochten.

‘Kennen jullie iemand, die Frans Vasterman heet?’

‘Nooit van gehoord... Avondblad!’ Hij scheen de vraag nauwelijks gehoord te hebben, had het te druk met zijn kranten. ‘Avondblad!’

Charles aarzelde. Zou hij het die ander vragen? Toen haalde hij zijn schouders op en liep verder. Hij ging bij de Moderne Boekhandel naar binnen, toen bij de Athenaeum Boekhandel en ten slotte - het was vijf voor zes en ze gingen al sluiten - liep hij nog snel door de buitenlandse afdeling van Allert de Lange.

Even voor half zeven zat hij in een van de Chinese eethuizen in de Binnen Bantammerstraat en bladerde, in afwachting van z'n Loempia Speciaal en de Foe Yoeng Hai, het nummer van *Kartets* door. Er stonden artikelen in over luchtvervuiling, rassenscheiding, oorlogsvoorbereiding, bruut politie-optreden en de woningnood en dat waren allemaal onderwerpen waar *Kartets* zich vierkant tegen keerde. Het maakte in zijn geheel 'n strijdbare indruk en Charles wilde het juist dicht slaan en in zijn zak steken, toen hij plotseling een kop zag, die zijn aandacht trok: *Mijnwerkers worden in de steek gelaten!* Hij las de eerste regels en liet toen zijn blik over de pagina glijden, hier en daar fragmenten kiezend, die zijn aandacht trokken. Ondanks de rancuneuze toon van het stukje, was het door iemand geschreven, die wist waar hij over praatte. Hij bladerde om en keek naar de ondertekening ‘F.V.’

Charles legde het blad neer. Hij wist, dat hij Frans had gevonden. F.V. moest Frans Vasterman zijn, daaraan was geen twijfel mogelijk. Haastig las hij het artikel nog eens door. De grieven, die er werden gespuid (‘Zo lang hij maar genoeg goedkope kolen naar boven bracht, was de mijnwerker de man, die door zijn bazen in de watten werd gelegd. Nu de produktie afneemt en te duur wordt, hebben ze hem niet meer nodig en laten ze hem in de kou staan!’) waren grieven, die hij al vaak genoeg van Frans te horen had gekregen (‘Wat heeft men aan de culturele vorming van de mijnwerker gedaan? Ze gaven hem meer dan genoeg centen om 'n televisietoestel te kopen. Daar bleef 't bij!’).

De Loempia Speciaal werd gebracht. Even later kwam de Foe Yoeng Hai. Charles at en vroeg zich af wat hij moest doen. Teruggaan naar het Leidseplein om dat Kartetsmeisje te vragen waar hij Frans Vasterman kon vinden? Hij was er opeens zeker van, dat zij hem kende. Het was nu kwart voor zeven. Dat kind zou er natuurlijk niet meer zijn - die was gaan eten. Bovendien zou hij zijn trein missen, maar dat was iets waarover hij zich niet kon opwinden. Hij sloeg het blad weer open en zocht het adres van de redactie. Een straat waar hij nog nooit van gehoord had. Als hij eens 'n taxi nam en erheen ging? 't Was natuurlijk de vraag of er iemand thuis zou zijn. Misschien was het beter gewoon terug naar huis te gaan en daar een brief te schrijven. Daarin zou hij dan duidelijk kunnen maken, dat hij een goede vriend van Frans was en dat die niet bang hoefde te zijn, dat hij zijn adres, tegen zijn wil, zou doorgeven. Ze zouden Frans natuurlijk die brief laten lezen en die zou dan zelf wel contact opnemen...

Acht minuten voor zeven. Nu moest hij opschieten, anders haalde hij de trein niet. Hij at zijn bord leeg, wenkte de kelner en rekende af. Toen hij buiten stond, was het bij zevenen. Haastig liep hij de straat uit en de Geldersekade af in de richting van het station. Het was al donker geworden. Onderweg dacht hij na over de brief, die hij *Kartets* zou schrijven. Misschien was het beter er eerst met Betje over te praten. Die kwam altijd op ideeën waar hij geen ogenblik aan gedacht had.

Voor het station stonden bloemenverkopers en dezelfde langharige jongens (als je goed keek, leken ze net zo op elkaar als al die kale kerels) met de avondbladen. Hij liep naar de oversteekplaats, wachtte met twintig, dertig anderen tot het licht op groen zou springen en zij het station konden binnengaan. Bussen, taxi's reden voorbij. Twee Amerikaanse verlofgangers - kleine, kaal geknipte kinderkopjes, nylonjackets met een rug vol lef (‘Flying Tigers’, ‘Hell on Wheels’), witte sokken - kwamen naar buiten.

Het licht sprong op groen. Mensen begonnen over te steken. Charles stapte van de stoep.

‘Kartets! Mijnwerkers worden in de steek gelaten! Het nieuwe nummer van Kartets!’

Hij bleef staan, draaide zich om, ging de stoep weer op.

‘Leest Kartets! Het nieuwe nummer!’

De stem kwam dichterbij. Charles hield zich met moeite staande in de mensenstroom. Aktentassen porden in zijn maag en rug, schampten langs zijn armen. Mensen haastten zich slaapwandelend voorbij, onweerstaanbaar aangetrokken door de helder verlichte stationshal.

‘Het nieuwe nummer van Kartets! Mijnwerkers worden in de steek gelaten!’

Plotseling zag hij hem en herkende hij de stem. Het was Frans. Hij droeg een witte spijkerbroek en een oude, haveloze trui. Zijn haren waren nog langer geworden en vielen voor zijn gezicht.

‘Leest Kartets! Het nieuwe nummer! Een gulden maar voor het enige blad, dat de waarheid brengt!’

Charles worstelde zich tegen de mensenstroom in, die hem wilde mee sleuren - de stationshal in. Hij wrong zich langs studenten, militairen, vakantiegangers en bleef toen hijgend voor Frans staan.

‘Kartets! Het nieuwe nummer. Leest...’ Hij keek op, veegde zijn haren uit zijn gezicht, staarde hem stomverbaasd aan. ‘Charles! Wat doe jij hier?!’

‘Ik moest in Amsterdam zijn... Ik wilde net naar de trein gaan toen ik je zag.’ Hij keek naar de stapel bladen, die Frans over zijn arm hield. ‘Heb je even tijd? Of moeten eerst al die nummers van de hand?’

‘Waarom?’ Het klonk argwanend.

‘We zouden 'n kop koffie kunnen drinken.’ Hij keek om zich heen en wees toen naar het Noord-Zuidhollands Koffiehuis aan de andere kant van het plein. ‘Daar?’

‘Ik kan wel even weg...’ Frans keek naar zijn bladen. ‘Maar ik moet proberen er 'n flink stel kwijt te raken...’

‘Dat snap ik.’ Charles stak zijn hand in zijn zak en haalde er een tientje uit. ‘Alsjeblieft. Geef me daar tien nummers voor, dat zet wat zoden aan de dijk. Maar nu gaan we eerst even daarheen. We hebben elkaar in zo'n lange tijd niet gezien!’

‘Wat kwam je in Amsterdam doen?’ vroeg Frans toen ze in het café achter een kop koffie zaten.

‘Ik krijg hier 'n expositie. In Galerie Berk. Vanmorgen heb ik alles met ze in orde gemaakt. Uitnodigingen, prijzen...’

‘En nu ga je weer naar huis?’

Hij knikte. ‘Ik had de trein van zes voor half acht willen nemen. Dat wordt nu die van zes voor half negen.’

‘O.’ Frans zweeg, dronk zijn koffie. Toen opeens: ‘Hoe is 't thuis? Ik bedoel - bij mij thuis?’

‘Goed.’ Charles speelde met zijn lepeltje. ‘Iedereen kan nu zien, dat je zuster 'n kind krijgt en daar wordt natuurlijk het nodige over gekletst...’

‘Hoe reageren ze daarop? Toke en vader en moeder?’

Hij haalde zijn schouders op. ‘Ze komen er wel overheen, lijkt me... Je moeder is 'n flink wijf, ook al schijnt ze 't me kwalijk te nemen, dat jij 't huis uit bent... Ze weet, dat ik je 'n keer 'n paar tientjes heb gegeven, dus je snapt wel...’

‘Van dat geld ben ik naar Amsterdam gegaan.’

‘Precies.’ Charles leunde achterover in zijn stoel en keek Frans aan. ‘Ze missen je heel erg, geloof ik. Wil je niet liever naar huis komen?’

‘Waarom?’ vroeg Frans. Zijn stem schoot opeens uit. ‘Dat zou toch maar weer gedonder worden. Twee dagen zou 't goed gaan, maar dan is 't weer 't ouwe liedje... Vader en ik kunnen samen niet opschieten. Dat ligt niet alleen aan hem, hoor... Ik ben ook geen lekkere jongen.’

‘Als jullie nou eens rustig met elkaar praatten...’

‘Dat gaat niet. Dat hebben we al zo vaak geprobeerd.’

‘Misschien als ik erbij was?’ Hij zuchtte en schudde zijn hoofd. ‘Nee, daar zou je vader nooit aan beginnen. Hij gaat er natuurlijk van uit, dat 't iets is tussen hem en jou en dat vreemden daar geen moer mee te maken hebben.’

Frans knikte. ‘Laat mij maar hier blijven, Charles. Vertel ze, dat je me gesproken hebt en dat 't best met me gaat. Morgen of zo zal ik weer 'n brief schrijven. Zeg dat maar.’

Charles keek hem nieuwsgierig aan. ‘Gaat 't echt goed met je?’

‘Ik voel me heel happy.’

‘Heb je vrienden?’

‘Vrienden genoeg.’ Hij lachte. ‘En vriendinnen ook wel!’ Hij pakte een nummer van *Kartets.* ‘En ik kan nu eindelijk iets doen. Er staat 'n artikel van me in...’

‘Dat heb ik gezien.’

‘Ja?’ Hij keek hem waarderend aan. ‘Jij hebt dus al 'n nummer gekocht, he? Echt iets voor jou. Ik had 't kunnen weten.’

‘Op 't Leidseplein van 'n meisje...’

‘Da's Martie. Als ze allemaal waren zoals zij... We maken de krant met 'n man of vijf.’

‘Luister Frans,’ zei Charles opeens. ‘Kun je me je adres geven? Ik beloof je, dat ik het niemand anders zal vertellen. Het is maar voor 't geval... Als ze je vanwege het een of ander heel dringend nodig hebben. Als er thuis iets gebeurt of zo.’

Frans knikte. Maar dan alleen op voorwaarde, dat niemand anders er de beschikking over zou krijgen. Ze zouden het toch alleen maar gebruiken om hem door de politie te laten ophalen. Als z'n ouders hem wilden schrijven, konden ze dat poste restante doen. Hij zou 'n paar keer per week naar het postkantoor gaan om te kijken of er 'n brief was.

Ze praatten nog wat over de mensen thuis (Pie Olivier veroordeeld?! Helga weer terug?!) en namen toen afscheid. Frans ging het restant van zijn bladen verkopen. Toen Charles Cleophas op het perron kwam, reed de trein binnen.

Vijftien

Na die ontmoeting van Charles en Frans in Amsterdam waren ruim twee maanden verlopen. In die tijd had Mia zeker zeven brieven poste restante naar het hoofdpostkantoor in Amsterdam gestuurd. De eerste stonden vol smeekbeden naar huis te komen, maar omdat Frans daar in de brieven, die hij hen schreef, nooit op in ging, waren ze van lieverlee achterwege gebleven en schreef ze hem alleen de nieuwtjes uit de buurt, liet hem steeds opnieuw weten, dat iedereen veel van hem hield en probeerde ze de situatie zo veel mogelijk te begrijpen. Pierre schreef niet. Hij vond, dat de jongen hem eerst maar eens uitdrukkelijk moest vragen iets van zich te laten horen. Frans scheen echter genoeg te hebben aan de brieven van zijn moeder en dat maakte, dat Pierre de briefwisseling met groeiende verbittering volgde en geen kans voorbij liet gaan er hatelijke opmerkingen over te maken.

‘Waarom moet hij al die brieven op het postkantoor afhalen?’ vroeg hij eens. ‘Waarom kan hij ons niet gewoon zijn adres geven?’

‘Hij is bang, dat we hem dan laten oppikken.’ Ze haalde haar schouders op. ‘Ik kan me dat wel indenken.’

‘Ik niet! Wat kunnen we doen als hier nu eens iets ergs gebeurt? Zeg, dat jij of ik nu eens ziek worden?’

‘Hij heeft Cleophas verteld waar hij woont. Die kan zo iets dan meteen doorgeven. Hij heeft Frans moeten beloven het adres geheim te houden. Dat weet je toch?’

‘Mooie geschiedenis! Je eigen kind vertrouwt je niet! En jij steunt die jongen maar, door net te doen alsof er niks aan de hand is! 'n Flink pak op z'n donder, dat heeft-ie nodig! Dat zou 'm die kunsten wel afleren! 't Wordt tijd, dat-ie eens doorkrijgt wie hier de baas in huis is!’

‘Hij is niet meer in huis, Pierre,’ zei Mia, maar dat maakte geen indruk op hem. Hij had zich altijd moeilijk bij veranderingen neergelegd, vooral als zijn eigen gezag daarbij op het spel

stond. Het was alsof hij Frans' vertrek nog steeds niet aanvaardde en er voortdurend rekening mee hield hem ergens in huis tegen het lijf te lopen, zodat hij hem dan eens duchtig kon afstraffen.

De afwezigheid van Frans en Pierres recatie daarop waren echter niet de problemen, die Mia het meeste bezig hielden. Van Charles Cleophas had zij gehoord, dat Frans er misschien wat verwilderd, maar toch heel gezond uitzag en dat zij zich over hem geen onnodige zorgen hoefde te maken. Nu zij hem kon schrijven en hij haar brieven trouw beantwoordde, had zij zich bij zijn vertrek neergelegd. Nee, er was iets anders, dat haar veel meer zorgen baarde en waarvoor zij geen uitweg zag - terwijl juist hiervoor op de kortst mogelijke termijn een oplossing moest worden gevonden. Toke was nu zo zwaar, dat iedereen kon zien, dat de bevalling niet erg lang meer op zich zou laten wachten en nog steeds wist Pierre niet, dat Pie Olivier de vader van het kind was. Het was een onhoudbare toestand, dat zag ze zelf ook wel in. Voor de baby werd geboren, moest Pierre van alles op de hoogte zijn. Natuurlijk zou hij woedend worden en misschien zouden er wel verschrikkelijke dingen gebeuren - maar iedere dag uitstel maakte dat alleen maar erger. Ze had er met Toke over gepraat, maar die zei eerlijk, dat ze er niets voor voelde. Het leek haar veel beter als niemand wist wie de vader was.

Dagenlang probeerde Mia tot een beslissing te komen. Pierre was een lastige, humeurige vent, maar ze hield van hem, met al zijn fouten en gebreken en ze wist, dat hij ook van haar hield. Zij wilde niets voor hem geheim houden en zeker niet iets, waarbij zijn dochter en daardoor ook hij zelf zo nauw betrokken was.

Pie Olivier scheen een goede les te hebben gehad. Hij was de afgelopen maanden erg veranderd. In plaats van op straat rond te lummelen en aan zijn oude auto's te prutsen, volgde hij nu een opleiding voor vertegenwoordiger. De firma waarvoor hij ging werken, was er een, die jarenlang artikelen aan de winkel van zijn ouders had geleverd en vanwege de goede relatie, kreeg Pie een kans - een kans, die hij duidelijk zo goed mogelijk wilde benutten.

Met de winkel van Giel en Sie was het mis gelopen. De actie van dokter Tijsen had weinig uitgehaald. Zo gauw de nieuwe supermart zijn deuren opende, waren alle huisvrouwen van de Berenkuil er heen gestroomd, aangelokt door de meest fantastische en ongelooflijke aanbiedingen. Giels inkomsten waren van dag tot dag en van week tot week kleiner geworden en Sie en hij hadden al gauw ontdekt, dat ze binnen het jaar nergens meer zouden zijn. Om te redden wat nog te redden viel, had hij meneer Rienstra van de Ster opgebeld en gezegd, dat hij nog eens over de verkoop wilde praten.

Meneer Rienstra had weinig of geen interesse getoond. Als Giel zijn zaak wilde verkopen, dan had hij dat eerder moeten zeggen, vond hij, toen was het voor de Ster nog een aantrekkelijke transactie. Nu hadden ze weinig belangstelling voor een verlopen kruidenierswinkel, maar vanwege de vriendschap wilde hij toch wel 'ns kijken wat hij bij zijn directie kon bereiken. Wat hij bereikte, was niet veel. Ze wilden de zaak dan wel van Giel overnemen, maar alleen om *hem* een plezier te doen - dat moest hij goed begrijpen - en veel geld konden ze er natuurlijk niet voor neertellen. Het koopcontract werd ondertekend en de winkel ging dicht. De ramen werden van binnen wit gemaakt en de buurt raadde druk wat er nu in zou komen. Veel haast om er iets renderends van te maken scheen de Ster echter niet te hebben. De Oliviers mochten, tot er een nadere bestemming aan het pand was gegeven, hun woonruimte van de firma huren. Het geld werd op de bank gezet en omdat het de enige zekerheid was, die ze nu nog hadden, besloten Giel en Sie zo zuinig mogelijk te leven. Giel keek naar een of ander baantje uit, maar had tot nu toe niets kunnen vinden. Pie, die als aankomend vertegenwoordiger al een bescheiden salaris kreeg, droeg iedere maand een deel er van af vanwege kost en inwoning.

Nee, Pie was wel veranderd, dat moest zelfs Pierre toegeven en voor Mia was dat het enige lichtpuntje. Pierre zou nu in ieder geval niet kunnen zeggen, dat de vader van Tokes baby een niksnut was. Misschien, zo hoopte ze, zou de slag daardoor wat minder hard aankomen. Onbewust besefte ze wel, dat het weinig of geen verschil zou maken en dat was

ook 'n reden, dat zij er nog niet met Pierre over was begonnen.

‘Waarom ga je niet eens bij de pastoor langs?’ zei Helga toen ze op een middag bij Mia thee dronk. ‘Hij zou toch met Pierre kunnen praten? Daar is zo'n man voor.’

Mia haalde haar schouders op. Pastoor Waterman bemoeide zich weinig met de mensen van zijn parochie en zij had geen vertrouwen in hem. Als de pastoor het zou willen, had hij al lang wat aan de kwestie kunnen doen. Hij was al maanden en maanden van Pie's vaderschap op de hoogte.

‘Misschien zouden Dries en ik eens met Pierre kunnen praten,’ zei Helga. ‘Ik weet 't niet... Ik bedoel - jij hebt zoveel voor ons gedaan...’ Ze haalde onzeker haar schouders op.

Dat leek Mia niet zo'n goed idee. Pierre zou van hen niks aannemen - misschien zou hij wel over Maaseik beginnen. Ze schudde haar hoofd. ‘D'r moet toch nog iemand anders zijn... Met wie zou je daar nou over kunnen praten?’

‘De dokter?’

Dat ze daar niet aan gedacht had! Dokter Tijsen. Ze had meteen aan hem moeten denken! Hij had dat van de baby toch ook aan Pierre verteld? Ze knikte nadenkend. ‘Ik ga straks naar 'm toe. Hij moet er met Pierre over praten.’

‘'t Zal toch nog moeilijk genoeg zijn,’ zei Helga.

Mia knikte weer. ‘Reken maar.’

Dokter Tijsen zuchtte toen hij hoorde wat ze wilde.

‘Je had het niet voor hem geheim moeten houden, Mia... Door je mond te houden, heb je het alleen maar erger gemaakt.’

‘Ik durfde het niet te zeggen...’

‘Ik heb je gewaarschuwd. Weet je nog wel? Die avond toen ik voor Olivier kwam.’ Hij haalde zijn schouders op. ‘'t Heeft geen zin na te kaarten.’ 'n Zucht. ‘Wanneer kan ik 't beste langs komen?’

Ze beet op haar lippen. ‘Zou het vanavond nog kunnen, denkt u?’

‘Wat heb jij opeens 'n haast!’ Hij keek haar onderzoekend aan. ‘Er is toch niks anders aan de hand?’

Ze schudde heftig haar hoofd.

‘Nou...’ De dokter keek op z'n horloge, stopte het terug in

zijn vest. ‘Tegen 'n uur of negen dan maar? Zorg er wel voor, dat de kinderen uit de buurt zijn.’

‘Ik zal d'r om denken, dokter.’

Toen Pierre die avond van zijn werk kwam, stond 't eten op tafel en zaten ze al op hem te wachten.

‘Wat ben je vroeg vandaag!’ zei hij, terwijl hij aanschoof.

‘Dan hebben we 'n lekker lange avond.’

Na het eten legde Toke meteen Bonnie in bed en ging toen met 'n vriendin naar de bioscoop. Nico verdween in z'n kamer om huiswerk te maken en Ria en Greet gingen naar Reineke om haar eindelijk eens de spelletjes en boeken te laten zien, die ze met sinterklaas hadden gekregen.

‘Zijn ze allemaal weg?’ vroeg Pierre verbaasd toen Mia om kwart over acht met de koffie binnenkwam.

Ze knikte en legde uit waar ze heen waren en gaf hem zijn pantoffels. Ze installeerden zich voor de televisie en dronken koffie en keken naar 'n aflevering van Coronation Street. Pierre zat tevreden en wat onderuit gezakt in zijn luie stoel en rookte een pijp. Mia keek naar de gebeurtenissen op de beeldbuis, maar kon er haar gedachten niet bij houden. Over 'n minuut of twintig zou de dokter er zijn... Moest ze dat nou tegen Pierre zeggen of moest ze net doen alsof ze van niks wist? Hij zou toch wel snappen, dat zij erachter zat... Ze wist niet wat ze moest doen en hield daarom haar mond en keek naar de gang van zaken in Coronation Street, waar iedereen blijkbaar druk met de een of andere bruiloft in de weer was. Ze begreep er niet erg veel van.

Toen de bel ging, schoot ze overeind. ‘Dat zal de dokter zijn.’

‘De dokter?’ vroeg Pierre. ‘Wat komt die doen?’

‘Hij wou even met je praten,’ zei ze, toen ze al bij de deur was.

Dokter Tijsen keek met hen Coronation Street uit, stak toen een van zijn sigaren op en zei: ‘Tja... Je zult wel denken: wat komt die op de late avond nog doen?’

Pierre keek hem achterdochtig aan en knikte. Mia had de televisie al afgezet en was druk bezig voor alle drie koffie in te schenken.

‘Hoe bevalt dat nieuwe werk?’ vroeg de dokter opeens, alsof ze het daar de hele tijd over hadden gehad.

‘Goed,’ zei Pierre. ‘Maar 't betaalt behoorlijk minder.’

‘'t Was zeker wel even wennen, in het begin?’

‘Wat dacht u? Je moet iets gaan doen, dat je nog nooit in je leven hebt gedaan.’

‘Tja, 't zal wel 'n overgang zijn.’

Stilte. Ze roerden in hun kopjes, dronken van hun koffie, keken wat rond.

‘Wilt u nog 'n kopje?’ Mia pakte zenuwachtig de pot van de kachel. Er werd weer ingeschonken en gedronken.

‘Laat ik nu eindelijk maar eens vertellen wat ik kom doen,’ zei dokter Tijsen, na een paar keer heftig aan zijn sigaar te hebben getrokken. ‘Het houdt verband met Toke...’

‘Is er iets niet goed met haar?’ vroeg Pierre.

De dokter stelde hem gerust. Nee, daar hoefde hij zich geen zorgen over te maken. Met Toke ging alles uitstekend. Hij was zelfs heel tevreden over haar. Als de zwangerschap bij alle vrouwen zo zonder klachten verliep als bij haar...

‘Waar gaat 't dan over?’ vroeg Pierre.

‘Mmmmm.’ De dokter schraapte zijn keel. ‘Heb je er nooit eens over nagedacht wie de vader van 't kind zou kunnen zijn?’

‘De vader van 't kind...?’

‘Van Tokes kind,’ zei Mia. De dokter keek haar even aan en ze zweeg.

‘Ik weet, dat Toke dat niet heeft willen zeggen.’ Dokter Tijsen tikte de as van z'n sigaar. ‘En dat kunnen we haar niet kwalijk nemen, Pierre. Ze deed dat om jou te sparen.’

‘Mij te sparen?!’ Hij keek van de dokter naar Mia. ‘Vertel me niet, dat iedereen hier in huis het weet - op mij na.’

‘Natuurlijk niet!’ zei de dokter haastig. ‘Alleen Toke en Mia weten het en ik natuurlijk en...’

‘Hoe lang weet jij dat al?’ Hij draaide zich naar Mia. ‘Jullie hebben mij er dus gewoon buiten gelaten om...’

‘Niemand wil jou ergens buiten houden, Pierre,’ zei dokter Tijsen rustig. ‘Daarom is Mia juist naar mij toe gekomen. Ze wil zo graag dat jij van alles op de hoogte bent... En nu ben ik hier om er met je over te praten.’

Hij antwoordde niet, trok driftig aan zijn pijp en scheen over die woorden na te denken.

‘Tja...’ De dokter dronk van zijn koffie. ‘Het betreft iemand hier uit de buurt, Pierre... Tot dusver heeft hij zich nog niets aan Toke of haar baby gelegen laten liggen, maar daar kan nog verandering in komen wanneer het kind er is.’ Hij trok aan zijn sigaar, blies bedachtzaam rookwolken uit. ‘Ik zou niet graag hebben, dat je... dat je hem of zijn familie onder druk zou zetten... Ik begrijp heel goed, dat je die knaap het liefst eens flink bij zijn lurven zou pakken. Maar daar schiet niemand iets mee op. Toke niet, jij niet en hij ook niet...’

‘Wat bedoelt u?’ vroeg Pierre.

‘Ik bedoel...’ de dokter zuchtte, ‘... dat je die jongen niet met verwijten moet gaan overladen. Om te beginnen geloof ik niet, dat het eerlijk is hem alle schuld te geven. Daar komt nog bij, dat je van hem eerder wat medewerking zult krijgen als je je gevoelens wat in bedwang houdt. Een huwelijk doordrijven zou bijvoorbeeld dwaas zijn. Dat krijg je misschien klaar, maar je zou er 'n paar mensen levenslang ongelukkig mee maken.’

‘Wie is het?’ vroeg Pierre kort.

‘Luister nou eerst even naar wat de dokter te vertellen heeft...’ zei Mia haastig.

‘De dokter kan me nog meer vertellen!’ Pierre keek hen beurtelings aan. ‘Ik wil weten wie het is!’

‘Hou je nou rustig, Pierre...’ Mia stond nerveus op, begon weer koffie te schenken.

‘Natuurlijk houdt Pierre zich rustig,’ zei de dokter. ‘Hij is verstandig genoeg om in te zien, dat je met uitbarstingen en ruzies niets bereikt.’ Hij knikte tegen hem. ‘Is dat niet zo, Pierre?’

‘Zeg me nou maar wie het is.’ Pierre schoof zijn kopje van zich af. ‘Ik zal er geen lawaai over maken. 't Is nou toch gebeurd!’

‘Zo kunnen we praten,’ zei dokter Tijsen. ‘Ik moet je eerlijk zeggen, dat ik van het begin af aan geweten heb, dat je het verstandig zou opvatten - ook al zal het misschien niet meevallen te horen, dat 't Pie Olivier is.’

Er viel een stilte. Mia moest naar de keuken om de suikerpot bij te vullen. De dokter had al zijn aandacht bij zijn sigaar.

‘Pie Olivier,’ herhaalde Pierre. Hij trok aan zijn pijp, blies een rookwolk uit. ‘Precies wat ik dacht.’ Hij klopte met veel lawaai zijn pijp uit, stond op en liep naar de tuindeuren. Zwijgend schoof hij het gordijn een stukje opzij en staarde in de donkere tuin. Mia kwam terug in de kamer, keek van Pierre naar de dokter en van de dokter naar Pierre en ging weer in haar stoel zitten.

Pierre draaide zich om, leunde met zijn rug tegen de muur. ‘Als dat zo is, zal ie voor haar zorgen ook,’ zei hij opeens, alsof hij een besluit had genomen. ‘Voor haar en voor het kind!’

‘Je wilt toch niet, dat ze samen trouwen?’ vroeg Mia. Ze hield haar ogen strak op hem gericht en scheen opeens al haar onzekerheid te hebben verloren.

‘Trouwen? Met 'n vent, die in de gevangenis heeft gezeten?!’ Hij snoof minachtend. ‘Nog niet over m'n lijk!’ Hoofdschuddend liet hij zich in zijn stoel vallen. ‘Maar 't zal 'm geld kosten! Hij kan haar onderhouden! Haar en dat kind van 'm! Hij kan voortaan geregeld geld komen afdragen, daar zal ik wel voor zorgen!’

Mia schoot overeind. ‘Dat zul je niet! Je zult helemaal niks! Als er voor haar en het kind gezorgd moet worden, dan zal ik dat doen - daar heeft ze niemand anders voor nodig! Ik ben gelukkig nog niet te oud om...’

‘Trouwen - daar komt niks van in!’ Pierre scheen haar woorden niet te horen. ‘Maar het zal hem wel geld gaan kosten. Laat dat maar aan mij over!’

‘Ik laat niks aan jou over!’ Mia's stem klonk zacht en de woorden kwamen een voor een met nadruk over haar lippen. ‘Toke wil niks meer met Pie te maken hebben. Helemaal niks, versta je? En daarom zal zij geen cent van hem aannemen... Als er voor haar gezorgd moet worden, dan zal ik dat doen. Haar eigen moeder!’

‘Zeg, ben jij helemaal...’ Pierre staarde haar woedend aan en maakte toen een machteloze beweging in de richting van de dokter. ‘Kunt u haar niet aan haar verstand brengen, dat het...’

‘Niemand hoeft mij hier iets aan m'n verstand te brengen.’ Mia keek de twee mannen aan. ‘Ik weet wat ik moet doen en als dat je niet bevalt, Pierre Vasterman, dan zeg je het maar, dan kun je het verder alleen uitzoeken...’

‘Wat bedoel je daarmee?’

‘Ik bedoel, dat Toke en ik dan weggaan en dat je het huishouden verder helemaal alleen en op jouw manier kunt doen! Ik heb er genoeg van dag in, dag uit te horen wat ik moet doen en wat ik niet moet doen!’

‘Luister nou eens, Mia...’ begon de dokter, maar ze luisterde niet.

‘Ik wil niet, dat die jongen van Olivier hier verder nog in betrokken wordt. Toke wil op geen enkele manier iets met hem te maken hebben en het gaat nu om Toke en niet om jou of mij... We zullen hier heus geen honger lijden omdat we die paar onnozele centen van Pie moeten missen en bovendien hebben Giel en Sie Olivier al genoeg ellende... Als wij nu ook nog eens bij hen komen om er 'n schepje op te doen...’ Haar stem schoot uit. ‘Je kunt nou kiezen of delen, Pierre! Of wel we laten alles zoals het is en praten er verder niet meer over - of je zoekt het verder alleen maar uit. Dan heb je Toke en mij voor het laatst gezien!’

‘Mia, hoor nou eens even...’ Hij staarde haar onthutst aan.

‘Ik hoef niks meer te horen.’ Ze huilde bijna. ‘En dan te denken, dat ik al die tijd m'n mond heb gehouden over Pie omdat ik bang voor je was! Ik ben blij, dat we er nou eindelijk 'ns over kunnen praten!’

‘Misschien is het beter als jullie dat verder samen doen,’ zei dokter Tijsen, terwijl hij opstond. ‘Jullie kunnen het wel zonder mij af, lijkt me.’

‘Blijft u nou nog even, dokter!’ zei Pierre. ‘U hoort toch zelf wat ze allemaal zegt? U zult toch...’ Hij zuchtte.

‘Ik geloof niet, dat ik verder nog iets kan doen,’ zei de dokter. ‘Dit moeten jullie samen oplossen, Pierre. Ik kan alleen maar zeggen, dat Mia een vrouw is en dat vrouwen dit soort dingen vaak heel anders zien en voelen dan mannen. Je moet proberen daar wat begrip voor te hebben... En Mia moet

begrijpen dat het voor jou niet meevalt opeens een heel andere houding aan te nemen. Als jullie allebei je best doen...' Hij haalde zijn schouders op en gaf hen een hand. 'Maar dat is iets wat alleen jullie aangaat... Blijf rustig zitten. Ik kom er wel uit.' Bij de deur bleef hij staan. 'Blijf niet te lang ruzie maken, want voor je het weet staat je kleinkind op de stoep!'

Toen hij weg was, bleef het lange tijd stil in de huiskamer. Pierre stopte weer een pijp, stak die op en zei op heel andere toon: 'Laten we er nou 'ns rustig over praten.'

Ze bleef op haar hoede en zei onwillig: 'Ik heb precies verteld hoe ik er over denk... Als er voor Toke en het kind gezorgd moet worden, dan zal ik dat doen. Daar hebben we geen ander voor nodig.'

Hij keek haar aandachtig aan, trok nadenkend aan zijn pijp. De gebeurtenissen van de afgelopen maanden - Toke die 'n kind moest krijgen, Frans, die 't huis uit ging, het nieuwe werk in de autofabriek - hadden hem zo volkomen in beslag genomen, dat hij langzaam maar zeker het idee had gekregen, dat hij hier in huis de enige was, die alles in de hand kon houden. Hij was Mia als 'n verlengstuk van 't huishouden gaan zien en had vergeten, dat zij zich over al die problemen en moeilijkheden net zoveel zorgen maakte als hij. Hij had niet begrepen, dat zij ook naar oplossingen had gezocht en zag niet in, dat haar oplossing misschien beter en verstandiger was dan de zijne. Terwijl hij daar in zijn luie stoel zat en naar haar keek en over alles wat er deze avond was gezegd, nadacht, worstelde hij met zijn trots.

Als hij eerlijk was, zei hij haar nu, dat zij gelijk had en dat het veel beter was als zij samen voor Toke en het kind zouden zorgen. Ook al zouden ze met Pie 'n regeling kunnen treffen - het zou toch altijd 'n gemier en getrek blijven om 'n paar onnozele centen. Voor Toke moest dat afschuwelijk zijn. Als hij eerlijk was, gaf hij dat zonder meer toe. Maar toegeven stond gelijk met ongelijk bekennen. Zouden ze 'n volgende keer nog naar hem luisteren als hij nu toegaf, dat hij zich vergiste? Pierre zuchtte. De dokter had gelijk. Dit was iets, dat alleen Mia en hem aanging en waarbij hij geen steun van anderen mocht verwachten.

‘Weet je,’ zei Mia opeens. ‘Samen zouden we zoveel voor haar kunnen doen.’ Ze glimlachte. ‘Daar... daar *zijn* ouders voor, geloof ik.’ Ze liep op hem toe, ging op de leuning van zijn stoel zitten en legde haar arm om zijn schouder. ‘Samen zouden we het redden...’ 'n Zucht. ‘Dat was natuurlijk onzin - dat over weggaan en zo. Zonder jou zou 't toch niet lukken.’ Ze legde haar hoofd tegen het zijne. ‘Weet je, dat ik 't leuk vind, nu er 'n kleintje bij komt? Toke en ik kunnen er samen voor zorgen...’ Ze lachte. ‘'t Is net alsof we weer van voor af aan beginnen... Je weet wel - net als toen Toke werd geboren.’

‘Ik voel me nog helemaal geen opa!’

‘Toch zul je 't nou gauw genoeg zijn!’

Pierre legde zijn pijp weg en sloeg zijn arm om haar middel. ‘'t Is net alsof je opeens bent teruggekomen,’ zei hij onhandig. ‘Ik bedoel-alsof je bent weg geweest en er nu opeens weer zit.’

‘Ben je daar blij om?’

‘Ja.’ Hij zuchtte. ‘Soms zal ik wel verschrikkelijk moeilijk voor je zijn.’

‘Verschrikkelijk.’

‘Maar dan bedoel ik het niet zo... Ik bedoel... ik denk wel eens...’ Hij zuchtte weer, probeerde het opnieuw. ‘Ik pieker en ik pieker en als ik jou dan aan 't werk zie... koken en de bedden opmaken en 't huis poetsen... dan denk ik, dat je 't veel te druk hebt om...’ hij haalde zijn schouders op, ‘... om met andere dingen bezig te zijn.’

‘Welke andere dingen?’ vroeg ze zacht.

‘Nou... Frans en Toke en de baby... al die moeilijkheden.’ Zij wilde iets zeggen, maar hij legde zijn arm vaster om haar heen. ‘Ik weet nu wel, dat 't niet zo is... Dat schoot me straks opeens te binnen... En toen snapte ik, dat ik 't ook wel 'ns mis kon hebben.’ Weer 'n zucht. ‘Je hebt gelijk... We moeten samen voor Toke zorgen en daar hebben we niemand anders voor nodig.’ Hij keek haar van opzij aan. ‘Maar je had het niet voor me geheim moeten houden... dat Pie de vader is. 't Is nu net alsof jullie me niet vertrouwden...’

‘We waren bang voor je.’ Ze moest zelf om haar woorden glimlachen.

‘Ik zou jullie toch niet opeten?’ Het klonk heel onbeholpen. Ze kuste hem op zijn haren. ‘Natuurlijk niet! Maar dat waren we vergeten.’

Nico kwam beneden om welterusten te zeggen. Ria en Greet stapten 'n paar minuten later binnen. Toen de kinderen naar bed waren, zaten Pierre en Mia tegenover elkaar aan tafel en dronken ieder een glaasje keizerbitter en wachtten op Toke.

Even voor elven hoorden ze het tuinpoortje dicht slaan. Toke kwam de kamer binnen en legde 'n papieren zak op tafel. ‘Croquetten,’ zei ze. ‘Voor ons alle drie een.’ Ze keek naar de fles keizerbitter. ‘Ik dacht wel, dat u op de goede afloop zou drinken!’

Pierre keek haar aan en plotseling besefte hij, dat hij voor een tijdje het vertrouwen in haar en Mia had verloren. Dat was nu voorbij en hij voelde zich blij en opgelucht en gelukkig, alsof er eindelijk een ondraaglijke last van zijn schouders was genomen. Hij keek naar de croquetten en toen weer naar Toke en wist, dat zij al die tijd in hem was blijven geloven.

Zestien

Op de dag waarop de baby geboren had moeten worden, gebeurde er niets. 'n Reden om ongerust te worden, was er volgens dokter Tijsen niet. Eerste bevallingen waren meestal 'n paar dagen over tijd. Nauwelijks vierentwintig uur later, tegen vieren in de ochtend, kwamen de eerste weeën.

‘Jullie gaan wanneer je uit school komt, meteen 'n nachtje logeren,’ zei Mia onder het ontbijt tegen Nico, Greet en Ria. ‘Bonnie gaat voor 'n paar dagen naar hiernaast. Nico kan naar opa en oma en Greet en Ria mogen tot morgenavond bij Staretz blijven. Dat is vorige week al in orde gemaakt. Ik zal ervoor zorgen, dat ze jullie verwachten en je kunt er direct uit school heen.’

Na het ontbijt kwam Helga langs om Bonnie op te halen. Mia had al koffie gezet en ze wilden juist met z'n tweeën naast Tokes bed gaan zitten toen dokter Tijsen kwam kijken. Hij onderzocht haar, zag dat het sinds de eerste weeën van die ochtend, was gaan doorzetten en knikte tevreden.

‘Ik zal zorgen, dat er straks 'n kraamverpleegster komt,’ zei hij. ‘Die kan me helpen wanneer 't zo ver is.’

‘Hoe laat denkt u, dat 't gebeurt, dokter?’ vroeg Mia.

Hij glimlachte. ‘Dat is moeilijk te zeggen. Het hangt er helemaal van af of de baby er haast achter zet of niet. Als het vlug gaat, kan het in de loop van de dag komen, maar het kan even goed laat in de avond of vroeg in de morgen worden.’

‘Ik zal m'n best doen wat op te schieten,’ zei Toke lachend. Ze voelde zich uitstekend en tussen de weeën door maakte ze grapjes en had ze het hoogste woord.

‘Is Pierre naar z'n werk?’ vroeg de dokter.

Mia knikte. ‘Hij wilde morgen 'n snipperdag nemen.’ Ze knipoogde tegen haar dochter. ‘We hopen tenminste dat de baby er dan is.’

‘Nou zeg!’ riep Toke verschrikt.

Dokter Tijsen pakte zijn tas in. ‘Ik kom over 'n paar uurtjes

weer eens kijken... Mocht er onverwacht iets gebeuren, dat u niet bevalt, bel dan meteen op. Thuis weten ze waar ze me kunnen vinden.'

'Is het niet te druk voor haar als we hier blijven zitten?' vroeg Helga bezorgd.

'Helemaal niet,' zei de dokter. 'Maken jullie er met z'n drieën maar 'n dagje van!'

Zo gauw hij weg was, begon Mia over haar eigen bevallingen te vertellen. Ze luisterden aandachtig, maar toen Helga merkte, dat Toke steeds zwijgzamer begon te worden, bracht ze het gesprek haastig op een ander onderwerp. De wieg en de baby-uitzet werden voor de zoveelste keer aandachtig bekeken en bewonderd en Mia zuchtte en zei, dat alles helemaal volmaakt zou zijn als Frans nu thuis kwam.

'Wat hebt u er aan u daarmee van streek te maken?' vroeg Toke. 'Frans zit in Amsterdam en zal heus niet hierheen komen omdat ik zo nodig 'n baby moet krijgen!'

Toen Helga naar huis ging, nam ze Bonnie mee. Later kwam dokter Tijsen weer langs. Hij was nog steeds heel tevreden maar dacht toch, dat het nog wel even zou duren.

De kraamverpleegster was 'n kordaat meisje van tegen de dertig, dat meteen aan het organiseren ging. Er werden klossen onder het bed gezet ('Dat had al lang moeten gebeuren!') en op een tafeltje in de hoek zette ze allerlei dingen klaar, die de dokter straks nodig zou hebben. Mia kreeg te horen, dat ze er echt niet bij kon zijn en dat ze beneden maar moest wachten tot 't kind er was. De zuster zou 't direct komen vertellen.

'Maar ik heb Toke beloofd erbij te blijven!' zei Mia. 'Ze heeft me zelf gevraagd niet weg te gaan!'

Jammer, maar daar was niks aan te doen, zei de zuster. De kamer was veel te klein voor zoveel mensen. Bovendien deed Mia er verstandiger aan beneden te blijven om haar man op te vangen; mannen waren meestal niet opgewassen tegen al het gedoe rond 'n bevalling. Toen haalde de zuster alle beddegoed uit de wieg en begon het bedje helemaal van voor af aan op te maken. Ze zette 'n kruik klaar en werkte zo handig, geruisloos en snel, dat Mia al gauw niet meer protesteerde.

Toen Reineke uit school kwam, liep die even langs om wat

met Toke te babbelen en ze was net naar huis, toen de dokter weer voorreed. Nou ging het echt ergens op te lijken, zei dokter Tijsen. 't Begon flink door te zetten en als het zo verder ging, zou de baby er nog voor middernacht kunnen zijn. Hij ging naast de kraamvrouw zitten en vertelde nog eens hoe ze het beste de weeën kon opvangen. Met een rood hoofd en samengeknepen lippen probeerde Toke alle aanwijzingen zo goed mogelijk op te volgen. De zuster zat naast haar op bed en veegde met een doekje het zweet van Tokes hoofd.

‘Ik moet naar een spoedgeval en daarna heb ik nog een andere bevalling,’ zei de dokter, terwijl hij met Mia de trap af ging. ‘Ik kom nu niet meer terug voor het zo ver is... Kun je ergens opbellen?’

‘Helga heeft telefoon.’

‘Goed. Bel dan naar mijn huis zo gauw het serieus gaat beginnen. De zuster houdt daar wel 'n oogje op... Ik kan met hooguit tien minuten hier zijn.’

‘Goed, dokter.’ Zij bracht hem naar de deur. ‘Denkt u dat het vanavond nog zal gebeuren?’

Hij knikte. ‘Zoals ik zei: als het op deze manier blijft doorgaan heb je vanavond laat nog 'n kleinzoon of 'n kleindochter.’ Hij nam afscheid. ‘Maar denk er om - bel meteen op wanneer de zuster zegt, dat het zo ver is!’

Pierre kwam van zijn werk en liep onwennig door het lege huis. Nu merkte hij pas hoe de kinderen er bij hoorden. Tegelijk met hun stemmen en voetstappen scheen iedere vertrouwdheid, iedere eigen sfeer uit het huis te zijn verdwenen. Hij ging naar boven, praatte wat met Mia en met de zuster en hield Toke even gezelschap. Meer dan haar vertellen, dat ze zich maar taai moest houden en zich niet op haar kop moest laten zitten, kon hij niet.

‘Pieker er maar niet over,’ zei hij. ‘'t Gaat allemaal vanzelf. 't Is gewoon de natuur. Je grootmoeder zei altijd: “'t Hele leger van Napoleon is zo op de been gebracht.” 't Zal allemaal erg meevallen.’

‘O, maar ik pieker niet,’ zei ze opgewekt.

‘Des te beter.’ Pierre ging naar beneden. Hij had zich nooit in een kraamkamer op zijn gemak gevoeld. Toen Toke en Frans en de anderen waren geboren, had hij ervoor gezorgd, in geval van nood, een fles cognac achter de hand te hebben. De geheimen van de natuur waren, met betrekking tot de voortplanting, voor hem 'n gesloten boek waarin hij niet waagde te lezen.

Na het eten kwamen Helga en Dries langs. Bonnie sliep als een roos in het logeerkamertje en Reineke zou de hele avond thuis blijven, zodat ze zich over haar geen zorgen hoefden te maken.

‘Wat 'n afschuwelijk weer!’ zei Dries, terwijl hij op de mat de sneeuw van zijn schoenen stampte. ‘'t Is één grote witte massa. Je kunt geen meter voor je uit kijken.’

‘Kom gauw binnen.’ Mia hing hun jassen aan de kapstok. ‘Ik heb chocolademelk gezet. Dat is weer 'ns wat anders.’

‘Hoe is 't nou met Toke?’ vroeg Helga.

‘Alles gaat nog steeds goed. De zuster is bij haar. Als 't zo doorgaat, wordt 't vanavond nog geboren. Zo gauw 't begint, moeten we de dokter bellen.’

‘Wij hebben alvast iets meegebracht,’ zei Dries. Hij haalde

'n kruik oude klare uit 'n papier. ‘Voor straks. Om de goede afloop te vieren!’

Ze gingen de huiskamer binnen. De televisie bleef uit omdat Toke er misschien last van had. Toen ze allemaal achter 'n beker warme chocolademelk rond de tafel zaten, verstrekte Mia de laatste bijzonderheden uit de kraamkamer. Helga luisterde belangstellend, maar Pierre en Dries voelden weinig voor al die anatomische details.

‘Zeg,’ zei Dries om het gesprek 'n andere wending te geven. ‘Weet je, dat Rotterdam niet doorgaat?’

‘En ik dacht, dat 't al zo goed als zeker was?’ Pierre keek hem verbaasd aan. ‘Je moest er toch gaan praten?’

Dries knikte. ‘De zaak was praktisch rond...’

‘Ze wilden hem graag hebben!’ zei Helga, die met 'n half oor meeluisterde.

‘... maar toen kreeg ik 'n veel betere job aangeboden. Hier vlak in de buurt. Nou hoeven we niet te verhuizen ook.’

‘Waar?’ vroeg Pierre. Mia en Helga bespraken de moeilijkheden, die 'n te nauw bekken bij 'n geboorte kon opleveren.

‘In Nuth, in 'n constructiewerkplaats. Ik krijg 'n man of acht onder me.’

‘Dat is goddomme niet gek!’

‘Dries komt meteen onder de directeur,’ zei Helga.

‘Volgende maand kan ik beginnen. Met de auto ben je d'r zo.’

‘Misschien kan d'r nou wel 'n nieuw wagentje af,’ zei Helga. ‘Dat ouwe ding trekt niet meer op en als 't regent lekt 't aan alle kanten. Hoeveel heeft-ie nou gereden, Dries?’

‘Tachtigduizend.’

‘Zie je wel? Nou krijg je er misschien nog 'n paar centen voor als je 'm inruilt!’

‘We zullen kijken,’ zei Dries voorzichtig.

Mia schonk de bekers weer vol. Helga vertelde, dat er 'n wasserette in de oude winkel van Olivier zou komen en ze wilden juist vragen hoe ze dat wist om daarna het voor en tegen van die verandering tegen elkaar af te wegen, toen de zuster beneden kwam.

‘U kunt nu het beste de dokter bellen,’ ze ze. ‘'t Schiet meer

op dan ik dacht... Als we de dokter niet gauw waarschuwen, hoeft hij niet meer te komen. Dan is 't kind er.'

Terwijl Mia met haar mee naar boven ging, liep Helga haastig naar huis om te bellen. Pierre en Dries bleven in de kamer achter. Ze hadden genoeg van chocolademelk en de fles keizerbitter kwam op tafel.

Mia kreeg de huishoudster van dokter Tijsen aan de lijn. Dokter was er niet. Druk bezig met een andere bevalling. Ze zou het dokter meteen laten weten. Dokter kon met 'n minuut of tien voor de deur staan. Ze moesten zich maar geen zorgen maken.

Toen in de boerderij van Heerkens de telefoon rinkelde, was dokter Tijsen daar juist zijn handen aan het wassen. Heerkens boog zich over de wieg om zijn achtste kind wat beter te bekijken en z'n vrouw werd door de zuster gewassen. De oudste zoon kwam vertellen, dat er telefoon was voor de dokter en toen dokter Tijsen even later de hoorn op de haak legde en zijn jas aantrok, zei hij: ''t Gaat vandaag aan de lopende band! In de Berenkuil is er ook een in aantocht...' Hij keek op z'n horloge. 'En nog eerder dan ik had verwacht!'

'In de Berenkuil?' Heerkens duwde het gordijn even opzij en keek naar buiten. 'Da's 'n heel eind. 't Zal niet meevallen met dit weer. 't Zit potdicht van de sneeuw!'

'Ik rijd 't met m'n ogen dicht als 't moet.' Hij nam afscheid, beloofde de volgende dag langs te komen. De vrouw kreeg 'n compliment omdat ze zo flink was geweest.

'Ach,' zei Heerkens schouderophalend. ''t Was d'r achtste.'

Buiten stond een hoog oprijzende muur van dwarrelende, wervelende vlokken. De sneeuw lag dik op de weilanden, onttrok de boerderij, de bomen, de bijgebouwen aan het gezicht. Toen de dokter in zijn wagen zat, voelde hij zich een eenzame astronaut in een onbegrensd wit heelal. Langzaam reed hij de landweg af. De ruitenwissers zwoegden, maar de sneeuw volgde hen op de voet, vulde achter hun rug de ruit met nieuwe vlokken. De dokter gaf gas, schakelde, remde af. De weg, de berm, de weilanden - alles was een eindeloze witte vlakte. Het licht van de koplampen gleed over het flonkerend dek, over de fonkelende, glinsterende mantel, die zich als puur

maar ijskoud hermelijn over de aarde spreidde. Vlokken, vlokken, vlokken wolkten neer. De voorruit begon dicht te slibben.

De dokter draaide voorzichtig de grote weg op. 'n Zich overal uitstrekkend wit veld, zonder bermen, bomen, afrasteringen, zonder grenzen. Nergens licht. Om hem heen alleen maar warrelende sneeuw en daarachter uiterste duisternis. Hij keek op zijn horloge. Bijna tien minuten geleden was hij bij Heerkens weggegaan. Hij moest zich haasten, wilde hij nog op tijd bij Vasterman zijn. Behoedzaam drukte hij het gaspedaal verder in. De wagen gleed even naar rechts, maar met bijsturen kreeg hij hem weer midden op de weg. Hij tuurde ingespannen naar de kolkende witte wand voor hem. Soms was het alsof de wagen ieder contact met de aarde had verloren - alsof hij tastend een weg door een wolkenwereld zocht, verloren door een verlaten, kristallen kosmos dwaalde.

Een schijnsel, rechts van hem. Dat moest de garage van Bartels zijn. De dokter drukte het gaspedaal verder in. Hij was terug in de bewoonde wereld. Opeens doken er recht voor hem twee verblindend witte lichten op. Ze kwamen zo snel dichterbij en schoten zo onafwendbaar recht op hem af, dat hij geen tijd meer had om uit te wijken. Terwijl hij nog machteloos zijn stuur draaide, stortte een zware truck met oplegger zich op hem. Dokter Tijsen zag de koplampen heel dichtbij, nog dichterbij. Ze schenen door zijn opengesperde ogen recht zijn schedel binnen. Hij hoorde het kraken van scheurend metaal, voelde hoe de wagen schokte onder het geweld waarmee hij in elkaar werd gedrukt. HEERKENS OLIVIER VASTERMAN SCHOOLBOEKEN SYLVIA SYLVIA SYLVIA BRUILOFT ZONLICHT IN WATER WEERKAATSEND MOEDER WAAR WAS VADER EEN VERGETEN KAMER VASTERMAN VASTERMAN VASTERMAN VASTERMAN VASTERMAN vasterman...

Niets. Langzaam opende hij zijn ogen. Boven hem gezichten, een kring van hoofden en daarachter en daartussen nog steeds de sneeuw, eeuwige sneeuw. Pijn, die zo ondraaglijk was, dat hij hem nergens voelde. Iemand legde een deken over hem, knielde naast hem. Zijn mond vol smaak, een dikke lauwe smaak als pap. Bloedpap. Gezichten vervaagden, schenen

samen te smelten. Zijn borst was nat, doorweekt - smolt de sneeuw? Stemmen. Hij verstond ze niet. Nu hoorde hij ze ook niet meer, alleen lippen bewogen. Lippen smolten weg in gezichten, gezichten in vlekken, vlekken in...

'Vasterman...' fluisterde hij. 'Toke... Vasterman...'

De vlekken zetten uit, groeiden naar elkaar toe, werden een geheel, een lichtend geheel, maar het licht begon te doven, vervaagde, gleed weg, stierf.

Toen Theo Bartels een uur later voor het huis van Vasterman uit zijn wagen stapte om te vertellen wat er met de dokter was gebeurd, lag Toke al met haar dochter in haar armen. De zuster had haar, geholpen door Mia en Helga, ter wereld gebracht. Bartels vertelde aan Pierre en Dries dat de dokter onder zijn handen was gestorven en dat zijn laatste gedachte bij hen was geweest.

'Direct toen ik de klap hoorde, rende ik naar buiten... Samen met m'n broer heb ik hem eruit gehaald. Die truck was in de bocht gaan slippen, raakte de wagen van de dokter frontaal en drukte hem in elkaar als 'n prop papier... We hebben hem er uit moeten zagen. Ik geloof niet, dat hij veel pijn had.. Hij leek verdoofd. Trouwens - hij is maar even bij bewustzijn geweest.'

Ze besloten Toke nog niets te vertellen. De baby was er nu en het was beter haar de volgende dag pas te zeggen dat dokter Tijsen dood was. Maar natuurlijk konden ze het voor haar niet verborgen houden. Toke zag de starre gezichten van Helga en van de zuster, de behuilde ogen van Mia en zij hoorde het onderdrukte gefluister voor de deur van haar kamer. Angst en ongerustheid woelden in haar hart. Was er iets verkeerd met de baby? Was er iets met Bonnie of een van de anderen gebeurd? Diezelfde avond nog vertelde Pierre het haar. Ze luisterde zwijgend. Toen haar vader de kamer uitging, gleed er een traan over haar wangen. 'Ik heb hem nooit bedankt voor alles wat hij voor ons deed,' zei ze fluisterend.

De volgende ochtend koepelde een pauwblauwe hemel over de besneeuwde wereld. Pierre had een snipperdag genomen en na het middageten besloot hij te gaan doen wat lang geleden al had moeten gebeuren. Met Mia wilde hij er nog niet over

praten. Dit was iets, dat voorlopig hem alleen aanging. Op zijn brommer reed hij door de met sneeuw bedekte straten. Hier en daar - voor hun huizen, in de winkels - groepten mensen samen en praatten over de dood van dokter Tijsen. Hij herinnerde zich de bezoeken van de dokter - toen de kinderen werden geboren en toen ze ziek waren; toen dat met Toke gebeurde en toen de winkel van Olivier misschien kon worden gered. De dokter had altijd over en omwille van anderen gepraat; nooit over zich zelf. Wat wisten ze van 'm? Zijn vrouw was lang geleden gestorven. Altijd had hij mensen geholpen en z'n leven lang had hij in het grote doktershuis gewoond. En nu was hij dood, gestorven met Tokes naam op zijn lippen.

Op het weggetje, dat naar het huis van Charles Cleophas voerde, kwam hij maar moeizaam vooruit. Hier en daar lag de sneeuw zo hoog, dat hij moest afstappen. Met z'n brommer aan de hand liep hij verder.

'Komt u binnen. Ik zal Charles roepen,' zei Bette, die open deed. 'Wie kan ik zeggen?'

'Vasterman. De vader van Frans.'

'Ach! Bent u de vader van Frans?' Ze nam zijn jekker van

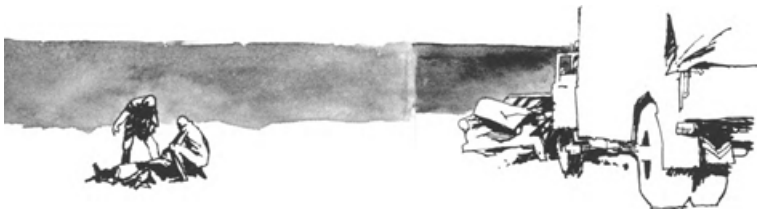

hem aan, liet hem in een ruime kamer en ging weg. Het was er warm. Pierre keek naar de gedroogde bloemen, die in bossen aan het donker geverfde plafond hingen, naar de honderden boeken, die tegen een van de muren stonden. Op de grond zwierven stapels tijdschriften en overal lagen dingen: kleurige lappen stof, timmergereedschap, kranten, vellen papier met tekeningen. Mia zou dat eens moeten zien. Hij glimlachte. Ze zou het 'n ongelooflijke rommel vinden. Toch zag het er gezellig uit. Hij pakte een elektrische boor, die op een stoel lag en bekeek hem aandachtig.

‘Let u niet op de rommel,’ zei Charles Cleophas toen hij binnenkwam. ‘We zitten nog met allerlei karweitjes, die opgeknapt moeten worden.’ Hij liep op Pierre toe en gaf hem een hand. ‘Laat ik u eerst feliciteren. Betje hoorde vanmorgen vroeg al van de melkboer, dat de baby er was.’ Hij wees Pierre een stoel, schudde zijn hoofd. ‘'n Afschuwelijke geschiedenis met de dokter... We konden het niet geloven.’

Pierre knikte, vertelde in 'n paar woorden hoe zij het hadden gehoord en hoe de baby was geboren. Toen haalde hij zijn pijp te voorschijn, speelde er even mee en zei: ‘Ik kom u iets

vragen. U weet waar u Frans kunt vinden... Wilt u hem voor mij opbellen?'

'Wilde u hem spreken?'

Pierre kneep even zijn lippen op elkaar, knikte. 'Ja... Misschien wilt u hem vragen of ie... of ie met zijn vader wil praten?'

'Natuurlijk...' Charles keek op z'n horloge. 'Bij tweeën... dan is er 'n goede kans, dat we 'm te pakken krijgen... 's Middags zit hij meestal bij vrienden... Ze maken samen 'n krantje... Ik kon hem daar bellen. Na twaalven was ie er meestal wel.' Hij begon in een oud zakboekje te bladeren, sloeg bladzijde na bladzijde om en vond toen wat hij zocht. 'Wilt u 'n kop thee?'

'Dank u. Ik heb nergens trek in.'

Charles liep naar de telefoon, die in een hoek op de grond stond, hurkte ernaast en draaide een nummer. Pierre hoorde hem met iemand praten, naar Frans vragen. 'n Stilte en toen: 'Frans? Met Charles. Alles goed met je?... Ja? Houwen zo...

Zeg, je vader zit hier bij me... Ja... Hij wil graag met je praten... Je mag hem wel feliciteren... Wat?... O, dat hoor je wel van 'm.' Hij stond op, reikte Pierre de hoorn aan. 'Alstublieft.'

'Frans...?' Pierre drukte zijn wijsvinger in zijn vrije oor.

'Ja, pappa? Hoe is 't thuis?'

'Goed, jongen... Toke heeft haar baby... Gisteravond.'

'Jezus! 'n Jongen of 'n meisje?'

''n Meisje. En Frans...' Hij zweeg.

'Ja?'

'Dokter Tijsen is dood. Verongelukt. Gisteravond toen hij naar ons toe wilde komen...'

'Godallemachtig!' Het klonk heel zacht.

'Voor hij stierf, dacht hij nog aan Toke... hij noemde haar naam.'

Stilte. Alleen het kraken in de hoorn.

'Pappa? Wilt u Toke van mij feliciteren? En mamma en u ook gefeliciteerd.'

'Dank je, jongen.' Hij wreef met zijn hand over zijn gezicht, draaide zich naar de muur. 'Frans? Zou je niet eens thuis willen komen? Gewoon voor 'n dag... of misschien van zaterdag tot zondag? We... we praten nergens over, jongen. Zou je dat willen, denk je?'

Stilte. Een eeuwigheid die toch verstreek. Toen de stem van Frans: 'Zal ik zaterdag komen?'

'Dat is... Overmorgen, bedoel je?'

'Ja.'

'We zouden zo blij zijn... Bonnie vraagt dikwijls naar je. Kan ik het mamma vertellen? Kunnen we ervan op aan?'

'Ik neem 'n vroege trein. Ik kan tot zondag blijven, misschien 'n paar dagen langer...'

'Dat zou fijn zijn...' Hij draaide zich om, keek verontschuldigend naar Charles. 'Ik hang nou op, anders wordt 't te duur. Tot zaterdag, jongen... Veel liefs van allemaal.'

'Tot zaterdag, pappa. Doe ze allemaal de groeten. En zeg tegen Bonnie, dat ik iets voor haar meebreng.'

'Dat zal ik doen...'

Hij legde de hoorn op de haak en keerde zich naar Charles.

‘Hoeveel krijgt u?’

‘Niks,’ zei Charles. ‘Ik ken die tarieven niet.’

Pierre keek hem even onzeker aan. ‘Dank u wel.’ Hij keek naar buiten. ‘Ik moet weer 'ns op huis aan.’

Charles liep met hem mee naar de deur. Daar bleef Pierre staan.

‘Ook bedankt, dat u de moeite hebt genomen u met Frans te bemoeien...’ Hij haalde zijn schouders op. ‘Hij en ik begrijpen elkaar niet zo goed... Misschien kunt u eens langs komen om met hem te praten? Zaterdag komt ie thuis... voor 'n paar dagen.’

‘Misschien is het beter als hij hier komt.’ Charles lachte. ‘Dat is minder opvallend... Vraagt u 'ns of ie zondagmorgen bij ons wil komen koffie drinken.’

‘Da's 'n idee.’ Pierre trok z'n jekker aan, stopte z'n broekspijpen in z'n laarzen. ‘D'r is wel 'n behoorlijk pak sneeuw gevallen.’ Hij ging naar buiten, keek naar de lucht. ‘'t Is niet te geloven dat 't gisteravond...’

‘Waarom loopt u niet 'n eindje om?’ vroeg Charles Cleophas. ‘U kunt de brommer hier laten staan. Bent u wel eens in 't bos geweest wanneer 't gesneeuwd heeft?’

Pierre schudde zijn hoofd, keek hem wat argwanend aan. ‘Mia zal niet weten waar ik blijf!’

‘Dat maak ik wel in orde. Betje gaat dadelijk boodschappen doen en ze kan gemakkelijk even bij u langs gaan. Waarom loopt u 't weggetje niet 'ns af? Met 'n paar minuten bent u in het bos... Daar is 't nu zo mooi.’

Pierre dacht na. 't Idee was niet zo gek. 'n Wandeling zou 'm goed doen. Hij kon daar 'ns uitwaaien. Veel beweging had ie toch al niet.

‘Goed,’ zei hij. ‘Ik doe 't en de brommer blijft hier.’ Hij stak 'n hand uit. ‘Zondagochtend is Frans bij u, daar zorg ik wel voor.’

‘Maar alleen als hij er zelf zin in heeft,’ zei Charles ongerust.

‘Natuurlijk. Tot ziens, meneer Cleophas.’

Hij draaide zich om en liep het tuinpad af en toen het weggetje met bermen van hoog opgewaaide sneeuw. Het was heel

stil. Kraaien wiekten laag over de witte velden. Pierre liep verder en dacht aan alles wat er was gebeurd in de maanden en maanden, die achter hem lagen. De hemel was zo hoog en zo blauw en de lucht was zo puur en als bronwater in zijn longen, dat hij opeens heel zeker wist, dat de toekomst niet iets was om bang voor te zijn, maar iets om vol vertrouwen naar toe te leven. Plotseling was het alsof hij niet langer een klein, vergeten onderdeeltje van een ontzagwekkend geheel was; niet langer een kleine man, een nummer in een wereld, die het ook zonder hem kon stellen. Het was alsof hij groter en ruimer werd; alsof hij buiten zijn oevers trad en het bos, de velden, de stad ende wereld en alles daarbuiten overstroomde en in zich opnam. Even - een tijdloos ogenblik - was hij niet meer Pierre Vasterman, maar besefte hij wie en wat hij werkelijk was en ging er een werkelijkheid voor hem open, die in geen woorden kon worden gevat en alle begrip te boven ging. Toen was het voorbij en vond hij zich weer terug - een kleine man met 'n jekker en laarzen aan.

Hij keek omhoog langs de stam van een boom, naar de besneeuwde kruinen en voelde zich zo uitgelaten, dat hij wel kon huilen. Hij schopte tegen de stam en de sneeuw tuimelde van hoog daar boven op zijn hoofd, zijn armen en zijn schouders en plotseling herinnerde hij zich alles weer wat hij had geweten toen hij nog een kleine jongen was, die boven een oude smederij in Gronsveld woonde.